

CRONICĂ

revistă de cultură

Nr. 11, nov. 1998

Poem de noiembrie

CRONICARI

Fabulă

Cică niște cronicari
Duceau lipsă de șalvari.
Și-au rugat pe Rapaport
Să le dea un pașaport.
Rapaport cel drăgălaș
Juca un carambolaș,
Neștiind că-Aristotel
Nu văzuse ostropel.
Galileu! O, Galileu!
Strigă el atunci mereu -
Nu mai trage de urechi
Ale tale ghete vechi."
Galileu scoate-o sinteză
Din redingota franceză,
Și exclamă: "Sarafoff,
Servește-te de cartof!"

Morala

Pelicanul sau babața.

URMUZ

Grafică de Ion Mincu
(ilustrație la volumul
Urmuz - Pagini bizare)

Cultura de tranziție în vremuri urmuziene

Valeriu STANCU

Un oarecare domn Dem. Demetrescu-Buzău, grefier ajutor la Înalta Curte de Casație (domn "sfătos, neliniștit, timorat" după cum îl descrie nașul său, Tudor Arghezi, domn botezat la o vîrstă destul de înaintată de ilustrul autor al *Cuvintelor Potrivite* cu obscurul și, totodată, ilustrul nume Urmuz), intra în 1922 în istoria literaturii române și universale, debutînd în "Cugetul românesc" cu romanul în patru părți *Pilnia și Stamate*. Printre puținele scrieri pe care Urmuz le-a lăsat posterității, înainte de a cădea secerat - la 23 noiembrie 1923 - deci în urmă cu 75 de ani - de gloanțele care "fulgerară într-un boschet la șosea" (Geo Bogza), figurează și o fabulă ce avea să facă o glorioasă carieră peste vremi: CRONICARI. Și nu cred că există român care să nu fi citit măcar o dată năstrușnicele versuri: "Cică niște cronicari/ Duceau lipsă de șalvari...", care se încheiau cu o deconcertantă "morală": "Pelicanul sau babața".

Dar, ca să fie drept, deși astăzi mai ducem lipsă de șalvari, lista lipsurilor noastre s-a lungit înspăimîntător de mult, devenind un adevărat pomelnic, iar scrierile lui Urmuz, care prefigurau literatura absurdului, acum sînt expresia unui crud realism. Căci astăzi trăim adevărate vremuri urmuziene.

De altfel, nu despre șalvari vreau să scriu în acest articol, căci despre această podoabă vestimentară s-a tot pomenit în literatura noastră (nu-mi vin acum în minte decât sprintarele versuri ale lui George Coșbuc din *Cîntecul redutei*: "Căpitanii-și pierd șalvarii./ Fac mătânii ghinării/Că-i la deal și-i greu să-l urci"). Cine mai citește însă astăzi poezii, cînd trăim mai greu decît pe vremea cînd sfîrșimam înalta poartă ca să ne cîștigăm un dram de independență?

Situații de care altădată rîdeam, în prezent au devenit dureros de acute. Îmi amintesc, de exemplu, o glumă care cu foarte mulți ani în urmă circula printre români, ajutîndu-i să supraviețuiască prin metoda "haz de necaz": «După ce-l consultă cu minuțiozitate și profesionalism, doctorul îi spune cu glas liniștitor pacientului care aștepta resemnat verdictul specialistului: "N-aveți nimic, domnule, puteți fi liniștit. Nu e vorba decît de o banală dilatație de stomac!" Reacția pacientului a fost promptă și neașteptată: "Ești nebun, doctore? Cum adică dilatație de stomac pe scumpețea asta?"»

Dar, după cei nouă ani de tranziție (spre ce?) ne-am pierdut hazul în detrimentul necazului și, repet, trăim resemnați adevărate vremuri urmuziene.

Cîteva aspecte selectate în mod aleatoriu din realitățile tranzitare sînt simptomatice pentru maladia "Urmuz" de care suferă societatea noastră: critici "literari" de doi bani, formați la înaltele școli comuniste ca slugi ale regimului Ceausescu (critici care au slăvit cu aplomb realizările economice și ctitoriile culturale ale epocii de aur), vorbesc azi de impostură, uifînd că producțiile lor submediocre din vremea societății socialiste multilateral dezvoltate zac încă prin librării, prin biblioteci și, mai ales, prin anticariate prăfuite; reviste "culturale", care abia își maschează tendințele naționalist-extremiste îngrămădesc în rușinoasă devălmășie pe aceleași pagini barzi ai genialității scorniceșteanului și poeți (nepătați) ai generațiilor '80 și '90; scriitori care de ani buni nu și-au mai văzut numele "adunat pe-o carte" se-nghesuie la onoruri și rîvnesc premii pentru volume peste care s-a așezat colbul uitării, iar cînd sînt puși la punct, își revarsă veninul pe confrății care, în plină matu-

ritatea creatoare, scriu și tipăresc cărți de valoare, obțin prestigioase premii literare, conduc reviste și edituri, organizează manifestări de ținută, susțin creatorii din generațiile tinere și, în plus, capătă notorietate internațională publicîndu-și volumele în străinătate.

Vremuri urmuziene, domnilor!: actori fără nici un pic de talent își cumpără cu plocoane grase roluri în distribuții dubioase și eterogene, omorînd spectacolele chiar de la premieră; pictori care n-au deprins decît meșteșugul mîzgălitului își plătesc (cu sume încorsetate de multe zerouri) cronici elogioase (mulți actori procedează la fel!); cîntăreți de duzină, ale căror corzi vocale sînt ceva mai evolute decît ale catîrilor, își scriu ei înșiși scrisori de admirație și le trimite la posturi de radio și televiziune solicitîndu-și, cu nume de împrumut, propriile melodii; la teatru, la filarmonică, la operă spectatori merg îmbrăcați ca la bîlci...

Vremuri urmuziene, domnilor!: activiști pecere care și-au onorat cu elan revoluționar funcțiile de cenzoari ai revistelor literare, politizîndu-le, uniformizîndu-le, încenușindu-le, ba, uneori, chiar periclitîndu-le apariția, astăzi își revendică drept de semnătură tocmai în publicațiile pe care le-au năpăstuit; foști securiști au căpătat certificate de revoluționari; în sfîrșit, publiciști "incisivi" dau cu barda în stînga și-n dreapta, ascunzîndu-se în mod curajos după pseudonime interimare; alții, paraziți notorii, care ani în șir n-au mișcat un deget în redacțiile unde erau angajați (dar semnau cu nonșalantă și insolentă statele de plată, neîntrebîndu-se nici o clipă dacă meritau sumele primite) îi înjură pe cei ce le-au dat o piine; îi înjură pentru că, obligați de economia de piață, aceștia i-au tăiat pe bună dreptate din porție.

Vremuri urmuziene, domnilor...!

Problema romano-catolică (1948-1949)

Argument

Problema romano-catolică a anilor 1948-1950 constituie o fatetă a mișcării de rezistență anticomunistă din România. Istoria social-politică a românilor catolici din Moldova continuă însă să rămână un subiect tabu pentru istoriografia românească. Studiul nostru reprezintă de aceea o asumare a acestei istorii și a adevărilor care pot surprinde nu numai pe cei neinițiați, ci chiar și pe specialiști. Pentru realizarea mult așteptatei sinteze a catolicismului din Moldova este nevoie însă de proiecte și cercetări complexe, inclusiv de istorie contemporană, care este la această dată atât de vitregită prin lipsa de informație. Nu dorim să inducem cititorului o anumită opinie despre subiectul abordat. Dorim doar să arătăm că incidentele dramatice din satele catolice au fost un rezultat al primelor experimente de tip comunist în România, care vizau o întregă comunitate religioasă. Intervenția brutală a regimului împotriva populației catolice din Moldova a fost condamnată la vremea respectivă chiar de unii ofițeri de securitate, obligați să reprime o comunitate românească de o religie particulară, cu tradiții istorice și cultură puțin cunoscute regimului, al cărei adversar devenea.

Discursul cu ocazia depunerii *Jurământului de Fidelitate către Suveran*, pe care Episcopul de Iași, dr. Anton Durcovici, urma să-l susțină în anul 1947 în fața Regelui Mihai, include un scurt istoric al relațiilor dintre statul român și populația catolică. În numele poporului său, Episcopul de Iași arăta că românii catolici din Moldova erau "cetățeni supuși și ascultători, iubitori de ordine și de muncă fără preget, plini de respect și devotament nestrămutat" față de autorități și legile țării. Era acesta omagiul și răspunsul populației catolice față de sentimentele și "ocrotirea binevoitoare" pe care Domnul Moldovei și Regii României le manifestaseră față de cultul catolic timp de veacuri. Peste numai câteva luni însă, între populația catolică din Moldova și autoritățile comuniste avea să se producă un conflict generalizat, pe care practic nimic nu-l anunțase anterior. Era de fapt începutul unei acțiuni politice împotriva întregii populații românești catolice, majoritatea țărani din județul Roman și Bacău, acțiune declanșată de regim pe baza rapoartelor Securității care concluzionau, în 1948, că populația și cultul catolic deveniseră "un pericol și o frînă extrem de puternică în calea dezvoltării socialismului" în această zonă a țării. Pentru prima dată în istoria modernă a României, populația catolică din cele două județe era acuzată în bloc de atitudine politică anticomunistă (de care dăduse dovadă la alegerile din 1946, când votase cu P.N.T. - Maniu, în lunile octombrie - noiembrie 1947 când preoții romano-catolici refuzaseră să ia atitudine în biserică împotriva acuzațiilor în procesul liderilor P.N.T., în luna martie 1948 când catolicii să arătaseră dezinteresați de alegerile pentru noul Parlament), reproșându-i-se, de asemenea, sentimentele regaliste și speranțele de restaurare monarhistă manifestate după decembrie 1947.

Contextul politic devenea în 1948 extrem de ostil catolicilor: Biserica Greco-Catolică era desființată, învățământul confesional era interzis, iar școlile, seminariile și Academii erau închise, proprietățile fiind naționalizate și confiscate abuziv, declanșându-se, totodată, primele arestări de preoți și credincioși. În același timp, regimul procedea la o izolare internă și internațională a Bisericii Catolice, intervenind tot mai insistent pentru naționalizare Bisericii Catolice din România. Imixtiunile în viața religioasă și provocările tot mai fățșe ale aparatului represiv determină prima reacție a populației catolice, manifestată dintr-o teamă față de o posibilă repetare a evenimentelor din Ardeal, în sensul închiderii bisericilor, al arestării preoților și al înlocuirii acestora cu preoți ortodocși. Lichidarea Bisericii Greco-Catolice și teama de o eventuală decatolicizare forțată a satelor din Moldova a declanșat o stare de perplexitate în rândul preoților. Aceștia percepeau unirea proclamată de patriarhul României cu o manevră politică și un preludeu la persecuțiile și constrângerile împotriva catolicilor în general. Un alt spațiu de îngrijorare era ideea vehiculată conform căreia guvernul

Danuț DOBOȘ

urma să ceară renunțarea la Suveranitatea Papci, iar Episcopul de Iași, în cadrul aceluiași scenariu, să fie înlocuit cu un "Episcop democrat".

Informațiile tot mai alarmante primite pe diferite canale au inclus o stare de maximă încordare printre preoții catolici, care se așteptau la o iminentă lovitură puternică dată Bisericii. Se presupuneau termene precise pentru acest eveniment. Astfel, ziua de 4 noiembrie 1948 era indicată de preotul Andrei Gherguț din Valea Seacă drept momentul fuzionării forțate a bisericilor din România, iar perioada 25 octombrie-5 noiembrie 1948 era pronosticată de preotul Gh. Pătrascu drept momentul "loviturii puternice" pe care guvernul urma să o dea Bisericii Catolice. "Este posibil să intrăm în ilegalitate" preconizează la rândul său preotul Anton Damoc din Fărăoani. Un raport al securității din octombrie 1948 realiza o sinteză a stării de spirit în rândul preoților. Raportul înregistra hotărârea unanimă a preoților de a nu se "lăsa de credință și bucăcia de pământ moștenită decît o dată cu moartea", mărturisind că pentru credincioși ei "sînt pregătiți în orice moment să meargă pînă la sacrificiu, dacă va fi necesar și vremurile vor cere astfel de sacrificii".

Începînd cu luna noiembrie, rapoartele politiei politice vorbesc tot mai insistent despre "pericolul romano-catolic", devenit o problemă importantă și gravă pentru regimul comunist. Preoții erau acuzați de "abuz de putere spirituală" și de a-și fi creat "rețele informative" pentru a preîntîmpina acțiunile securității. Respectivul rapoartă și sinteze informative exprimau teama față de "mișcările de masă și acțiunile catolice", care ar fi putut influența, prin crearea unui precedent, restul populației necatolice. "Totul este zadarnic" - consemnau ofițerii de securitate care opinau că problema romano-catolică nu putea fi lichidată atît timp cît în regiunile catolice existau preoți catolici. Noile măsuri vizau un amplu sistem informativ inclusiv prin crearea de birouri de securitate în toate plasele locuite de cei peste 100.000 de catolici. Esecul sistemului informativ a fost aproape total în condițiile în care populația, inclusiv membrii de partid, nu a colaborat cu poliția politică. Devotamentul puținilor membri de partid, constatau serviciile judetene de securitate, se oprea la capitolul religie. Aceștia refuzau să accepte propaganda regimului sau lozinci aberante de genul: "Vaticanul - agent al imperialismului" sau "Preoții catolici - dușmanii ai regimului". În numeroase cazuri, acești puținți catolici înscrși în P.M.R., Frontul Plugarilor sau Partidul Național Popular, au fost primii care și-au exprimat convingerea că începuse campania de persecuție a Bisericii Catolice și de restrîngere a libertăților lor religioase în general. Defecțiunile de acest gen s-au manifestat chiar în aparatul respectiv. Un subofițer de securitate catolic, Dorcu, a fost cel care nu a ezitat să-l prevină pe preotul martir Dumitru Matei cu privire la iminenta sa arestare de către Securitate din Iași. Ineficiența sistemului informativ devenise tot mai clară la sfîrșitul anului 1948 cînd "informatorii de profunzime" nu reușeau nici măcar să-i identifice pe preoții dispersați în zonele Bacău și Roman. La rândul lor, țărani refuzau să colaboreze cu Securitatea aflată în imposibilitatea de a strînge declarații împotriva preoților, văzuți de credincioși drept "oameni sfinți pentru care sînt în stare să se jertfească". Același rezultat l-au avut și pătrunderile informative în mănăstiri, unde se presupuneau că se ascundeau numeroși urmăriti politici.

Clerul era pătruns tot mai mult de convingerea că situația Bisericii și a populației catolice se afla în "ajun de încercări în credință sau politice". Acesta a fost și motivul pentru care, în mod individual sau în cadrul unor acțiuni unitare, preoții au coordonat unele acțiuni de autoapărare menite, în concepția lor, să asigure continuitatea Bisericii chiar în condițiile de ilegalitate și clandestinitate. Mijloacele alese au fost diverse: slujbele în miez de noapte, vecerniile, rugăciunile de zi și de noapte erau menite să contribuie la rezistența morală a sâtenilor. Unele predici din timpul slujbelor, în special cele de la hramuri, desfășurate cu o mare participare a catolicilor și în prezența unor grupuri de preoți tratau tema "rezistenței prin credință". Uneori, îndemmurile la rezistența anticomunistă și păstrarea credinței erau exprimate în mod explicit.

Continuare în pag. 4

Prezențe românești în America

Gheorghe I. FLORESCU

În urmă cu două secole și jumătate, un preot ortodox transilvănean a traversat Atlanticul, descinzînd pe tîrmul estic al Lumii Noi în ipostaza de "descoperitor" al acesteia, dar și în aceea de popularizator al descoperirilor sale. Samuel Damian, un român educat, care pătrunse tainele electricității - o ramură a fizicii deci -, ajungea în 1748 la Philadelphia, pentru a-l înfrîna pe Benjamin Franklin, cunoscut fizician și om politic al acelor vremuri. De altfel, informația ne-a fost transmisă prin intermediul a două scriitori ale aceluia care va contribui la redactarea celebrei *Declarații de Independență* a Statelor Unite ale Americii, din 4 iulie 1776. În 1748 și 1755, Franklin scria despre discuția sa cu Samuel Damian și intenția acestuia de a întreprinde o călătorie în jurul lumii. După unele demonstrații făcute în orașele Lumii Noi, prezența preotului fizician a fost semnalată în Jamaica, pentru a dispărea apoi în noua Spanie (Mexic), acolo unde Inchiziția nu putea accepta pe cineva care sfida, chipurile, divinitatea.

Așadar, în 1748, a fost atestată documentar prezența primului român pe pămîntul pe care azi îl numim îndeobște America.

Domnul Grant G. Harris, Reference Librarian and Romanian/Moldovan Recommending Officer, un specialist în cultura românilor și un prieten al țării noastre, care ne-a vizitat de mai multe ori acasă și a conferențiat ori a scris despre noi, a organizat la Library of Congress, din Washington, D.C., o interesantă (dar mai ales plină de semnificații) expoziție intitulată *The Romanian Presence in America*, găzduită de eleganta European Reading Room, din cadrul European Division, expoziție care a putut fi vizitată între 1 mai și 31 iulie 1998, fiind deschisă încă și pe 21 august, cînd am avut privilegiul de a vedea și noi.

Înainte de toate, vizitatorii - și nu sînt puținți cei care vor să vadă celebra Library of Congress, cea mai mare bibliotecă din lume - erau informați că "prezența românească în America a început nu mai tîrziu de 1748, atunci cînd un preot rural transilvănean, Samuel Damian, s-a întretinut cu Benjamin Franklin, despre invențiile acestuia din urmă. Cîțiva români americani au luptat, se precizează în caietul-program, în Războiul Civil american, de partea Uniunii. Totuși, românii nu au venit (în America - n.n.s.) într-un număr semnificativ decît după 1880, ajungînd la un total de aproape 23.000 prin anul 1900. Cel dintîi mare val de români a sosit în perioada 1901-1914, însumînd aproape 90.000 de persoane. După primul război mondial a urmat un al doilea val, de 21.000 de români, într-o perioadă de cinci ani, adică între 1920 și 1924, după care cifra acceptată de prevederile legislative în vigoare a redus numărul imigranților din Estul și Sudul Europei. Cu totul separat de cifrele menționate sînt mulții etnici români lipsiți de drepturi cetățenești din Transilvania, Bucovina și Basarabia, care, oficial, au intrat în Statele Unite ca unguri, austrieci și, respectiv, ruși. Cînd acele provincii au revenit, în 1918, Vechiului Regat, multi dintre acești etnici români s-au înapoiat în România Mare, mai ales în intervalul 1919-1922.

Aproximativ 90% din românii americani s-au stabilit în așezări urbane și au muncit în fabrici și turnătorii ori s-au angajat în mici întreprinderi. Multi au fost atrași de activități industriale în Midwest, în special în Detroit, și în fabricile lui de automobile, și în aria Chicago-Gary, Indiana. În chip asemănător, construcția de vapoare și alte industrii i-au atras pe mulți la Cleveland, care a devenit un centru intelectual pentru români. New York City i-a tentat nu numai pe etnicii români, ci și pe evreii români. Numai 5% au revenit la agricultura tradițională și la păstorit, în Montana, Wyoming și cele două state Dakota. Viața socială s-a consumat, adesea, în jurul bisericilor, în special est-ortodoxe, dar și greco-catolice și baptiste. În deceniile mai recente, românii nou veniți s-au bizuit mai puțin pe comunitățile întemeiate, căutînd să pătrundă cît mai repede în fabricile americane. Românii americani au avut

o contribuție semnificativă la devenirea Americii, în timp de război și, deopotrivă, în timp de pace", conchide dl. Grant G. Harris.

Expoziția propriu-zisă a adunat într-un spațiu asemănător unui panoptic, elegant și discret, fotografii alb-negru, postere color, cărți, compact discuri cu muzică interpretată de muzicieni români americani, cărți despre românii americani sau scrise de aceștia etc. Astfel, pe un panou vertical, au fost expuse, în fotografii color sau alb-negru, prima copertă a *Calendarului înstrăinatului*, harta comunităților românilor americani, sculpturile *Saruțul* și *Pașărea în spațiu* de C. Brăncuși, prima pagină a manuscrisului participării *Cvartetului nr. 2 pentru pian în do minor* de G. Enescu și chipul lui George Pomut.

Organizatorii nu s-au mărginit la simpla etalare a fotografiilor menționate, ci au însoțit fiecare exponat de pertinente explicații, publicate în caietul program. Așa, de pildă, despre *Calendarul din 1919* se arată că "Mulți români au fost determinați să se integreze vieții americane, cît mai repede și definitiv posibil, în timp ce alții au fost atrași de speranțele provocate de România Mare, realizată după primul război mondial. Cea mai mare parte a etnicilor români din America acelei vremi nu venea din România, ci din regiuni aflate sub stăpînire străină, precum Transilvania, Bucovina și Basarabia, și ei au considerat constituirea României Mari, care includea acele regiuni, ca o eliberare. De la 1 august pînă la decembrie 1919. Legatia română din Washington, D.C., a eliberat 2560 de pașapoarte românilor care se întorceau în locurile de baștină. Numărul lor a crescut pînă la 7136 în 1920, dar a scăzut apoi în mod dramatic". Informații asemănătoare sînt oferite, apoi, despre George Pomut, participant la Războiul Civil și ajuns general, pentru a i se încredința apoi, între 1874 și 1878, prepotența de Consul general al Statelor Unite la St. Petersburg. Harta comunităților românilor americani reproduce rezultatele recensămîntului din 1980, preluate din *We the People: An Atlas of America's Ethnic Diversity* (New York, Macmillan, 1988). Deosebit de utile și exacte sînt informațiile care privesc sculpturile lui C. Brăncuși, precum și compozițiile sau arta interpretativă a lui G. Enescu. Nu lipsesc, bineînțeles, datele despre contactele celor doi mari artiști cu America.

Pe un alt panou sînt expuse fotografii ale Reginei Maria și șase cărți, toate avînd o legătură cu etnicii români din America. Datele biografice ale Reginei Maria sînt completate de informații privitoare la celebra vizită a suveranei în America, în toamna anului 1926. Cărțile amintite au ca autor pe Hannah Pakula (*The Last Romantic. A Biography of Queen Marie of Romania*, 1984), Arthur Diamond (*The Romanian Americans*, 1988), N. Iorga (*America și românii din America. Note de drum și conferințe*, 1930), Christine Avghi Galitz (*A Study of Assimilation among the Romanians in the United States*, 1929), Aurel Sasu (*Cultura română în Statele Unite și Canada*, I, Presa, 1993) și Paul D. Quinlan, ed. (*The United States and Romania. American-Romanian Relations in the Twentieth Century*, 1988).

Următorul grupaj se constituie din nouă exponate: șase cărți și trei compact discuri. Cărțile aparțin, toate, unor români americani iluștri sau evrei născuți în România, la fel de iluștri. Autorii și titlurile selectate sînt: Mircea Eliade (*The Forbidden Forest*, Notre Dame, Indiana, University of Notre Dame Press, 1978), Radu R. Florescu and Raymond T. McNally (*Dracula, Prince of Many Faces. His Life and His Times*, Boston, Little, Brown, 1989), Andrei Codrescu (*The Hole in the Flag. A Romanian Exile's Story of Return and Revolution*, New York, M. Marrow, 1991), Vladimir Tismăneanu (*Reinventing Politics. Eastern Europe from Stalin to Havel*, New York, Free Press, 1992), Norman Manea (*Compulsory Happiness*, New York, Farrar, Stratus & Giroux, 1993),

Continuare în pag. 4

Antropologia are nevoie de transcendență

Bogdan Mihai Mandache: - *Ați făcut studii de teologie și apoi de filosofie. Raporturile între cele două discipline nu au stat numai sub semnul cordialității. Experiența dvs. oferă șansele unui nou dialog?*

Yves Ledure: - Prima mea formație universitară este de ordin teologic, în vederea sacerdotului. Or, corpusul teologic comportă un important program filosofic care, înainte de Vatican II, era în esență o inițiere în tomism, sau mai exact în neo-tomism, așa cum s-a elaborat acesta începând cu secolul al XIX-lea. Această abordare filosofică era prea școlară, chiar prea scolastică, în sensul peiorativ al termenului, pentru a fi mai explicit. Căci un astfel de program concepea filosofia ca *ancilla theologiae*; filosofia era instrumentalizată în folosul teologiei; ea nu se elabora pentru ea însăși.

Deși nefericită, această primă apropiere de filosofie a determinat o anumită înclinație către interogație. Dar un tip de interogație care nu se mulțumea cu răspunsuri formale, stereotipe, fie ele chiar de natură teologică. Dacă trebuie să existe în om un interes pentru absolut, o atracție pentru divin, acesta nu poate să țină decât de ordinul căutării, al cercetării care presupune o dezbateră de tip existențial. Căci aici este în joc însăși existența omului. Aș traduce astăzi această exigență în termeni kantieni, spunând că divinul se înalță dintr-o raționalitate "practică", pentru că aici se află o dimensiune etică. În lipsa acestei poziționări, problema religioasă este, așa cum pretinde Freud, o falsă problemă, căci ea dezvoltă o problemă aflată în imposibilitatea de a aduce un răspuns teoretic satisfăcător.

- Lucrările dvs. abordează deopotrivă subiecte filosofice și teologice. Vă rog să refaceți principalele momente ale itinerariului dvs. filosofic și teologia raportându-vă la cărțile al căror autor sînteți.

- După studiile de teologie au urmat cele de filosofie care m-au dus în 1973 către un doctorat cu tema *Nietzsche et la religion de l'incroyance*. Elementul caracteristic al acestui parcurs filosofic avea să fie incontestabil întâlnirea cu opera lui Nietzsche. Cît de paradoxal ar putea aceasta să pară pentru cineva care avea o formație teologică, opera celui care se considera ca Antichristul avea să-mi ofere spațiul unei munci filosofice la fel ca și metodologia reflexivă. Participînd la cursurile lui Gilles Deleuze al cărui interes pentru Nietzsche este binecunoscut, am descoperit în această gândire un mod interogativ care îmi lăsa propriile mele interogații. Nu răspunsurile lui Nietzsche sînt importante, de altfel ele sînt totdeauna provizorii, ci înlănțuirea reflexivă care le produce și le permite să intre în ceea ce numim modernitate. Opera lui Nietzsche mi-a dat astfel cheile hermeneutice pentru a înțelege în profunzime mutațiile culturale ale epocii noastre, în mod deosebit în ceea ce privește faptul religios. De aici și titlul tezei mele de doctorat.

Pornind de la această experiență, am început o muncă de analiză și de înțelegere a filosofiei secolului al XIX-lea, îndeosebi în demersul său critic privind fenomenul religios. Aceasta m-a condus la a restudia însuși statutul metafizic, așa cum se degajă mai ales în opera lui Platon, ca și relevanța sa ca formă de gândire în raport cu un demers religios. Întrebarea pe care mi-am pus-o era dacă formularea unei viziuni religioase a universului presupunea în mod necesar o modalitate metafizică de gândire. *Si Dieu s'efface* redă esențialul acestei dezbateri. Cartea ajunge să admită necesitatea unei problematice independente de metafizică pentru a argumenta un discurs religios în modernitate. Această disociere epistemologică m-a condus la a repune în termeni diferiți problema transcendenței.

Dar înainte de a întreprinde această reflecție, am vrut să știu cum un anumit număr de gânditori creștini au primit critica nietzscheană a creștinismului, cum au intrat în dezbateră cu o gândire atît de rad-

tertium non datur

icală cum este cea a lui Nietzsche. Urmărind ceea ce au scris Maurras, Papini, Scheler, de Lubac, Marcel și Mounier, am scris *Lectures "chrétiennes" de Nietzsche*, care caută să dovedească faptul că un credincios poate admite o problemă critică fără a o respinge dintr-o dată, acceptînd să-i discute argumentația. Ceea ce lasă să se înțeleagă că frontiera pe care Heidegger o pune între filosofie și credință nu este așa de impermeabilă cum o spune el.

A regîndi aventura umană altfel decît dintr-un punct de vedere metafizic obligă la a da un alt statut omului. Nu cum au făcut-o grecii plecînd de la suflet și în detrimentul corpului, ci în mod precis plecînd de la această corporeitate care desenează însuși spațiul devenirii umane. Ajutîndu-mă de opera lui Schopenhauer, am încercat să arăt cum corporeitatea, cu natura sa pulsională, modela umanul și era punctul de ancorare a oricărei gândiri filosofice. Făcînd astfel din corporeitate momentul antropologic prin excelență, se deplasează complet parametrii metafizicii și apare - ceea ce uită modernitatea - rădicala fragilitate a omului ce știe că moartea

putea să se reformuleze, ținînd cont de mutațiile culturale ale modernității.

Filosofia emană din existență

- Care este locul filosofiei în ansamblul interogației și al reflecției umane?

- Această lungă dezvoltare în jurul unui itinerar filosofic conține în ea însăși răspunsul la întrebarea privind locul filosofiei. Nu este alt spațiu al gândirii filosofice decît acolo unde se desfășoară aventura umană. Sigur, sînt de acord că ar exista o "disciplină filosofică" avînd tehnicile și cunoștințele sale. Dar procedura savantă, oricît de indispensabilă ar fi, nu poate fi concepută pentru ea însăși, ca un fel de joc al spiritului în vederea creării din concepte. Din punctul meu de vedere, filosofia emană din existență. Pe urmele lui Gabriel Marcel, trebuie precizat că această interogație asupra existenței nu este abstractă, căci se include existența

Yves LEDURE: Spațiul filosofiei este acolo unde se desfășoară aventura umană

- prezentare și interviu de Bogdan Mihai MANDACHE

Yves Ledure (n. 2 februarie 1934, la Metzeresche) a studiat teologia la Institutul Catolic din Lyon, iar în 1963 a fost hirotonisit în Congregația preoților Inimii Sfinte; între 1967-1971 a studiat filosofie la Universitățile din Freiburg în Breisgau și Paris-Sorbonne. În 1978 a susținut doctoratul canonic în filosofie la Institutul catolic din Paris; între 1981 și 1987 a fost superior provincial pentru Franța al Congregației preoților Inimii Sfinte; între 1983-1992 a fost decanul Facultății de Litere a Institutului Catolic din Paris. În anul 1991 a primit premiul Biguet al Academiei Franceze pentru lucrarea *Transcendances. Essai sur Dieu et le corps*. Din 1993 este profesor titular al Universității din Metz. Dintre lucrările sale amintim: *Nietzsche et la religion de l'incroyance*, Desclée, 1973; *Si Dieu s'efface*, Desclée, 1975; *Conscience religieuse et pouvoir politique*, Le Centurion, 1979; *Lectures «chrétiennes» de Nietzsche*, Cerf, 1989; *Dieu, hier et aujourd'hui*, Mame, 1989; *Transcendances. Essai sur Dieu et le corps*, D.D.B., 1989; *Petite vie de Léon Dehon*, D.D.B., 1993; *La détermination de soi*, D.D.B., 1997.

sa este primul fapt absolut care i se impune. Cu siguranță, condiția muritoare a omului, gîndită existențial, și nu logic după dialectica "finit-infinit" a lui Hegel, este o chemare la transcendența divină. Dacă nu, transcendența morții duce omul-corp în neantul absurdului; aceasta a fost tematica dezvoltată în *Transcendances. Essai sur Dieu et le corps*.

Întreaga argumentație a filosofiei secolului al XIX-lea pe urmele Luminilor privește o revendicare antropologică. Reproșul făcut creștinismului se concentrează pe legătura de dependentă, de supunere în fata lui Dumnezeu, pe care o postulează creștinismul, ceea ce face caduc procesul de autonomie drag Aufklärung-ului. Astfel se explică alternativa care circulă în modernitate pînă la Sartre: sau Dumnezeu sau omul. Pusă în acești termeni, alegerea filosofică nu poate să se orienteze decît spre om! Dar această alternativă este înșelătoare, căci se uită condiția muritoare a omului care împiedică proiectul antropologic de a merge pînă la capăt. Dacă se ia în serios revendicarea omului de a se determina el însuși într-o perfectă realizare, trebuie făcut apel la transcendență, gîndită în termeni de libertate. Antropologia are nevoie de transcendență pentru realizarea proiectului său, căci ea reprezintă o altă față a morții. Aceasta este argumentația în jurul căreia se structurează *La détermination de soi. Anthropologie et religion*.

Alături de aceste studii se situează două cărți cu tentă pedagogică (*Comme un soleil ardent* și *Dieu, hier et aujourd'hui*) care aveau ca scop reformularea perspectivelor religioase după o problemă antropologică. Îmi rămîne să arăt că creștinismul, gîndit metafizic de-a lungul secolelor, se reasază în fapt pe un soclu antropologic, și anume Întruparea, pornind de la care ar

singular. Nu putem interoga existența în afara existentului. Deci acest existent particular este cel care desenează cîmpul interogativității filosofice. Mai mult, trebuie ca parcursul uman să lase interogativitatea să se împlinească și să nu o înăbușe sub presiunea plăcerii, așa cum face societatea axată strict pe consum. Interogativitatea filosofică nu este o prețiozitate a unei activități estetice a unui diletant, ea se impune din însăși fragilitatea radicală a existenței mele. Gîndirea filosofică se exercită totdeauna asupra singularului în măsura în care existența umană este individualizată: ea este un început și un sfîrșit.

Existența umană a fost dintotdeauna obiectul mirării filosofice. Pentru ce, pentru a relua o formulare a lui Leibniz, ceea ce nu are nici o necesitate vine la un moment dat către lumină pentru a dispărea mai tîrziu? În pentru ce-ul acestui parcurs limitat se desfășoară întreaga gîndire filosofică. Pentru că unul este ceea ce este și în măsura în care el își păstrează conștiința, nu poate doar să se mulțumească cu bucuria vieții. El nu poate să nu se întrebe asupra acestui parcurs haotic care are totul din ceea ce este un drum fără ieșire! Adevărata gîndire filosofică trebuie să țină cont de condiția muritoare și să lucreze din interior pentru a-i dezvălui absurditatea radicală. Aici, din punctul meu de vedere, trebuie să apară o filosofie a religiei care să arate necesitatea de a ieși din capcana vieții pentru a se situa la nivelul existenței, la distanță de devenire și de legea sensibilității unde tot ceea ce începe este chemat la a dispărea.

Fragilitatea unei deveniri care sfîrșește în moarte

- Care sînt punctele fundamentale ale unei filosofii a religiei și ce semnifică astăzi solicitările filosofice din partea transcendenței?

- Filosofia religiei rezultă din ruptura cu problematica metafizică, aceasta postuînd o transcendență încă de la originile sale. Cu Aufklärung-ul, cîmpul de investigație filosofică se limitează la om în concretitudinea sa istorică. Din secolul al XIX-lea, științele umane și filosofice și-au dat mîna pentru a multiplica investigațiile asupra omului. Ele au dobîndit imense cunoștințe asupra modului de funcționare a acestui antropoid. Dar fără a îndrăzni sau vrea să pună întrebarea decisivă care implică omul în finalitatea sa și nu numai în funcționalitatea sa. Pentru ca acest parcurs istoric, cît de bogat ar fi, trebuie să ducă spre neantul morții?

Filosofia religiei abordează această întrebare nu dintr-un punct de vedere metafizic, ci pornind de la o problematică antropologică. În inima tuturor cunoștințelor și puterilor omului pe care științele umane le enumeră cu îngăduință, filosofia religiei reamintește radicala fragilitate a unei deveniri care sfîrșește în moarte. Din punctul meu de vedere scopul unei filosofii a religiei nu constă în primul rînd în a produce un discurs coerent despre Dumnezeu, ci în a pune în lumină incoerența unei existențe umane sortite morții. Ea caută să situeze omul față de destinul său, punîndu-l în gardă față de comportamente de fugă în disciplina care acumulează cunoștințe și informații despre om fără a se întreba asupra finalității sale.

În acest sens filosofia se distinge de științele umane. Ea se situează nu la nivelul achizițiilor cunoașterii pozitive, ci al finalității acestor cunoștințe. O astfel de problematică duce în mod necesar la problema absolutului, a pertinentei ca și a legitimității sale. O filosofie a religiei nu este decît justificarea și exploatarea unui astfel de demers. Ea se situează în însăși inima mișcării filosofice. A exclude din cîmpul filosofic această problemă a absolutului, cum o face mai ales Deleuze, înseamnă a reduce filosofia la o știință umană printre altele. La fel un demers care se mulțumește să fie hermeneutic, adică știința limbajelor și mesajelor sau care rămîne la stricta fenomenalitate a unei deveniri fără finalitate, în maniera unui Foucault, nu mai este filosofie în sensul grec al termenului. Ea devine ceva asemănător unei științe umane. Această alunecare pe care o observăm actualmente ar putea explica pierderea audienței pe care o suferă acum filosofia.

- Cum se structurează astăzi raporturile antropologiei cu creștinismul? Care sînt căile unei înțelepciuni creștine în societățile moderne secularizate?

- Este ușor de constatat că deriva semantică a filosofiei coincide cu apogeul unei societăți secularizate și al unei culturi care se construiește în spatele oricărei referințe la transcendență, o cultură care poziționează omul într-un demers marcat de putere și bucurie. Filosofia religiei își propune să ofere omului un statut de existență care să nu se confunde cu eternul prezent al plăcerii/bucuriei, ci să caute un viitor. Acest proiect de viitor desenează spațiul și modalitatea exigenței antropologice: nevoia de a se determina, adică de a se construi ca subiect liber și responsabil. Or, în Iisus din Nazaret, figură situată istoric, se desăvîrșește aspirația întregii antropologii: a deveni ceea ce ești. În Iisus această devenire a fost chiar mai generoasă. În măsura în care creștinismul consimte să abandoneze argumentația metafizică pentru a se concentra pe ceea ce ține de originea sa - Iisus din Nazaret -, el poate dezvolta o problematică în consonanță cu necesitățile culturale ale timpului nostru. Prin credința sa în Înviere, creștinismul propune un tip de realizare a omului dincolo de ceea ce este negația sa, moartea. Dumnezeu apare aici ca fiind cel care desăvîrșește omul, care îi dă mijloacele de a se realiza în eternitate. Transcendența nu este un prealabil constrîngător, alienant, ci viziunea eshatologică în măsură să salveze parcursul istoric de aneantizarea sa sau de absurdă sa circularitate. Căci singur divinul, prin definiție, este în măsură să producă eshaticul la care omul nu poate decît să speră. Departe deci de a se teme de revendicarea antropologică, creștinismul trebuie să primească aserțiunile dincolo de așteptările sale.

P.P. Carp și criza antidinastică

Cătălin TURLIUC

Unul din momentele în care tensiunea politică a atins cote paroxistice în evoluția României moderne a fost debutul deceniului opt al secolului trecut. Doi ani, 1870 și 1871, au pus barometrul vieții politice românești în poziția "furtună". Cum s-a ajuns însă la această situație? Nemulțumirile liberarilor, ale "roșilor" - cum erau numiți în epocă -, față de aducerea la putere a guvernului conservator - mai bine zis de nuanță moderat conservatoare -, îndepărtarea deci în fapt a lui Brătianu de la conducerea efectivă a țării, au tulburat profund calculele politice ale celor care crezuseră că tânărul monarh nu va fi decât un docil instrument în mâinile lor. În plus situația politică externă, frământările serioase prin care trecea Europa, toate acestea au dus la ceea ce s-a numit "Revoluția" de la Ploiești din august 1870. Când, așa cum declarase ministrul de externe, P.P. Carp - inima românilor și interesele lor stăteau "acolo unde sînt gîntile latine" (discursul din 5 iulie 1870) în fruntea țării se afla un german (prusac). Proclamarea de către Alexandru Candiano Popescu, colonel al armatei române, a republicii prin "detronarea printului Carol", după ce în prealabil acesta ocupase cazarma cu șapte soldați în ea, poșta și prefectura din Ploiești, a avut nu numai impactul pe care o astfel de farsă la urma urmei l-ar fi putut avea, ci a demonstrat pe deplin prăpastia care se deschisese între o parte a liberalilor și tânărul monarh. Achitarea colonelului în procesul care a urmat a fost o dovadă pentru print că poziția sa în țara de adopție nu mai este la fel de stabilă ca la începuturi. Înfriparea în bătălii succesive a Franței, angajată în războiul cu Prusia, detronarea lui Napoleon, nu au făcut decât să catalizeze sentimentele celor care plîngeau ruina "surorii mai mari" și deplîngeau soarta propriei țări condusă de un "neam".

La deschiderea sesiunii palamentare din noiembrie 1870, guvernul Manolache Costache Epureanu (Cloșca cu pui) dispunea de o fragilă majoritate. Printul Carol a citit chiar el mesajul către corpul legiuitor cu intenția de a-și consolida poziția. Din păcate, atunci ca și astăzi, problemele financiare ale țării erau mai mult decât serioase iar opoziția puțin dispusă să lase să scape un asemenea prilej bun pentru o eventuală răsturnare a guvernului. Liderul acțiunii opoziției era Nicolae Blarenberg și tema favorită a atacurilor acesteia era firește concesiunea Strousberg. Nutrind speranțe de a ajunge în cabinet, Nicolae Blarenberg, întreținea prin ziarul "Țara" în care semna constant o campanie furibundă împotriva printului cu speranța că acesta, în cele din urmă, va ceda și va accepta numirea sa într-un post ministerial. În luna decembrie el a propus Camerei un vot de blam la adresa guvernului care era considerat doar o expresie a dorinței monarhului și nu a voinței țării. P.P.Carp a fost cel care a dat răspuns din partea guvernului în fața acestui atac. Cu elocința-i cunoscută deja, ministrul de externe de atunci, dădea următoarea replică: "E de netăgăduit că după Constituție, Suveranul are absolut drept de a chema în sfaturile sale pe oricine va voi. Recunosc însă totodată, că pe lîngă drept, se stabilește aceea ce se numește uzanțele constituționale, și nu cred că un suveran bine intenționat ar respinge un om chiar neplăcut, care avînd majoritatea, se prezintă în capul unui partid întreg, adică al unui interes general. Nu cunosc însă nici o lege, fie politică sau morală, care să silească pe Suveran a se închina înaintea unei ambițiuni izolate, oricît de zgomotoasă ar fi ea". Din păcate, în scurt timp de la această înfruntare parlamentară, temerile exprimate de opoziție s-au dovedit întemeiate în sensul că Strousberg a plonjat spre faliment. Această situație a slăbit și mai mult poziția suveranului care s-a văzut confruntat acum cu un răspuns la mesajul trimis parlamentarului plin de frondă. Mai mult, guvernul a primit vot de blam și printul trebuia să aleagă acum între dizolvarea parlamentului și înlăturarea conservatorilor de la putere. În această situație de criză profundă, printul Carol se gîndește la abdicare și scrie chiar o scrisoare adresată opiniei publice europene cu intenția de a justifica un eventual astfel de gest, scrisoare cu un destinatar fictiv dar menită a vedea lumina tiparului în gazetele vremii. Între timp, spre disperarea liberalilor lui Brătianu aceștia nu sînt aduși la putere fiind preferat un guvern Ion Ghica. Atacurile nu încetează însă în Cameră și astfel se ajunge ca dosarul afacerii Strousberg să fie discutat de același parlament din ce în ce mai ostil poziției suveranului. Această situație avea să declanșeze o nouă etapă, mai tulburată, a luptei politice de pe scena țării și avea să reprezinte un punct de zenit în ceea ce s-a numit criză antidinastică de la noi.

NOTE:

1. C. Gane, *P.P. Carp și locul său în istoria politică a țării*, vol. I, București, 1936, p. 137.

Problema romano-catolică (1948-1949)

Urmare din pag. 2

Subiectele predilecte ale predicilor au devenit cele legate de cultul martirilor din timpul persecuțiilor religioase, care preferaseră să moară decât să revină la păgînism. În acest fel, populația era prevenită cu privire la faptul că se putea reveni oricînd la experiența bisericii catacombelor și a marilor persecuții.

Rapoartele Serviciului județean Roman de Securitate adresate Direcției Regionale Iași și Securității descriu ca foarte gravă situația politică a celor cca. 50.000 de catolici din zonă, pentru care libertatea religioasă și a cultului deveniseră mai importante decât averea personală și proprietatea asupra pămîntului.

Au existat și momente de amuzament în toată această criză socială. Astfel, la Oteleni, la 23 august 1948, în chiar momentul citirii tezei despre semnificația zilei, la prima bătaie a clopotelor, ca prin farmec, toată suflarea satului a părăsit adunarea, rămînînd pe loc doar cele 5 oficialități ale satului.

Hotărîți să rezolve "problema romano-catolică", regimul a dispus arestarea ierarhilor și preoților. La 7 septembrie 1948 avea loc acțiunea eșuată de arestare a preotului Vasile Gabor din Tămășeni păzită și noapte de 1000 de țărani, urmată de arestarea preotului Carol Söhn din Oteleni. Sesizați cu privire la intențiile autorităților, țărani au preluat inițiativa, formînd adevărate paveze vii în jurul bisericilor la Cleja, Fărcășeni sau Pildești. Cei din Săbăoani cereau printr-un memoriu restituirea averilor confiscate, refuzînd în același timp schimbarea datei hramului bisericii ordonată de Prefectul comunist din Roman. Sătenii din Răchiteni refuzau în noiembrie 1948, să predea casa parohială autorităților care doreau să o transforme în școală, iar cei din Oteleni împiedicau, la rîndul lor, transformarea casei parohiale în dispensar. Acțiunile au culminat cu refuzul țărănilor din Pildești de a accepta un primar comunist și cu alungarea din Oteleni a securiștilor care intenționau să-l aresteze pe preotul Mihai Chelaru.

În toamna anului 1948, guvernul Groza dispunea, la sugestia Uniunii Populare Maghiare din România, ca în unele sate catolice din județul Bacău să fie aduși învățători care să predea alternativ și în limba maghiară. Această ingerință politică a avut darul de a acutiza criza din satele catolice. Este cunoscut faptul că preoții au refuzat introducerea limbii maghiare în biserică, supunîndu-se astfel riscului de a fi arestați. Motivele care au stat la baza reacției prompte și ferme a preoților și credincioșilor față de ingerințele politice ale guvernului comunist și alte Uniunii Populare Maghiare trebuie căutate în unele întâmplări petrecute cu doar 5 ani în urmă în timpul guvernării Maresalului Ion Antonescu. În 1942, din motive neelucidate, autoritățile civile, politice și militare din județele Bacău și Roma au creat premeditat o atmosferă de ostilitate față de populația catolică prin acte de dușmănie fățișă concretizate în folosirea de calificative injurioase de genul "unguri", "ceangăi", "boanghine" la adresa românilor catolici, refuzarea emiterii certificatelor de origine etnică română, fără de care nu puteau accede la funcții publice; *reclamații* tendențioase la Ministerele de Război, de Interne și Cultelor; *excluderea* catolicilor din unitățile militare pe motiv că erau periculoși pentru siguranța statului român fiind catolici; *neadmiterea* elevilor catolici în Școlile Normale de Învățători și Învățătoare; *obligatia* tinerilor catolici din școlile primare și gimnaziale precum și Premilitarii de a frecventa biserici necatolice ș.a.

Prezențe românești în America

Urmare din pag. 2

Irina Livezeanu (*Cultural Politics in Greater Romania. Regionalism Building & Ethnic Struggle, 1918-1930*, Ithaca, Cornell University Press, 1995) și C.Banc and Alan Dundes (*First Prize, Fifteen Years! An Annotated Collection of Romanian Political Jokes*, Rutheford, Fairleigh Dickinson University Press, 1986). Și de această dată, fiecărui autor i-a fost rezervat un text cu succinte informații bibliografice, necesare celor mai puțin familiarizați cu autorii și titlurile menționate.

Imaginea de ansamblu a fost întregită de trei compact discuri, cu înregistrări făcute de Lory Wallfish, Mihai Craioveanu, Joan Conway, Radu Lupu, Valentin Radu, Ovidiu Marinescu, Sergiu Comissiona și Cvartetul Bălănescu.

Autorul, moral și sentimental - dar nu numai -, al acestei expoziții, este, așa cum am precizat, dl. Grant

În urma protestului energic al Episcopului de Iași, Mihai Robu, Maresalul Antonescu a intervenit personal pentru pedepsirea funcționarilor vinovați și pentru recunoașterea drepturilor depline ale catolicilor din cele două județe moldovene.

Întîmplările petrecute în anii 1942-1943 au rămas însă în memoria locuitorilor și tocmai teama repetării unor fapte asemănătoare a determinat și reacția preoților în anii 1948-1949.

Începînd cu luna noiembrie 1948 locuitorii unor sate din județul Bacău au decis organizarea unor gărzi parohiale cu scopul declarat de apărare a preoților vizați de arestări. Unul dintre aceștia, Anton Damoc din Fărăoani, justifică această organizare ad-hoc a țărănilor: "A respinge cu forța pe agresor e de drept divin, în ce privește pacea", denunțînd totodată comunismul drept agresor. Afirmația, consemnată de Securitate, fusese făcută în fața unor săteni din Fărăoani, îngrijorați de amenințările crescînde privind arestarea preoților. Se cunoaște și răspunsul oficial primit în această chestiune de preotul respectiv de la Episcopia de Iași. "Biserica Catolică față de orice neajunsuri nu face niciodată uz de violență, ci rabdă și se roagă chiar și pentru adversarii ei".

Ignorînd voit sau poate necunoscînd această dispoziție a Episcopului, țărani din satul Fundu Răcăciuni au atacat în martie 1949 înaltele oficialități (Prefectul, șeful Miliției, secretari C.C. al P.M.R.), sosiți în sat să pună capăt "rebeliunii". Decisă să introducă autoritatea în satele catolice, Direcția Regională de Securitate Iași, a amplificat pentru început acțiunea informativă, iar în rapoartele trimise Centralei Securității de la București se solicită aprobarea intervenției armate. Acuzațiile cuprinse în aceste rapoarte deveniseră aberante. Se vorbea deschis despre cazurile de "instigare ale preoților catolici" și despre "actele de rebeliune ale populației catolice". În mod premeditat, D.R.S. Iași a mistificat realitatea. Astfel, participarea țărănilor la slujbele pontificale, spre exemplu, era etichetată drept "mişcări de masă" ale satelor.

La 10 martie 1949, două plutoane de securitate conduse de chiar directorul Direcției Regionale de Securitate Iași, N.V.Pandelea, pătrund în satul Fundu Răcăciuni pentru a potoli ceea ce oficialitățile numeau răscoală. La 13 martie, cele două plutoane la care s-a adăugat un detașament greu, au pătruns în satele Fărăoani, Luizi-Călugăra, Prăjești, ucigînd un dascăl și arestînd preoți precum și numeroși țărani. Procedul va fi repetat ulterior împotriva satului Butea de pe valea Siretului. Tîrziu, în luna iulie 1949, Episcopul auxiliar de Iași, Marcu Glaser, semna decretul privind desființarea gărzilor parohiale în satele catolice răscolite.

Bilanțul represiunii anticatolice la sfîrșitul anului 1949 era unul dramatic. Episcopul de Iași a fost arestat în secret la Popești-Leordeni departe de Dieceza sa, pentru a nu trezi riposta credincioșilor. Alte citeva zeci de preoți au fost arestați în anii 1949-1950, securitatea intenționînd să-i judece sub acuzația unui așa-zis "complot catolic", idee abandonată ulterior din motive neclare astăzi. Unul din preoții cei mai urmăriți de Securitate în anii 1948-1949, Dumitru Matei, va fi implicat în anul 1950 în faimosul proces de spionaj "Legatia Franței", condamnat la moarte și executat la 21 februarie 1951. Cîteva sute funtași din satele catolice vor fi arestați și condamnați la ani grei de închisoare pentru vini imaginare sau fapte supradimensionate de Securitate.

G. Harris, căruia i se adaugă dr. Ernest H. Latham, Jr., în calitate de curator invitat, precum și profesorii Paul E. Michelson, Vladimir Tismăneanu și membrii European Division - în special Tamara Johnson -, care au contribuit cu exponate, consultații și organizare la reușita unei manifestări deosebite, științifice în primul rînd, dar și diplomatice, fără îndoială. Un asemenea gest, delicat și plin de intenții pilduitoare, și-a găsit concretizarea, nu întîmplător, desigur, tocmai într-o minunată sală a Library of Congress, o prestigioasă instituție a culturii universale.

Expoziția, care ne vorbește despre românii americani în primul rînd - în anul în care aniversăm atestarea documentară a prezenței în America a celui dintîi român, în urmă cu 250 de ani -, se adresează lor și tuturor celor născuți în aceeași țară, dar, în egală măsură, se adresează Statelor Unite ale Americii și României, apropiate de toți cei care, născuți de o parte și de alta a Carpaților, au traversat cîndva Oceanul pentru a contribui la progresul Lumii Noi. În timp, ei s-au descoperit pe ei înșiși, ajutîndu-ne azi să ne descoperim pe noi, plecînd de la vocația de neobosiți descoperitori ai celor care trăiesc între Atlantic și Pacific.

(Washington, D.C., 21 august 1998)

Premieră: ALARMA

Un semnal de alarmă la Naționalul ieșean

La Sala Studio a Teatrului Național din Iași a avut loc premiera absolută a spectacolului cu piesa *Alarma* de Olga Delia Mateescu în regia Silviei Ionescu și cu scenografia semnată de Axenti Marfa.

Remarcabila actriță a Teatrului Național din București este deja o valoare confirmată a dramaturgiei române contemporane. Premiile obținute (Premiul UNITER pentru cea mai bună piesă a anului 1996 și cel al Festivalului Național de Literatură de la Brașov din 1997) precum și volumele de teatru publicate, stau mărturie talentului domniei sale. Și tocmai de aceea vom încerca să ne aplecăm cu o mai mare atenție asupra textului care a stat la baza montării de la Naționalul din Iași.

Subsumat unei problematice socio-politice de actualitate, demersul autoarei - care își plasează acțiunea piesei într-un spital contemporan - vrea să se constituie într-un semnal de alarmă tras într-un al 12-lea ceas întru trezirea unei societăți fragmentate de egocentrism, de conflicte minore, de etalarea unor false valori. Dar, formația - cert livrescă - a Olgăi Delia Mateescu nu reușește - de această dată - să confere o expunere coerentă a motivațiilor ce stau la baza titlului piesei. Fragmentarea acțiunii în mai multe spații de joc - fragmentare ce ține de influența dramaturgiei filmice și la care teatrul contemporan apelează nu de puține ori - nu este, din păcate, susținută de un conflict bine conturat. Dispersarea acestuia într-o multitudine de schițe conflictuale conferă textului superficialitatea faptului divers jurnalistic și mai ales a celui televiziv (superficialitate justificată parțial în paginile cotidienele sau pe micul ecran, dar nespecifică teatral - cel puțin în formula propusă de autoare). Astfel, discursul de idei, cu adevărat generos, s-a lăsat "vrăjii" de copilărească tentație a "bombe" de presă, pigmentată cu fragmente ale unui puzzle de povesti sentimentale din care lipsesc tocmai piesele esențiale: susnumitele *motivații*.

Din păcate, Silvia Ionescu - o exponentă marcantă a tinerei generații de regizori - s-a lăsat să ea furată de aceleași amănunte nesemnificative conținute în text și, mizând pe o distribuție de calibrul greu, nu a reușit să-și aleagă din multitudine de propuneri ale autoarei un singur fir dramatic, o pură tonalitate interpretativă (pentru că, în ultimă instanță, textul dramatic - clasic sau contemporan - a încetat de mult să mai fie pentru regia modernă literă de lege și este tot mai mult citit ca un scenariu, ca o propunere, ca un punct de pornire pentru o viziune proprie a regizorului-demiurg).

În acest context a vorbi despre prestația actoricească presupune un act de curaj. Pentru că, ce putem să-i reproșăm unui Petru Ciubotaru constrâns la tonalitatea în care își consumă personajul Doctorului Popescu, comeille-ana dramă a unui medic al zilelor noastre reparând, de exemplu, oase, mai mult cu voință și devotament decât cu instrumentar și medicamente, fiind în același timp replici seci, sau duioase, sau scolastice, următorilor: unei asistente medicale nevrozate, decupată parcă dintr-un film de Hitchcock, nuanțată cu minucie de Pușa Darie; unei surori medicale descinse din Mazilu, debordând în scenă sub înfățișarea Adei Gârțoman-Suhar; unui sinucigaș interpretat de un Adi Caraulanu suspendat la propriu, jumătate de spectacol, pe un pat de spital unde "joacă" doar imobilitatea unui picior și tremuratul unei mâini care-și smulge perfuzia, pentru ca, în partea a doua, să încerce să dea credibilitate atît discursul omului ce refuză o existență tînără prin spitale, cît și o inten-

peștivă "trezire" la viață datorată - la alegere - fie medicului care îl tratează cu... voință, fie... nevoii imperative de a trage un sut falsului Bioterapeut (Călin Chirilă). Și, revenind la Petru Ciubotaru, trebuie să remarcăm încă o dată, finețea cu care și în acest rol și-a cizelat scenele mute, în care doar privirile vorbesc, fie atunci cînd încearcă să-și ascundă timiditatea și începutul de tirzie iubire pentru actriță, fie atunci cînd se recunoaște învins de interesele extra-profesionale și de lășitatea celor din jur.

Și dacă tot am amintit de tăcerile lui Petru Ciubotaru, de ce n-am aminti acum de cele ale lui Emil Coșeru în rolul de "figurație specială" al... Pacientului vorbăret, sau de credibilitatea lui Petre Ionescu în rolul Pacientului cu cipilică și de la fel de credibila fulgurantă trecere prin spațiul de joc al Monicăi Bordeianu: de minuțioasa construire a aparițiilor Harunei Condurache sau de constiințiozitatea școlărească a figuranților de drept ai spectacolului, studenți ai Universității de Arte "George Enescu" din Iași.

Mai "comod" instalată între drama actriței ajunsă la apogeul carierei ce descoperă că viața a trecut pe lângă ea și tragedia pierderii unicului susținător moral, Tatăl (interpretat conform textului cu patetism de operetă de Gelu Zaharia), Mihaela Arsenescu Wemer (Doamna) depășește și ea cu bine impactul cu rolul, reușind performanța de a păstra credibilitatea personajului chiar și la intrarea în scenă a Cumnatului, un personaj descins direct din Nae Caravencu, interpretat în pură manieră Sică Alexandrescu de Liviu Manoliu.

Ar mai fi de amintit că prin scenă trece de mai multe ori Constantin Avădanei într-un "rol" despre care aflăm abia la sfîrșit că este al unui medic oneros ce devine (din motive politice?) director al spitalului.

Ne pare rău de tonul malitios al acestei cronici, așa cum rău ne pare de actorii Naționalului ieșean care și-au construit din acțiuni extrascenice personaje credibile, chiar interesante pe alocuri, dar fiecare în tonalitatea conținută în text, actorii în jocul cărora am simțit dorința de a rămîne acolo unde memoria noastră de spectatori fideli i-a plasat, fără urmă de părtinire și cu toată dragostea.

Ne mai pare rău de excelenta propunere scenografică a Marfei Axenti care, ea singură, putea să sugereze o gândire regizorală cu adevărat modernă și neînhibată de constrîngerile textului.

Și, cu toată părerea de rău, încheiem în speranța că următoarele premiere ale Teatrului Național din Iași vor oferi susnumiților - și nu numai lor - personaje în carne și oase și nu doar schițe neterminate ale unor eroi de benzi desenate.

Oltea MUNTEANU

O felie de viață urcată la rampă

Cea mai recentă premieră a Naționalului "Vasile Alecsandri" din Iași, care a deschis și actuala stagiune, este "Alarma", un text contemporan, românesc, scris de actrița unui alt Național, cel din București, Olga Delia Mateescu, care-și propune să aducă la rampă o felie de viață decupată în cel mai realist chip posibil. Preluînd un termen din cinematografie, am putea defini "Alarma" ca un *teatru-verité*, inspirat din realitățile românești de tranziție, mai precis din babilonia unui spital prezentat cu doctori, gîndaci, bolnavi, surori, olandezi, reformă etc., într-un flash dramatic ce durează la scenă o oră și jumătate. Textul, nu tocmai împlinit din punct de vedere dramatic, amestecă

Cumnatul (îmbogățitul peste noapte, a cărui singură valoare sînt banii), Bioterapeutul (un escroc cu pretenții paranormale). Singura credibilă ca personaj este Doamna, actrița multipremiată, dar neîmplinită ca femeie, ale cărei monologuri pe tema condiției artistului ar fi fost interesante dacă, în anumite momente, n-ar fi sunat tezist.

Regia spectacolului este semnată de Silvia Ionescu, tînără regizoare ce a mai lucrat în urmă cu trei stagiuni cu trupa ieșeană. Intențiile ei s-au pliat pe nota realist-naturalistă a textului, imaginînd un dispozitiv scenic cu patru platforme spațiu de joc, plasate printre spectatori pe care-i implică pozițional în desfășurare. Gîndul era interesant, iar intenția bună, dacă schimbarea planurilor de joc ar fi menținut dinamica spectacolului în stare de alertă pînă la final. Intențiile inițiale se anemiează pe parcurs cîteva monoloage, cam lungi chiar din text, rămîn tot așa la scenă, sincopînd reprezentarea și obosind privitorii.

În scenografia adecvat realizată de Axenti Marfa, a evoluat o distribuție de cinci stele: Mihaela Arsenescu-Werner (într-o subtilă dialectică a jocului actriței ce interpretează o actriță), Petrică Ciubotaru (un "Profesor" creionat cu acuratețe, fără artificii împovărătoare), Ada Gârțoman-Suhar (adorabilă, ca-ntotdeauna, în "Sora" de un grotesc exemplar, Pușa Darie (în aparițiile rigurose orchestrate interpretative ale "Asistentei"), Emil Coșeru (un episod, dar împlinit "Pacient vorbăret"), Adi Caraulanu (o evoluție spectaculoasă a "pacientului tăcut"), etc. Lor li se adaugă trei debuturi (Haruna Condurache, Petre Ionescu, Călin Chirilă) ce țin bine pasul alături de veteranii valorici ai teatrului, dovedind că au talent și că în anii de școală au construit temeinic pe el.

"Alarma" este un exemplu de pariu pe care teatrul tentează uneori să-l pună cu viața și care e, de cele mai multe ori, riscant. Urcînd viața la rampă fără s-o teatralizezi, riști s-o faci necredibilă, iar replicile să devină sfîrșitoare și să sune a fals. Iar de aici pînă la a pierde pariul artistic, în asemenea situații, nu e decît un pas.

Olția CÎNTEC

chef de viață și reușește și să umble pînă la final; actrița suferind de singurătate este cerută în căsătorie de Profesorul sacrificat și el pentru profesie; cinica soră își sparge în buzunar eprubeta cu microbii de febră tifoidă în semn de providențială pedeapsă etc.). Rînd pe rînd, derularea epică îi aduce sub spot pe pacienți și angajații spitalului, prezentîndu-i tranșant, în alb și negru, buni și răi, schematizînd astfel structura caracteristică a personajelor și făcîndu-le prea puțin convingătoare pe latura lor umană. Cei buni sînt Profesorul (pasionat de medicina pentru care și-a neglijat viața personală), Asistenta (incoruptibilă, devotată total Profesorului), Tatăl doamnei (obsedat de istorie și de cariera propriei fiice, tabăra celor portretizați în negru incluzîndu-i pe Soră (posezoare a unui certificat de revoluționar cumpărat),

Botoșani: Zilele Teatrului "Mihai Eminescu"

Sărbătorile Thaliei

La 15 octombrie 1838, cu cei 10 galbeni împrumutați de la Iordache Várnăv, Costache Caragiali părăsea un Iași suspicios și neprielnic spectacolului în limba română și se îndrepta spre Botoșani. Aici, directorul Școlii Publice de Băieți, dl. Nicolini, încerca să pună bazele unui teatru local, înfîmîpînd - la rîndul său - mari greutăți din partea Eforiei. În scrisoarea adresată ministrului de interne, printul Ghyka, inimosul dascăl își justifică demersurile de a înființa "un mic teatru", prin lipsa de distracții a boierimii locale "în timpul lungilor seri de iarnă"... solicitînd totodată scutirea de taxele impuse de autoritățile locale... "Căci teatrul este mai degrabă o chestiune de distracție decît de interes"...

Au trecut de atunci 160 de ani?! Cu un buget restrîns ce pune în pericol chiar subzistența slujitorilor săi, cu decoruri și costume încropite din... mai vechi decoruri și costume, cu instalații ce reclamă nu numai o revizie, ci de-a dreptul schimbarea lor, visînd la o centrală termică proprie și - de ce nu? - la o minimă protecție din partea celor răspunzători și de soarta lor, actorii botoșăneni se încăpățîneau să urce pe scenă seară de seară în fața unui public (o, vremi pe care le credeam de mult apuse!) fidel pînă la a accepta frigul din sală dar nu și pînă la a se debarasa de paltoane și de căciulile bine trase pe urechi.

Și în aceste vitrege vremi ale noastre s-au găsit, totuși cîteva inimoși - instituții și chiar persoane particulare printre care și un preot - care au pus mîna de la mîna și i-au ajutat pe histriionii botoșăneni să serbeze așa cum se cuvine cei 160 de ani de la primele reprezentații ale primei trupe și cei 40 de ani de cînd o Hotărîre a Consiliului de Miniștri semnată de Chivu Stoica reînființa teatrul local, distrus la 8 aprilie 1944 de bombardamentul aviației germane.

Deci, la 12 octombrie, la Botoșani, ploaia torențială a acestei toamne capricioase (oare capriciile sînt ale toamnei?!) nu i-a împiedicat

pe actori să traverseze orașul în căruțe fără coviltir - etalînd crinoline, pelerine, evantaie și bastoane de epocă, sub mai mult sau mai puțin contemporanele umbrele, invitîndu-și concetățenii la marea sărbătoare a teatrului.

Au urmat șase zile care au adus pe scenă, alături de producțiile locale, spectacole ale Teatrelor Naționale din București și Iași.

După un omagiu adus fondatorilor cu spectacolul *O repetiție moldovinească* de Costache Caragiali a urmat premiera botoșăneană cu *Iluzia teatrală* a lui Corneille, în regia Mihaelei Săsărman. S-au succedat *Doamna Ministru* de Branislav Nusic (regia - Ion Bordeianu), *Toujours l'amour* (Teatrul Național București - regia - Dan Puric), *Bărbii și hotul* de Viorel Savin (regia - Marius Rogojinski), *Regina mamă* de M. Santanelli (Teatrul Național București - regia - Gelu Coșeag), *Bună seara, domnule Cehov*, după texte ale dramaturgului rus (regia - Ion Bordeianu), *Însemnările unui nebulon* de N.V. Gogol (regia - Ion Sapdaru), *Spectatorul condamnat la moarte* de Matei Vișniec (regia - Ion Ciubotaru), *Teibele și demonul ei* de Isaac Baschevis Singer și Eve Friedman (regia - Alexander Hausvater - Teatrul Național Iași), *Hamlet* de William Shakespeare (regia - Ion Sapdaru).

Duminică, 18 octombrie, colocolivul "Trecut, prezent și perspectivă în miscarea teatrală botoșăneană și "Gala amintirilor" (spectacol organizat cu participarea unor actori originali din Botoșani sau care au debutat pe scenă Teatrului "Mihai Eminescu") au pus punct unui capitol deloc neglijabil din istoria teatrului românesc.

Și acum, cînd ecurile sărbătoririi s-au topit în repetițiile de zi cu zi, în spectacolele de seară cu seară, sub recea toamnă a nesfîrșitei noastre tranziții, nu putem să urăm teatrului din Botoșani decît un nesfîrșit șir de ani buni și... SUS CORTINA!

Oltea MUNTEANU

Totul pentru scenă

Pentru cei care au urmărit ultimele stagiuni ale Teatrului "Mihai Eminescu" din Botoșani, evoluția pe care echipa artistică a instituției a reușit-o e evidentă. Începută încă din perioada directoratului lui Marius Rogojinski, plasat acum în postura de administrator cultural al județului, dar fidel în continuare instituției din care practic n-a plecat, apărînd constant la rampa ei, înnoirea continuă și-acum prin manageriatul lui Mihai Păunescu, director, și Volin Costin, director adjunct. Trupa de la Botoșani și-a impus ieșirea de pe orbita unui comod, dar păgubos artistic, provincialism și a tîntit spre spectacole de înaltă ținută. Pe care le-a și reușit. Tăsoind afișele ultimelor stagiuni, cel puțin patru montări retin atenția: *Ultimul examen* de Ludmila Razumovskaia, regia Petru Vutcăruș, scenografia Carmen Stănescu (stagiunea 1994-1995); *Însemnările unui nebulon* după Gogol, regia Ion Sapdaru, scenografia Romana Preoteasa, *Spectatorul condamnat la moarte* de Matei Vișniec, regia Ion Ciubotaru, scenografia Mihai Pastramagiu și Constantin Molocea (stagiunea 1996-1997) și *Hamlet* de W. Shakespeare, regia Ion Sapdaru, scenografia Mihai Pastramagiu (stagiunea 1997-1998).

Secretele reușitei sînt trupa, regizorii colaboratori, relația cu critica și atenția la reacțiile publicului. La Botoșani omogenitatea trupei, ambiția ei, cheful de joc și deschiderea la inovațiile regizorale au făcut din echipa de actori vedeta principală. Diferențele de valoare dintre actori există, nici nu s-ar putea altfel, dar ele se omogenizează prin plasarea potrivită în distribuții și prin modificările de formă. Primenită prin achiziții de absolvenți de la Iași (Volin Costin, Irina Mititelu, Tatiana Zaviațova, Teodora Moraru) și București (Daniel Badale), trupa are un suflu artistic

proaspăt, exploatat constructiv de regizori tineri și talentați (Petru Vutcăruș, Ion Sapdaru, Ion Ciubotaru), ce nu s-au temut să abordeze texte clasice în interpretări moderne, îndrăznețe chiar, care s-au susținut ca viziuni artistice solide prin ele însele. Teatrul din Botoșani își prezintă premierele și la Suceava, gîndind că un oraș în care nu există un teatru profesionist poate fi o piață culturală profitabilă. Pentru a arăta lumii teatrale din zonă ce au mai "pus la cale", actorii botoșăneni își aduc și pe scena ieșeană creațiile cele mai reușite, intenționînd să susțină și la București o microstagiune permanentă. Relația cu publicul și optimizarea ei e treaba unui proaspăt înființat serviciu de marketing, compus din trei tineri cu studii de specialitate și interes pentru teatru.

Mijlocul lunii octombrie a adus în teatru botoșănean sărbătoarea. O coincidență istorică fericită a făcut ca la 16 octombrie în urmă cu 160 de ani să fie prezentată aici cea dintîi reprezentație în limba română de trupa lui Costache Caragiale, iar acum 40 de ani să sune gongul inaugural al teatrului cu numele lui Mihai Eminescu înscris pe frontispiciu. O inedită reconstituire de epocă a reardu prin timp momentul intrării lui Costache Caragiale în oraș, prima zi a manifestării continuînd cu premiera *Iluzia dramatică* (modificarea titlului îi aparține regizoarei) de Corneille, regia Mihaela Săsărman, scenografia Mona Pance (spectacol care, din păcate, nu poate fi inclus în seria celor împlinite, din cauza confuziei concepției regizorale și a inadecvării scenografice). Programul manifestării aniversare a inclus o suită de spectacole ale teatrului gazdă, plus alte cîteva ale Naționalului bucureștean și ieșean, colocolivii, rememorații.

Moment special, o aniversare de acest tip se constituie inevitabil în prilej de bilanț. Pentru trupa botoșăneană acesta este unul mai mult decît onorant.

Olția CÎNTEC

Cvartetul ieșean - "un rubin într-o montură specială"

Alex Vasiliu: - Am aflat că dumneavoastră, domnule Bujor Prelipceanu ați luat primele lecții de vioară de la lăutarul Crețu. Aș încerca o paralelă: se știe că Enescu a fost atras spre acest instrument de un lăutar - Lae Chiorul. Pentru că mulți critici muzicali și publicul deopotrivă au remarcat un anumit patos înfiorat al cântului dvs. la vioară, s-ar putea explica acest stil de cânt prin lecțiile primite de la Crețu?

Bujor Prelipceanu: - Domnule Vasiliu, întâi de toate, comparația dumneavoastră nu mă onorează în mod deosebit, dar eu n-o merit, pentru că Enescu a ajuns acolo unde eu nu voi ajunge niciodată și probabil că de aici plecând, lăutarul de la care a învățat primele note micul Enescu a fost, ca profesor, mult mai valoros decât lăutarul meu, Crețu, un om foarte blajin. Cel mai important lucru pe care l-a realizat el nu este acela că m-a învățat două melodii populare românești și alte două cîntece care, în copilăria mea erau în mare vogă - "În Bucureștiul iubit" - și o altă melodie care mi-a fost chiar recomandată pentru că era melodia preferată a lui Stalin, se chema "Suliko" - și le-am învățat pe amîndouă... Important este că acest om m-a atras către vioară, nu m-a determinat să o resping de la bun început, cum se întâmplă cu atîta copii. Și-apoi, probabil că o filiație există, nu de pomană am avut în familie un cantor bisericesc, mama și-acum cîntă în corul unei biserici, la Galați, are o voce de soprană, tata - Dumnezeu să-l ierte - a avut o voce superbă de bas pedalist, o voce pe care o țin minte și acum, am avut un unchi care, ani de zile, a cîntat în corul Teatrului Muzical din Galați. În această peregrinare a amintirilor n-aș putea să-l uit pe moșul meu (cum se spune în Bucovina) bunicul dinspre tată, care a fost cantor bisericesc la Horodnic... De ce nu, probabil de aici rezultă un anume spirit care...

Alex Vasiliu: - ... explică stilul dumneavoastră de cânt...

Bujor Prelipceanu: - bucuria și setea noastră de a face muzică.

Alex Vasiliu: - Domnule Dan Prelipceanu - cum sînt bucovinenii, aprigi sau molcomi?

Dan Prelipceanu: - Interesantă întrebarea dumneavoastră... Dacă ar fi să dau atenție unui document mai puțin posibil de găsit pe meleagurile noastre, satul Prelipcea (să mergem la originile acestui nume Prelipceanu -, dacă m-ați sfîrșit, am să vă spun acum) se găsea undeva dincolo de Prut și acolo locuiau bineînțeles foarte mulți Prelipceani. Și cred că erau aprigi. Datorită unor neînțelegeri cu localnicii a trebuit să treacă Prutul și să se stabilească în partea de Sus a Bucovinei, ceea ce astăzi este Horodnicul, lîngă Rădăuți, la șapte kilometri. Însă cred că bucovinenii - în afară de un orgoliu specific - sînt oameni foarte cumpătați și cu mult calm, cu mult tact. Deci, sînt și molcomi.

Alex Vasiliu: - Din cele ce ați spus, se poate considera că v-ați făcut autoportretul? Vă regăsiți în aceste particularități ale bucovinenilor?

Dan Prelipceanu: - Cred că da - cu toate că, dacă m-ați sfîrșit și la acest capitol, aș spune că bucovineanul Dan Prelipceanu nu este atît de molcom ca ardeleanul Anton Diaconu, de pildă.

Bujor Prelipceanu: - ... sau gălățeanul Stanciu...

Dan Prelipceanu: - ... pentru că, probabil veți încerca, pe parcursul acestei conversații să serpuți printre personalitățile noastre și-atunci va reieși că temperamentele mai aprige din nordul țării au făcut o casă foarte bună cu, să zicem, aparent mai molcomii Toni Diaconu - ardeleanul - și Ticu Stanciu - gălățeanul.

Bujor Prelipceanu: - ... sau, iartă-mă, vei spune că în mine se regăsesc mai mult tradițiile strămoșilor de la Lipsca.

Alex Vasiliu: - Colegi de-ai mei mai mari de la Liceul de Muzică din Iași vorbeau despre Toni băiatul bun, Toni cel răbdător, Toni simpaticul. Cum explicați aceste păreri?

Anton Diaconu: - N-aș putea să vă spun exact... În orice caz, eu sînt o combinație puțin mai aparte: sînt născut la Cluj din părinți moldoveni (mama este din Chișinău), am trăit zece ani la Cluj, unde mi-am făcut o mulțime de prieteni și am apucat, cît de cît, să cunosc spiritul ardelenesc care este, într-adevăr, cum spuneți, mai molcom, dar pînă la un punct. Aici am putea să facem o comparație de domeniul anecdoticului - cu tipul englezului care se enervează dacă primește de la trei palme în sus. În momentul în care am devenit moldovean, categoric, am împrumutat și din cum-

La aniversară: VOCES - 25

secădenia moldoveanului care este, iarăși, un tip blajin și sfătos. Probabil că m-am situat pe partea apei liniștite dar care, uneori, sapă adînc...

Alex Vasiliu: - Știm că de la Galați au pornit multe personalități ale vieții muzicale românești și internaționale - să-i amintesc pe frații Valentin, Ștefan și Corneliu Gheorghiu, pe violonistul Eugen Sîrbu, pianistii Radu Lupu, Dan Atanasiu. Cînd ați venit aici, la Iași, ați trecut prin întâmplări mai triste și mai vesele, așa cum are parte fiecare în viață. Cunoșcînd nedreptățile sau neîmplinirile pe care le-ați avut de înfruntat, vă întreb dacă toate acestea au reușit să vă formeze caracterul de luptător în viață? Cu altă ocazie, ați recunoscut că unele întâmplări v-au demobilizat...

Bujor Prelipceanu: - Noi doi, frații Bujor și Dan Prelipceanu, am crescut pînă la 16 ani într-o familie în care am rostit cuvîntul "tată" foarte rar - părinții au fost despărțiți de cînd noi eram mici. Am credința, și aici citez din memoriile unui mare jucător de șah pe care eu l-am admirat dintotdeauna - americanul Bobby Fischer - care spunea că acești copii care cresc fără tată au, instinctual, în ei ceva de luptător. Probabil de aici intervine toată această febră, toată această pozitie, dacă vrei s-o numim de luptător. Deși a lupta înseamnă pentru mine și altceva. Eu mi-am dobîndit de fiecare dată dreptul prin cinste, prin dreptate, prin muncă în primul rînd. Și dacă s-a întîmplat să nu fie așa, m-am gîndit, în fond, că asta a fost și voia bunului Dumnezeu, există o soartă care, după părerea mea, ne este scrisă la tot.

Alex Vasiliu: - ... Și care are grijă de toți...

Bujor Prelipceanu: - ... care are grijă de toți! Eu trăiesc în continuare cu această creștinească idee că atunci cînd se închide o ușă, se deschide, pe undeva, cel puțin o fereastră.

Alex Vasiliu: - Ce este această "muzică de cameră", despre care tot vorbim, pe care o interpretează cvartetul "Voces"? Ați putea da o definiție a muzicii pe care o cultivați și o iubiți atît de mult?

Bujor Prelipceanu: - Este o patimă, un microb, dacă vreți, de care eu am fost infestat de mic, probabil că am reușit, la rîndul meu, să infestez și pe alții cu acest virus - virusul muzicii de cameră.

Anton Diaconu: - Muzica de cameră este, de fapt, muzica redusă la esență. Orice lucrare muzicală mai evoluată este concepută la patru voci, la patru linii melodice.

Bujor Prelipceanu: - ... deci la patru "Voces"!

Anton Diaconu: - Da, de fapt, asta am vrut să spun și eu. Aici veți găsi și semnificația numelui nostru.

Constantin Stanciu: - Indiscutabil. Este cea mai înaltă școală pe care și-o poate dori orice tînar instrumentist. Dacă a cînta ca solist înseamnă foarte multă muncă, foarte mult talent și șansă - a face muzică de cameră la un asemenea nivel (cum am avut eu această șansă și Dumnezeu a fost alături de mine) în cvartetul "Voces" cred că este cel mai minunat lucru pe care și-l poate dori orice tînar.

Alex Vasiliu: - Pentru că dumneavoastră înainte de a face parte din cvartetul "Voces" ați cîntat în orchestra filarmonicii "Moldova" - deci într-un ansamblu, într-o formație mare, ați putea spune că lucrul în cvartet este o școală a vieții mai mult decît o orchestră simfonică?

Constantin Stanciu: - Indiscutabil. Este cea mai înaltă școală pe care și-o poate dori orice tînar instrumentist. Dacă a cînta ca solist înseamnă foarte multă muncă, foarte mult talent și șansă - a face muzică de cameră la un asemenea nivel (cum am avut eu această șansă și Dumnezeu a fost alături de mine) în cvartetul "Voces" cred că este cel mai minunat lucru pe care și-l poate dori orice tînar.

Dan Prelipceanu: - În cvartetul de coarde se regăsesc și solistii în cadrul acelor solo-uri mai mici sau mai ample, se regăsește și orchestrantul, care trebuie să știe să dea o replică exact cum este întrebare de solist, chiar dacă acesta este vioara întîi. În cadrul acestei școli cu totul și cu totul inedite pe care o reprezintă numai cvartetul de coarde - care este cea mai complexă stare de manifestare muzicală - din această perspectivă cred eu că ne-a unit numai pasiunea aceea turbată pentru muzică, de la începutul tinereții noastre. Noi nu știam unde vom ajunge dar știam clar că zi de zi trebuie să ne perfecționăm și a existat această căutare furi-bundă a celor de la care am reușit, de-a lungul anilor, să căpătăm experiență muzicală.

Alex Vasiliu: - Este muzica de cameră o muzică pentru o elită a publicului?

Dan Prelipceanu: - Voi dezamăgi, poate, pe unii, dar voi spune că muzica de cameră este muzica elitelor. Niciodată un cvartet de coarde, niciodată o orchestră simfonică de cel mai înalt nivel nu se va putea adresa publicului de pe un stadion și de aceea muzica noastră rămîne o muzică a esențelor, cum spune Tony Diaconu, se adresează unui număr restrîns de cunoscători. Aș vrea să avem timpul să vă explic cît de abstractă și de dificilă este de pus în scenă o muzică lipsită de cuvinte, o muzică ce nu are regizor (adică dirijor), o muzică așa-numită "grea" dar care, în realitate, nu e grea dacă știi să o pui în valoare. Poate astfel ați afla cum realizăm noi, cei patru, regia unei partituri muzicale.

Alex Vasiliu: - Ați avut ocazia să concertați în aproape toate țările Europei, ați fost mult apreciați, ați traversat acea lungă și dificilă perioadă prin care a trecut România pînă în 1989 - cum de nu v-ați pierdut, ca atîția alți muzicieni români de valoare, în "ceturile" altor tîrmuri?

Anton Diaconu: - Întrebarea dumneavoastră comportă mai multe accente. Dacă vă referiți la ideea de a ne stabili pe alte meleaguri - atunci ne-am putea întoarce la începutul conversației noastre, la locul de proveniență al fiecăruia. Sînt convins că în sufletul fiecăruia dintre noi sînt la fel de vii, de dragi toate aceste meleaguri. Așa că nu este vorba în

vînt ideea că nu am fost, că nu sîntem capabili de acest gen din două motive: unul ar fi că noi avem lumea noastră, muzica o practici peste tot în lume unde ești invitat, ne-am simțit întotdeauna foarte bine și în străinătate și acasă, ne-am simțit personalități universale și nu specific românești. Pe de altă parte, acest specific românesc care există în fiecare dintre noi nu ne-a lăsat să ne lepădăm de mediul din care venim.

Alex Vasiliu: - Credeți că alți muzicieni români, să ne referim în special la cei ce alcătuiesc tot un cvartet - "Athenaeum Enesco" (stabilid de mai mulți alți în Franța) și-au pierdut specificul românesc?

Anton Diaconu: - Nu cred - ei rămîn, chiar dacă nu vor, români pentru toată viața. Cei care au preferat alte meleaguri probabil că au făcut-o din cu totul alte motive, nu din rațiuni muzicale. Noi am fost de la început angajați trup și suflet în această idee de grup de sine stătător, de "rubin într-o montură specială", care, efectiv, ne-a făcut să ne simțim bine oriunde.

Alex Vasiliu: - Cred că dumneavoastră ați fost fericiți de drama existențială pe care au trăit-o toți muzicienii români care au plecat în străinătate, s-au afirmat, și-au făcut un nume în lumea muzicală internațională - să-l amintim pe dirijorul Constantin Silvestri - dar care nu s-au mai putut întoarce în țară.

Bujor Prelipceanu: - Și-apoi, nu ne-am pierdut în ceața londoneză pentru că de-abia acum, în 1998, după 25 de ani de activitate, am cîntat pentru prima oară la Londra. Dar nici n-aș vrea să se înțeleagă din ceea ce am spus, că nu ne-am gîndit niciodată să ne stabilim domiciliul în Germania sau în altă țară. Ferească Dumnezeu! De foarte multe ori am cîntărit cum nu se poate mai bine acest lucru, am discutat deseori între noi. Dar, vă reamintesc, noi am devenit, încetul cu încetul, fanatici ai acestui gen de muzică și unui fanatic adevărat îi este absolut indiferent locul în care își desfășoară activitatea... Un cercetător, un savant este mulțumit că își are biroul, laboratorul său. Că mîncă mai mult sau mai puțin, că este frig în acel birou - îl interesează mai puțin. Noi am avut nenumărate ocazii de a ne pierde urma, nenumărați prieteni din străinătate ne-au întrebare de multe ori chiar cu vîdită enervare: "Ce mai căutați în locul acela în care, voi ne povestiti, e frig, e foame, e greu, de ce vă mai întoarceți acolo?" Și era greu să explici de ce te întorci, pentru că oricum nu ne-ar fi înțeles!

Interviu realizat de Alex VASILIU

Iași, 30 octombrie 1998

Stimate maestre Ludwig van Beethoven,

Vă scriu dintr-un colt de lume unde, cu siguranță v-ar fi plăcut să vă purtați pașii; vă scriu într-o frumoasă dimineață de toamnă, cu mai puțin de 450 de zile înainte de un nou mileniu. Nu știu dacă ați fi agreat să fiți contemporanul acestei epoci, dar fiți încredințat că muzica Dumneavoastră trăiește cu noi, ne vine în ajutor, ne salvează de multe ori dintr-un haos numit cu diplomație "secolul vitezei".

Trebuie să știți, stimate Maestre, că aici, în acest colt de lume, cu 25 de ani în urmă s-a întîmplat un accident: s-au ciocnit patru destine și au născut un VOCI. Noi îi știm de VOCES sau VOCEȘI - așa cum bine remarca acum cinci ani cineva. Ce fac aceste VOCI? Se înfruptă din bogățiile muzicii și ne oferă nouă, celor din sală, esențe din cele mai fine. Le-am spus odată INIMA-VOCES; astăzi le-aș spune MUZICA-VOCES.

Dar, de fapt, de ce vă scriu? Pentru că trebuie să știți, stimate Maestre, că v-au cîntat din nou cvartetele de coarde. I-am ascultat cu 13 ani în urmă la Piatra-Neamț, i-am ascultat la Iași în 1989. Este o vrajă ce face liantul acestor concerte memorabile.

Mi-am pus întrebarea ce a determinat cele patru VOCI să aleagă integrala cvartetelor Dumneavoastră pentru a-și cinsti auditoriul celor 25 de ani? Este poate expresia maturității lor - în cvartetul op. 133, Marea Fugă - tantôt libre, tantôt recherché, există tandrețe și iubiri numai de ei știute - în Adagio ma non troppo din cvartetul op. 74, al harpelor, este bucuria nașterii unui copil, în Lento assai, cantante e tranquillo din cvartetul op. 135 și, de ce nu, cavalcade la o vînațoare în finalul cvartetului op. 59 nr. 2.

Au fost, SÎNT MINUNAȚI. Creează cu eleganță o intimitate rafinată ce bate la porțile sufletului, și fericiți sînt cei ce le pot deschide. Și au mai realizat un lucru minunat: au dat oarecum timpul înapoi și ni i-au readus aici, la Iași, pe dragii noștri maeștri Sabin Păutza și Cristian Misievici. Ne simțim în siguranță alături de formula aproape completă a strălucitei școli ieșene de compoziție; iar Dumneavoastră, stimate Maestre Ludwig van Beethoven, fiți încredințat că muzica Dumneavoastră este pe mîini bune.

LA MULȚI ANI, VOCES!

Vasilica STOICIU-FRUNZĂ

Centenarul uitat - Catul Bogdan 101

Ion TRUICA

“Maica Natură detestă îmburghezirea
sensibilității, abaterea de la verticală și starea
de încântare satisfăcută”
Tudor Arghezi

O mare meteahnă a noastră, a românilor, este uitarea. Prinși de nimicurile cotidiene, oțim să aducem în atenția contemporanilor mari valori artistice ale trecutului. Altfel spus, este și un semn al lipsei de dragoste față de valorile naționale, o lipsă de patriotism artistic.

Dacă o personalitate este discretă în timpul vieții, după moarte este total dată uitării. În grabă după expoziții spectaculoase, făcute cu multă risipă spirituală și financiară, organizatorii uită că în această țară au existat și mari artiști care au trecut prin viață cu o pilduitoare delicatete și modestie.

Am avut marea șansă să am profesor pe Catul Bogdan, un artist delicat, mult știutor de carte, maestru fără egal al culorii, de la care am primit învățături esențiale pentru activitatea mea artistică.

Nu am înțeles pînă acum pe cineva care să teoretizeze atît de bine problemele fundamentale din artele vizuale, așa cum o făcea maestrul.

În caietele sale cu liniatură de matematică, fiecare pagină însemna o problemă picturală rezolvată. Pe coloanele verticale înțelegeam elementele esențiale ale limbajului plastic: desen, culoare, compoziție, dominantă, expresivitate, accent etc. Fiecare lucrare era analizată metodic și raportată la aceste elemente de bază ale picturii.

Se concentra asupra fiecărei schite, o privea îndelung și îi descoperea hiba, ezitarea, neajunsul.

Demonstrația sa, scriitor de inteligentă și de argumentată, te convingea de partea neizbutită a lucrării analizate.

Rareori am înțeles profesori care să înalte explicația la cote absolute așa cum o făcea el. Poate, singurul merit al celor care au condus învățămîntul artistic românesc în trecut a fost acordarea titlului de PROFESOR UNIVERSITAR EMERIT maestrului CATUL BOGDAN. După 50 de ani de muncă elevată îl merita cu prisosință.

Cred că un MARE PROFESOR lasă pe fiecare student să se dezvolte după înclinațiile sale artistice, după felul în

care simte și gîndește, după orientarea sa creatoare, fără să-și impună stilul sau metoda sa artistică.

Discipolii maestrului sînt diferiți în modalitățile de expresie plastică, dar minunați profesioniști, în ceea ce fac. Ei au învățat gîndească plastic și să organizeze spațiul și culoarea în mod armonios, organic.

Încerc să fac o însușire de nume, pilduitoare pentru cei care prețuiesc valorile din pictura și scenografia românească.

Au învățat alături de maestru: Gheorghe Șaru, Florin Mitroi, Spiru Vergulescu, Traian Brădean, Adrian Podoleanu, Ion Neagoe (regretatul nostru coleg) etc.

Din scenografiile importanți amintesc pe: Elena Ionescu (SUA), Miruna și Radu Berezescu (Franța), Helmut Stuner (Australia?), Friedel Beno (Israel), Florica

Mălureanu (Franța), Dumitru Georgescu (Olanda), Mircea Ribinschi, Victor Cretulescu, Dumitru Popescu etc., personalități care au dus faima artei românești peste hotare.

Poate, dincolo de exemplara sa operă, M A E S T R U L CATUL BOGDAN și-a consumat foarte mult timp cu activitatea didactică, avînd admirabile rezultate.

Transcriu din notițele mele și reconstitui din memorie gîndurile care călăuzesc

lecțiile fără egal ale maestrului. Învățăturile lui CATUL BOGDAN către discipolul său TRUICA: - MEMORIA MÎINII.

Se vorbește mult despre artiști care au mină și nu se poticnesc în fața motivelor din natură. CATUL BOGDAN vorbește despre MEMORIA MÎINII, capacitatea de a reține și reda expresiv forme din realitate. INTE-LIGENTA MÎINII fiind capacitatea ei selectivă, puterea ei de a reconstitui în imagine ceea ce ne înconjoară.

- ASPIRAȚIA SPRE TONAL. Maestrul gîndește pictura în TONALITĂȚI ARMONICE, care alcătuiesc un ansamblu expresiv, subtil, rafinat. Fiecare lucrare devine o lecție de armonie cromatică, gîndită în gama potrivită temei alese.

Tonurile folosite ating puritatea maximă, nealterate de suprapuneri neinspirate.

CE SPUNE OCHIUL. Analiza vizuală se naște din contemplarea naturii, a oamenilor și obiectelor.

Percepția noastră trebuie să fie selectivă, decisivă în alegerea formei evocate.

EXERCITIUL ZILNIC - Ochiul și mîna nu trebuie să lenevească. Ele trebuie să lucreze mereu, zilnic, să observe esențialul și să-l redea în imagine, edificînd o nouă realitate plastică.

MEMORIZAREA FORMELOR. Spiritul de observație trebuie educat prin exerciții. Iar MEMORIZAREA FORMELOR este vitală pentru un creator.

FOLOSEȘTE MOMENTELE BUNE, clipele de inspirație, atunci cînd lucrările ies firesc, fără efort, de la sine. Profită de ele pînă la epuizare.

În desen, culoare și compoziție ESENȚIALĂ ESTE DOMINANTA. Ea dă expresivitate și greutate imaginii care trebuie să se vadă bine, să iasă în evidență și să nu lase privitorii indiferenți.

În lucrările voastre OCOLITI FLEACURILE, NIMICURILE, LUCRURILE NESEMNFICATIVE. Nu împovărați compoziția cu elemente mărunte, lipsite de importanță. Ele distrag atenția de la esențial.

NU TREBUIE SĂ LUCRAȚI PE HÎRTIE DE PROASTĂ CALITATE ȘI SĂ FOLOȘIȚI CULORI MODESTE. Ele nu rezistă timpului și e păcat de toată truda voastră. Eu am făcut desene pe hîrtie de ambalaj care n-au rezistat vremii. Au fost arse de lumină.

NU TREBUIE UITAT ACCENTUL, elementul care dă viață și formă lucrării.

DETAIIILE SĂ FIE OBSERVATE ȘI INTEGRATE ÎN FORMA DOMINANTĂ. Ele nu trebuie să devină accidente parazitare în imagine.

ARUNCĂ TOT CE NU TE REPREZINTĂ, FĂRĂ MILĂ. Sînt lucrări care te pot compromite în viitor în ochii celor care astăzi te admiră.

TREBUIE SĂ CREZI ÎN CEVA, să te orientezi spre ceva. Nu poți face artă la întîmplare, schimbînd periodic felul de a lucra, modalitatea de expresie plastică.

SĂ CERI MULT DE LA TINE ȘI SĂ NU AȘTEPTI NIMIC DE LA ALȚII.

Aceste învățături sînt un ghid pentru cei care ajung pe nisipurile mișcătoare ale artei.

Prezența lui CATUL BOGDAN în arta românească este de prim-plan, atît prin grafica și pictura monumentală, cît și prin activitatea sa didactică.

Artistul era dublat de omul minunat de o perfectă verticalitate, colegialitate, cu o ținută morală ireproșabilă, omul care rămîne veșnic viu în amintirea noastră.

Conceptualul și dramaturgia

George ASTALOȘ

Mărturisesc fără rezerve că fulguranta mea trecere prin Iași mi-a prilejuit un adevărat regal estetic grație superioarei reprezentări picturale de la “Cupola”, unde Val Gheorghiu expune o suită de uleiuri de o remarcabilă împlinire restitutivă. Îngemănat cu subtilă diferențiere gîndirii plastice franceze și italiene de după explozia suprarealismului și abstracțiunii lirice, Val Gheorghiu investighează prin partiturile lui cromatice psihologia omului modern, demonstrînd irefutabil că marea puctură de azi caută valențele subiectului în interiorul modelului și nu în aparența lui exterioară. Demers cu atît mai pregnant și mai modern, cu cît el răspunde dezideratului potrivit căruia în ochii tînarului nostru homo technologicus lucrurile nu sînt ceea ce par a fi, ci ceea ce credem noi despre ele.

Personajele lui Val Gheorghiu, indiferent de vocația lor, de starea lor civilă ori de statutul lor social, țîșnesc direct din realitatea modificărilor produse în unitatea lor personală de către factorii alfa ai erei tehnologice. Dimensiunea conceptuală a viziunilor plastice înfățișate de artist își află efuziunea relațională în tragedia contemporană a izolării. Altfel spus, în însuși fenomenul evoluției solitare a individului - fenomen asupra căruia omul are o anumită influență și care la rîndul său, are o influență certă asupra omului. Cuplul, de pildă (“El și Ea”) își este suficient sieși, suferînd satis-

facția complementarității, care (aparent) îl pune la adăpostul angoaselor existențiale secretate de perpetuarea solitudinii. Și sub acest raport atrag atenția că pătrunzînd în universul lui Val Gheorghiu ne aflăm în fața unei interpretări pur filosofice a existenței omului acestui sfîrșit de secol intrat în epoca informaticizării, miniaturizării și robotizării. În fața unei interpretări empirice a existențialei, vreau să spun - “empiric” în înțelesul filosofic al cuvîntului, unde este ponderea analizei și substituirilor cu caracter plastic își găsește sorginea în experiența personală. Dacă însă “cuplul” conviețuiește

oculte poate da naștere unui întreg univers - unei lumi care, fără să fie creionată de pictor, se lasă intuită. Am putea spune că reprezentările picturale ale lui Val Gheorghiu se adresează direct afectului privitorului, tot așa cum poezia i se adresează ascultătorului ei.

În fine, nu se poate scrie despre virtuțile picturale și conceptuale ale creatorului de sub “cupolă” fără să se semnaleze dramaturgia culorii din ansamblul uleiurilor sale. O dramaturgie a culorii în gama căreia se înscrie un “verde” pe care îl putem numi pur și simplu: “vertical”. Într-adevăr, “selon toute connaissance” restituirea unei

Val Gheorghiu în două viziuni scriitoricești

armonic în reprezentările lui Val Gheorghiu, solitarul, individul ignorat de masa semenilor în vîltoarea căutărilor unui modus vivendi pe măsura aspirațiilor sale, încearcă să-i ofere dublului său o ființă așa-zisă “de companie”, substituindu-i eventualei persoane ce l-ar fi însoțit pe traseul temporar al complicității fie un animal, fie o pasăre, fie chiar un simbol vegetal. În cazul “Saxofonistului”, de exemplu, obiectul vocației muzicianului împlinește absența ființei umane, iar într-un alt registru, extrem de subtil, “Magicianul” este înfățișat singur, pentru că prin forțele sale

culori (dacă nu inedite, cel puțin rare) instruieste despre marea pictură, despre unicitate și despre incofundabil.

Văzînd fresca picturală a lui Val Gheorghiu am înțeles de ce comentatoarea de la televiziunea ieșeană spunea în ziua vernisajului (pe care l-am urmărit din București pe postul național) că expoziția artistului constituie evenimentul autumnal al anului. Sper să revăd paleta pictorului etalîndu-se în peisajul parizian. Și asta cît de curînd. Numai pentru expoziția lui Val Gheorghiu de la “Cupola” și “saltul” meu la Iași își află pe deplin justificare.

Tentația postmodernismului

Daniel CORBU

Expoziția de pictură deschisă luna trecută la Galeriile “Cupola” din Iași, ne oferă ocazia cîtorva considerații asupra picturii lui Val Gheorghiu, fără doar și poate o individualitate clar determinată în peisajul picturii românești.

Și de această dată, lucrările expuse poartă amprenta originalității unui stil, poartă o marcă: marca Val Gheorghiu. Trebuie să spunem încă de la început că Val Gheorghiu este un mare creator de atmosferă, în special prin stările personajelor și prin spectacolul gestual. Multe lucrări ar aminti poate de Degas sau de Toulouse Lautrec din ciclul dansatoarelor. În realitate, prin fine teșuri și cu o profundă originalitate, Val Gheorghiu probează o

postaza trecerii într-o fericită idealitate sau chiar în ekstază, în sensul crud, original al cuvîntului, grecesc. E ușor să-ți dai seama că Val Gheorghiu lucrează atît la nivelul emoției artistice, cît și la nivel ontologic, știut fiind că pictorul înzestrat cu har dumnezeesc este și un fin și un profund intelectual. Lucrări ca “Saxofonist” (de remarcat nonșalanța mișcării și rebeliunea culorilor), “Pelicanul” (excelent redată starea de senzualitate) sau “Spleen” și-ar putea afla locul oricînd în orice galerie din lume.

A vorbi de siguranța liniei, a contururilor, de prestanța sugestiei și de simțul culorilor la un pictor ca Val Gheorghiu mi se pare superfluu. Pictura de azi a lui Val Gheorghiu este o demonstrație de forță a unui artist manierist în sensul bun al vorbeii, care-și urmărește și își cultivă cu obstinție și fast imaginațiv obsesiile.

Moartea unui artist

Poldi

În doar câteva săptămâni, filmul și teatrul românesc au pierdut nume importante: Ion Marinescu, Silviu Stănculescu, Dinu Manolache și Poldi Bălănuță. Ne oprim asupra ultimului nume care a trecut Styxul, deoarece, dincolo de incontestabila sa valoare artistică, era dublată și de una morală. Poldi a fost o luptătoare, pînă-n ultima clipă, pentru adevăr, pentru demnitate națională, pentru libertate de gândire. A recitat, într-un memorial Sighet, ca nimeni altul, poeziile din temniță ale lui Radu Gyr. A avut spectacole de poezie antologice pe versuri de Eminescu, Rilke, Nichita Stănescu. Era o preoteasă a versului, o maestră (& măiastră) doamnă a patetismului inteligent, avea subtilitate, blîndețe, dar, cînd era necesar, sarcasm și forță

(nu pot să uit *Doina* lui Eminescu rostită magistral, în recitalul realizat de Caramitru).

Patru decenii pe scenă (a Teatrului Mic, dar și a Naționalului) a oferit contur unor mari roluri ale dramaturgiei universale: Hase (*Peer Gynt*), Antigona (*Sofocle*), Sonia (*Unchiul Vanea*), Elisabeta (*Dario Fo*), Gittel (*Doi pe un balansoar*). Medeea (în marele spectacol al lui Andrei Șerban) ș.a.m.d. A jucat cea mai bună Irină în *Matca* lui Sorescu. A realizat un travestit interesant în regia lui Purcărete - Agamiță Dandana. La televiziune ne-a lăsat o piesă unică: *Careul de dame*, după Brăescu, în care Leopoldina Bălănuță făcea, caz rar întâlnit, o cvadruplă compoziție, savuroasă. În film, o spunem acum, cu regret, nu a jucat cît ar fi meritat: totuși, are câteva creații de neuit în *Nunta pe piatră* (M. Veroiu, 1971), *Dincolo de pod* (M. Veroiu, 1976), *Balanța* (L. Pintilie, 1992).

A obținut numeroase premii de interpretare. A condus, înainte de moarte, o vreme, Teatrul Mic din București. Ultimul rol pe scenă a fost, în *O batistă pe Dunăre*, în care a uluit pur și simplu spectatorii, critica și colegii de scenă.

Teatrul, filmul și viața social-politică din România au primit, prin dispariția mării actrițe, o lovitură greu de suportat.

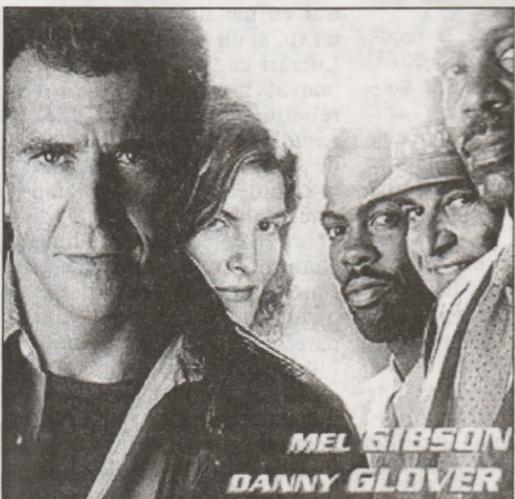
Cu ochii în ecran

Arma mortală IV

SUA, 1998. Regia: Richard Donner. Scenariul: Channing Gibson. Cu: Mel Gibson, Danny Glover, Joe Pesci, Rene Russo, Jet Li.

Ajuns la cea de a patra serie, *Arma mortală* nu-și pierde ritmul și umorul, dimpotrivă, lucru rar și greu de realizat cînd este vorba de continuarea unor mari succese de casă. Fără a fi o capodoperă sau un film pentru pretentioși (vezi "mica publicitate": vînd/închiriez apartament pentru pretentioși...), *Arma mortală IV* satisface gustul unei foarte largi categorii de spectatori, venind în întîmpinarea nevoii firești de divertisment de bună calitate. Pe alocuri, ai senzația că te afli în fața unui film din primii ani ai cinematografului, cînd totul era permis, cînd filmul nu dobîndise încă (și) statutul de operă de artă (sau nu îl conștientizase), ci era o distracție de bilci, populară, cînd acei oameni minunați și aparatele lor de filmat erau susținuți de un entuziasm debordant, "marcați" de o inocență fermecătoare. Bineînțeles, respectînd proporțiile. Mă refer în primul rînd la realizarea tehnică și la ingredientele care nu pot lipsi unui film de gen: urmări, suspans, explozii, răsturnări de situații nu întodeauna verosimile, dar agreabile. Totul pare o joacă, joaca unor copii mari.

Schema este relativ simplă. Obisnuiți să între în tot felul de buclucuri, cei doi polițiști Martin Riggs (Mel Gibson) și Roger Murtaugh (Danny Glover) nu scapă nici de data asta ocazia și se trezesc implicați, de voie de nevoie, în afacerile mafiei chinezești. O serie de crime, aparent fără legătură, conduce la descoperirea unei rețele care introduce clandestin imigranți chinezi în SUA, imigranți care își plăteau transportul muncind în contul banilor pe care, evident, nu-i aveau. În cele din urmă totul se aranjează, happy-endul căzînd cum se poate mai bine. Mare parte din reușita filmului se datorează farmecului celor doi interpreți principali, Mel Gibson și Danny Glover (unul dintre puținele cupluri alb-negru cu adevărat credibil din filmul american). Chiar dacă uneori se vorbește prea mult, chiar dacă, așa cum am spus, sîntem puși (și) în fața unor situații mai puțin verosimile, *Arma mortală IV* are farmec și poate fi văzut cu plăcere.

Șacalul

SUA, 1998. Regia: Michael Caton Jones. Scenariul și adaptarea: Chuck Pfarrer (bazat pe scenariul filmului *Ziua Șacalului* de Kenneth Ross). Cu: Bruce Willis, Richard Gere, Sidney Poitier, Diane Verona, Matilda May.

Cei care nu au văzut *Ziua Șacalului* (Fred Zinnemann, 1972) au toate șansele să le placă foarte mult acest *Șacalul*, ediție revizuită, re-plămădită, reambalată a *Zilei*. Cei care au văzut *Ziua* le vor compara și avantajul este net în favoarea primului. Dar... Nu are nici un rost să facem estiful de comparații. Singura nedumerire e de ce a fost necesar să i se spună remake *Șacalului* de acum pentru că în afara câtorva replici (și alea prost plasate), preluate identic din original, a unor situații "hiperbolizate", după obiceiul americanesc, cele două filme nu au nimic comun. În primul era vorba despre un atentat împotriva lui De Gaulle, *Șacalul* fiind misteriosul personaj angajat pentru a-l asasina pe președintele a cărui identitate nu a fost niciodată stabilită.

Acum avea de-a face tot cu un misterios Șacal - singurul punct comun cu *Ziua Șacalului* - (Bruce Willis) angajat de mafia rusească să asasineze un important personaj din staff-ul americanesc. Insul e un maestru al deghizărilor, al anonimatului (în sensul că poliția nu prea are habar cine e), un profesionist rece, calculat, meticolos pînă la fobie, ce mai, un tip. Pe urmele lui se lansează: un șef FBI (Sidney Poitier), un/o maior rus (Diane Verona) și un terorist irlandez (Richard Gere), singurul care stie cît de cît cum arată Șacalul, condamnat la vreo cincizeci de ani de închisoare, acesta din urmă avînd o răfuială personaiă cu susnumitul. Nu are rost să intrăm în amănuntele intrigii, e suficient să spunem că povestea are ritm, suspans, este bine condusă regizoral, se susține cu decență în limitele genului. Deghizările lui Bruce Willis, care apare în vreo cinci-șase ipostaze, amintesc de cele ale lui Val Kilmer din *Sfîntul* doar că sînt mai reușite. Despre Sidney Poitier numai de bine, Diane Verona ține piept (nici un fel de maliție) cu succes trioului actoricesc masculin. Excelent este Richard Gere într-un rol de mai mică întindere dar nuanțat, stăpînit cu măiestrie deplină de către actor. (De unde se vede că niciodată nu e prea tîrziu ca să faci ceva în această meserie). Chiar și numai pentru el filmul merită să fie văzut.

Jurnal de cinefil

Mă uit cu tristețe cum unii critici din ziua de azi acordă unor filme de duzină spații nepermise de mari (cite trei-patru coloane de ziar), doar din acribie, pesemne! "Spanacurilor" americane sau hongkongeze ar trebui să li se ofere, în gazetele serioase, numai trei-patru rînduri.

O să dau un model: cronica lui Francois Forestier la *Cîștigătorul* (apărută în 1979, în "l'Express"): "El e instalator și sărac. Joacă la loterie. O cucereste pe aleasa inimii lui. Sfirșitul filmului. Morala: jucați la loterie, dar nu mergeți să vedeți *Cîștigătorul!*"

O asemenea cronică am publicat și eu, o scurtă perioadă, în revista "Timpul"; o intitulasem *Cronica de trei rînduri*. Ea s-ar mai putea intitula *Cronica cinicului*. Ori a *lucidului*. Și, după cum se vede, e mereu de actualitate! Căci unde nema putirintă...

O replică dostoevșchiană, sartriană, gidcană (ziceți-i cum vreți) în minunatul serial *Nikita*: "Dacă fac afaceri cu diavolul e pentru că, uneori, el e singurul disponibil!"...

Revăd *Balanța* lui Pintilie. La premieră, mi se părea excelent. A doua oară, am considerat că e doar bun. Acum mă îngrijorează simptomul post-decembrișt, în cinematograful național. De la scenariu, trecînd prin regie și pînă la interpretare actoricească, observ multe situații forțate, ostentative, ne-naturale... Plus un limbaj (infantil) deșantat! Plus o interpretare istorică (evident) cetoasă a momentului istoric 21 - 22 decembrie '89!

Pintilie rămîne un mare cineast, firește; dar cum de se poate demoda o peliculă recentă în numai patru-cinci ani? (în timp ce *O noapte furtunoasă* a lui Jean Georgescu, ori *Moara cu noroc*, rămîn atît de moderne, după patru-cinci decenii?!...)

FRENZY (Hitchcock, 1972) are hazul lui, și azi. Cea mai savuroasă secvență rămîne cea în care inspectorul vine seara acasă, obosit, înfometat și, povestindu-i soției ce "cazuri" cumplite a avut în ziua respectivă, observă în farfurie mîncăruri... adecvate (capete de pește hidoase, cu ochi holbați și guri terifiante, pictoare de porc gretoase, sosuri rebarbative). O excelentă conexiune crimă/gastroonomie, plasată sub semnul candorii - biata femeie dorea doar să-și încînte omul, prin bucate mereu surprinzătoare... Culmea, uneori inapetența are și acompaniaj fonic! (criminologul povestește cum i se rup degetele victimei, exact în secunda în care soția sa rupe o grisină). Savuroasă secvență! (pentru iubitorii lui Hitchcock, firește).

După ce vezi *Mina* (1981) te-ntrebi cum de două personalități ale ecranului (Oliver Stone și Michael Caine) au acceptat un asemenea subiect infantil?! Și cum de n-au reușit să-l maturizeze?!

Excelent *Oameni de onoare* (Rob Reiner, 1992). Cu un Tom Cruise (din nou, impecabil) și un Jack Nicholson foarte bun (desi... previzibil). E o peliculă care continuă *Revolta de pe Caine* (după H. Wouk) și re-atrage atenția asupra unui pericol pe care, din păcate, în ultimii ani îl putem citi și în presa noastră de senzație: schizofrenia care-i pîndeste pe cei ce dau ordinele decisive în armată. Am regretat doar (ca iubitor al ei) că Demi Moore face un fel de figuratie, aici. Decentă, nederanjantă, dar figuratie...

Urmăresc cu interes un interviu cu regizorul Radu Mîhăilescu. Vorbeste despre ultimul său film (pe care abia aștept să-l văd, căci pare teribil de incitant) *Trenul vieții*. Cu o lipsă de modestie care stă bine, uneori, artiștilor afirmați, Mîhăilescu face o confesie care uimește: "Doar eu și Benigni am avut curaj să face haz pe tema Holocaustului!"

Fără să vreau să-i știrbesc din merite (încă) tînărului cineast, îmi permit să amintesc aici că au mai fost doi, mai cunoscuți decît el: Chaplin (în capodopera sa, *Dictatorul*) și Mel Brooks (*A fi, ori a nu fi?*).

Ce naiv! Ce fals/rusec! Ce gratuit "eticism" este în *Anna Karenina* (Clarence Brown, 1935), în prima sa parte, mai ales! Un castron mare de icre negre din care se înfruptă hămesii ofiteri ruși... un pueril concurs de băut votcă terminat cu căderea tuturor pe covor... nelipsita baie de aburi cu măturici... Nimic din Tolstoi! Un căutat slavism de tip Matrioșcă, bun pentru export (în cazul nostru, import). Nici chiar marea Garbo (excelentă în *Ninotchka!*) nu a putut ajunge la esența eroinei...

După *Razboi și pace* sau *Idiotul* (revăzute acum cîțiva ani) contactul cu această Karenină îi întărește convingerea că americanii n-ar trebui să mai ecranizeze ruși. Dar cine să-i convingă?!

Urmăresc, pe *Discovery*, un foarte interesant documentar despre spionii zilelor noastre. Și ce-mi zice, la un moment dat, comentatorul filmului? Că James Bond, celebrul 007, dacă ar exista cu-adevărat, ar fi cel mai netalentat agent din lume! (logic, adevărații agenți secreți nu vor să sară în ochi și nici nu comit imprudente-in-serie - oricît de bine dotăți tehnic ar fi ei).

Pentru admiratoarele celor mulți Bond din filmul mondial însă, vreau să ofer o consolare: nu-i musai ca arta să imite viața!

Cu toate acestea, paradoxul lui Wilde ce atît îmi place ("viața imită arta") s-a dovedit valabil și în cazul 007: am citit un articol despre spionajul sovietic în care un ex-agent mărturisea că multe din invențiile colegilor lui savanți erau inspirate din... James Bond! Deci, oricît de lamentabil ar fi eroul ca spion, în viața reală, ceva tot a adus bun "urechii și timpanului" european...

Te pune pe gînduri finalul lui *Gauguin, sălbatecul* (1979): eroul titular (interpretat mediocru de David Carradine) urlă, privind spre cer: "Ce-am făcut să merit un Dumnezeu ca tine?!"...

De-aici se poate specula pe ideea că Dumnezeu nu acceptă *sosii* pe pămînt. Or, geniul e un Dumnezeu, în felul său. Și merită pedepsit.

Miezul (Krystyna Janda, 1995) - film serios, grav, sobru, făcut de regizoarea/actriță cu surprinzătoare maturitate și siguranță. Excelentă Janda, deci, în ambele posturi. E mai pregnantă, aici, decît celebrul Olbrichsky!

Stilul e omul - sau *miezul* omului? (miez ascuns, ca la fructe, dar la fel de important). *Lookul* omului iubit de eroină este dezamăgirea, datorită tocmai miezului său... Film util, amar, tușant.

Un amic, excelent critic, om de mare finete a observației, îmi atrage atenția că marele Dinică are uneori, chiar și cînd nu joacă grobieni, ceva de "mîrlete" în voce. O scăpare inexplicabilă!

După ce rememorez cîteva din creațiile sale, înclin să-i dau dreptate.

Pagină realizată de Bogdan ULMU și Ioan-Pavel AZAP

Duminica neagră sau... dragostea învinge?

Carmelia LEONTE

Ce învinge dragostea? Sau pe cine? Nu cumva îl învinge pe cel care iubeste?

Irina Andone avea 30 de ani și a hotărât să se sinucidă. Abia își dăduse doctoratul în litere. Era cercetătoare la Institutul de lingvistică, istorie literatură și folclor "Al. Philippide". Dincolo de orice titluri, Irina își dorea foarte mult să fie poetă de excepție. Editura Institutului European i-a publicat o plachetă de versuri, intitulată *Minguios* (1996). Titlul cărții mi s-a părut ciudat, dar m-am gândit că trebuie să fie reflex al lipsei de blîndete în care trăiesc oamenii. Și Irina trăia astfel.

Ce știu eu în plus, față de restul lumii? Faptul că tinăra cercetătoare își dorea, mai mult decît să fie Poetă, să aibă un soț, o familie. Timpul nu i-a permis. Vorbeam deseori cu ea despre zii morții la diverse popoare antice. Acum o bănuiesc de premeditare. Interesul ei nu era pur profesional. Ceva în plus, ceva periculos îmi scăpa mie atunci. Ceea ce se vedea cu ochiul liber era chinul pe care i-l provoca Irinei singurătatea. În general, o groază de lucruri o tulburau, o făceau să sufere. Nu tolera ușor bilciul existentei. M-am mirat întotdeauna că în grupul restrîns de prieteni care aveau importanță, care ar fi putut să schimbe ceva, Irina mă socotea și pe mine. Eu simteam nevoia să fug din calea ei, să mă apăr. Pentru că Irina nu era o prezentă comodă: nerăbdarea, spiritul caustic, nemulțumirea o făceau obositoare. Cît despre reprosul mut din ochii ei, ce să mai spun?

Și acum nu mai este? Dacă-i așa, cine ar putea s-o acuze? Mă obsedează întrebarea: oare acum Dumnezeu e supărat pe Irina? Știm că religiile monoteiste se opun suicidului. Totuși în Biblie nu figurează nici o interdicție formală a acestui act. Teologii nu reușesc să stabilească întotdeauna diferența între sinucidere și sacrificiu. Martirii creștini sînt exemple electe ale glorificării suicidului (Sf. Francisc, Martian și Dominic sinucigași au fost canonizați de biserică). Cu toate acestea, pe 4 octombrie 1998, într-o duminică neagră, nu am mai înțeles-o pe Irina...

În urmă cu cîteva luni, am fost la ea în vizită și am văzut că citea Durkheim, *Despre sinucidere*. Curiozitatea ei "științifică" să fi mers atît de departe? Să fie Irina un om care nu doar a trăit prin cărți,

ci a și murit prin ele? Se gîndea ea atunci să se sinucidă? Probabil că nu. Doar o interesa subiectul, o fascina. Vroia să treacă mai înții cu mintea pragul acela, înainte să-l treacă cu trupul. Dar dacă a fost un gest de iubire? De iubire deșăntată, care nu înseamnă a recunoaște, a fi de acord, ci a depăși dialectica morții și a mîntuirii prin violență. O violență salvatoare, pentru că numai astfel trupul recîștigă demnitatea pierdută. Cea a templului ceresc, omniprezent.

Dar dacă nimic nu-i adevărat? Pentru că rămîne o neînțelegere gravă: ce s-a întîmplat atunci cînd Irina, singură în casă, a hotărît să-și pună stragul de gît? Mai bine zis, de ce nu s-a întîmplat nimic? De ce nu a venit nimeni s-o salveze? De ce eu, prietena ei, nu i-am dat exact atunci un telefon?

Oare în acele clipe Dumnezeu și-a întors fața de la ea? De ce?

Inima

Călăuză,
du-mă azi pe ceea lume,
Călăuză
cu gura de-otel,
venin și sălbăticie sub Luna
ce ne botează și ne ține cunună
ca altădată altuia,

Cînd eram de-o șchioapă
cărăm apa cu găleata
grea și albastră
ca o glastră
și străvezie
ca inima mea
pe care-o vezi că se ține
de ciură. Și scîrte cumpăna
și mă scutură.

În același jug de aur

În același jug de aur sîntem vite de povară.
În amor pierdute corpuri, zvîrcolite ca o lună
care-n trecerea bolnav-a unui nor isterizat
cu-al lui trup de plumb albastru
se-mpreună,
se-mpreună
legănînd în zori pe plante trup de prunc:
Candid-Da-Dat,

În același jug de aur sîntem vite de povară.
În amor pierdute corpuri, zvîrcolite ca o lună.
Pruncul nostru, el, bolnavul, pruncul nost'
Candid-Da-Dat,
Luminează-mi-l în pîntec, lună bună, lună bună.

Eres

Uite, cîntă cocoșii
și-am spus că sfioși
cum mai erau demult
în copilăriile mele,
chinuitoarele,
sfioși băteau din aripi,
dezmeticiti, cu ciocul spre cărări
care vin,
coada lor mi-arată semn de plecare,
spune bunica,

uite, cîntară cocoșii.
Păcătoșii,
casa de birne are cîte un foc uscat
în fiecare trunchi,
fără miros, fără fum, cu uscăciune
călătoare,
uite, cîntară cocoșii.
Și-am ieșit cu glezene umede
din patul fierbinte
pe șira spinării
cu-al somnului dinte.

Vise I

Hai să plecăm acum în mai către deal înverzit

cu viscul pe frunte.
Uite iarba dracului, descîntătoare,
tămăduiește de fiare.
Hai să plecăm acum în mai
cu tepoasa cunună de visc în furtuna de sare.
Lasă-ți și casa, haiducește-om porni către coasa...

Acuma în mai, iarba dracului, mătrăgună,
iarbă de lună, lăptuci,
Unde te duci? tata strigă.

Într-o vale aleasă,
cu rosmarin și năsălie,
cu iarbă de lună,
cu foi de mure, anume...

De pe straie scaietii la vale-mi se scurg
ca din pîntecul mumii un prunc.

Textul dramatic ca memento

Olița CÎNTEC

Profesorul Henning Krauss, de la Universitatea din Augsburg, se află, prin recent apărutul volum de teatru *Amnezia*, la cea de-a doua întîlnire editorială cu Iașul. Cele două întîlniri au fost intermediare, la cîteva ani distanță, de aceeași editură ieșeană, Junimea, care în 1992 tipărea, în colecția "Divanul Est-Vest", *Literatura între rezistență și colaboraționism*, volum semnat de universitarul german (traducerea Cornelia Ioncioaia, postfată de Ioan Constantinescu). Intermediarul "de facto" intuim că a fost Ioan Constantinescu, profesor la Universitatea "Al.I.Cuza" Iași, care a colaborat direct cu Universitatea din Augsburg, a cărei catedră de romanistică este condusă de Henning Krauss. Tot Ioan Constantinescu, împreună cu Viorica Constantinescu, au tradus acum o piesă a lui Henning Krauss, care se dovedește pasionat și de teatru, pe lîngă activitatea de "foarte cunoscut istoric și teoretician literar, autor de cărți și de studii privitoare la mai multe literaturi romanice, între care și cea română", cum precizează "șchița de portret al autorului".

Amnezia, subintitulată "comedie de cameră germano-germană" este un text potrivit a fi așezat pe "divanul Est-Vest" european de care Krauss s-a arătat și prin *Literatura între rezistență și colaboraționism* interesat. Problematika Est-Vest este surprinsă în piesă prin cazul cu totul specific al celor două Germanii, întruchipat de două personaje amnezice, internate într-un spital de boli psihice: Hermann, "aproximativ 65 de ani, fără memorie; din Est" și Arminius, "aproximativ 32 de ani, fără memorie; din Vest". Tema implicată este enunțată chiar de unul din personaje, Arminius, care spune că totul e un joc în care "A născoceste pentru B o posibilă identitate". Teatru de text, *Amnezia* lui Henning Krauss este o piesă în care predomină cuvîntul, arhitectura ei dramatică fundamentîndu-se pe replică, ea fiind aceea care dezvăluie personajele și spațiul lor de joc dramatic. Întîmplărilor, epicului, li s-a dat mai puțină importanță, autorul preferînd producerii lor efective, nararea ori sugestia. Contînd fundamental pe cuvînt și pe atmosfera pe care o generează, *Amnezia* devine o analiză de caz, atît pentru cele 14 personaje ce-o populează, cît și pentru contextul social care-a sugerat-o. Polarizarea de tip Est-Vest este esențială în funcționarea personajelor, fiecare dintre ele avînd un corespondent în opusul spațiului social-geografic. În afară de personajele concrete, în text apar și altele două, ridicate la calitate de personaj prin umanizare: conștiința lumii (femeie sau bărbat, peltică la început, ceva mai clară în vorbire și mai coerentă în discurs pe parcurs) și Ziarul/gazeta (femeie sau bărbat), prezentate ca slăbiciuni ale societății, care prin apariția în postura de comentatori "înghețată" personajele.

Stilistic, textul poartă amprenta unui suprarrealism determinat de contextul social care l-a inspirat, ales de Krauss drept cadru pentru desfășurarea dramatică. Formația universitară și largul orizont spiritual al autorului se resimt la nivelul dialogului, prin intermediul căruia se valsează cu ușurință în mediile mitologice, ale învățaturii creștine ori ale culturii europene.

Dacă ar trebui inclusă într-o categorie, *Amnezia* lui Henning Krauss și-ar afla locul în aceea a teatrului implicat, a teatrului debater de tip metaforic, care prin personaje și situații dramatice de un anume tip trimite la oameni și situații sociale concrete. Cititorul va descoperi multe situații proprii nu numai Germaniei de Est, ci Estului european în general, inclusiv nouă, care-l vor determina să considere *Amnezia* ca un interesant "memento".

Ion BORODA - 60

Poeme din volumul "Smintirea cea bună"

Era Vineri spre Sîmbătă

eram singur cu noaptea
și nu puteam să văd
și nu puteam să știu
dincotro auzeam:

"în dangăt de clopot
te-ngîna colinele
noapte liturgică, -
Vineri,

Vinere,
Vinere!

Buciumul te-ngîna
Repedea te-ngîna,-
liturgic te-ngîna
Vinerea,

Vinerea,
Vinerea!

și era Vineri spre Sîmbătă
și nu puteam să știu
dincotro auzeam
dincotro auzeam...

Colina bătrînului ghid

se făcea că alerg în umbra-nserării
colina ca un sceptor lumina

cînd verdele toamnei dealtădată
ca-ntr-un vechi turm o legăna

era o înserare, o-nserare de burg
prin gînduri răzlete căzute-n turm
alergam și strigam - și era tîrziu -
tîrziu, prea tîrziu să mai pot să știu...

uitasem veacul, uitasem și ora
pluteam ca o frunză peste Marele Iaz
și dinspre nord se arăta aurora
și era însăși

Colina bătrînului ghid!

Psalm

motto
"și cu cei făcători de rele
a fost numărat" (Isaia 53,12)

din poruncă în poruncă
a fost să fiu legat
și-n cer

și-aici pe pămînt

slujbe peste slujbe
blesteme peste blesteme
la vreme de noapte
- aici -
sub argint de lună
am fost legat
să fiu lumii de ocară...

- și Tu, Doamne, prin
smintirea mea cea bună
m-ai dezlegat!

Haiku

foșnet de aripi
și-n locul pătulelor
"Plopii fără soț"

Între verde și alb

tîrziu și de neatins
precum bolta-nstelată
'năltîndu-și plînsetul
acest alb de noiembrie

singur și de neatins
fără o urmă anume
fără un strigăt anume
nevăzut 'năltîndu-se...

o liniște de neatins -
petală între vis și real
din plînsetul toamnei coboară
acest alb de noiembrie

Floare de colț

(variantă)

de-acolo de sus
de deasupra munților

- Elenei -

și strigătul orfic
plîng dimpreună
pe Friedrich Nietzsche

Sonet

(variantă)

iată-i ca roua pe săbii
fulger pe mări de furtuni
cenușă arzînd pe corăbii
aleargă caii nebuni

în verde adînc de neliniști
un șoim se-ascunde în plîns
pe cer un tipăt se pierde
alt tipăt se smulge de plîns...

și iarăși ca roua pe săbii
aleargă, aleargă-n furtuni
cenușă arzînd pe corăbii

stele verzi și fire de iarbă
pe bolta nopții aleargă, -
aleargă cu caii nebuni

Haiku

respins și bătrîn
a fost să iau aminte
smintirea vîrstei

Enumerație

enumăr și caut
enumăr și strig
și nu-mi găsesc liniștea
unde-mi sînt frații
unde-mi sînt părinții
acoperișul,
mormintele...
unde, unde îmi sînt?

ca și cum n-aș exista
frîng vorbe murmurînd
și nu-mi găsesc liniștea

sertarul cu manuscrise

ca o maramă celestă
ea se arată

uneori - văzută-
alteori - nevăzută -
de-acolo de sus
ea vine,

vine și pleacă...

aidoma unei stele
aidoma unui nor
înveșmîntată-n
în alb-taboric
ea pleacă și vine

Zicere (2)

bucurîndu-se
precum Euridice
oul dogmatic

Primele traduceri ale arhimandritului Vartolomei Mazereanu

N.A. URSU

1. După cunoscuta perioadă de înflorire din anii păstoriei mitropolitului Dosoftei (1671-1786), când au fost traduse și tipărite la Iași *Liturghierul*, *Psaltirea*, *Molitvenicul*, *Parimiarul* și *Proloagele* sau *Viata și petrecerea sfinților*, activitatea culturală desfășurată în cadrul mitropoliei Moldovei a cunoscut o lungă perioadă de relativă stagnare, pînă spre mijlocul secolului al XVIII-lea. Revirimentul acestei activități s-a produs în urma unei porunci date de domnitorul luminat Constantin Mavrocordat, în a doua domnie a sa în Moldova (1741-1743), mitropolitului și episcopilor eparhioți ca să înființeze tipografiile și să editeze cărți de cult "pe înțeles", adică în limba română. Mitropolitul de atunci al Moldovei, Nichifor "peloponiseanul", nu a putut reactiva tipografia cam dezorganizată a mitropoliei. Ca atare, el a îndeplinit porunca domnească prin concesionarea tipăririi cărților de cult întreprinzătorului grec Duca Sotiriovic din Thasos, care își organizează o tipografie proprie și tipărește la Iași, între anii 1743-1752, mai multe cărți de cult și de învățatură religioasă (vezi Const. A. Stoide, *Duca tipograf de la Thasos*, în "Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A.D.Xenopol»", XXI, 1984, p. 392-397).

Între timp, în scaunul mitropolitan al Moldovei a fost ales, în anul 1750, *Iacob Putneanul*, episcopul de Rădăuți. Avea doar 32 de ani și era animat de înalte sentimente patriotice. Nu i se cunoaște obârșia. Probabil că era fiul unei familii de boieri sau boiernași români din nordul Moldovei (vezi Nicolae Grigoras, *Mitropolitul Iacob I Putneanul (20 ianuarie 1719 - 15 mai 1778)*, în "Mitropolia Moldovei și Sucevei", XXXIV, 1958, nr. 9-10, p. 791-810, și Teoctist, *Mitropolitul Moldovei și Sucevei, Mitropolitul Iacob Putneanul*, Mănăstirea Neamț, 1978). Deși a durat numai zece ani, păstoria lui Iacob Putneanul la mitropolia Moldovei reprezintă un moment însemnat în istoria culturii românești. Pe lângă faptul că el a reorganizat tipografia mitropoliei din Iași, în care au apărut, între anii 1753-1759, mai multe cărți de cult și de învățatură, din inițiativa și cu cheltuiala lui s-au făcut atunci câteva traduceri importante din grecește și din slavonește, dintre care unele au rămas în manuscris. Persoanele antrenate de mitropolitul Iacob Putneanul la efectuarea lucrărilor respective sînt: *Duca Sotiriovic*, care a tradus din grecește și a tipărit pentru mitropolie rînduiala țirsovaniei, apărută în 1752, ieromonahul *Cozma Vlahul*, viitorul episcop al Buzăului, apoi mitropolit al Țării Românești, cum a presupus N. Iorga, care a tradus din grecește voluminosul codice canonic intitulat *Cirja arhierelor*, lucrarea lui Iacob din Ioanina, și *Viata Marelui Petru, samoderjet a toată Rusia* a lui Antonios Katiforos, iar din slavonește *Alfavită suflotească*, tipărită în 1755, și *Sinopsisul* tipărit în 1757, monahul *Evloghie*, dascăl de slavonă la școala domnească din Iași și cunoscut traducător de documente slavone, care a tradus din slavonește *Viețile sfinților* pe lunile septembrie, octombrie, noiembrie, martie, aprilie și mai, după antologia hagiografică a lui Dimitrie al Rostovului (cele șase manuscrise cu vietile sfinților pe lunile menționate, dintre care cinci sînt copiate de Gheorghe Evloghie, fiul monahului Evloghie, care mai tîrziu va fi de asemenea dascăl la școala domnească din Iași, se păstrează în biblioteca mănăstirii Putna), și *Vartolomei Mazereanu*, întors în anul 1754 din Rusia, unde îi stătuse în preajmă, în ultimii ani ai vieții, părintelui său suflotes Antonie, fost mitropolit al Moldovei, apoi al Belgorodului († 1748), și unde a primit după aceea egumenia mănăstirii Volnovski. Între anii 1754-1780, Vartolomei Mazereanu a tradus din slavonește și din rusești un mare număr de cărți. Aici ne vom referi doar la primele sale traduceri, mai puțin cunoscute.

2. În gramata de numire a lui Vartolomei Mazereanu în funcția de arhimandrit al mănăstirii Putna, în anul 1755, este specificat faptul că el a fost chemat din Rusia, de către mitropolitul Iacob, "pentru

treaba talmăcirii cărților de pe limba slovenească pre limba moldovenească" și că, "după ce au venit, au talmăcit câteva cărți, cu care nu puțin folos au făcut patriei sale Moldovei" (vezi N.A. Ursu, *Gramata de numire a lui Vartolomei Mazereanu în funcția de arhimandrit al mănăstirii Putna*, în "Cronica", XXVIII, 1993, nr. 24, p. 7, unde este publicat textul integral al acestui document, aflat la Arhivele Statului din Suceava). Chemarea lui în țară a fost, probabil, determinată și de iminenta întoarcere la București a ieromonahului Cozma Vlahul, situație în care mitropolitul Iacob pierdea un bun și productiv traducător. Nu știm în ce perioadă a anului 1754 a sosit în țară ieromonahul Vartolomei. Care sînt însă acele "cîteva cărți" pe care le-a tradus el de la întoarcerea în țară și pînă la 16 august 1755, de cînd datează gramata?

1. Prima traducere a lui Vartolomei Mazereanu cunoscută pînă acum este considerată a fi culegerea de sentințe morale și filozofice intitulată *Apostegmata, adevărate cuvinte vitievesti sau filosofesti în scurt, cu învățături pentru obiceiul minții omenești. Trei cărți, întru care cărți sînt pusă multe feluri de întrebări și de răspunsuri, viața și orînduiala, vorbele și asăzămîntul a mulți filosofi vechi. Talmăcită din limba moschicească pre limba moldovenească, cu porunca preaosfințitului chiriu chir Iacov, arhiepiscop și mitropolit Mold(ovei), de smeritul arhimandrit Vartolomei Mazereanu. Anul de la zidirea lumii 7263 (= 1755). Se păstrează într-o copie anonimă și nedată, aflată la Biblioteca Centrală Universitară din Iași (BCU Iași), ms. V-1 (82 de foi; îi lipsesc câteva foi de la sfîrșit. O prezentare mai largă a acestui manuscris a făcut Dimitrie Dan, în studiul *Arhimandritul Vartolomei Mazereanu. Schița biografică și bibliografică, cu mai multe anexe*, București, 1914, p. 10. Manuscrisul original al traducerii s-a aflat în posesia mitropolitului Iacob Putneanul, după cum arată lista de cărți talmăcite și scrise de Vartolomei Mazereanu aflată la sfîrșitul manuscrisului 1733 de la Arhivele Statului din Iași, care a fost editată de D. Dan în studiul citat, p. 41-42). La rîndul lui, textul rusec al acestei culegeri de cugetări morale și filozofice ale unui mare număr de oameni celebri ai Antichității, apărut în anul 1711 la Moscova, care a avut pînă în 1781 zece ediții, este tradus după o versiune în limba polonă, apărută în anul 1614, avînd ca sursă un florilegiu similar al lui Erasmus din Rotterdam (vezi Gheorghe Mihailovici, *Srpska bibliografija XVIII veka*, Beograd, 1964, p. 71). La Biblioteca Academiei Române (BAR) există un exemplar din ediția apărută la Sankt-Petersburg, în anul 1765 (cota I-43913), iar o fotocopie a exemplarului respectiv se găsește la biblioteca Filialei Iași a Academiei Române. Este surprinzător faptul că traducerea românească a acestei interesante cărți a scăpat atenției lui Alexandru Duțu. În studiul *Cărțile de înțelepciune în cultura română*, București, 1972.*

2. Înainte de *Apostegmata*, Vartolomei Mazereanu a mai făcut însă două traduceri, pe care le-am identificat în ms. 1390 de la BAR, copiat în anul 1754, la mitropolia din Iași, de către ieromonahul *Natanail*, unul dintre călugării putneni din anturajul mitropolitului Iacob, în primii ani ai păstoriei sale la Iași (vezi descrierea acestui manuscris la G. Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești* B.A.R., I-1600, București, 1978, p. 314).

Pe foile 2-81 ale ms. 1390 se află textul intitulat *Pavecernic, întru carele sînt canoanele de rugăciune către Preasfînta, de Dumnezău Născătoare și Pururea Fecioara Maria, carele să cîntă la Pavecerniță în toate zilele, pe opt glasuri, după rînduiala Octoiului, acum întru acest chip scrise și întii scoase și talmăcite de pre limba slovenească pre limba moldovenească, cu porunca și cheltuiala, și blagoslovenia preaosfințitului mitropolitului a toată Țara Moldovei, chiriu chir Iacov, în zilele mării sale preluminatului domn și oblăduitorii a toată Țara Moldovei, Io Marei Ghica voievod*. Deși numele lui Vartolomei

Mazereanu nu este menționat ca traducător al acestui *Pavecernic*, stilul în care este redactată foaia de titlu citată și particularitățile lingvistice ale textului, aflate și în alte scrieri ale sale, arată că traducerea a fost făcută de el. Presupunem că porunca dată de mitropolitul Iacob ieromonahului Vartolomei ca să extragă din Octoih acest *Pavecernic* cu canoanele Maicii Domnului a fost motivată de dorința lui de a se cînta aceste rugăciuni în limba română la mănăstirea Putna, al cărei hram este Adormirea Maicii Domnului. În anul 1767, Vartolomei Mazereanu a întregit traducerea *Pavecernicului*, în manuscrisul autograf 1862/28 din biblioteca mănăstirii Putna (204 foi in-folio), în a cărui foaie de titlu afirmă: "spre folosul cel de obște, talmăcit-am di pe slovenie și am scris pre moldovenie această carte Pavecernic, adevărate toate canoanele a 8 glasuri, ci să citească în toate dzilele la povecerie, și am dăruit-o sfintei mănăstiri Putnei..."

Foile 84-165 ale ms. 1390 conțin textul intitulat *Cartea a preacuviosului părintelui nostru Efram Sirianul, carea cuprinde întru sine cuvinte de multe feluri de învățatură, spre folosul și mintuirea a tot suflitul crestinesc*. Îi lipsește sfîrșitul, foile respective fiind pierdute. Deși în manuscris nu este menționat numele traducătorului, particularitățile lingvistice ale acestui text arată, ca și în cazul *Pavecernicului*, că traducerea lui a fost făcută de Vartolomei Mazereanu. Este posibil ca ieromonahul *Natanail* să-l fi copiat după textul autograf al lui Vartolomei, tradus și scris de el pentru Leon Gheuca, viitorul episcop al Romanului, apoi mitropolit al Moldovei, căci în lista de cărți traduse și scrise de Vartolomei Mazereanu, menționată mai sus, între cele aflate "la preosfinție sa chiriu chir Leon, episcop Romanului" este menționată întii *Carte Efram Sirii*, apoi cea intitulată *Carte Ilica ieropolitica*, pe care Vartolomei a tradus-o în anul 1764, la dorința aceluiași Leon, atunci protosinghel al mitropoliei din Iași (manuscrisul autograf al acestei traduceri a lui Vartolomei se află la BAR, ms. 67). Probabil că, în anul 1754, printre călugării putneni din anturajul mitropolitului Iacob se afla și Leon Gheuca. S-ar putea stabili astfel o legătură directă între prestigioasa activitate culturală și politică desfășurată atunci de Iacob Putneanul la Iași și cea promovată mai tîrziu, cu un orizont mult mai larg, de Leon Gheuca la episcopia din Roman. Căci episcopul Leon nu poate fi considerat ucenic al mitropolitului Gavriil Calimah (și el fost călugăr putnean), cum afirmă unii cercetători, chiar dacă în timpul păstoriei acestuia, după anul 1760, el a urcat, în mod firesc, câteva trepte în cinul călugăresc și în ierarhia bisericească.

3. Tot la crearea mitropolitului Iacob Putneanul, Vartolomei Mazereanu a tradus, în anul 1755, și cunoscuta scriere de polemică religioasă *Petra skandălou* a lui Ilie Miniati, după cum rezultă din următoarea foaie de titlu a copiei tîrziu aflată în ms. 935 de la BAR: "Arătarea începutului și pricina shizmii sau despărțirii a besericii Răsăritului cu biserică Apusului. *Piatra smintirii* (sau a scandălii), cu cinci feluri de despărțiri care nu sînt tocmașc, făcută de iubitorul de Dumnezău episcop al Kernekului și al Kalavistrului (ce este în Peloponisa), de chiar Ilie Miniati chefaloniteanul. Talmăcită de pe limba slovenească pe limbă moldovenească, cu porunca preaosfințitului chiriu chir Iacov, arhiepiscop și mitropolit Sucevii și a toată Moldova, de smeritul stareț Mihail (sic!) Mazereanu, în anul de la Hristos 1756, ghenuarie 6 zile". Copia din ms. 935, fragmentară, a fost făcută de către Constantin Veisa de la Vistieria din Iași și este datată 13 februarie 1792. *Mihail Mazereanu*, în loc de *Vartolomei*, este desigur o greșeală de copist.

3. Pentru interesul lor istorico-cultural, considerăm potrivit să consemnăm aici și unele date mai puțin cunoscute privitoare la activitatea de caligraf și la cea literară a copistului ms. 1390, ieromonahul *Natanail*, apoi *Natan* (Drețeanul sau Drețeanovschi, fiu duhovnicesc al schitului Sihăstria Putnei), mort la 26 decembrie 1784 (vezi și Teofilact Ciobîcă, *Renovarea schitului "sihăstria Putnei" (205 ani de la desființare, 1785-1990)*, în "Mitropolia Moldovei și Bucovinei", LXVI, 1990, nr. 5-6, p. 154-158). Fiind un talentat caligraf, *Natanail* a

fost solicitat să scrie mai multe pomelnice, pe ale căror foi de titlu semnează în calitate de copist, oferind totodată și alte date autobiografice interesante. Astfel, în anul 1754 a scris pomelnicul mitropoliei Moldovei, aflat acum la BAR, ms. 1567, unde semnează "Natanail ieromonah Grigorievici" (acest pomelnic a fost întocmit sub îngrijirea mitropolitului Iacob Putneanul; conține și o interesantă prefață semnată de el); în 1756 a scris pomelnicul mănăstirii Putna, păstrat în biblioteca acestei mănăstiri, ms. 437/inv. 9, unde semnează "Natanail Drețeanul duhovnicul, de la Pașcani" (și acest pomelnic a fost întocmit prin grija mitropolitului Iacob, care i-a alcătuit de asemenea o frumoasă prefață); în 1758 a scris pomelnicul schitului Doljestei, de lângă Roman, păstrat la BCU Iași, ms. V-33, unde semnează "Natanail Putneanul"; în 1759 a scris din nou pomelnicul schitului Doljestei, refăcut, păstrat tot la BCU Iași, ms. V-23, unde semnează "Natanail Brețeanovschi, eclisiarhul sfintei mănăstiri a Putnei" (tot pentru schitul Doljestei a scris *Natanail*, în anii 1759 și 1763, niște extrase din pomelnicul mare, pentru uzul slujbelor curente, care se păstrează în ms. III-57 și 58 de la BCU Iași și în ms. 529 de la BAR); în anul 1768 a scris pomelnicul schitului Sihăstria Putnei, păstrat în biblioteca mănăstirii Putna, ms. 444/inv. 23, unde semnează "ieroshimonah *Natan*, fiu al aceștii sfinte săhăstirii". Trei dintre aceste pomelnice au foile de titlu încadrate în chenare ornamentate cu motive imitate după cele tipografice de epocă. Pe foaia de titlu a pomelnicului mănăstirii Putna este imprimată frumoasa "poartă" a *Antologhionului* (Iași, 1755), xilografată de tipograful și gravorii Grigorie și Sandul, foaia de titlu a pomelnicului schitului Sihăstria Putnei are un elegant chenar ornamentat cu motive florale.

Avînd și veleități literare, ieromonahul *Natanail* a scris pe verso foii de titlu a fiecărui pomelnic, tot în chenare ornamentate, o compoziție în versuri de factură populară, influențată de unii psalmi, pe care a intitulat-o *Stihuri 21 făcute în versuri, pentru venirea omului în lume, și viața, și ieșirea lui din lume*, și ce-i lui mai de folos din lume (în pomelnicul mitropoliei Moldovei), *Stihuri în versuri politicești, pentru venirea ticălosului om în lume, și pentru desertăciunea lui în lume, și pentru ieșirea lui din lume, și pentru care om este mai fericit ieșind din lume, i proci* (în pomelnicul mănăstirii Putna și, cu mici modificări, în cele ale schitului Doljestei) și *Cuvînt făcut și tocmnit pe stihuri poeticești în versuri, pentru viața ticălosului a fiestecare om întru această lume* (în pomelnicul schitului Sihăstria Putnei). Cele 42 de versuri (21 de distihuri) inițiale ale acestor compoziții, din pomelnicul mitropoliei, au fost sporite pînă la 48 și, în puține cazuri, ușor modificate în celelalte pomelnice menționate.

Aceste versuri ale lui *Natanail*, care pot interesa istoria poeziei religioase românești, au fost copiate și în câteva pomelnice de mai tîrziu. De exemplu, în pomelnicul mănăstirii Pingărați, scris în anul 1793 de ieromonahul hagi Gherasim Putneanul (aflat acum la BAR, ms. 4612), în pomelnicul boierilor Sturzești, ctitori ai mănăstirii Bărboi din Iași, scris în anul 1833 de ierodiaconul Ghenadie Șandru (aflat acum la BAR, ms. 4097, în pomelnicul schitului Tarcău, construit între anii 1828-1833 (aflat în biblioteca acestui schit; vezi I.Ivan, *Schitul Tarcău*, în "Mitropolia Moldovei și Sucevei", XLV, 1969, nr. 5-6, p. 365). Le-am întîlnit și în câteva manuscrise miscelane de la începutul secolului al XIX-lea, aflate la BAR: ms. 827, f. 184r, copiate la 19 septembrie 1837, ms. 1209, f.46r-47v, unde sînt intitulate *Stihuri în versuri scoasă de părintele Natanail ieroshimonahul de la sihăstria mănăstirii Putnei*, și în ms. 5744 (fost ms. 5911), f.20v.

Alte versuri interesante compuse de ieromonahul *Natanail* în anul 1754 se află pe verso foii de titlu a *Pavecernicului din ms.1390* de la BAR, la care ne-am referit mai sus (vezi 2.). Într-un chenar ornamentat aidoma celor de pe foaia de titlu a pomelnicului mitropoliei, *Natanail* scrie 20 de distihuri, tot de factură populară, intitulate *Stihuri poeticești de rugăciune în versuri 20 către Preasfînta de Dumnezău Născătoare și Pururea Fecioara Maria*, și 6 distihuri similare cu titlul *Alte stihuri poeticești în vers. 6 către Domnul nostru Is.Hs.*

Și competiția artistică trebuie să reîntre în normalitate

- interviu cu domnul Ion CARAMITRU, Ministrul Culturii, realizat de Oltița CÎNTEC -

Paradoxal, dorită și temută în același timp, reforma va trebui să intre, cu pași mai fermi, și în sfera culturii. Auster și lipsit de legislația reformatoare, spațiul creației spirituale instituționalizate funcționează încă pe principii inertiiale. Referitor la starea reformei în cultură ne-a răspuns întrebărilor ministrul Culturii, Ion Caramitru.

- Domnule ministru, problema unei legislații moderne, flexibile care să așeze pe principii europene structurile instituționale culturale românești pare să se fi acutizat în ultimii ani. Care este starea legislației în domeniul cultural în acest moment?

- Sîntem într-un moment foarte bun cu Legea monumentelor, de fapt cu cele două legi specifice domeniului, fiind în termen pentru intrarea în dezbateri parlamentare. Așa-zisa întârziere care ni s-a reproșat a avut o motivație logică: comisiile naționale pentru monumentele istorice și pentru muzee, colecții au lucrat pînă la un punct solidar, pentru o lege care să cuprindă și patrimoniul mobil și imobil în același text, dar după dezbateri de luni de zile s-a hotărît să fie de fapt două legi specifice, chiar dacă uneori prin prevederi ele se intersectează. Legea patrimoniului mobil și Legea patrimoniului imobil sau a monumentelor. În acest moment, Legea patrimoniului mobil, așteptată de societatea românească în speranța revenirii la respectul firesc față de proprietatea privată, pe de o parte, pe de alta față de exportul temporar sau definitiv al lucrărilor de artă, este aproape gata pentru a fi introdusă în dezbateri parlamentare, după ce va fi avizată de Ministerul de Finanțe și Justiție, unde cu siguranță nu vor fi probleme pentru că în concepere am colaborat.

- Ce elemente de modernitate aduce noua lege?

- În domeniul patrimoniului mobil circulația de valori este mai permisivă, iar circulația valorilor în țară și străinătate face corp comun cu interesul de a cota, de a clasifica valoarea artiștilor români, așa cum se întâmplă în toată lumea. Categoria de tezaur, deci cea care nu poate fi străinată sau circulată decît în anumite condiții, în Olanda, de exemplu, cuprinde numai 700 de lucrări. O țară cu producție artistică fenomenală de-a lungul multor secole, din tot ce a produs în materie numai 700 de lucrări sînt calificate la categoria tezaur. Celelalte pot circula în voie, pot fi vîndute, cumpărate, introduse la licitații cu avizul statului respectiv, iar asta creează cota. Artiștii români, deși sînt foarte buni, nu au cotă. Vreau să reamintesc în susținerea ideii că mari pictori români, Luchian, Petrașcu, Grigorescu etc. nu au cotă. Mai nou se întâmplă că indivizi care se ocupă de specularea operelor de artă cumpără picturi de-ale lor din magazine de antichități, galerii din străinătate, la prețuri convenabile, le aduc în țară și le revînd la licitații cu sume de 10 ori mai mari decît le-au cumpărat. Interesul României este să-și promoveze artiștii la cota lor firească, care nu poate fi obținută decît în competiții de acest gen cu ceilalți artiști europeni.

- În ceea ce privește dreptul la proprietate?

- Legea prevede acest lucru, care mi se pare fundamental, dreptul la proprietate, așa cum trebuie respectat în orice societate normală; sînt foarte multe colecții, opere naționalizate, confiscate sau luate fără titlu, furate de statul comunist de la proprietarii lor, care zac în diverse muzee. Ele sînt atacate în justiție de foștii proprietari, dar ei sînt amînați în privința drepturilor lor legitime, din cauza inexistenței cadrului legislativ adecvat. Apariția noii legi va face dreptate celor păgubiți abuziv. În plus, în lege mai apare și un sistem prin care sînt reglementate donațiile către stat, cele cu sarcină. Acum, ca să putem achiziționa colecția Dan Nasta, a trebuit să apelăm la o inginerie legislativă foarte complicată, pentru ca donația să fie făcută în condițiile firești. Statul cîștigă în acest fel fond patrimonial și trebuie, la rîndu-i, să se achite față de donator.

- Să trecem la Legea monumentelor istorice.

- Legea monumentelor istorice ține cont de respectul clădirii și, din nou, de respectul proprietății asupra ei. Și ea a fost trimisă la avizări și dacă metodologia va fi respectată, s-ar putea ca pînă la mijlocul lui noiembrie să fie și ea gata. Ea va face dreptate proprietarilor și va trebui să construiască un sistem care să permită restaurarea clădirilor locuite acum de chiriași, pe baza unor elemente legislative, cum ar fi acela al concesiunilor. Odată reglementată proprietatea asupra unei clădiri, proprietarul de drept sau cel cărui i se va concesiona, prin efectul legii va trebui să se ocupe de monument și va beneficia de facilități firești, în condițiile în care statul este interesat de restaurarea monumentului, el nefiind în stare să suporte toate cheltuielile de acest tip. Impozitul pe teren sau asupra clădirii va dispărea; dacă monumentul va fi deschis publicului, jumătate din cîștiguri vor fi neîmpozabile; proprietarul sau concesionarul poate încheia un contract cu statul interesat de imaginea monumentului pentru populație, prin care statul să intre în restaurări de fațadă, de exemplu și să-l degrezeze pe proprietar sau concesionar de aceste cheltuieli. Acestea nu sînt invenții ale Ministerului Culturii din România, ci rezultatul studierii atente a legislației europene în domeniu și aplicării ei la cazul nostru concret.

- Legea salarizării bugetarilor, deși a speriat foarte tare și a stîrnit polemici, încă nu se poate aplica...

- Normele metodologice au fost puse la punct, așa încît acum poate fi aplicată.

- Finanțatorii spun însă că nu sînt resurse pentru majorarea fondului de salarii!

- Fondul de salarii nu se mărește, iar cine spune altfel înseamnă că n-a înțeles bine legea. Oricum salariile sînt înghețate pînă la finele anului, dar fondul de salarii nu va crește nici cînd legea se va aplica. Repartizarea lui se va face diferit pe persoane. Vechimea ca element de calcul al salariului va dispărea. După părerea mea, în instituțiile care țin de competiție, ca instituțiile de spectacole, noul sistem este benefic, efortul artistic spectacular ținînd de competiție. El nu poate avea o eternă continuitate decît în cazuri excepționale, la marii maeștri, care vor fi remunerați după valoarea excepțională a muncii lor. Or, acum sînt plătiți ca și cei care n-au performanțe, conform vechimii și gradațiilor obținute de-a lungul timpului. E o chestiune de absolută moralitate această diferențiere. Competiția artistică n-a fost încurajată de sistemul comunist și trebuie reîntre în normalitate.

- Cine va decide însă care este forma artistică de moment a unui actor?

- Managerul va decide! Sindicatele și chiar noi am pus problema criteriului fundamental în apreciere. Contractul de manager va fi modificat în momentul aplicării noii legi, el va fi încheiat pe termen limitat, determinat. Elementele de competitivitate ca manager vor ține cont și de capacitatea directorului de-a menține trupa în formă prin sistemul de salarizare. Managerul nu poate fi lăsat singur și ne vom inspira iar din sistemul european. Managerul, desemnat, de regulă pe trei ani, dar cu drept de prelungire chiar la sfîrșit dacă e de valoare, nu e nicăieri singur; el își va constitui un "board" din afara instituției, cu oameni de specialitate, cunoscători ai instituției, cu pregătire și gust, un fel de comitete de susținere, cu vot consultativ, dar esențial în aprecierea fiecărui angajat. Așa managerul este și apărat de

Convorbiri culturale la Casa Pogor: Ion Caramitru, Liviu Antonesei, Florin Cîntic, Lucian Dârdală

eventualele reclamații și ținut sub control. Aceste trei elemente: termenul determinat al contractului managerial, respectarea unor indicatori contractuali fermi și faptul că va avea în jurul lui un comitet de susținere, cred că pot acoperi spaimele metafizice ale celor din sistem, de a fi la cheremul sefului. Iar un tînar artist de excepție nu trebuie să aștepte 20 de ani, dacă este bun, ca să cîștige bine. Această nouă lege a salarizării e antecamera reformei în cultură, cum îmi place mie s-o numesc, și este numai o primă treaptă pentru reforma în instituțiile de spectacole.

- Va fi legiferat liber-profesionismul în artă?

- Este absolut necesar, iar asta va aduce și foarte multe beneficii. Și în acest domeniu legislația este deja realizată. Am avut interpellări dure în Parlament și discuții interminabile în presă că forțăm pensionarea marilor valori ale teatrului românesc. E un fals și am mers pînă acolo, încît

dialoguri neprotocolare

am participat, împreună cu ministrul Muncii la o întîlnire cu actorii la Teatrul Național București. Acum a fost un adevărat galop către pensioare chiar înainte de termen, pentru că munca în aceste instituții este apreciată ca grupa a doua de muncă. Sînt oameni care au ieșit la pensie, pînă la 1 octombrie, căci după această dată lucrurile se mai complică, cu pensie mai mare decît ar fi avut salariu. Cumulul și angajamentul pe contract sînt posibile, așa că nu-i împiedică nimeni pe Mircea Albulescu, Gh. Dinică, Radu Beligan, Marin Moraru, Victor Rebengiuc, Olga Tudorache să joace în continuare. Un artist poate să lucreze cît îl țin baierile, sănătatea, pînă la adînci bătrîneți. Numai să poată. Iar aceste mari personalități actoricești sînt plătite abia acum onorabil la nivelul prestației lor actoricești. Există și prevederea ieșirii pe contract determinat și înscrierea la fisc ca practicînd o meserie liberală. Aceasta produce un efect important: scutirea de impozite pînă la 35 la sută pentru actori, pentru că se apreciază că ei sînt și gînditor și interpret, instrument și au cheltuieli cu medicamente, transport, întîlniri de afaceri, haine. Cred că odată rezolvată această problemă a pieții artistice, vom avea și noi șansa să apărăm în lume cu dreptul de a apela la impresari, agenții artistice care să ne găsească de lucru. Așa că valorile autentice nu au de ce să se teamă.

Actorul... ca un brad de Crăciun

(dialog aniversar cu actrița Cornelia GHEORGHIU, realizat de Oltea MUNTEANU)

Sfidînd orice cochetărie și - în ultimă instanță - misterul eternului feminin, transferat uneori simplist în refuzul de contabilizare a anilor, într-un interviu difuzat în această vară în cadrul rubricii "Povestea unui om" la TVR-Iași, doamna Cornelia Gheorghiu ne mărturisea - cu franchetea-i obișnuită - că la 24 octombrie va împlini 60 de ani.

Urîndu-i "La mulți ani!", reproducem doar fragmente din această convorbire cu marea doamnă a Teatrului Național "Vasile Alecsandri" din Iași.

- M-aș lega de acceptul dumneavoastră de a-mi da acest interviu și v-aș întreba de ce Cornelia Gheorghiu a dat atît de puține interviuri de-a lungul carierei sale?

- Da... am dat numai trei interviuri... Primul l-am dat cînd am împlinit 25 de ani de meserie. Nici nu-i numărăsem. Nici n-am știut... Domnul Stefan Oprea mi l-a cerut și mi-a spus: "Ai 25 de ani..." M-am ferit de interviuri, pentru că întotdeauna am avut... poate, un complex de inferioritate... Aveam impresia că atunci cînd trebuie să dai interviuri trebuie să spui, așa... lucruri deștepte... nespuse încă și care ar putea interesa... Să fie ceva deosebit... Și atunci am preferat să tac.

- De ce ați venit în Iași?

- Aaa... Am venit prin repartitie. O repartitie. Dar o repartitie care a fost aranjată de directorul Ilie Grămadă care din decembrie a venit la noi, la facultate, la domnul Costache Antoniu, rectorul... și a cerut două absolvente... Și eu eram printre - să zicem - cei buni... și atunci m-a cunoscut și mi-a zis: "Vii la Iași. Vii la Iași!"... Ei, mi-e rușine să spun... Am fost și sefă de promoție... din aia, așa... cu... zece... Dar asta e altă poveste...

- De ce ați rămas la Iași?

- Am venit să stau numai trei ani. Dar... mai întîi m-am îndrăgostit de candelabru... Cînd am văzut candelabru teatrului, în prima zi, aprinzîndu-se și stingîndu-se, mi s-a părut atît de misterios, încît m-am îndrăgostit de el. Unu... Al doilea, aici m-am căsătorit cu un om minunat, care a ajuns să înțeleagă toate capriciile unei asemenea meserii și a rezistat atîția ani alături de mine... și am o fată care acum este chimistă și de care sînt foarte mîndră și... am un nepot de patru ani care este... așa... frumos, deștept... Cum e puil ciorii...

- Candelabru Naționalului și-a păstrat fascinația pentru dumneavoastră?

- Da. Da. Da... Este un "secret"... Nu cred că toți actorii știu... Cînd se stinge candelabru și dacă întîmplător ești pe scenă cînd s-a terminat spectacolul - și am avut destule ocazii să fiu pe scenă cam în toate finalurile de spectacole... Cînd se stinge candelabru și filamentele becurilor... așa cum sînt dispuse, în forma aceea de ciucure frumos, mai rămîn aprinse două-trei secunde... adică mai rămîn vîi două-trei secunde... nu pot să spun ce stare pot să dea... De fiecare dată, acolo sînt cu ochii... Nimeni nu știe "secretul" meu... Și sînt fericită...!

- Vă aflați într-un punct al carierei în care vă mai doriți multe...

- Ei, ha. Așa e un lucru normal... Uite, Lucia Sturza-Bulandra spunea un lucru pe care ar trebui să-l știe toți directorii de teatre... Spunea că n-are importanță ce joci în primii

doizeci de ani... Deci, eu sînt în următorii doizeci de ani și aș putea să mai joc... însă, din păcate, așa sînt vremurile... Dar actorii tineri?... Sau mai puțin tineri, de 40, de 45,

de 50? Nu joacă. Ce-aș putea să mai vreau cînd eu am jucat foarte mult... Și atunci, cum să spun?... Uite, mă apuc să dau citate: Există o povestire de Borges despre două cutite care așteaptă să se întîlnească... Eu stau și aștept cutitul Cătălinei Buzoianu care mai de demult promisese că vine să pună *Dimineața pierdută* și îmi spusese ce rol urma să joc... Și n-a mai apucat să vină... Iar acum, din nou promite foarte serios să vină, să pună Strindberg... Și mi-a spus și ce rol îmi da...

Eiii, ce pot să spun?... Să fiu înțeleaptă și să spun: "Domnule, dacă e să trăiești, atunci e bine să trăiești. Și e bine să sper..."

Eu sper să vină cutitul Cătălinei Buzoianu și să mă reîntîlnească cu ea... Ne leagă realmente niste sentimente aparte... Mă pot socoti - cu mîndrie - prietena Cătălinei Buzoianu...

- Și mai sperați ceva...

- Uite... Smoktunovski, în cartea lui, are o metaforă superbă în propoz de actor. Spune că actorul e ca bradul de Crăciun, care în prima zi este frumos, verde, plin de podoabe și, încet-încet, podoabele cad... el începe să pălească... și... pînă la urmă se usucă... Și atunci... pomul trebuie aruncat...

... Eu... aș dori ca... Aș dori ca să dispar înainte de a fi aruncată și... Să spun treaba aia banală?... Aș dori să mor pe scenă... Dar numai Dumnezeu știe... Numai Dumnezeu...!

Alogenu

Radu VOINESCU

Mereu spre vest. Acesta este sensul dintotdeauna al migrațiilor. Popoarele kurganelor, apoi cele aparținând epocii așa-numite "a marilor migrații", diaspora evreiască (sînt nevoiți să recurg la un pleonasm datorită întrebunțării abuzive în ultimii ani a cuvîntului "diaspora"), astfel încît el a ajuns să desemneze, cel puțin pentru vorbitorii de limbă română, cam orice răspîndire a unei populații pe glob, dincolo de vatra ei de origine), arabii, mongolii, turcii. Cînd Europa devenise neîncăpătoare, a fost trecut Oceanul. Excepțiile nu fac decît să întărească regula. Coborîrea triburilor grecești din nord în Pelopones, coborîrea arienilor în Peninsula Indică sau a goților din Scandinavia (mai apoi, după o ședere în zona Dunării-de-Jos, și ei au pornit-o spre Atlantic) ori a altor neamuri germanice au ceva neobișnuit (nu știu cît este de bine susținută teoria migrației unor triburi asiatice peste Strîmtoarea Behring pentru a popula cele două Americi; este cert că de-o parte și de alta a Pacificului trăiește aceeași rasă, în timp ce în insule se înfîlnește alt tip antropologic, mă întreb numai dacă așa trebuie să se fi petrecut lucrurile; oricum, eu nu am în vedere epoca preistorică). Ca și extensiile spre est. Imperiul lui Alexandru Macedon, apoi cel roman, stăpînirea lui Kublai-han în China și tentativa acestuia de a acapara Arhipelagul japonez, cele două încercări ale Germaniei din secolul nostru de a-și anexa Rusia. Dar acestea nu au fost, de fapt, migrații, ci politici statale de cucerire de noi teritorii. Numai Rusia pare că a reușit să-și împingă granița spre răsărit pînă la o limită incredibilă - Pacificul - și chiar, pentru un timp, dincolo de aceasta, prin acapararea Alaskăi.

Migrațiile nu se aseamănă cu aceste cuceriri organizate după planuri strategice. Ele au ceva natural, uneori aproape stihnic, în desfășurarea lor. Mase mari de oameni care pornesc mai mult în neorînduială spre teritorii necunoscute, mînați de nevoia sau de disperarea de a găsi resurse mai bune de hrană. Deși migratorii au făcut uz de forța armelor, cuceririle statale vin cu o planificare a violenței, cu un sistem și o suprastructură militară și administrativă, cu metode de a exploata bogățiile, munca populațiilor supuse. Ceea ce este mai sofisticat și - oricît ar părea de bizar - mai... civilizat. Migratorii nu au decît un țel: să se salveze ca indivizi și ca grupuri printr-un trai mai bun, în zone mai fertile și mai comode.

De aceea, migrațiile se desfășoară și astăzi. Și tot spre vest. Mi-e greu să găsesc o altă explicație pentru această orientare, pentru ceea ce s-a întîmplat mai înainte de istorie, decît una psihologică și, probabil, ritualică. Pentru că nu-mi imaginez că hunii sau alanii au pornit din stepele Asiei Centrale spre Europa fiindcă aveau informații foarte precise că în Crimeea, Panonia sau în Moravia vor găsi o climă mai plăcută și mijloace mai sigure și mai la îndemînă de a-și asigura traiul. Iar a obiecta că nu puteau să-și exercite presiunea asupra zonelor din Extremul Orient - mai bogate, totuși, în resurse pentru niște oameni cărora nu le dădea mîna să facă agricultură - de teama reacției armate a popoarelor de acolo sau a celor care se interpuneau între ei și acele formațiuni statale deja existente nu mi se pare ca avînd suficientă acoperire. Și asta pentru că și dincoace au avut a se înfrunta foarte serios cu generalii Imperiului Roman ca și cu alte triburi și neamuri din cale-afară de înzestrate pentru război. Probabil că mișcarea Soarelui de la răsărit la apus și rolul sacru pe care-l ocupă acesta în credințele majorității popoarelor au determinat direcționarea către locul unde se "culcă" astrul zilei și nu către acela din care se ridică. Încercați să vă îchipuiți că vă mîna dorul de ducă, să vă plănuiți mental o călătorie către locuri necunoscute din care s-ar putea să nu vă mai întoarceți! Eu nu cred că așa porni împotriva Soarelui, mai degrabă așa urma drumul lui.

Și astăzi, cum spuneam, migrațiile se derulează tot pe axa est-vest. Din țările Asiei, din lumea arabă, din Africa neagră sute de mii de oameni pornesc anual către țările Occidentului european și către America (Statele Unite, Canada, dar nu numai). În acest caz, Apusul încetează de a

mai fi o zonă geografică raportată la puncte cardinale considerate față de un prezumtiv centru - și nu e cazul să redeschidem o discuție care nici pînă azi nu s-a încheiat cu privire la justificările denumirilor de Orient și Occident -, el devine un spațiu simbolic. Așa cum este Franța sau Peninsula Iberică pentru cei care pleacă din Maghreb. Drumul e motivat de faptul că aici standardul de viață este cel mai ridicat de pe planetă. Dar și de nevoia de a se pune la adăpost de persecuțiile unor regimuri fundamentaliste, totalitare. S-a ajuns în situația în care chiar țările mai puțin dezvoltate, cum este și cazul României, au devenit interesante și pentru refugiați care și-au abandonat locurile de bastină din Sri Lanka, Pakistan, Irak, Kurdistan, Somalia pentru a găsi un trai mai bun. Nu-mi dau seama ce se petrece în partea asiatică unde se află cei patru "Tigri", Singapore, Malaysia, Hong-Kong și Taiwan, referințele mele au în vedere partea europeană a globului și cea a celor două Americi.

Această presiune asupra populațiilor deja stabilizate din Europa creează delicate probleme de drept dar și de morală. Probabil că, în linii mari, aceleași dificultăți le-a ridicat și instalarea pecenegilor în sudul Dunării, a alanilor în Peninsula Iberică, a evreilor în toată Europa (deși aceștia nu au pornit o acțiune de cucerire *manu militari*, strămutîndu-se din Palestina și apoi din alte locuri în grupuri mici sau numai cu familiile, așa cum se petrece, de fapt, procesul contemporan de migrație, urmînd un vector care era dat, adesea, de un interes comercial) și mai apoi în cele două Americi și așa mai departe.

Dincolo de drept și de morală însă subzistă, acută, tulburătoare, chestiunea identității. Și în cazul în care o etnie cuceritoare, dominantă impune cufumele, limba, normele sale dar și - acesta fiind, de fapt, obiectul rîndurilor de față - atunci cînd minoritatea nou sosită se vede pusă în fața unor reguli de conviețuire, a unor sisteme religioase și mentale prea puțin sau deloc compatibile cu cele originare. Există, pentru aceasta, trei soluții. Un refuz al integrării, care are drept consecință constituirea unor comunități cvasi-închise, unde se păstrează idiomul, practicile religioase, costumul din țara natală, comunicarea cu mediul unde apare această enclavă (ce poate să nu fie delimitată spațial, imigranții locuiesc, de pildă, în case ori apartamente situate printre ale celorlalți, dar fără să se amestece efectiv cu aceștia, fără a avea, cu alte cuvinte, relații interpersonale, frecventînd numai magazinele, lăcășurile de cult și de învățatură care respectă regulile grupului) fiind extrem de slabă. A doua ar fi aceea a unei semi-integrări, imigranții păstrîndu-și numai religia și obiceiurile, însumîndu-și limba țării de adoptie (trăind, însă, în bilingvism), dîndu-și copiii la școlile de stat, inserîndu-se în ordinea socială prin accesul la diferite slujbe, prin afirmarea în viața artistică etc. În această formă pot apărea chiar și căsătorii mixte, între membrii etniei minoritare și cei ai grupului majoritar. A treia cale ar fi, desigur, cea a integrării. Toate trei soluțiile creează dileme identitare sub diferite forme de manifestare, ultima este însă cea care ne interesează. Nu vorbim despre asimilare, care survine integrării, pentru că atunci legătura cu originea este extrem de slabă sau chiar nulă, ea fiind adesea evocată doar de rezonanța numelor de familie, nume a căror proveniență este ignorată de cele mai multe ori chiar de către purtătorii lor. Și pe bună dreptate, pentru că un simplu Stancu sau Stoian, de exemplu, nu înseamnă automat că respectivul are origine bulgară ori sîrbă. Căsătoriile intergenealogice au șters demult liniile originare, transferul onomastic făcîndu-se, de acum, în aria unui popor omogen.

În 1901 pleca definitiv din România pentru a se stabili la Paris unul dintre cei mai importanți cercetători ai filologiei noastre din acel timp, Lazăr Săineanu. Parlamentul îi respinsese, cu un an mai înainte, cererea de naturalizare, adică de acordare a cetățeniei, în urma intrigilor unui glorios savant al epocii din a cărui operă abia se mai poate salva azi cite ceva, V.A. Urechilă. Săineanu obținuse premiul Academiei pentru o lucrare de o valoare care nu s-a alterat nici după un secol, *Basmele române*. N-a contat, cum n-au contat nici celelalte contribuții la știința românească, precum *Dicționarul universal al limbii române*, *Elementele turcești în limba română*, *Influența orientală asupra*

lunii și culturii române și încă multe altele; aproape un sertar de fișe cu repere bibliografice se poate afla la Biblioteca Academiei pentru cine dorește să se convingă. A mers să li-l reveleze francezilor pe Rabelais, argotul. O proiectată lucrare monumentală, *Românismul* din punct de vedere etnografic, lingvistic și psihologic nu a mai apărut niciodată. Ireparabilă pierdere! Nimic nu justifică refuzul Parlamentului de atunci, în afară doar de o gîndire primitivă, tribală (persistentă chiar azi, în toate țările) și de o lipsă de reflecție asupra temeiurilor unei națiuni moderne. Dar ideile naționale erau atunci încă la începutul lor. Cu toate că aparținea unei alte etnii, Lazăr Săineanu era un cetățean integrit, era un bun român.

Toți sîntem români sau francezi sau germani sau orice. Dar numai alogenu poate fi un bun român, sau un bun francez, sau un bun german. Am avut revelația aceasta la încheierea lecturii cărții lui N. Steinhardt, *Jurnalul fecierii*, cînd am exclamat: "Evreul acesta a fost un mare român!". Într-adevăr, numai cineva care vine din afara unei culturi, a unei limbi izbutește să-i pătrundă cel mai bine secretele, nuanțele. Dacă un nativ este atașat de cultura lui în virtutea relațiilor de tradiție, în virtutea conformismului cu alte cuvinte, sau a unor sentimente care se plachează pe instincte ancestrale, pentru străinul care își asumă o altă cultură decît cea a strămoșilor săi, atasmamentul tine de o opțiune, de o deliberare, de o îndrăgostire de cultura respectivă. Nu cred că am citit pagini mai emoționante și mai pătrunzătoare despre ortodoxie decît acelea ale părintelui Nicolae, pe numele său laic Nicu Steinhardt. Si rare observații atît de sensibile despre natura poporului din care fac parte. As fi rămas cu desăvîrire ignorant în privința lor. Este logic, alogenu privește lucrurile comparativ, sesizează dedesubturile, mecanismele prin diferență. Întîmplător doi dintre cei mai importanți lingviști români, Al. Graur și Iorgu Iordan proveneau din alte etnii (unul era evreu, celălalt bulgar)? Ca să nu mai spun de contribuțiile lui Jacques Byck. Chiar Hasdeu, fostul ofiter în armata țaristă, venea dinspre limba rusă. Acesta și nu altul este motivul pentru care îi datorăm unui suedez și nu unui autohton cel mai cuprinzător studiu despre verbul în limba română. Mă refer la Alf Lombard, profesorul de la Uppsala.

Dacă ar fi să facem un inventar exhaustiv al numelor de savanți, de artiști, de literați din cultura română care aparțin alogenuilor, numărul ar fi impresionant. De cîrînd s-a săvîrșit din viață unul dintre cei mai mari jurnaliști români de radio și de televiziune, un om de cultură de o anvergură neobișnuită, dăruit spiritualității țării sale și susținîndu-i fără ostensie cauza cu puținii sînt în stare (cum spuneam, numai alogenuii pot fi buni români). L-am numit pe Iosif Sava, regretat de o țară întreagă, stimat pînă și de dușmani. Era evreu. Cum este și un distins cărturar, autor al unor lucrări fundamentale despre junimism, despre sămănătorism, ale cărui articole le citesc săptămîni de săptămîni în "România literară", sedus de fiecare dată de judecata lor măsurată, de eruditia și mai ales de empatia perfectă cu temele culturale și cu psihologiile românismului.

Voi continua cu exemplele numai pentru a da probă, oarecum, de amploarea fenomenului. Contrar opiniei naționalilor înguști (căci există și un naționalism pozitiv), de aici sau de aiurea, situația este departe de a submina filonul spiritualității unui popor. Profunzimea unor astfel de contribuții, notele lor nuanțate vor învia și vor întări ceea ce fiecare neam socotește a fi tezaurul său de cultură și de civilizație. Ce ar fi fost avangarda românească fără prezența scriitorilor și plasticienilor evrei în primul rînd? Fără Tristan Tzara, Sașa Pană, Ilarie Voronca, Isidor Isou, creatorul lettrismului, Gherasim Luca, Barbu Fundoianu, M.H. Maxy, Victor Brauner, Jacques Herold, Marcel Iancu? Împreună cu Geo Bogza, Virgil Teodorescu, Constantin Nisipeanu, D. Demetrescu-Buzău au format o școală, au dat tonul unei vieți artistice în care, la urma-urmei, contează prea puțin din punct de vedere estetic originea etnică a membrilor. Cine se sinchisește că Stephan Roll, pe numele civil Gheorghe Dinu, era bulgar, născut în Grecia? El rămîne patronul Lăptăriei "La Enache", punct nodal în configurarea și mersul avangardei bucurestene.

O moarte inutilă

Ionel SAVITESCU

Lăudabilă întru totul inițiativa Editurii Humanitas de a publica în seria Procesul Comunismului cartea Doinei Jela *Această dragoste care ne leagă*. Reconstituirea unui asasinat, 1998 - avînd reprodus pe prima copertă fotografiile Ecaterinei Bălăcioiu-Lovinescu și a fiicei sale Monica.

Descendentă a unei vechi familii de boieri, surprinsă în *Mălureni*, roman de sertar - Gh. Bălăcioiu, tatăl Ecaterinei, poreclit "Boierul roșu" pentru ideile sale excentrice, care i-au susținut viața, a dărfat la un moment dat conacul și biserica satului, slujbele fiind ținute în aer liber, în cimitir - profesur de franceză, vorbea franceza și germana - iar pe Eschil și Sofocle îi citea în original, inspectoare generală în minister, autoare de manuale didactice semnate extravaganț Ecaterina Bălăcioiu - ex Lovinescu, are o viață nu tocmai fericită și cu un sfîrșit neprevăzut, sumbru. Va fi retrogradată la o școală de cartier "...unde va preda cu aceeași dăruire de ființă perfectă ca să nu pară ușor artificială, limba și literatura română" (p. 62).

Înainte de a redacta această recenzie, ne-am gîndit cîva timp la faptul că din "Agendele literare", ale lui Lovinescu, mulți scriitori români ies neasteptat de rău, dar după lectura *Jurnalului din vremuri de prigoană* al lui Emil Dorian, constatam o redresare a acestora în defavoarea criticului sburătorist. După divorțul săvîrșit în anul 1934, mama și fiica vor locui împreună pe str. Wilson pentru ca, după moartea lui Eugen Lovinescu să se mute în locuința de pe Bdul Elisabeta. Refugiată apoi, împreună cu Monica în Muscel, la sfîrșitul războiului, vor constata primitivismul soldaților din Armata Roșie eliberatoare: împuscarea animalelor din ogrăzile oamenilor și consumarea lor aproape în stare crudă, spargerea candelabrelor, adunarea ceasornicelor. Monica Lovinescu va reuși în 1947 (peripețiile drumului la Paris sînt povestite în carte) să ajungă în capitala Franței cu o bursă oferită de statul francez, dar cu regretul că nu-și va mai revedea mama. Vorbind la Radio Paris, apoi, la Europa Liberă, împreună cu cel care-i va deveni soț -, VIRGIL IERUNCA - Monica Lovinescu va stîmi furia oficialităților comuniste care înții vor încerca s-o potolească prin mama-i rămasă în țară, apoi vor recurge chiar și la încercarea de a o răpune. În schimb, Ecaterina Bălăcioiu a suferit cumplite încercări soldate cu o moarte inutilă pentru un regim odios. Arestată la 22 mai 1958 este judecată în februarie 1959 și condamnată la 18 ani de muncă silnică. În detenție a stat cu diferite persoane care au lăsat unele mărturii. Astfel, Monica Seviaru transmite informația că Ecaterina Bălăcioiu, trezindu-se la Morgă (unde fusese transportată) printre cadavre, moare de-a binelea (p. 43) și e depusă la groapa comună.

Doina Stupcanu îi aducea în plimbarea zilnică cite o floare, ATENA IONESCU (nepoata Agepsinei Macri) o îngrijea cu devotament, iar Varvara Florea, ajunsă în 1971 la Paris îi transmite Doamnei Monica Lovinescu că "mama ei n-a făcut-o de rușine și o iubește" (p. 34).

Apartamentul familiei Lovinescu din Bdul Elisabeta, unde avuseseră loc ședintele cenaclului Sburătorul este vizitat prin 1965 de Ileana Vrancea care lucra la monografia despre mentorul cenaclului. Din carte rezultă că apartamentul era ocupat, la un moment dat, de ing. Marin Panaitescu care obișnuia să tranșeze porcul de Crăciun pe biroul impunător al criticului, iar rafturile goale ale bibliotecii sale serveau la depozitarea sticlelor și borcanelor pentru iarnă. În Testamentul său, Eugen Lovinescu scria: "Cred că biblioteca mea va cădea în mîini destoinice, departe de a o destrăma o va spori". Biblioteca, cu un număr de 7.000 de volume, cuprindea ediții rare, cărți oferite cu autograf de scriitori, mape cu corespondență cu Titu Maiorescu, Sadoveanu, Ion Barbu, Hortensia Papadat-Bengescu, a sfîrșit împrăștiată și arsă. Din paginile acestei reconstituiri se mai desprind citeva amănunte despre Ion (Mișu), student, viitorul critic literar Gh. Grigurescu, care o vizitase pe văduva ilustrului critic și scrisese o poezie despre Lovinescu ce apăruse și la Paris. Poezia și apoi vizita la Mărtisor, pentru a-l vedea pe Argezi, vor constitui motive de exmatriculare din Școala de Literatură M. Eminescu. Incorigibil, Gh. Grigurescu ducîndu-se la Cluj se va apropia de Lucian Blaga.

Cîteva referiri la Stelian Diaconescu (Ion Caraion), o speranță, alături de Virgil Ierunca și Petre Dumitriu, a literaturii postbelice întregesc portretul moral al acestui controversat scriitor care la plecarea din țară este șantajat de Securitate lășînd o notă informativă despre Ecaterina Bălăcioiu, Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Ajungînd în finalul acestui expozeu, constatăm cu durere ce destin funest și nemeritat a avut Ecaterina Bălăcioiu, ca de altfel și alți cărturari de elită, care au plătit cu viața, numai pentru faptul că aveau alte convingeri politice. Bunăoară, Ecaterina Bălăcioiu era urmărită de 4 (patru) echipe operative ale Securității, încît ne întrebăm stupefizați pe cine urmăreau aceștia? Pe o bătrînă neputincioasă, care se sprijinea în baston, cu inima rînită după fiica ei? Dacă acești oameni ar fi muncit ceva productiv, nu erau oare mai de folos societății, regimului, decît simpla filare a Ecaterinei Bălăcioiu? Acum, cînd acest experiment de tristă amintire a eșuat lamentabil în Europa, se pune întrebarea: la ce au servit atîtea atrocități îndreptate împotriva propriilor popoare, numai pentru a propulsa în fruntea societății ce era mai sordid în natura umană?

Doina JELA - *Această dragoste care ne leagă*. Reconstituirea unui asasinat, Editura Humanitas, 1998

Dansul contemporan în sud-estul Europei

văzut de participanții celei de a 7-a ediții a festivalului-concurs de creație coregrafică EURODANS Iași, 2-6 octombrie 1998

"Memoria corpului secret de Mihai Mihalcea (București), Marele Premiu la Eurodans, poate reprezenta România în orice competiție internațională"
Ksenia Dinjanski, Iugoslavia, membră a juriului.

Premii: Marele premiu al juriului: "Memoria corpului secret" de Mihai Mihalcea.

Premiul I: "Inaripat" de Florin Fieroiu;
Premiul al II-lea: "Di Passaggio" de Giuliana Urciuoli și Valentina De Piante, Italia;

Premiul al III-lea: "Despre tine" de Vava Ștefănescu;

Premiul TVR Iași pentru creativitate, acuratețe și noblețe a mesajului pentru spectacolul "Incursiune 2" de Cosmin Manolescu;

Premiul Fundației Alternativa 2000 pentru promovarea culturii naționale: "Din Eminescu" de Angela Donii, Republica Moldova.

Organizatori: Fundația Coregrafică Română, cu sprijinul Fundației pentru o Societate Deschisă, Centrului Cultural Francez Iași, Inspectoratului pentru Cultură, Consiliului Județean, Consiliului Local.

Istoria dansului modern în România pornește din anii '60, când Myriam Răducanu își prezenta spectacolele la Teatrul Tândărică. De-abia în 1990 sînt înființate însă primele companii de dans modern, sub egida Ministerului Culturii: "Contemp" a Adinei Cezar și "Orion" a lui Sergiu Anghel. Pe parcurs a apărut și "zona independentă" a grupurilor nefinanțate de stat.

În Eurodans, patru dintre spectacole au fost produse de Fundația Proiect DCM, condusă de Cosmin Manolescu și de Gabriela Tudor. În urmă cu un an, ei au înființat un Centru Internațional pentru Dans Contemporan pentru a sprijini coregrafii independenți. Ei au organizat deja o "Platformă a Dansului Contemporan Românesc", după modelul "Întîlnirilor de la Bagnolet", de lângă Paris, în care sînt selectate spectacole din platformele naționale. Ideea este ca în anul 2000, la următoarea ediție, să ajungă și dansatorii români. Fundația s-a implicat de asemenea în organizarea de ateliere cu artiștii străini, în Festivalul de Dans Britanic, în cel de Dans Portughez și în stagiul lui Gigi Căciuleanu.

"Problema este, o dată, cu ce bani produci un spectacol, iar după aceea ce se întîmplă cu el", spune Gabriela Tudor. "Pentru că dacă ai un buget, în mod normal mai pui de-o parte ceva ca să plătești sala și tehnicienii la premieră. Dar după aceea nu mai ai bani. Dai premiera și spectacolul moare. Și-atunci, problema este să-l difuzezi, să ai o sală, să fie programat. Am reușit (și sîntem mîndri de lucrul ăsta, că este tot o premieră în România) să avem, datorită Teatrului "Bulandra", o stagiune permanentă la Sala Icoanei, cîte un spectacol pe lună din octombrie până în iunie".

Un personaj care tinde să devină energie

Coregrafa Vava Ștefănescu, în primul ei an de "independentă", spune că situația "o pune pe roate". Spectacolul ei "Despre tine" a obținut la Eurodans premiul al III-lea. Premiera avusese loc pe 30 octombrie la Sala Atelier a Teatrului National București.

"Aș fi dispusă să lucrez pe gratis numai ca să obișnuim oamenii cu cît mai multă producție de dans contemporan. Trebuie să dansăm cît mai mult." Îi spun că festivalul este foarte accesibil pentru public, dar ei trebuie totuși să-și cîștige existența. "Eu mi-am asumat lipsa de bani o dată cu intrarea în această profesie. Orice artist e sărac. Un artist mare al României spunea recent că trăim vremuri eroice noi, dansatorii. Cine vrea să facă un spectacol azi în România ori e nebun, ori e erou. N-are rost să vă descriu prin ce am trecut în ultimile trei luni. Este penibil. Nu mi-am închipuit. Nu-mi imaginam că pot să fac atît de mult în ciuda tuturor, adică împotriva curentului cu-adevărât".

Unele spectacole au fost acuzate de ermetism. De pildă "Inaripat", de Florin Fieroiu, al cărui premiu I a creat o reacție de surpriză. Mișcările subtile, armonioase sau rupte, înaripate sau întoarse spre sine ale singurului personaj au fost considerate prea îndepărtate de ideea de dans. Inspirat de un text al lui Baudelaire în care corpul e privit ca o materie înrobitoare pentru spirit, Florin Fieroiu transformă omul încărcat de fulgi într-un personaj care vrea să scape de corpul său, tinde să devină energie, spirit, vrea să-și părăsească condiția. Spectacolul și-a îndeplinit menirea, ne-a pus pe gînduri. Dar el trebuie să-și facă drum spre inima publicului măcar printr-un program de sală. Oricît ar costa, merită. La acest capitol, nota 10 Lilei Passina pentru "Memoria Corpului Secret".

Sigur că situația dansului modern în restul țării nu se compară cu cea din București. La Iași nu este nici un grup, deși Eurodans există de șapte ani și este deja o emblemă culturală a orașului. Aici își are sediul în schimb Fundația Coregrafică Română, al cărei președinte, Dan Brezuleanu, este și sufletul Eurodansului.

Dans modern la Cluj în ciclul "Capriciile Terpsicorei"

Nicoleta Toader, coregrafă din Cluj, îmi spune că și-ar fi dorit într-un festival de dans mai mult dans, înclinată spre teatralitate fiind prea mare:

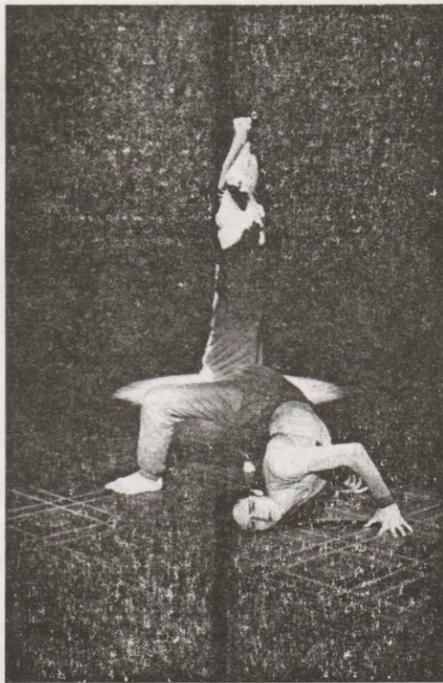
- Semantica teatrală are o nouă orientare astăzi.

- Ce s-ar putea face în România pentru dansul modern?

- Eu zic că deja se face destul de mult. Cel mai important este că au apărut atît de multe trupe care au curajul să abordeze propriul limbaj. La Cluj nu există o trupă de dans modern de sine stătătoare, în schimb pe lângă Opera din Cluj s-a instituit un Studio de Dans Contemporan care prezintă un ciclu numit "Capriciile Terpsicorei". Primele două spectacole au avut un mare succes".

Eurodans, o extremă a dansului clasic

Lucia Cristoloveanu, de la Fundația Coregrafică Română - filiala Cluj: "Trăiesc momente de derută. Ce am văzut la festival este un fel de extremă a dansului clasic. Eu personal aș dori o împletire între dansul clasic și cel modern. Publicul reacționează surprinzător de pozitiv. Se pare că le place".

Îți dau cîrnați, îți dau băutură, dar bani pentru cultură nu

Coregrafa Liana Iancu, director de balet la Opera din Timișoara, își explică lipsa de popularitate a dansului contemporan prin lipsa de informație, nu doar a publicului, ci și a specialiștilor din domeniu. Ea spune că nevoia de instrucție și de comunicare cu artiștii din restul lumii îi mărează pe dansatorii din țară:

- Sînt convinsă că avem latent mari creatori, însă mai întîi ne-ar trebui niște pedagogi formidabili și-apoi să creăm. Mă încîntă entuziasmul, tineretea, curajul, dorința de a te exprima. Nivelul celor văzute pe scenă poate că nu este cel mai înalt.

- În alte domenii oamenii se specializează după ce ajung la o anumită stare materială, reușesc să-și facă niște relații, se descurcă, dar în balet instrucția trebuie făcută pînă la 15 ani...

- E o disciplină care trebuie să se facă în tinerete. La Timișoara am avut un stagiul cu un coregraf pe care îl pretuiască foarte mult, Pal Frenac. Impactul cu el, cu alfabetul acestei discipline, cum să vă spun... s-a simțit jenat... a crezut că-l respingem... Dar noi nu știm de unde să începem. Noi n-aveam codurile... Și atunci l-am rugat să înceapă de la codita literei "a". Eu am fost balerină, clasică, îl ador pe Maurice Béjart... probabil vîrsta își spune cuvîntul. Probabil că această generație de copii, Fieroiu, Mihalcea, doresc să "epateze". Sînt cu niște minzuleți pe care-i ții foarte greu în frîu.

Sînt convinsă că peste zece ani, cînd se vor maturiza, vor face alte lucruri.

- Important e ca balerinul să ajungă să se spiritualizeze... Cînd credeți că se va termina odată cu situația balerinului de astăzi, care este un om sărac, de fapt?

- Condiția noastră este umilitoare. Un balerin e în forță maximă pînă pe la 30 de ani. Tot ansamblul de la Timișoara e foarte tînăr. Sînt muritori de foame.

- Sînt niște frustrări, pe lângă faptul că ei trebuie să aibă o viață foarte strictă.

- Eu înțeleg că nici să stăm numai pe spinarea statului nu se poate, dar legea sponsorizării e cum e, probabil oamenii de afaceri n-au încă apetență pentru dans contemporan.

- Trebuie convinși.

- Avem nevoie de mecena ai artelor. Pînă acum, ca să trăim puțin mai bine, am făcut show-uri de modă. Pentru asta se dau bani, pentru balet, nu, pentru operă, nu, pentru filarmonică, nu. Nu vreau să-i blamez pe ai dumneavoastră, eu mă refer la Timișoara. Îți dau cîrnați, îți dau băutură, dar bani pentru cultură, nu. Mă gîndesc acum ce să fac pentru Timișoara, pentru deschiderea baletului înspre expresia contemporană. Sigur că avem mari creatori... Gigi Căciuleanu a avut șansa să meargă să se cultive în Franța, face parte dacă nu mă înșel din Academia Franceză... sigur că dacă am putea, l-am aduce... sau pe Adina Cezar...

- Festivalul acesta face posibilă crearea unor legături. S-a ivit vreun proiect comun?

- Am descoperit în Kilina Cremona o persoană excepțională care ne-a dat sfaturi, ne-a spus pînă și secrete, la ce uși să batem... Ne vom strădui. Sînt aici tocmai ca să leg niște punți. Îi sînt recunoscătoare Iașului, domnului Brezuleanu și tuturor celor care mi-au creat această posibilitate.

Dansul nu e numai ceva fizic, este dansul lui Dumnezeu în tine

Unul din premiile festivalului a fost acordat de Fundația Alternativa 2000 pentru promovarea culturii naționale spectacolului "Din Eminescu" de Angela Donii din Chișinău.

Angela vine de la Teatrul "Eugen Ionescu", ea a învățat dans la Sankt Petersburg și spune că majoritatea dansatorilor din Chișinău primesc educație în alte părți. Ultima specializare a Angelei a fost la Viena.

- Cred că trebuie să fii în legătură cu viața dansului, numai așa te poți dezvolta. Dacă nu simți ce se întîmplă în jurul tău devii egoist, închis și nu este interesant ce faci. La Chișinău am avut anul trecut șapte workshop-uri de dans contemporan și artă actoricească cu profesori din străinătate. Interesant este cînd viața plină și atunci ea trece în dans și dansul devine viață.

- Este greu să fii tu însuși în dansul contemporan?

- Pentru mine, un dansator este un Dumnezeu. Dacă el cheltuie foarte multă energie, fizică și spirituală, noi primim ceva de la el. Așa lucrez eu cu dansatorii. Îmi place să lucrez actoricește. Dansul nu e numai ceva fizic. Este dansul lui Dumnezeu în tine.

Supra este tot ceea ce poate reprezenta mai bine Bulgaria prin dans

În Bulgaria, prima companie de dans modern a fost înființată în urmă cu 30 de ani. Și aceasta este "Arabesque", venită în concurs la Iași. Coregrafiile ei sînt axați, fiecare, pe un stil: unii se inspiră din viața modernă, alții creează spectacole neo-clasice, alții se bazează pe simboluri provenite din legendele bulgare. Supra, de pildă, care dă și titlul spectacolului prezentat la Iași, este simbolul secretelor sufletești ale omului, ale viselor sale. Concursul anual de dans contemporan din Bulgaria este jurizat de public, iar specialiștii sînt cei care militează pentru ca festivalul să se dezvolte de la un an la altul.

Dansul modern te ajută să te cunoști mai bine

Și în Polonia dansul modern are vechi state de plată. Lublinul este un oraș cu aproximativ același număr de locuitori ca Iașul. Dar are două companii de dans modern, iar cea care a venit la Iași există de 15 ani. Spectacolul "Portret cu profil dublu" de Renata Pyszniak transpune o gamă diversă de emoții și caractere din zilele noastre într-o mișcare lipsită de rigori dar plină de energie. Baletul nu este un ingredient important în

spectacol. Dar Renata consideră că dansul modern te ajută să-ți descoperi trupul, să-l pui în valoare și să te cunoști mai bine pe tine însuși. Ea îmi spune că în Polonia dansul modern s-a dezvoltat și datorită proiectelor comune finanțate din afară, dar și că în ultimii ani statul polonez dă din ce în ce mai multă importanță domeniului.

Maria Tsouvala din Grecia își dorește un proiect coregrafic finanțat de UE la care să invite și dansatori români

Coregrafa Maria Tsouvala din Grecia, membră a juriului pregătește o teză de doctorat cu tema "Istoria mișcării în Grecia, în viața de zi cu zi, în teatru și dans". Ea spune că societatea burgheză europeană a influențat mult societatea greacă: "Grecii, care voiau s-o facă pe burghezii, au decis astfel să aibă și balet. Asta a fost cu o sută de ani în urmă. S-a plecat de la tragedia antică, Sofocle, Euripide și s-a încercat o sinteză cu dansurile populare grecești. S-a trecut apoi la baletul clasic și de-abia după anii '50 s-a ajuns la dansul modern. Ministerul Culturii din Grecia sprijină acest domeniu de aproximativ zece ani. Sigur că banii nu ajung niciodată. Nu ne putem compara cu scena americană, nici măcar cu cea europeană". Maria ne spune că și pentru dansul modern se pot înainta proiecte la UE. Fiecare proiect trebuie să implice cel puțin două țări balcanice, iar una poate să nu fie membră a UE și e de preferat să nu fi fost finanțată înainte în acest domeniu. Venirea Mariei în România vizează mai ales o colaborare în acest sens.

Promisiunea unui prim articol despre Eurodans în presa străină vine din Iugoslavia

Ksenia Dinjanski este coregrafă la Belgrad și a făcut parte de asemenea din juriu la Eurodans. Ea spune că anul viitor va aduce poate și un spectacol în concurs, dar acum a venit doar să vadă cum stă Iugoslavia în comparație cu România. Teatrul de Balet Clasic a fost înființat în Iugoslavia în '50 la Belgrad și în '51 la Novi Sad. Astăzi sînt două teatre de balet clasic și mai multe grupuri independente, de două pînă la zece persoane. Ea crede că publicul este deosebit de receptiv la dansul modern pentru că este o artă accesibilă și că este normal ca artiștii să nu stea în țările în care nu sînt bani pentru artă. Ca patroană a revistei "Balet - Orchestre" ne-a promis un articol despre Eurodans.

A fi dansator e o atitudine

De la președinta juriului, Kilina Cremona, aflăm și despre starea dansului modern din Croația. Kilina este stabilită la Zagreb doar de cinci ani. De origine franceză, ea a atins vîrfurile carierei în Statele Unite și a avut o companie proprie în Franța timp de 14 ani. La Zagreb a creat prima clasă de dans modern, într-o țară aflată încă sub pecetea războiului. Ea consideră România oarecum înaintea Croației, dar e convinsă că toată lumea trebuie să persevereze: "Nimic nu s-a făcut într-o zi. Avem șapte zile s-o facem", glumește ea. "Dansul nu mai este ce era în sec. al XIX-lea. Dansul modern este un act politic. Un coregraf are idei și poate să se inspire din orice alt domeniu pentru a le realiza. Nu mai sînt reguli, fiecare o poate face în felul său. În Croația, o țară ex-socialistă, mintea trebuie convinsă înaintea trupului". Kilina spune că dansul nu mai înseamnă "arabesque" și că e nevoie de timp pentru a înțelege asta. O întreb dacă e important ca oamenii să fie conștienți înainte să intre în sala de spectacol că există o nouă cultură, o nouă estetică a corpului. "Corpul a fost întotdeauna o parte din cultură. Să ne gîndim numai la felul în care oamenii obișnuiesc să și-l ascundă. Astăzi există o nouă concepție, și nu numai în dansul modern. Cultura corpului înseamnă și o altă atitudine față de sănătate, se renunță la felul tradițional de a mîncea, s.a.m.d. iar dansul nu e doar o estetică, tehnica e și ea spiritualizată. Sînt lucruri care nu se știu încă. A fi dansator este o stare de spirit, dansul e viață. A fi dansator e o atitudine".

Pagină realizată de Daniela VLAD

■ Născut la 6 iulie 1958, în comuna Grumăzești, județul Neamț ■ Absolvent al Facultății de Filologie (română-limbi clasice) din cadrul Universității "Al.I. Cuza" din Iași ■ Debut în presa literară: revista "Cronica" - 1974 ■ Debut editorial: "Ceremonii insidioase" (Editura Junimea, 1985) ■ Alte apariții editoriale: *Poeme în alb-negru* (Editura Junimea, 1987), *Intimitatea absenței* (Editura Antiteze, 1992; Premiul Serilor de la Desești - Maramureș), *Cîntece de îngropat pe cei vii* (Editura Panteon, 1993; Premiul Asociației Scriitorilor din Iași), *Fratele meu, străinul* (Editura Timpul, 1995), *Titanic șvaiter* - momente și schițe (Editura Timpul, 1997; Premiul "Salonului Internațional de Carte de la Oradea", Premiul "Mihai Eminescu" al Societății Scriitorilor din Iași), *Supraviețuitorul și alte poeme* (Editura Axa, 1997) ■ Prezent în antologia *Chef cu femei urite. Cele mai bune povestiri ale anului 1996*, realizată de Dan Silviu Boerescu și în versiunea în limba germană a aceleiași antologii ■ Membru al Uniunii Scriitorilor din România ■ Redactor coordonator al revistei "Antiteze", redactor colaborator la revistele "Convorbiri literare" și "Poezia" ■ Membru fondator al grupului "Caietele de la Durău" ■ Îngrijitor al volumelor postume semnate Aurel Dumitrașcu și Maria Anegroaie ■ În pregătire volumul de povestiri *Moartea de catifea*, volumul de versuri *Complici*, volumul de publicistică *Bildibiciada* ■

Din volumul *Ceremonii insidioase* (1985)

Raportul de dimineată

Și dacă ajungi vreodată cu privirea la capătul cerului și mai încolo o groapă despre care nu poți povesti nimănui fără să simți că ai spus totul și de la capăt încă de câteva ori soldatul pășind peste ape și trîmbițele anunțînd iarăși și iarăși liniște

și la raportul de dimineată aruncînd cîinelui un pescăruș "pe care l-am găsit agățat în sîrma ghimpată..." roșind brusc între ciulini a fost liniște între urzici a fost liniște acolo doar la marginea cerului o tobă de aur scotea sunete de aur.

Elegie

amintește-mi de ploaia violentă de anul trecut sub care învățam că nu-i de ajuns experiența unei singure vieți pentru a muri și atîtea morți pentru a inventa veșnicia

și dragostea e o secvență a unei toamne neînregistrată de istorie cum epoca primitivă nu are eroi negativi care să dea impresia a ceva cu totul inefabil

și dacă iarba moare nu înseamnă că s-a terminat cu trecutul, între noi pămîntul rodește cu aceeași emoție ființe unduioase, rădăcini de agavă.

Din volumul *Poeme în alb-negru* (1987)

Jucătorii de zaruri

Stau aplecați peste masă jucătorii de zaruri își zornăie epoletii cu totul și cu totul de fum aruncă zaruri negre cu puncte albe așteaptă încordați rostogolirea planetei

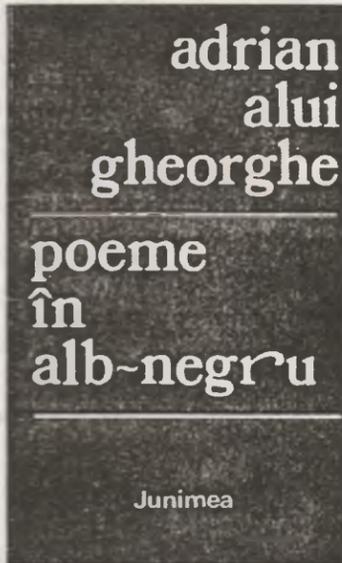
Jucătorii de zaruri stau aplecați peste masă aruncă zaruri albe cu puncte negre cîștigă uneori dar cîștigul le lunecă

salonul literar

printre degete "- opriți, strigă unul, dacă mereu cîștigăm, dacă mereu cîștigăm, unde se adună cîștigul?"

Jucătorii de zaruri stau aplecați peste masă hărți mari întind și peste ele aruncă zaruri negre cu puncte albe (trece timpul ca o sabie printr-un măr) - "mizez pe buna credință!" - "mizez pe bunii părinți!" - "mizez pe adevăr și nu risc!" - "mizez pe absolut, aruncați!"

Stau aplecați peste mare jucătorii de zaruri aruncă inimi negre cu puncte albe - "opriți, strigă cineva, trece timpul ca o sabie printr-un măr" și capetele lor se rostogolesc puncte negre inimile lor se rostogolesc puncte negre la picioarele mele gata să meargă mai departe.

Banca din lemn de măr

dacă vreodată vom pricepe ceva din aceste prefaceri, pe carnea ta matrița sărutului tăind ritmic monede, monede

mai săraci dintr-o dată așa îndrăgostiți pe banca difi lemn de măr unul lîngă altul ca două guri de ghilotină fiecare murind de moartea celuilalt...

Peste vară

peste vară în miezul lacrimii s-au copt otrăvuri, în aer o formă e întotdeauna gata să ne ia locul ceea ce eliberăm adîncind cu privirea mult în urmă sucombă peste trupul unei oarecare amintiri care nu ne recunoaște

imn neputinței: ienupărul a dat alcooluri mai tari decît moartea.

Imn

Încă o dată frumusețea a învins: lîngă obrazul tău viermele se prefăcu în fluture.

Din volumul *Intimitatea absenței* (1992)

Intimitatea absenței

Nu, marc aureliu, absența nu-i lipsită de energii multă vreme după ce am părăsit grădinile cu cypreși am continuat să sorb verdele frunzei din aer

asemenea unui îndrăgostit ascultînd a o mia oară un refren mediocru contopindu-se la nesfârșit cu propria cădere amînarea de pe o zi pe alta

a ceva foarte important și care scapă înțelesului comun poate că de multe

ori tristețea e singura preocupare spirituală mai profundă decît o disecție

pe cordul unei amante celebre, închisă în triumful picturii de gang, acum țin o portocală în mînă. dacă strîng palma știu că degetele mele nu au corporalitate...

nu, marc aureliu, absența nu-i lipsită de energii. toate viețile au ceva straniu în ele de aceea cînd ne adunăm uneori nu pe morți îi plîngem, ci ideea că moartea este posibilă.

Noaptea e o negresă

De unde credința absurdă că noaptea e o negresă care mi se strecoară în pat. mirosul dulceag de alge al pielii rămîne impregnat între paginile cărților încît blînda lectură îmi dă senzația că existența mea e o tragică luptă de supraviețuire că sînt marinarul căzut peste bord din neînțelegerea unei anume coerențe. vino și stai lîngă mine. par singur deși întotdeauna din precauție îmi iau o amintire de sprijin. noaptea aceea de exemplu care mi s-a părut a fi o negresă ce mi s-a strecurat în pat, avea pielea transparentă cartea eterică numai sărutul ei era un nisip aievea lunecîndu-mi prin vise. poți să-mi spui: "răul din noi călătorește numai pe marginile zdrențuite ale lumii"

vino și stai lîngă mine. ești noaptea. și în noapte psalmii nu ruginesc.

Adrian Alui Gheorghe

Eboșă

Iubirea nu face doi bani dacă nu o otrăvești puțin cu amintirea altei fericiri. ca alcoolul tare pe gîtul care tocmai a intonat o missa solemnă.

Constatări frivole

Prima zăpadă din anul acesta m-a găsit mai puțin pregătit fără nuanța romantioasă din atîtea toamne cînd inventam cîte o iubire să o port prin aglomerația străzii animată de eveniment am trecut singur prin centrul orașului participarea trecătorilor la frivolitatea mea mi se părea mai puțin semnificativă o derută biografică chipuri impresionate de propria senzualitate apăsate pînă la hidoșenie de sensuri înalte o, albul zăpezii căpțușea ferestrele ca un strat de salivă o, albul zăpezii se izbea de trotuare ca o coadă de șarpe trezită de sîșitul unei guri de canal tufisuri gînditoare jur-împrejur strîns legate între ele comunicînd într-o subversivă limbă amenințătoare aș fi vrut să plec undeva să mă salvez să uit dar unde să te ascunzi depărtarea e acolo unde (neputincioși) sîntem.

Autoportret în mișcare

Sînt gol ca o pictură chinezească într-un ziar de provincie liniile acelea par mereu niște cocori în repaus

visînd zboruri lungi cu finalitate nesigură

adun rîni, le așez una lîngă alta le fac frumoase chem femeile să vadă direct cum se depun calciul și moartea pe oase

cîrpele spun că sînt flamuri, sporesc cu ele aparența sub ploaia de noiembrie fișii de pămînt secetos ca și cum toamna - la urma urmelor, toamna - memoria stă spînzurată cu cocorii în jos.

CUVÎNTUL CARE UNEȘTE

Pagini culturale editate
de Revista "Cronica"
în colaborare cu
Fundatia Română pentru
Ajutor Umanitar
„Mihai Viteazul” Nr.
noiembrie 1998 16

Palatul Culturii - gazdă a celei de a VII-a
ediții a Salonului de carte - Iași, 1998

Valori românești de peste hotare, distinse la cea de a VII-a ediție a Salonului de carte - Iași, 1998

- **Premiul "Cartea anului"**
La masa tăcerii de Ion MILOS, antologie de poezie românească în limba suedeză.
- **Premiul "Valori ale spiritualității românești în afara granițelor țării"**
Trăila SPĂRIOSU - *Învățământul primar românesc din Banatul iugoslav în sec. XX*, Ed. "Libertatea", Pancevo, Iugoslavia.
Revista LUMINA - Novi Sad, Iugoslavia, redactor șef Ioan Baba.
- **Premiul "Lecturile istoriei"**
Editura MUSEUM - Chișinău, director Iurie Colesnic.
- **Premiul pentru cea mai reușită colecție editorială**
Rezistență și deschidere în comunitățile românești, Ed. I.N.S.C.R., Colecția "Biblioteca Operelor Alese" (BOA), Editura "Libertatea", Pancevo, Iugoslavia.
- **Premiul pentru traducere**
Vladimir BESLEAGĂ - *Laudă prostiei*, de Erasm din Rotterdam, Ed. Cartea Moldovei, Chișinău).
- **Premiul "Carte frumoasă, cinste cui te-a scris"**
Ion HADÂRCĂ - *Helenice*, Ed. Uniunii Scriitorilor, Chișinău.
- **Premiul "Ethos românesc"**
Dacă mă întrebi pe mine, de Felicia Marina Munteanu (Societatea de limbă română Voivodina, Iugoslavia).
- **Premii speciale și diplome**
Editura SIMPOSION, Suedia, pentru publicarea scriitorilor români.
- **Premiul "Cartea pentru copii"**
Floarea zburătoare de Vasile ROMANCIUC, Ed. "Litera", Chișinău.

Singura soluție viabilă este reintegrarea culturală și economică a Basarabiei cu România

- interviu cu dl Mihai Cimpoi, președintele Uniunii Scriitorilor din Republica Moldova, membru al Parlamentului de la Chișinău

- *Ce înseamnă Casa Limbii Române la Chișinău?*

- Un eveniment foarte important care s-a produs la Chișinău în cadrul manifestărilor consacrate limbii române este deschiderea CASEI LIMBII ROMÂNE care va fi subvenționată de Primăria municipiului Chișinău. Această Casă a limbii române o concepem ca pe un centru metodic care să sistematizeze toate acțiunile de cultivare a limbii române și de impunere a ei cu statut de limbă de stat.

- *Ce puteți să ne spuneți, ca om politic, despre criza din Rusia? Are ea efecte asupra economiei și vieții sociale din Basarabia?*

- Marea problemă care s-a discutat în prima sesiune extraordinară a Parlamentului de la Chișinău a fost criza din Rusia, care ne afectează în proporție uriașă, mai ales din cauza faptului că mai mult de 60% din volumul de comerț revine Rusiei. Devalorizarea rublei are repercusiuni deosebite asupra economiei basarabene și acest lucru trebuie să dea de gândit. Alianța Forțelor Democratice constituită în cadrul Parlamentului pledează pentru reorientarea Basarabiei spre Europa și reintegrare culturală și economică cu România. Asta este singura soluție viabilă la această oră.

- *Care este situația școlii românești de la Tiraspol și cum se caracterizează statutul actual al orașului Tighina?*

- În Transnistria se păstrează aceeași situație în ceea ce privește soarta românilor și a singurei școli românești din Tiraspol, care nici până acum nu poate obține dreptul de a preda limba română cu scriere în caractere latine. Tighina este un satelit al Tiraspolului și, din păcate, această situație se perpetuează și nu se întrevăd perspective de îmbunătățire...

- *Ilie Ilașcu este membru al aceleiași formațiuni politice ca și dumneavoastră (P.F.D.) Ce face Ilie Ilașcu și ce face Uniunea Scriitorilor pentru Ilașcu?*

- Da, așa este, Ilie Ilașcu se află pe lista P.F.D. Ilie Ilașcu este un mare întemnițat, încă un mare izolat de viața publică și de viața parlamentară. În afară de Alianța Forțelor Democratice, nimeni nu pune problema eliberării lui și cred că nici la nivelul conducerii de vîrf nu se întreprinde nimic pentru eliberarea lui din detenție. Uniunea Scriitorilor nu scapă nici un prilej pentru a face ceva pentru eliberarea grupului Ilașcu. La orice întîlnire pe care o avem cu factorii responsabili din Basarabia, una din problemele abordate este și problema Ilașcu. La orice întîlnire cu scriitorii străini se aduce în discuție și cauza Ilașcu. Poziția scriitorilor basarabeni față de cauza Ilașcu este binecunoscută și nu vom dezarma pînă cînd nu-l vom vedea în libertate pe Ilașcu.

Consennat de Mihai VICOL

Letopiset (14)

Ion PUHA

- Școală, lele Ravecă! Școală, George! Sculați-vă, măi! auzim strigăte în ogradă, auzim bătăi în fereastră.
- Cine-i acolo, cine?! răspunde tata aprinzînd lampa.
- Cine-i acolo? întrebă mama, sărind de pe vatră, buimacă de somn.
- Mata ești, bade?
- Eu sînt, Neculai. Sculați-vă!
- Iaca-ți dau drumul, adaugă tata deschizînd ușa.
- Cum puteți să dormiți? N-ați auzit?...
- Nu.
- Da' ce s-a-nîmplat?
- Războiul... s-a pornit...
- Cum?
- Uite-așa. Hoardele lui Stalin...
- Ce-i cu ele?
- Ne-au călcat hotarele... Ne ocupă Bucovina... Ne ocupă Basarabia...
- Și armata noastră?... Ce face armata?
- Fuge din calea rușilor.
- Cum se poate una ca asta?
- Uite că se poate. Nu tragi nici un foc de armă și... fugi... fugi...
- Asta-nseamnă trădare...
Casa s-a scufundat în tăcere, încremenind parcă. După clipe de apăsare, glasul mamei sparge liniștea:
- Războiul... Doamne, apără-ne!...
- Apără-ne, Doamne Sfinte, apără-ne!... repetăm și noi copiii, îngenunchind în fața icoanei Maicii Domnului...

*
- Unde-i Neculai? Unde ești, bade?
- A plecat, mamă. A plecat.
- Cînd? Unde?
- Nu știm...
- Să mergem! Îmbrăcați-vă! ne porunci mama și, punîndu-și catrința și bonita pe dînsa, începu a se încălța cu papucii de duminică.
- Unde, mamă?
- La Nicuță.
- Parcă uncheșul o să fie acasă?... El trebuie să fi plecat pe la primărie, prin sat...
- Atunci mergem la bunica.
- S-o speriem? Ea-i bătrînă și...
Ne-am îmbrăcat în grabă și am ieșit cu toții în ogradă. Unde să ne ducem în puterea nopții? Că noaptea mi se părea așa de întunecoasă, de fioroasă!... Și prin vecini, cîinii urlau a jale mare, a moarte.
Unde să ne ducem? Am rămas pe loc, în întunericul încărcat de îngrijorare, greu, apăsător, în întunericul de nepătruns. Oare unde s-or fi ascuns stelele care de cu seară spuziseră înălțimile boltii cerului?
- Cînd se face ziua, mamă?
- Nu știu, dragul meu...

*
Ce s-a întîmplat atunci, în zilele și nopțile acelea de sfîrșit de iunie 1940, de ce armata noastră nu a opus rezistență aveam să aflăm, în amănunt, mult mai tîrziu, cînd ajunsese elev de liceu și apoi student la literă...

Aici, la nord, în pădurile noastre, rușii au întins sîrma ghimpată pe unde le însemnase Molotov pe hartă, cu creionul de tîmplar, răpînd Bucovina 6.000 km², cu peste 500.000 locuitori; iar în partea de răsărit, Basarabia, cu o suprafață de 44.500 km² și 3.200.000 locuitori.

Sub protecția armatei noastre au reușit să se refugieze atunci o parte din intelectualitatea orășenească și sătească, lumea înstărită din Bucovina de nord, Tinutul Hertei și Basarabia...

Pe la casele noastre au fost adăpostite familii de refugiați...

În satele Frătăuții Vechi, Măneuti, Gura Putnei, rămase pustii prin plecarea în cursul iernii a nemților și ungarilor, s-au stabilit alte familii de români, fugari din calea urgiei ce se abătuse asupra țării noastre.

- Vai, săracii oameni, cum și-au lăsat ei casele pustii și au fugit aici, la noi, la apa Sucevei. Blestemați să fie dușmanii care i-au alungat!...

Atunci nu prea pricepeam eu de ce-i așa mare nenorocire să-ți părăsești gospodăria cu tot ce se află pe lîngă ea și să te duci unde vezi cu ochii...

- Mamă, dar oamenii ăștia locuiesc la noi, la uncheștii noștri din vecini. N-o să le fie rău. Doar li se dă mîncare. Au unde să doarmă...

- Ce știi tu, măi băiete?! Dorul de casă nu prea are seamăn. Putini sînt cei care-l pot suporta.

Nu peste multă vreme aveam să cunoșc și eu ce înseamnă dorul de casă, de tot ce este în ea și în jurul ei. Deocamdată voi încerca a vă spune că, pentru aceste familii de refugiați, desprinderea de locurile natale a însemnat salvarea lor de la moarte; moarte ce a sosit o dată cu năvălirea hoardelor de asasini, asmuțite de singerosul satrap de la Kremlin, Stalin, asupra unei țări cu un popor iubitor de pace. (Va urma)

Ion HADÂRCĂ

Starea de zeitudine

Nu cumva să te-mpingă rîvna Zeuș să fii...
Muritorilor doar o moarte bună li se cade.
(Pindar, Istmica, V)

Mai bine n-as fi știut-o
mai bine cădeam
pradă stării de beatitudine
sau ingraturii crase
din longitudinea basmului
mai bine-o scoteam
pe Cloea lui Longos

Acolo-n Agora
în stihia Marilor Adunări și Proteste
ce-am trăit noi de fapt?
ispita unui ideal? foamea de mit?
(setea-n deșert pentru ploaia dreptății?)
risipitori de hotare culegători
de calamități

voi - căutarăți Păstorul
voi - adulmecarăți pășunea Edenului
și tot voi v-ați ascuns
după celălalt Uns

Dar starea de zeitudine
cu mine-a rămas orice
turme-nrăite m-ar paște
din numai iarba zeitudinii
din ale ei deșeri zeitudinale-ar gusta
acolo sus în starea de zeitudine

în cămașa de forță a ei
nici să ieși nici să intri
Doriți să o cunoașteți?
depuneți și voi un efort
treceți barem imaginar
prin misterioasele-i avataruri
ca să putem în continuare hrăni
fantomele babilonului
iluzia comunicării

Cina lui Cronos

Prins-am ceasul din odaie
Stivuind secunda-n claie -

Foametea Olimpului
Pentru Matca Timpului

Coborîta să ierneze
Lîngă lumi de antiteze:

Din mierea ispitelor -
Cu bruma clipitelor

Din fierea osîndelor -
Cu spuma secundelor

Din bătaia orelor
Cu gluma eroilor

Din ceasornice de mîna -
Roți mîncate de rugină

Și copilăria toată
Care-a tras Timpul pe roată

Sorbînd resturi de vecie
Din Te-miri-ce-o-să-mai-fie

Elita lui Elytis

in memoriam

RÎNDURILE tale * elitare Elytis
casa ta * cuibul lor
vers cu vers * pai cu pai

împletește și înveșnicește
de mister * barbarii și zei
sună cerul Eladei * pămîntului trac
rîndunelele-ating * poartă-n cuiburi
nevăzutele coarde * mici de rîndunele
vase cu puf * pistruii
se înecă în * încă viu
plînsetul * surfîzînd
îngerilor * lui Orfeu
o de astăzi vă las * Odysseas

Nașterea silogismului

Nu se știe nimic - E nimic tot ce știm
Nestiutul domină știutul
Cugetarea-i cît umbra unul fals heruvim
Ce-a umbrit pentru noi începutul

Din pachete de carne sufletește-ncarnati
Ca-n hurdufele cimpoierilor
În zadar implorăm de la sacrul Parnas
Dezlegarea de mit și urcarea-n
cîntaru-ndoielilor

Evident că vizibilu-i părăsit de sublim
Ce va fi-i nevăzut
și-i nimic tot ce știm

Numai marea Numai mama

Numai marea numai mama
Numai valul între ele
Numai urmele de teama
Valului voind să spele
Marea albă mama albă
Noaptea albă de lăstuni
Parcă-au risipit o salbă
Imposibil s-o aduni

Numai marea numai mama
Numai valul le desparte
Și tăcerea le destramă
Peste viața după moarte
Marea crește mama scade
Într-o stea pe oceane
Petrecînd pe sub arcade
Caravane caravane

Madam Éternité

1
incredibila
și imposibila de Ea ce este
și numai ce nu poate fi
Madam Éternité:
sufior decor și cortină
în farsele nemuririi
și boilor toreador simultan
apărați-vă

2
din sofrările Ei neîntrerupte
de a-l purta cît mai lin
pe Marele Zeu
peste noi revărsîndu-se
ritmic picură Timpul
pic-pic
(uneori fără noi)
(uneori fără noimă)
pic-pic

Cal ideal de melc troian

Cum plouă-n Europa cu acizi
Și melcii scotocesc biblioteci
Tu dragule Homer să le deschizi
O Troie pentru cai ajunși culbeci

Istoria peîndu-le-o din nou
Să piardă ei regate și iluzii
De dinozauri storși la cazinou
Pe zarurile negrei Andaluzii

Prin Golful Piersic piersicii pirăți
Homerizeze-n colți de crocodil
Persii chemați la Curtea de Jurați
Că tras-au sarcofag pe Cernobil

Ferindu-se de lapte pălămida
Și lunca juncii - de păscut metal
Și-ar alunga aiurea piramida
Un Sfinx cu domu-n spate ideal

Să nu se teamă fructul de scrobeală
Și nopțile - de vînt și licurici
Furnica-și lase dogma sa ovală
Să cucerească Troia de furnici

Dar tot coboară noul crucifix
Spre cei ușori de globul tot mai greu
Pe-o ată de paing cînd orbul X
Scrie litaniile fără Dumnezeu

Din volumul HELENICE, distins cu Premiul
"Carte frumoasă, cînte cui te-a scris" la cea
de a 7-a ediție a Salonului de carte românească,
Iași - 1998.

Ion MILOȘ

Poeme inedite

Cerul de sub ierburi

Există un cer sub ierburi
Acolo vin gîndurile dimineată
Să bea rouă

Se aude o taină
E muzica
Pe care doar cei învinși
O știu cînta
Cînd vîntul devine mai tare
decît vorbele

În ce să cred
Dacă nu în mortii care învie
Și-n omul care merge pe ape

Copiii

Copiii de partea cealaltă a frontierei strigă:
Nimeni nu ne mai păzește visele
Noptile vin cu spaimă și viol
Părinții merg pe drumuri pierdute

Dictatura ne taie aripile
Și culege stelele din pomii speranțelor
Democrația făgăduiește portocale vesele
Și ne lasă să creștem alandala și haihui

Aceasta nu-i lumea copiilor, Doamne
E infernală
Plină de vampiri și de pedofili
Mintea lumii fumează marijuana și
mestecă chewing gum

Istoria și timpul

Ce fericire să trăiești acum și aici
Oamenii merg democratic pe două picioare
Horoscopul luminează tainele
Realitatea e pe dischetă

Istoria și-a pierdut memoria și se repetă
Ieri strigarăm: "Proletari din toate țările,
uniți-vă"
Azi strigăm: "Bani din toate țările,
uniți-vă"

Dumnezeu își schimbă caii
Din nor în nor
Și rîde de soarele
Ce-a căzut într-o fîntînă

Omul

Cum să recunoști Omul, Doamne,
Cînd ațiția ascund în mîna un cuțit
Cînd ațiția poartă barbă
Ca să semene cu Tine
Și ne vînd neghină și vînt

Cum să recunoști surfîsul Duhului
Cînd justiția merge cu ochii închiși
Cînd pe conștiința lumii
Dorm vipere aurii
Iar adevărul
Nu se poate spune decît la psihiatru

leșirea

Nu mă interesează
Dacă pisica democratică este albă sau
neagră

Dacă știe să prindă șoareci sau nu
Important este că este
Să stea îndrăgostită în poala mea
Și să toarcă molcom raze verzi de lună

Nu e nevoie să mă credeți
Cînd vă spun
Că în Nord fructele se coc și la ger
Că oamenii își răcesc inimile
Ca să se vadă

Dar e bine să știți
Că popoarele care nu pot să facă
Din vorbe - semine
Nu vor mai ieși din iarnă

Locul

De cînd mi-a spus un filosof
Că totul se poate schimba și înlocui
Primul lucru ce-l fac în fiecare dimineață
Este să controlez
Dacă scaunele încă mai sînt scaune
Dacă mai există merii din grădină
Dacă florile încă sînt flori
Și dacă vecinii nu și-au schimbat numele

Mă uit bine și în suflet
Să văd
Dacă cineva nu l-a înlocuit pe Dumnezeu

Nimeni nu poate lua locul nimănui
Zic soției cu mîndrie

Ba da - răspunde dînsa scurt și ferm

Nimic nu se mai potrivește

Nimic nu se mai potrivește
Crucea nu mai poate convietui cu Luna
Nici Luna cu Luna
Nici Crucea cu Crucea

Limbile se ceartă cu limbile
Inimile cu inimile
Sîngele cu sîngele
Viața cu viața

Dumnezeu și-a întors fața spre moarte
și doarme

Dumnezeul meu

Dumnezeul meu
Nu este cel Măreț și Atotputemic
Care ne bate și ne potopește
Ci cel slab, umilit și răstignit
Care ne iubeste și ne iartă
Cu moartea pe moarte călcînd

Căci Dumnezeu nu-i Dumnezeu
decît pe cruce

La Novi Sad: biblioteca românească "Nichita Stănescu"

Participanți la un moment de sărbătoare

- Biblioteca județeană "Gh. Asachi" din Iași a fondat la Novi Sad, capitala Provinciei Autonome Voivodina - Republica Serbia, o bibliotecă românească în colaborare cu Societatea de Limba Română din Voivodina și Biblioteca orășenească din Novi Sad.

- Meritul instituirii Fondului de carte românească "Nichita Stănescu" la Novi Sad aparține prof. Nicolae Busuioc, directorul Bibliotecii "Gh. Asachi" și lui Lucian Marina, președintele Societății de Limba Română din Voivodina.

- Pavel Domoni, ministrul pentru exercitarea drepturilor minorităților naționale din Voivodina, a reamintit cuvintele marelui iluminist sârb Dositej Obradovic: "Noi avem nevoie de cărți, fraților noștri dragi, și nu de clopote și zurgălăi".

De la numele poetului la numele unei instituții

Marele poet Nichita Stănescu, a cărui operă literară este caracterizată de veșnica luptă cu rezistența și limitele cuvântului, afirma: "Eu nu sînt decît o pată de sînge care vorbește". Și vorbea, vorba bine, lăsîndu-ne în misterioase multe nestemate, de la "Alfa" și cele "11 elegii" și pînă la "Oul și sfera" și "Necuvintele", pietrificîndu-și lirica de investigație a primordialului și prin "Belgradul în cinci prieteni".

Cît de mult a apreciat marele public cititor din Iugoslavia poezia stănesciană îl denotă și faptul că, la Festivalul de poezie de la Struga, marele Nichita a fost încununat cu lauri. Iar o expresie vie a respectului pe care-l manifestă românii din Novi Sad - Voivodina - Serbia - față de poetul nepereche al ne-cuvintelor este și decizia ca nou înființata bibliotecă - Fondul de carte românească la Novi Sad - să poarte numele lui *Nichita Stănescu*. Astfel, acest bard al liricii românești a fost eternizat la Novi Sad, la marea sărbătoare națională pe care au prilejuit-o Societatea de Limba Română, din Voivodina și Biblioteca "Gh. Asachi" din Iași, care în colaborare cu biblioteca orășenească din Novi Sad au pus piatra de temelie a primei biblioteci românești la Novi Sad, contribuind astfel ca spiritualitatea românească să dăinuiește veșnic și în "Atena sîrbească".

Prima bibliotecă la Novi Sad

Asa cum spun și cronicile române "Nu poate fi pe lume o altă mai plăcută și mai folositoare zăbavă decît cetitul cărților". Dar, pentru aceasta este nevoie să și ai cartea la îndemînă, astfel că o bibliotecă trebuie înființată acolo unde nu există. Ghidate fiind de această premisă, Societatea de Limba Română din Voivodina și Biblioteca județeană "Gh. Asachi" din Iași, prin inaugurarea Fondului de carte românească "Nichita Stănescu", în cadrul Bibliotecii orășenești din Novi Sad, au pus temeliile viitoarei biblioteci românești în capitala Provinciei Autonome Voivodina - Republica Serbia. A fost mai mult decît o fericită ocazie în care Societatea de Limba Română din Voivodina, în procesul de înființare a acestui proiect, a colaborat cu instituții de cultură din România și Iugoslavia, care, la rîndul lor, de asemenea, și-au propus să faciliteze românilor din Iugoslavia accesul la cartea românească. Guvernul României, Fundația Culturală Română "Astra", editurile "Moldova" și "Junimea" din Iași, I.N.S.C.R., revista "Cronica" și alte instituții de cultură din România au donat Societății de Limba Română din Voivodina multe cărți pentru dotarea bibliotecilor școlare și sînteti. Dar abia în urma amplificării cooperării dintre Postul de radio Iași și Postul de radio și TV din Novi Sad s-a ajuns la semnarea unui protocol de colaborare între Societatea de Limba Română din Voivodina și Biblioteca județeană "Gh. Asachi" din Iași. Subliniem în mod deosebit relațiile de parteneriat între posturile de radio din Novi Sad și Iași, deoarece, în acest context, pe lângă prima emisiune duplex, emisiune istorică Radio Novi Sad-Radio Iași, merită menționată contribuția majoră a domnului Valentin Ciucă, directorul Postului de Radio Iași, la o mai bună cunoaștere a reprezentanților Societății de Limba Română din Voivodina și Bibliotecii "Gh. Asachi", la fel cum trebuie reliefat și

aportul la intensificarea înfîlîrilor care au avut ca rezultat semnarea protocolului de colaborare dintre cele două instituții de cultură din Voivodina și Moldova. Protocolul amintit a fost semnat în anul 1996 de domnul Lucian Marina, președintele Societății de Limba Română din Voivodina și de domnul Nicolae Busuioc, directorul Bibliotecii "Gh. Asachi" din Iași și, printre altele, a prevăzut și activitățile vîzînd înființarea unei biblioteci de carte românească la Novi Sad.

Acum, această dorință, acest vis frumos a devenit realitate.

Cărțile pe care Biblioteca "Gh. Asachi" din Iași le-a donat Societății de Limba Română din Voivodina - Serbia și-au găsit adăpost la sediul Bibliotecii orășenești din Novi Sad și la filiala acesteia din strada "Cara Dusana" nr. 25. Incontestabil, un mare merit pentru aceasta revine aîd domnului Nicolae Busuioc, directorul Bibliotecii din Iași, care a asigurat frumosul cadou, cît și domnului Dragan Kojic, directorul Bibliotecii din Novi Sad, care a îmbrățișat cu multă căldură cadoul generos al ieșenilor, conștient de faptul că aceasta contribuie și la îmbogățirea fondului de carte și de noi informații din domeniul literaturii și, în general, al culturii. Semnificativ este și meritul domnului Lucian Marina, președintele Societății de Limba Română, care a coordonat stabilirea relațiilor de colaborare și între cele două biblioteci și cu oficialitățile iugoslave pentru a se asigura premisele necesare pentru înființarea noii biblioteci românești la Novi Sad, precum și al domnișoarei Liliana Manea, redactor la Radio Iași, care împreună cu doamna Catinca Agache de la Biblioteca "Gh. Asachi", la fel au pus mult suflet în vederea coordonării colaborării dintre cele două instituții din Moldova și Voivodina, respectiv al încununării acestei colaborări prin fondarea unei biblioteci românești în Iugoslavia.

Oficialitățile sprijină proiectul

Oficialitățile orașului Novi Sad și ale Provinciei Voivodina au sprijinit înființarea acestui proiect, lucru pe care îl denotă și faptul că delegația Societății de Limba Română din Voivodina și a Bibliotecii orășenești din Novi Sad, precum și oaspeții din Iași în frunte cu domnul prof. Nicolae Busuioc, directorul Bibliotecii județene și domnișoara Liliana Alexandrina Manea, redactor la Postul de Radio Iași, au fost primiți la Primăria orașului Novi Sad și la Guvernul Provinciei Autonome Voivodina. Cu acest prilej, directorul Bibliotecii județene "Gheorghe Asachi" din Iași a precizat că, la Novi Sad, noua bibliotecă ia naștere ca rezultat al Protocolului de colaborare semnat în 1996 între Biblioteca din Iași și Societatea de Limba Română din Voivodina. În vederea înființării unei biblioteci publice de carte românească la Novi Sad, Societății de Limba Română din Voivodina s-a donat un fond de 3.373 volume, în valoare de 22.157.090 lei, respectiv 2.747 USD și anume pentru bibliotecă ce va funcționa în cadrul Bibliotecii orășenești din Novi Sad. Printre aceste cărți sînt și cele donate de Biblioteca Națională "Ion Creangă" din Chișinău, Republica Moldova.

La Adunarea Voivodinei, delegațiile au fost primite de ministrul pentru cultură și ministrul pentru exercitarea drepturilor minorităților naționale din Voivodina. Salutînd oaspeții în numele Consiliului Executiv al Provinciei Autonome Voivodina și al lui Bosko Perosevic, președintele Consiliului Executiv al Voivodinei, domnul Goran Latinovic, secretar provincial pentru învățămînt, știință și cultură, a reliefat relațiile tradiționale bune dintre popoarele sîrb și român, precizînd că inaugurarea noii biblioteci - Fond de carte românească în cadrul Bibliotecii orășenești din Novi Sad, constituie o contribuție însemnată la sporirea bogăției culturale și o înnoiere a conținutului cultural. Acesta constituie o continuare a colaborării care se îmbogățește cu noi conținuturi și mai valoroase, a spus domnul Goran Latinovic, iar domnul Pavel Domoni, secretar provincial pentru exercitarea drepturilor minorităților naționale din Voivodina, a reamintit cuvintele marelui iluminist sîrb Dositej Obradovic "Noi avem nevoie de cărți, fraților noștri dragi, nu de clopote și zurgălăi".

Cei doi miniștri ai Voivodinei - pentru cultură și pentru exercitarea drepturilor minorităților - au participat și la festivitatea de inaugurare a noii biblioteci românești la Novi Sad. De fapt ministrul Goran Latinovic a și inaugurat oficial această Bibliotecă - Fond de carte românească, dar, înainte de aceasta, numerosului public prezent la inaugurare i s-au adresat domnul Dragan Kojic, directorul Bibliotecii orășenești din Novi Sad, care și-a exprimat mulțumirea că, prin acest cadou primit de la prietenii de la Iași, a fost îmbogățit fondul de carte românească la Novi Sad, precum și prof.

Nicolae Busuioc, directorul Bibliotecii județene "Gh. Asachi", care într-o alocuțiune inspirată, parafrăzîndu-l pe George Călinescu, a spus că atunci cînd apare o carte este o zi de sărbătoare iar cînd ia naștere o bibliotecă este o sărbătoare națională. Și, într-adevăr, ziua de 17 septembrie 1998 este o zi de sărbătoare națională a românilor din Novi Sad, respectiv din Iugoslavia, căci în această zi visurile și dorințele au devenit realitate. Domnul Lucian Marina, președintele Societății de Limba Română din Voivodina a subliniat că este deosebit de fericit că poate împărtăși, cu toți cei prezenți, bucuria că a reușit să ducă la bun sfîrșit acest proiect prin care s-a pus piatra de temelie a viitoarei biblioteci românești la Novi Sad, instituție care în perspectivă va număra 10.000 de titluri de carte românească la care vor avea acces membrii comunității române de pe aceste meleaguri cît și alți cititori interesați de literatura, istoria și cultura românească. Totodată, președintele Societății de Limba Română a propus și s-a acceptat ca noul fond de carte românească să poarte numele marelui poet român Nichita Stănescu, cel care, de altfel, a sugerat ca remarcabila operă a lui Brîncuși "Poarta sărutului" să fie situată la frontiera dintre România și Iugoslavia, țări vecine prietene. Demn de menționat este și faptul că domnul Predrag Filipov, vicepreședintele Adunării orașului Novi Sad, care, de altfel, a primit la Primărie delegația Societății de Limba Română și ale bibliotecilor din Iași și Novi Sad, la festivitatea de inaugurare a noii biblioteci a reafirmat sprijinul oficialităților din orașul Novi Sad de a crea în viitor condiții și mai bune pentru activitatea acestei biblioteci în spiritul cooperării și mai intense între cele două mari orașe universitare.

O serată literar-muzicală de excepție

Cu prilejul înființării bibliotecii românești la Novi Sad, miercuri, 16 septembrie 1998, Societatea de Limba Română din Voivodina - Republica Serbia și Biblioteca orășenească din Novi Sad au organizat o serată literar-muzicală de excepție. La această manifestare culturală, publiciștii Lucian Marina și Pavel Gătaianu au prezentat cărțile "La pas prin Paris" (Editura Sedcom libris - Iași) și "Semnele înțelepciunii" ale scriitorului ieșean Nicolae Busuioc.

Tot cu acest prilej, despre cartea "Ion Marcovicean la 75 de ani - probitate și hedonism", apărută recent în colecția revistei "Lumina", au vorbit domnul Ion Baba, redactor-sef și responsabil al revistei "Lumina", scriitorul Slavco Almăjan, precum și domnul Ion Marcovicean, în timp ce despre cartea poetei Ileana Ursu "Candelabru candid", apărută la Editura "Libertatea" din Panciova, a vorbit publicista Mărioara Vojnovic. Domnișoara Gabriela Mocănașu din Iași a prezentat caseta "Voivodina în patru prieteni", un proiect editorial al Institutului Național pentru Societatea și Cultura Română care i-a înfruntat pe Slavco Almăjan, Ioan Baba, Vasile Barbu și Pavel Gătaianu. Cu acest prilej, celor patru scriitori, precum și lui Lucian Marina, le-au fost înmîinate carnetele de membri de onoare ai Institutului Național pentru Societatea și Cultura Română, titlu acordat "pentru merite deosebite în promovarea culturii și civilizației, întru păstrarea și perpetuarea identității naționale a românilor de pretutindeni". La recitalul literar-muzical au participat scriitorii Slavco Almăjan, Ioan Baba, Mărioara Baba, Nicolae Busuioc, Pavel Gătaianu, Felicia Marina Munteanu, Ion Marcovicean, Milan Nenadic, Ileana Ursu și cantautorul Doru Laza care a interpretat la chitară serenade și romante românești.

În final, în loc de concluzie, reamintim mesajul rostit de șeful delegației de la Iași, mesaj ce reiese din cuvintele marelui Eminescu: "Citiți, citiți, căci doar astfel creierul dumneavoastră va deveni un tezaur inepuizabil și un laborator de idei și izbînzii".

Reporter

Correspondența specială de la Cernăuți

"Nu cerem alte școli în limba română, noi cerem păstrarea școlilor existente deja"

- interviu cu dna Alexandrina CERNOVA, membră de onoare a Academiei Române, profesoară universitară la Catedra de limbă română a Universității de la Cernăuți

- În Ucraina s-au deschis școlile. Cum începe limba română, noul an școlar?

- Cu foarte puține ore. De exemplu, la Școala Normală elevii de la secția română vor avea o singură oră pe săptămîină de limbă română.

- Cînd ați făcut primele demersuri la oficialitățile de la București pentru a le aduce la cunoștință situația creată ca urmare a hotărîrii Ministerului Învățămîntului de la Kiev de a scoate limba română din școli?

- Dacă vom lua în considerație toate demersurile, toate apelurile și protestele, e greu să vă spun o dată anume, pentru că fiecare societate culturală, precum și persoane individuale, inclusiv Catedra de limbă română a Universității de la Cernăuți, au înaintat astfel de apeluri și demersuri.

- Cînd a ajuns la București primul demers al dumneavoastră?

- Rezoluția care a fost adoptată la Conferința științifică metodică de la Cernăuți, la care au participat toți profesorii de la catedrele de română, împreună cu reprezentanții Societăților românești din regiunea Cernăuți, precum și directorii de școli românești, a fost înaintată imediată celor trei președinți ai țărilor interesate de problemă: al Ucrainei, al Moldovei și al României. Asta se întîmplă pe data de 29 martie 1998. Din nefericire, din partea președinției României nu am primit nici un răspuns; nu am putut ajunge la președintele țării, dar

aveam informația că acest demers a fost înaintat spre cercetare doamnei consilier Zoe Petre, care nu avut timp să ne răspundă nici pînă astăzi sau măcar să ne invite la o discuție în această problemă care pentru noi este vitală.

- Se știe faptul că guvernării de la Kiev au hotărît scoaterea limbii române din școli. Cum ați primit această decizie dvs., cu românca, dar și cu profesor de limbă română la Universitatea din Cernăuți?

- Aceste acțiuni îndreptate împotriva minorităților naționale au început de anul trecut prin elaborarea unei prime variante a concepției pentru învățămîntul școlilor minorităților naționale. Toate demersurile și protestele care s-au făcut, inclusiv și la Congresul minorităților naționale de la Kiev, de către societățile noastre au rămas nerezolvate. Pe parcurs, autoritățile au tot perfecționat această concepție și astăzi, în ultima sa variantă, prevede trecerea treptată la limba ucraineană de predare, adică desființarea școlilor minorităților naționale. Ca atare, limba română va fi treptat scoasă din învățămînt și se va păstra numai în primele clase primare. Ministerul Învățămîntului de la Kiev propune ca limba română să fie predată numai în cadrul unor societăți în școli serale și facultative. Deci, perspectiva limbii române în Ucraina este sumbră. Se urmărește deznăționalizarea prin școală. Este un lucru revoltător, noi am formulat niște cerințe concrete, dar, din păcate, cerințele noastre nu au fost luate în seamă de nimeni.

- Acest statut îl au și celelalte minorități conlocuitoare, rușii, ungurii, polonezii, tătarii și grecii?

- Da, concepția vizează toate minoritățile naționale din Ucraina, inclusiv rușii. De aceea noi, în aceste minorități avem aliați. La Congresul minorităților naționale nu a existat nici o minoritate care să nu susțină propunerea noastră. Desigur că există minorități foarte mici, cărora le este de ajuns o școală duminicală. De aceea rezoluția care a fost primită la

acel Congres a vizat situații diferite pentru tătarii din Crimeea și pentru grecii din Melitopol. Însă școala rusească, polonă, ungurească și cea română au aceleași cerințe și aceleași deziderate. Este lupta pentru salvarea școlilor, limbii materne în școlile noastre naționale care sînt de tradiție.

- Ce așteptați de la oficialitățile de la București?

- Dorim ca această problemă să fie pusă ferm într-o convorbire cu Ministerul de Externe de la București și cel al Învățămîntului din Ucraina. Trebuie inițiat un dialog între Ministerul Învățămîntului din România și cel din Ucraina în care să se revadă punctele referitoare la învățămîntul pentru minoritățile naționale și cred că Ministerul Învățămîntului de la București nu mai trebuie să accepte așa-zisă noțiune de paritate. Noi nu cerem alte școli în limba română, noi cerem păstrarea școlilor existente, adică să nu ne desființeze aceste școli.

Kievul și-a dat seama că nu se poate trece la scrierea cu caractere chirilice în sudul Basarabiei

Dl. Ion Popescu, deputat în Parlamentul de la Kiev, a avut amabilitatea să ne dea unele lămuriri cu privire la situația actuală a învățămîntului din Ucraina. De la bun început domnia sa ne-a comunicat faptul că Parlamentul Ucrainei nu va adopta Legea învățămîntului în varianta propusă de unii funcționari de la Ministerul Învățămîntului de la Kiev. De asemenea, dl. Popescu a spus că, excludîndu-i pe naționaliștii ucraineni, parlamentarii de diferite concepții au adoptat în prima lectură proiectul de lege cu privire la învățămîntul mediu din Ucraina dar fără articolul 7, care îngreșește posibilitatea învățămîntului în limbile minorităților. Conținutul acestui articol a fost propus să fie înlocuit cu următoarele puncte: (1) Limbile (nu limba) de predare în Ucraina sînt specificate prin Constituția și legislația în vigoare, respectîndu-se obligațiile internaționale ale Ucrainei; (2) Studierea limbii ucrainene este obligatorie, însă în zonele

locuite compact de minorități naționale este obligatorie și studierea limbii minorității respective; (3) În zonele locuite compact de minorități se garantează predarea și în limbile acestor minorități. Adică, la nivel de proiect, în comisia respectivă rămîne propunerea noastră. Urmează ca în parlament, în octombrie-noiembrie, să fie introdus pentru a doua lectură acest articol 7.

Întrebat fiind ce șanse există ca varianta propusă să fie votată, dl. Popescu a spus că șansa este de 50% și că totul depinde de eforturile pe care le vor depune în parlament. În al doilea rînd, prin unele societăți românești și mai ales prin Alianța Creștin Democrată a Românilor din Ucraina s-a început strîngerea de semnături de prin sate pentru susținerea învățămîntului în limba maternă. S-au adunat peste 40 de mii de semnături și se speră că se vor strînge peste 100 de mii. Întrebat fiind dacă se vor strînge semnături numai de la românii, dl. Ion Popescu a specificat faptul că nu numai de la românii, ci și de la cetățeni de etnie poloneză, maghiară, rusă (aceștia din urmă sînt foarte mulți, vreo 12 milioane, și nu prea au nevoie de așa ceva). Ungurii au promis că vor aduna și ei semnături. Dl. Popescu a spus că este interesat ca semnăturile românilor din Ucraina să ajungă în parlament. Deja zece mii au ajuns.

Despre școlile românești din sudul Basarabiei, Ion Popescu a precizat faptul că din cele trei exemple publicate de presa din România numai unul corespunde adevărului. Nu s-a închis nici o școală, nu s-a trecut la scrierea chirilică, însă aceste școli nu se numesc românești, ci moldovenești. În acest sens, dl. Popescu ne-a dat unele lămuriri spunîndu-ne că la recensămîntul din 1989, circa 144.000 de români s-au declarat moldoveni și numai 700 dintre ei români. Școlile funcționează toate. Dar dacă ar trece la caracterul chirilic, ar însemna că Ucraina ar recunoaște nu Chișinăul, ci Transnistria - care este o republică fantomă. Deja oficialii de la Kiev și-au dat seama că nu se poate trece la scrierea cu caractere chirilice și că problema aceasta va fi bine studiată pentru a nu se da loc la interpretări.

Consemnări de Mihai VICOL

Din gulagurile prizonierilor de război (V)

Vasile IANCU

Personajul central al acestor întâmplări cumplite de reale este, pur și simplu, PRIZONIERUL. El poate purta numele oricărui ostaș român, german, finlandez, maghiar etc. ce a traversat uniunea lagărelor sovietice. În destinul său am încercat să coagulăm suferințele și speranțele, mizeriile inimaginabile și visările acestor eroi anonimi, care au supraviețuit, foarte puțini, unui infern terestru. Dacă și o singură voce poate fi auzită, peste atâtea decenii, din milioane de voci brutal acoperite în pustiul unui sistem concentraționar, cu tendințe mondialiste, ea, vocea, merită să fie auzită. Prezentăm, în continuare, pagini din această tragică istorie.

Dreptul la o carte poștală

Din primăvara anului 1947 ni s-a dat voie să scriem acasă. Cîte o carte poștală pe trimestru. Așa era regula. Acest drept elementar a fost prezentat de stăpînii noștri ca pe un mare privilegiu. Dar, la orice nemulțumire a șefilor de lagăr - și ei se puteau supăra din orice, ba, nu ne-am făcut norme, ba, cineva a mîrșit în coloană în drum spre pădure, unde tăiam lemne pentru puterea sovieticilor, ba, unul, cică, ar fi voit să fugă, închipuri de tot felul - privilegiul era tăiat pentru o jumătate de an. Pentru toți. Cînd se termina perioada de interdicție, cei care eram mai cunoscuți, prin meseriile noastre - unul de la croitorie cususe pentru tavarășul afitur un veston, iar tavarășul fusese multumit, altul, de la cizmărie, reparase frumos încălțările politrucului, eu, care aveam grijă de grupul electrogen și de proiecția filmelor, da, se aduse în lagăr un aparat de proiecție și ni se dădeau filme cu Stalin, cu Lenin, filme chinezesti, atunci era mare amor între China și URSS, operele din Georgia și Azerbaidjan, celovecii aveau plan de îndoctrinare cu noi - cei mai cunoscuți mai primeau cîte o carte poștală. În plus. Cîte ajungeau acasă, am aflat cînd am venit din prizonierat. Oricum, în nouă ani și jumătate de captivitate n-am primit decît trei cărți postale, două de la logodnică și una de la mama. Dar trimițind aceste mesaje, aveam sentimentul că nu-i totul pierdut, că am luat legătura cu tara, scriam în limba mea, ai mei știau de mine, nu eram chiar singur în lumea aceea prădată, fără Dumnezeu și fără orizont. Cartea poștală care se dădea în plus cîtorva era și o momeală. Știau bolșevicii cu propaganda tot felul de trucuri, la diversiuni se pricepeau cel mai tare. Nu s-au ivit însă între noi discordii. După ce trecuserăm prin atîtea grozăvii și rămăseserăm atît de puțini, se statornicise o solidaritate între prizonieri. Marea discorde, marea diversiune, a fost atunci cînd au fost recrutați voluntarii pentru diviziile "Tudor Vladimirescu" și "Horia, Cloșca și Crișan". Atunci s-au produs breșe dureroase între noi, prizonierii români. Despre acestea toate vom mai vorbi. Acum, însă rănile se cicatrizaseră, rîndurile noastre se purificaseră, trădătorii își luaseră talpașita. NKGB-iștii nu mai aveau spor. Știau și ei lucrul acesta.

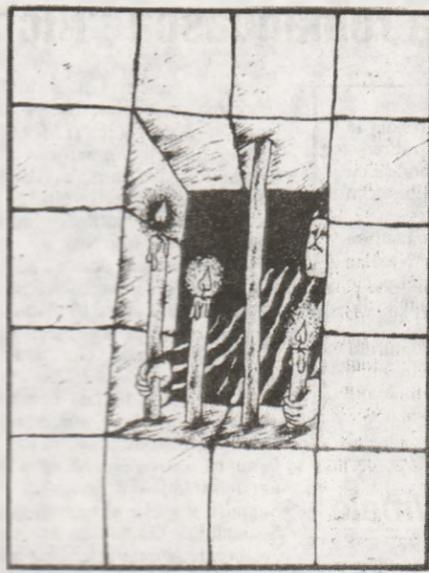
Mari probleme aveam cu instrumentele de scris. Nu existau, în primul rînd, penite. Unii și-au făcut penite din tablă, scriau ca naiba, trebuia să ai mare grijă cum scrii, altă carte poștală nu mai primeai, iar în cazul în care scăpai un bob de cerneală pe carton, acesta foarte prost fiind, aproape ca o sugativă, bobul de cerneală se întindea imediat, erau terminat, mîzgălelele nu erau admise, NKGB-iștii ziceau că ai făcut nu știi ce semne. Îți rupeau cartea și ti-o dădeau pe foc sau o aruncau în groapa nevoilor comune. Am fost avertizați că nu aveau voie să dăm nici un fel de date despre lagăr, să-l localizăm. Doar cîteva rînduri, cîte se pot scrie pe o carte poștală, despre noi, că sîntem bine, sănătoși neapărat, că așteptăm să ne vedem, la revedere... Acel mic spațiu de scris îl ocupau mai cu seamă întrebările. Soarta mea nu putea fi prezentată decît în două-trei fraze neutre. "Ce faci, mamă? Soră-mea cum o duce? Dar neamurile cutare și cutare? Părul de lîngă frîntîna mai rodeste? Ursu mai trăiește? Tot mai vinează bursuci în Rîpa Albastră?" Și așa mai departe. Astfel de întrebări îmi dădeau senzația apropierii de casă. Intram într-un teritoriu dulce și iluzoriu. Cîteva dintre noi, care mai eram duși la munci calificative la Nijni Novgorod, Gorki, pe noul nume, făcuserăm rost de vreo cîteva penite adevărate. Stăteau prizonierii la rînd cu zecile ca să scrie cu penitele astea. Puteai picta litere mici, încăpeau mai multe cuvinte. Nu prindeau toți această binefacere și înghesuiala la tocurele cu penite autentice era mare. Alții

vînaseră cu lațuri păsări mari, le smulseseră penile din coadă, le fierbeau în sodă de rufe și își încropiseră și ei penite. Nu erau bune, dar se descurcau. Nu aveai la dispoziție decît zece-cincisprezece minute să scrii, în cîteva ore, curierul pleca cu posta și întotdeauna se întâmpla ca destui prizonieri să rămîna cu cărțile postale nescrise. Ele erau date șefului de baracă, iar acesta, la rîndu-i, le preda ofițerului politruc. Doar erau proprietatea statului sovietic. Ne-am dat seama mai tot, că este bine să scrii repede, să spui multe în cuvinte putine, să fii înțeles, atît, ca să poți să scrie totuși cîte ceva. Cei mai pricepuți dădeau consultatii: "uite, scrie asta, nu scrie asta", și treaba mergea. Ne specializaserăm și în fabricarea cermelei. Din boabe de boz răscoapte o făceam. Lăsam zeama la seara ca să se mai evapore din apă, se îngroșă puțin și devenea o cerneală bună. Făceam rețete și pentru iarnă-primăvară. Și acum, după patruzeci de ani, cele trei cărți postale care au venit în țară și pe care le păstrez ca pe niște daruri dumnezeiești, care și-au pierdut de mult încărcătura disperării, poartă limpede scrisul meu cu cerneală de boz, fabricată de mine mea, la mii de kilometri de aici. E ceva, nu?

Mi s-a întîmplat ceva ca în via, la Orșani, pe cînd mestecam un alt lucru ce ne lipsea cu desăvîrsire: hîrtia. Un înlocuitor de hîrtie. Făceam ceva la care mai pricepeam. Se mă plăcea. Decejam cîteva meseceam, anume alesi, nici prea tineri, nici prea bătrîni, buciți mari, și desputam cu mare mînie lașice albe, fine, ce serveau drept suport de scris pentru cîteva dintre noi, chinuții de dorul izvođilor. Unii scriau poezii, alții piese de teatru, pe care le jucam în lagăr, alții compuneau melodii, pe care le cîntam în cor sub bagheta unui dirijor improvizat. Dar bineînțeles că totul era cenzurat de politrucul NKGB-ist. Orice auzise la viața noastră din captivitate, o cit de vagă aluzie, avea două urmări sigure: textul era confiscat și distrus, iar autorul trimis la carceră, o ladă de un metru pe un metru, pe verticală, plasată aproape de tîrnul de pază, unde prizonierul era ținut douăzeci și patru de ore numai cu apă. Oricum, carcera de aici nu se compară cu aceea de la Mănăstirka sau din orice lagăr de pînă la anul 1947, unde prizonierul era sortit morții sigure. Dincolo de Urali, de pildă, aproape de Cercul Polar, carcera era un put în care damnații nu putea să stea decît cu genunchii la gură, iar cînd șeful lagărului catadicea să fie scos din groapă, acolo găseai un om-coloc, înghețat boacă. Urma să fie îngropat într-un tronolat rotund. Dacă cineva ar avea curiozitatea, dar cine s-o aibă? să dezgroape mortii din lagărele sovietice, pe unde au fost ele, ar găsi și oseminte dispuse în cerc, în gropi singulare. Aceste oseminte sînt ale celor pedepsii să stea în carcerele-gropi, din Rusia vesticelelor înghețuri.

Mi-aduc perfect aminte, unul dintre noi, tînăr ofițer T.R.-ist, cu studii juridice, a scris pe astfel de foite de mesteacăn și un mic roman de dragoste. Iubirea dintre o liceană și un băiat care fusese lovit grav pe front, iar fata nu știa că iubitul este infirm, aflat într-un spital de campanie, și-și tot scria mesaje de dragoste, acestea ocupînd cele mai multe pagini, pînă cînd fata a înțeles nenorocirea și a ales schivnicia. Un text, poate, desuet, romantic, dacă ar fi fost citit în vremuri normale, dar nouă ne-a plăcut mult. Autorul ne-a făcut fericiți.

Tăiasem, deci, multe coji de mesteacăn și mă retrăsesem lîngă zidul mănăstirii, care nu mai era mănăstire, ca să le desfoliez și să aranjez marginile foitelor cu un briceag bine ascuțit. Era o vreme rece, de sfîrșit de iarnă, cînd trupul e vlăguit și mai mult, și la adăpostul zidului înalt, ghemuit pe un smoc de iarnă uscată, mă simțeam mai ocrotit. Liniștea mă inundase total, nu se auzea nici zborul de pasăre, mă cîntărea parcă o siagurătate dulce, deși bordeiele noastre erau la vreo sută

de metri. Nu știu de ce, dar am început să rostesc șoptit Tatăl nostru, rugăciune pe care o spuneam, chiar și în gînd, dimineața și seara, și mă gîndeam la ziua eliberării. Cum tăiam foiele și le prindeam cu sfoară pe o latură, ca să formeze un fel de caiet, îmi cade în față o pană albă, incredibil de mare, înfîț m-am întrebet ce pasăre să fie aceea care și-a lăsat podoba pe genunchii mei. Mă uit spre cer, nu văd nici o pasăre, n-aud nici un filfuit de aripi. Iau pană și socoteam că ar fi foarte nimerită să-mă fac din ea o penită. Pe urmă, am gîndit că e mai bine s-o păstrez într-o cutiuță din lemn și s-o duc acasă. Am adus-o în bordeiul meu, cu acest gînd. Dar a dispărut, nu mai știu în ce împrejurări. I-am spus toată întâmplarea unui preot militar din Focșani, Bălănuță, un om care-ți dădea speranțe de viață atunci cînd nu mai aveai nici una și voiai să te arunci în sîrmele ghimpate, să-ți se ciuruiască trupul. Îl simțeam ca pe duhovnicul meu. "Asta-i mîna lui Dumnezeu", mi-a zis. "Să știi că vei fi ocrotit și vei ajunge acasă sănătos. Roagă-te mereu. Și vino la bordeiul meu să mai stăm de vorbă". Și preotul a venit acasă, sănătos, întreg la trup și la minte, cu lotul de prizonieri care era și al meu, la cîteva zile după ce fîic-sa, marea actriță de mai tîrziu, îl visase, îmbrăcat în alb, bătînd în poartă, așa cum am auzit după aceea.

Într-una din acele foarte rare zile fericite, parcă eram în zi de sîrbătoare, cînd ni se comunica sosirea poștei, adică a curierului care ne lua scrisorile, terminasem de scris și recitam atent rîndurile de pe cartea poștală, reprezentîndu-mi, ca de fiecare dată, că n-am înghesuit mai tare literele și rîndurile, că n-am comunicat acasă ce trebuie, să n-am fost destul de clar în expresie etc.

Între timp se desprimăvăraseră frumos, frunzele arborilor plesneau vîzînd cu ochii, și toți eram afară, în momentele acelea. Lîngă mine, unul dintre să-i vină rîndul la tocul cu penită adevărată. Avea de comunicat ceva foarte important și nu voia să folosească penite improvizate. Al treilea, de pe aceeași bancă, cu lotul în aer, mai zăbovea asupra scrisorilor. Se mai gîndea. Probabil, la ce să-i mai scrie el nevastei pe spațiul alb rămas pe petecul de carte poștală. Cel de lîngă mine, nerăbdător, trage cu ochiul și vede că vecinul glănditor trimite scrisoare în același oras ca și el, la Buzău. Căcă mai bine ochii și constată, stupefiat, că prizonierul de-alături scrie la aceeași adresă, unde voia el să trimită solia sa de iubire. Toată povestea a circulat multă vreme în lagăr, cu amănunte reale și imaginate, a fost ca un roman oral, în foileton. Și-l întrebă foarte contrariat: "Cui scrii, tu, la Buzău, măi, frate?" Gînditorul, calm, cumva și fericit că poate să-i spună și altuia fericirea lui, îi răspunde: "Păi, cui? Nevastei mele". "Și cum o cheamă, mă rog, pe nevastă-ta?" "Elena, de domnișoară, Cîmpeanu. Dar de ce te interesează?" "Cum, mă, să fie Elena, fosta Cîmpeanu, nevasta ta? Asta-i nevasta mea..." Și fiecare și-a spus povestea căsătoriei cu Elena, pe care a aflat-o tot lagărul. Adevărul, care dacă n-ar fi fost dramatic, absurd, putea fi chiar blamabil, era că cei doi ofițeri au fost căsătorii cu aceeași femeie. Ce se întîmplase. Primul sot a căzut prizonier într-o împrejurare ciudată, la cîteva luni după ce am traversat Basarabia. Lucra în corpul ofițerilor ce culegeau informații din teritoriul inamic și picase într-o ambasadă nenorocită. Se pare că se avîntase prea mult. Sau, cine știe? La regimentul său a fost dat "dispărut pe cîmpul de luptă", cum a fost și eu vreme de vreo patru ani. Cînd nevasta Elena, fosta domnișoară Cîmpeanu, a primit înștiințare că sotul a căzut la datorie, i-a făcut praznicele de cuviință, a purtat doliul de un an și, după ceva timp, cît o fi fost nu știu, avînd documentul la mîna cu moartea bărbatului pe front, și-a găsit alt om. S-a recăsătorit. Dar și asta, ofițer rezervist, a fost concentrat pe front și a căzut prizonier. Poate, necuratul, sau Dumnezeu, cine poate afla?, i-a pus să stea în același lagăr, iar în ziua aceea i-a așezat pe aceeași bancă tocmai scri-au uneia și aceeași femeie, nevastei lor.

Bărbații Elenei erau prăbușiți. N-a mai trimis nici unul scrisoare. Așa s-a hotărît, după ce povestea a fost făcută cunoscută. Erau între noi judecători, avocați, s-a contuit un consiliu ad-hoc. Ultimul cuvînt l-a avut căpitanul Matei B., fratele unei actrițe de la Naționalul din Iași, bărbat fin, cultivat, inteligent, o figură marcantă a promoției sale de infanteriști. Un tip foarte rațional. Se impusese ca șef pe cîteva bordeie, fără s-o vrea, noi l-am recunoscut ca atare. Au fost mai întii ascultate părerile magistraților. Căpitanul a propus ca în prima corespondență cei doi să spună femeii din Buzău adevărul, iar decizia să rămîna la latitudinea sa. Cuvîntul căpitanului a fost ascultat. Știa să vorbească, avea darul lui de a convinge, nici o clipă nu lăsa impresia că vrea să-ți impună opinia sa. Ne impresionase într-o situație critică. Cred că din acel moment a devenit lider.

Era vară, sufocant de cald; deși căzuse amurgul, aerul încă vibra. Stăteam pe bănci, pe iarbă, în fața bordeielor, doar doar s-o mai usca sudoarea de pe trupuri. După munca epuizantă, odihna aceasta făcea mai mult decît somnul. Mai cu seamă că în bordeie, în înghesuiala de-acolo, curgea apa de pe tine ca într-o etuvă. Regulamentul zicea însă că la orele opt să intrăm în gropile noastre. Trăgeam de timp să mai luăm o gură de aer. Garda NKGB-istă, cu cîinii lup, începuse să ne tot împingă în bordeie. Un prizonier, care mergea mai încet decît noi toți, păcălînd minutele, de parcă nu ajungea tot în vîgăuna lui, a fost atacat de un cîine, bine-țlesat, asmuțit de pistolar. Prizonierul s-a lăsat jos, pe vine, nu știu ce i-a vorbit animalului, ce i-a făcut, că asta s-a liniștit ca un miel și l-a lăsat în pace. Parcă ar fi voit să mă stea la un taifas cu omul. Subofițerul sovietic s-a apropiat de prizonier cu pistolul automat îndreptat asupra lui, hotărît să-l lovească. Scena îl jignise pe el, stăpînul. Dintr-o dată, prizonierul a țîșnit de jos și s-a reperuzat la beregata rusului, care, luat prin surprindere de gestul fîgerător, a scăpat pistolul și doar horeca. Toți credeam că-l sugrumă pe rus. Nu reactionam în nici un fel, deși instinctul ne spunea că ne paște o mare primejdie dacă NKGB-istul dă ortul popii. Ceea ce, pe de altă parte, ne-ar fi bucurat enorm. Ar fi fost ca o victorie a fiecăruia dintre prizonieri. Cîinele, nici o reacție. Imediat, au sărit ceilalți pistolari și l-au bătut pe împlînzitorul de cîine-lup pînă ce l-am luat noi de cap și de picioare ca pe un leș și l-am dus în bordei. Ne-am și mirat că nu l-au împuscat. Ne aflam în anul 1948, și sovieticii pusese stăpînire definitivă pe țările date în custodie, aveau regimurile lor politice; nu mai voiau să creeze tulburări în lagăre, crime de care, probabil, se mai auzise în lumea civilizată și tăcută. Dar ofițerul comandant a dat un ordin, care ne-a contremurat: "Ca să nu mai puteți niciodată să gîtuiți ostașul sovietic, pe pămînt sovietic, voi care ne-ați cîntărit țara și pe care vă întretinem ca pe niște trîntori, fiecărui i se va rupe un braț. Executați!" Și subofițerul au trecut la treabă. Ne-au scos pe toți din bordeie, ne-au aliniat cîte doi în rînd, au adus capre pe care tăiau lemne și puneau mîna sclavului pe axul caprei, apăsau cu brațele și, trosce, vedeai bălbăbîndu-se antebrațul ca o păpușă ruptă de un copil năfîng. La capre nu încăpeau prea mulți, și-atunci bașibuzucii, ca să-și facă mai cu zel norma, puneau mîna prizonierului pe genunchiul lor și apăsau cu cizma. Rezultatele erau formidabile. Trosneau oasele ca vreascurile, oase vlăguite, decalcificate. Atunci a intervenit căpitanul Matei B. Operația de rupere a brațelor era în toi. S-a dus la comandant, care privea la această scenă demențială cu o indiferență cinică, și l-a lămurit că el își asumă răspunderea să nu se mai întîmple ce s-a întîmplat, că oamenii nu vor mai putea lucra la randamentul cerut de soviete, că unii din cei mutilați vor fi internați în spitale, iar Uniunea Sovietică n-are nici un interes să cheltuiască bani cu niște prizonieri rebeli. Și tot chestii din astea. Cum i-a spus el șefului NKGB-ist cuvintele acelea, ce argumente a mai folosit nu știu, însă după cîteva secunde de la întrevedere s-a dat ordin să înceteze operațiunea de pedepsire. Căpitanul Matei ne-a spus să intrăm repede și în tăcere deplină în bordeie, explicîndu-ne scurt că sănătatea este mai de preț acum, cînd se apropie eliberarea. Așa ne ziceau și căpăcîunii de bolșevici, mîntîndu-ne cu trimiteri în țară, pînă ce au trecut încă patru ani de supravițuire în gulagurile lor. Ne-au lăsat deci în pace, dar vreo sută de inși rămăseseră cu brațe schiloade. Aveam, aceste ființe sovietizate, ceva cu brațele prizonierilor. Erau în lagăre așa-numiți "doi la două mîini". Nemții care aveau imprimat pe un braț SS rămîneau fără acel braț. Era scos din umăr, chirurgical. Și așa le-a rămas numele: "doi la două mîini". (Va urma)

Din volumul *Cîntece de îngropat pe cei vii* (1993)

Dumnezeu rău înlănțuit

Nu dați omul
pe mâinile oamenilor:
nu au milă.

Bună dimineața

Ah, bună dimineața. ah, groapă
plină de importanță. vînațiile ies
serioase în lume. au viața lor proprie
mult lăudată de occiput și de
cangrena verzuie.

mă opresc. mă închin vîrfului de ac.
mă opresc. sub carnea mea e un spațiu
pur pe care din greșeală l-am umplut
cu oase. trupul e o marotă.

o dată cu salutul aruncat zeului
acesta se deslipește de pe cer ca un abțibild
acesta se aruncă spre orizonturi neconcepute
îmi pieptăn viitorul cu nonsalantă:
voi fi musafirul fiecăruia pe rînd
mă voi strecura prin venele decolorate
care stau nepăsătoare în drojdia câinii...
pe spatele meu o floare de măceș
din naștere încă mai înflorește
în fiecare dimineată
de dragul de a înflori.

Antract

Îndărătul ochilor ploaia grea obosită
în față soarele roșietic săpînd în cer nisipul

Am plîns pe umărul morții, am rîs, am fost copilul ei

o clandestinitate de amintire în după amiaza
plină de zvonuri a unei prea omenești
existențe: corespondența cu un fluture mov
un capriciu "iată-te din nou singur și în
această viață emoționat de tresărirea mineralelor
la frumusețe rîzînd cu un cap plin de riduri
plîngînd cu un cap plin de ochi..."
din cartea închisă (gust amărui de plumb
chip cianotic care vede fără să fie văzut)
izbucnesc șușotile foșnetele mătăsurilor care
reoperă scena la antract tocmai cînd prin volta
tragică secunda se statornicise în aură
tocmai cînd descopereai între coaste inima
culcată ca un ins bolnav la capătul căruia
un sînge felin venea să-și facă metodic pasiența.
îndărătul ochilor un copil leagă literele între ele
cu bucăți de nervi cu cozi de șopîrlă
în față o femeie păsește emoționată.
pe scara de incendiu.

Gratii și ferestre

"Viata e profit! viata e
profit!" strigă pe străzi
mansardele plimbărete
oamenii care dau tîrcoale
absentelor
din geamuri ochiul stă
lipit de lume ca un
scorpion
desenat pe un pahar cu
alcool dizolvîndu-se
încet
în ferveare

- ah, uite cum trece un
menhir jupuit de
veșmintele sale

înlănțuit cu femeia care ține registrele într-un
magazin cu antichități și vopsele uite cum trece
și ora golită de viață a tuturor și a unuia
trece mortul de ieri din cartierul elevaților
în urma lui se deșiră plînsul trec și bocitoarele cu
ochii însîngerăți ca nasturii heraldici care încheie
hainele umbrelor - ah, toți sînt vii toți sînt frumoși
toți sînt sceptici vor izbîndi: din somnul lor
noaptea va împleni ferestre. gratii și ferestre.

Din volumul *Fratele meu, străinul* (1995)

Vine, sună la ușă

Vine mai ales dimineata sună la ușă propune
o conversație oarecare amîn sînt grăbit
nimeni nu se opreste pleacă la altă ușă
copilul a rămas singur acasă își bea ceaiul
nu vrea să deschidă mai departe bătrînul
bolnav de o amintire pe care n-a terminat-o
niciodată de visat îi arată ușa de alături...
și zilnic la fel acum m-am obișnuit
vorbesc pe ascuns cu ea cînd sînt foarte singur
îi dau un pahar cu apă îl bea pleacă
pare a fi din profil un achizitor de rufe
murdare sau un inspector care își face terenul.

Tu pui jumătate și hazardul, jumătate

Acum cînd știi că și așa viața e dată
pe gratis și poți s-o cheltuiești fără nici un regret
ascuns în odăile în care mările și iarba
undulesc laolaltă decapitînd oameni vii
la jocul cu numere goale tu pui jumătate și hazardul jumătate
oase și carne vinișoare adunate
apoi într-o fotografie cu un zîmbet care pare o spărtură a
orizontului

nu poți închide nici un om
pe cît se ascunde el singur carnea
e o închisoare din care nimeni nu a evadat pînă
la capăt dincolo de zăbrelele ochilor
tristetele toxice care preschimbă trecătorii
în personaje...

acum cînd știi că și așa viața e dată
pe gratis poți s-o cheltuiești fără nici un regret
vezi cum toate ficțiunile redevin realitate
sub presiunea ploii care macină oasele aerului
și nu strigi nu sperii dincolo de frigul monedei
pe care chipul tău își lasă efigie.
treci strada
ca și cum ai fi altul.

Note critice

"De la seducția realității cotidiene, recuperată (realitatea)
colocvial și antiliric în primele două cărți, la «exilul» în ima-
ginarul poetic, reflexiv și liric deopotrivă, din *Intimitatea ab-
senței*, Adrian Alui Gheorghe a făcut un drum în afara
traseului comun generației cu care a pornit (de altfel în afara
traseului comun generației s-au situat și alți optzeciști în
cărțile lor de maturitate), un drum ce va duce, probabil, după
epuizarea segmentului manierist ori «decadent» de acum,
spre o recuperare «reformistă» a vitalității de odinioară".

Laurențiu ULICI

"... un poet adevărat, cu o notă personală rezultată din
combinația de banal, prozaic, cotidian cu o fantezie a
metaforei care merge de la «decadentismul» bacovian.
simbolist, pînă la insolitul suprarealiștilor".

Nicolae MANOLESCU

"... este un remarcabil poet al trecerii și al stingerii. În
Intimitatea absenței el este deja un profesionist care
stăpînește o excelentă tehnică a rostirii poetice".

Cornel UNGUREANU

"... deseori «tablourile» evocate devin texte conștiente de
sine. Realitatea intră în competiție cu poemul. Poemul tinde
să țină loc de existență și, la rîndul ei, realitatea foșnete «a
hîrtie pregătită să primească poezia»..."

Claudiu CONSTANTINESCU

"... este unul din poeții adevărați ai generației 80, înzestrat
cu darul și știința de a preface lumea - uneori derizorie - pe
care o traversează într-o lume a oglinzilor, fascinantă și
deopotrivă deformantă, în care se reflectă individualitatea
poetului bîntuit de tentația arhitecturii textuale".

Traian T. COȘOVEI

"Volumul *Intimitatea absenței*, bine articulat și menținînd
cota unei înfrîncări ce nu evită paroxismul, este printre
cele mai interesante apărute în acest deceniu..."

Cristian LIVESCU

"Îmi vine să cred că Adrian Alui Gheorghe este un poet
dintre cei atît de dăruiti cu har, că frumusețea poeziei nu și-
o datorează lui însuși, ci unei miraculoase acumulări de spirit
din timpuri foarte adînci".

Constanța BUZEA

"O sensibilitate reprimată, mereu în alertă, simțînd
agresiunea și ostilitatea obiectelor se dezvăluie fără falsă
pudoare..."

Radu SĂPLĂCAN

Oameni monede

Am plîns pe umărul morții. am rîs. am
fost copilul ei venit să-și vadă
părintii îngropați pînă la gît
în carnea pruncilor. vîntul împărtea
mesaje disperate unor oameni
răsfoiți cu degete tremurînde.
străzi pline pe care se vînd obiecte
frumoase gînduri frumoase inutilități
frumoase pași zornăitori de oameni -
monede. am plîns pe umărul morții.
am rîs. iartă-mă trup care te încrezi
în eternitatea emoției. iartă-mă
suflet vîndut unui trup rebel.
la picioarele lutului îmi scutur
aripa singură de orice urmă celestă.
șchiopătez atent ca pisicile care
văd lumea micșorată de pe acoperișuri.

Din volumul *Supraviețuitorul și alte
poeme* (1997)

Poem

Cum poți să săruți o gură plină de dinți
plină de cuvinte împărțită în spasme în
contractii cînd surîsul își dă ochii peste cap
ca o vietate parazită ca o ploaie fierbinte
cuibărită la rădăcina cerului privește
frumusețea din gîndul tău nu are carii nu
stă imobilizată în lutul câinii cîte sertare
vorbitoare într-o imagine cu un om care se
apără de lume în singurătate.

(hai, vino) sărută-mă și să trecem în ziua
următoare ți-e frică? sînt eu cel care mor
încet din dispreț pentru toate lucrurile care
se străduiesc să rămîna întregi

Inedite

Poem ocazional

Trecă și noaptea aceasta
mîinele următor
se va adăuga morții
de care-ți vorbeam

Mic poem dramatic

Bine - zice Socrate - dar viața ce ne învață?
unii rîdeau alții rîdeau veselă carne se umplea
de umori. îngerii tocmiți cu ziua făceau rotocoale
din fumul greu. cîte unul se lovea cu capul
de tavan îl priveam amuzați.
- ce ne învață viața? - hai să punem
pe cineva să-l întrebe pe Socrate.
ce ne învață viața?
luam mîinile de pe creier
luam mîinile de pe inimă...
- hai, Socrate, spune pe granița asta
subțire dintre viață și lucruri
cîte mirese pot să supraviețuiască
unei fericiri nemiloase?
- ce mai speră îmbătrînita piele
a leopardului frumos așezată
la capătul patului?
colbul trecea și citea de-a-ndăratelea
pagini nemuritoare
un halou de extaz gîtuia
trupul din creierul fiecăruia
acolo unde se termină întrebarea
un fluture mic își ronțăie
crisalida.

De negăsit

Cît de singuri sîntem și cîntece nu
mai avem la masă cei chemați au plecat
cei aleși unul cîte unul au trecut
rubiconul umbrelor lor zgîrie cărămizile

unor vechi orașe miresele își mint
noptile lor cu agrafele din păr
moartea prelungă își sună ogivele
singuri sîntem cîntece nu mai avem la masă

a trecut luna a smuls chipurile din
ferestre acum locuri goale zîmbete
oarbe pîndesc întoarcerea acasă a noptii
aș porni să te caut femeie cu carnea

de lut dar în care amintire ești tu
cea adevărată în care amintire cuvintele
nu sînt animale flămînde colb întristat...
stăm umăr lîngă umăr: ne e frig, ne e frică,
ne e rușine...

Iezmăciune

Stelian DUMISTRĂCEL

Într-una din numeroasele culegeri de folclor pe care le datorăm lui Tudor Pamfile, *Sărbătorile de toamnă și postul Crăciunului* (1914), printre numele populare ale lunii noiembrie figurează și acela de *iezmăciune*, un termen neinclus încă în dicționarele limbii române, glosat de autor prin "luna aiasmai" și asupra căreia ne oprim și pentru că explicarea lui trebuie pusă în legătură cu ultima zi a acestei luni, praznicul Sf. Apostol Andrei.

Este știut că de numele acestui sfânt, în forma moștenită direct din latină, ANDREAS, a rezultat în dacoromână *indrea*, devenit apoi *undrea* și chiar *andrea*, ca nume popular al lunii ce urmează, decembrie, o dovadă a creștinismului de factură romană la români. Dacă numele popular al celei de a douăsprezecea luni a anului derivând de la hagiogramul prezent în calendare în ultima zi a lunii precedente este un fapt neobișnuit în acest grup onomasiologic, vom putea constata că *iezmăciune* este o denumire creată tot în legătură cu prăznuirea Sf. Andrei, pornind de la practici magice ancestrale din noaptea din ajunul acestei zile, peste care s-au suprapus obiceiuri mai noi (sau forme de manifestare ale acestora). Una dintre primele descrieri ale practicilor magice ale românilor din noaptea ce precede Sf. Andrei, datînd din 1847, o datorăm lui Gh. Săulescu: oamenii "ung ferestrele și ușile cu usturoi, și ușorii cu untură de cîine sau de lup, încungiușă casele cu descintece, leagă parii și altele, cu cuvînt să se apere de strigoi și de lupi", obiceiuri raportate de Săulescu la practici magice din "epoha idolatriei" romane.

Originea acestor practici este, astfel, pînă la un punct, corect indicată, dar nu trebuie să pierdem din vedere nici substratul etnografic autohton; prin urmare Sf. Andrei a "moștenit" de la o zeităte ante-creștină însușiri cum sînt cele descrise în răspunsuri la ancheta etnografică a lui N. Densusianu, de la sfîrșitul secolului trecut: "e mai mare peste turme, vite și fiare", e "stăpînul lupilor", "răul turmelor, vitelor" etc. Pentru a feri casa și gospodăria, în practici de tipul celor descrise de Săulescu intervine o serie de simboluri creștine, consemnate în răspunsurile la ancheta Densusianu și la aceea a lui B.P. Hasdeu: "oamenii ung cu usturoi ferestrele, hornurile, ușile crucis, ca să nu vie strigoi"; "se ung ferestrele cu usturoi în semnul crucii"; "se ung cu usturoi crucile ferestrelor"; "se fac cruci cu usturoi la uși și la ferestre, se aprinde și tămîie".

Asadar, în ceea ce privește paza de lupi și de oameni-lup (strigoi, lycantropi, după Hasdeu), s-a trecut, treptat, de la protecția prin practici magice păgîne la punerea sub ocrotirea bisericii, prin sfințirea casei și a curtii, cu adăposturile animalelor. Dar, în trecut și pînă nu demult, prin satele noastre (dar și în Iași, de exemplu, chiar în anii de după ultimul război), se obișnuia ca preotul să umble cu *zi-ntai*, a lunii. Cu această ocazie se făcea la fiecare casă și o "sfeștanie", stropindu-se cu agheasmă. Din diferite surse privitoare la cultura populară tradițională aflăm că, dacă în anii 30-40 obiceiul nu mai era "ținut" peste tot, printre

momentele și evenimentele cînd sfeștania nu putea să lipsească ("după mort", "în casă nouă", "la zile mari", "în toată dimineața tînără" = înția duminică după luna nouă), se afla și acela "cînd se pune *zi-ntai* de marte", ca "o curățenie în casă", ca "o dezlegare a casei". Or, ziua de înția martie se mai numește și *dragobete cap de primăvară* (Mușlea - Bîrlea, *Tipologia folclorului*).

Știm însă că, la rîndul său, ziua de Sf. Andrei (serbat pe alocuri și pe data de 1 decembrie) se mai numește și *Andrei cap de iarnă*! Rezumînd faptele trecute în revistă pînă acum, reținem următoarele elemente: 1. ocrotirea casei și a animalelor față de lupi sau de strigoi și prin practici religioase creștine; 2. practicarea, în trecut măcar, a sfeștaniei, în fiecare prima zi a lunii și 3. restrîngerea acestei datini la anumite zile, printre care și aceea de 1 martie - *cap de primăvară*. Pe această bază, este de presupus că în anumite zone ale țării, din motive la care ne vom referi în continuare, o importanță aparte în ceea ce privește sfințirea casei și a gospodăriei cu agheasmă a putut s-o capete și un alt moment al anului, acela numit *cap de iarnă*, adică ziua Sfințului Andrei.

Numele *iezmăciune* "noiembrie" a fost înregistrat, așa cum am arătat, de către Tudor Pamfile, originar din Tepu - Galați, și nu este exclus să-i fi fost cunoscut autorului chiar din regiunea sa natală. Or, sudul Moldovei reprezintă o zonă de interes etnografic, folcloric și lingvistic și prin urmele lăuate de păstorii vrînceni și transilvăneni ("mocani") în drumurile lor cu oile la iernat în bălțile Prutului și în cele din sudul Basarabiei. Detinem informații că în localitatea Grivița - Vaslui, unde se află stabiliți și "mocani", de Sf. Andrei preotul umblă cu "zi-ntai de iarnă", stropind în casă cu agheasmă. De la această datină, luna în care în mod obligatoriu se sfințește casa cu agheasmă s-a putut numi *iezmăciune*, adică "luna aiasmai". Presupunem, asadar, că denumirea în discuție a putut lua naștere într-o zonă în care păstorii transhumantii, care își petreceau tocmă *iarna* aici, respectau sfeștania din ziua de *Andrei cap de iarnă*, punîndu-și turmele sub protecția sfințului.

fascinația lecturii

Epoca lucrărilor de sinteză

Nicolae BUSUIOC

Într-o lume în care cunoștințele de tip enciclopedic sînt căutate și asimilate din diverse rațiuni, lucrările lexicografice se situează indiscutabil în prim planul surselor de informații. Omul zilelor noastre, intrat într-o acerbă concurență existențială, aleargă, cercetează, selectează și folosește tot ceea ce crede că-i înlesnește prosperitatea materială și, de ce nu, și cea culturală. Lucrări cu caracter enciclopedic au apărut încă din antichitate (la egipteni, chinezi, greci, arabi, romani), iar termenul de enciclopedie a apărut în evul mediu pentru ca abia secolul XVIII să impună cu adevărat dicționarul și enciclopedia, în acest sens remarcîndu-se iluministii francezi Diderot, Helvetius, Holbach, D'Alambert, Condillac, Buffon și alții. La noi, cea mai veche lucrare de acest gen este *Enciclopedia română*, în trei volume, editată de "Astra" între anii 1898-1904.

Se știe că lexicografia românească abia în ultima vreme se înscrie în zona realizărilor remarcabile, ultimele decenii înregistrînd apariția a numeroase tipuri de dicționare și enciclopedii, o revigorare lexicografică și monografică, așa s-ar caracteriza această perioadă. Aici se adaugă fericit o nouă lucrare de sinteză - *Dicționar literar 1639-1997*, al județului Bistrița-Năsăud, în Editura Virtus Romana Rediviva din Cluj-Napoca, 1998, 456 p. Autor este Teodor TANCO, cel despre care Petru Poantă spune: "spațiul intim al existenței sale este biblioteca, cu nucleul ei primar, arhiva. Pe un palier al existenței intelectuale, el reprezintă arhivarul fecund, creator, cel care știe situa documentul în contexte culturale semnificative. Pozitivismul său are un sens oarecum auroral într-o cultură în care, adeseori, improvizația tinde să surclaseze cercetarea riguroasă". Cercetător eminent, profesorul și scriitorul Teodor Tanco are vocația sintezei, o demonstrează și prin acest dicționar al său, realizat cu o acribie a asigurării informației demnă de toată lauda, consemnînd și sistematizînd fenomenul literar într-o exigentă grilă a criteriilor "pozitiviste". Este un dicționar care cuprinde autori, publicații și societăți din această zonă geografică a țării - Bistrița-Năsăud - transformată acum în una spirituală, cel puțin așa o percepe cel ce apelează la această remarcabilă lucrare a lui Teodor Tanco.

Încheiem scurta noastră prezentare cu una din afirmațiile autorului: un dicționar literar nu stabilește clasamente, nu poate opera cu judecăți de valoare apriorice, nu există deci nici în acesta scriitori mari și mici ci doar scriitori și opera lor.

culisele poeziei

"Un anumit fel de a spune"

Vasile BAGHIU

Diderot spune că "pretutindeni verva și poezia decad pe măsură ce spiritul filozofic face progrese", iar ca să vedem cît de adevărată este această afirmație nu trebuie decît să citim un anumit tip de poezie care se scrie astăzi la noi. O poezie a afectării intelectuale. Asta nu e totuși dovadă că în cultura română spiritul filozofic ar fi făcut progrese (desi un reviriment al eseului este evident), ci doar că "spiritul filozofic" este asimilat de către autorii de versuri printr-un filtru falsificator. Se crede că ideile filozofice pot să funcționeze ca nucleu ale efectului de poezie și astfel, drept consecință, textele "poetice" abundă în aforisme și sentențiozități stînjinoase.

Asadar, se poate spune că atît "spiritul filozofic", cît și "mimetismul cultural" sînt malefice pentru poezie, deoarece poezia - ca o trăsătură definitorie a ei - dă seama doar de propria existență și nu de idei, concepte sau momente epice ale lumii și ale autorului. Că poetul are nevoie în dificila sa încercare de acest material nu schimbă cu nimic lucrurile, pentru că, pînă la urmă, pentru poezie, nu are absolut nici o importanță subiectul sau tema, ci numai și numai scriitura. Pînă și imaginile cele mai scanteie, cele mai stranii, dacă sînt învaluite într-o formă perfectibilă, au aerul unor entități artificioase, al unor structuri îngrămădite într-un corset al limbii care nu le este propriu.

Naturaletă devine, în concluzie, principalul element de putere al poeziei. Să vedem însă ce este naturaletă.

Dacă ne referim la viață, termenul trimite la un fel de a se purta al omului în care nu există nici o umbră de afectare. Pentru poezie însă problema se complică suficient de mult ca să nu ne hazardăm s-o expediem în două-trei fraze. Dificultatea își are originea în diferența dintre viață și poezie. Dacă în viață mimarea naturaletii poate fi cu ușurință observată în mici detalii (mișcarea mîinilor, gesturile, expresia feței etc.), fapt care permite și instituirea unei morale, în poezie - cel puțin în lipsa reperului auctorial - naturaletă poate fi nimată cu succes și este de mare efect. Limbajul poeziei nu poate să funcționeze decît în perimetrul poemelor (sau al textelor, ca să dăm satisfacție noilor poetici) ce o alcă-

tuiesc. Acest limbaj nu poate fi niciodată reflectat în oglindă, pentru că nu are o "trăire interioară" (diferență de actul propriu-zis) așa cum o bănuim în permanență la om. Sufletul poeziei este poezia însăși, pe cînd sufletul omului stă mereu ascuns în spatele ființei empirice a omului. Poezia este deci o entitate în care "trupul" și "sufletul" se contopesc în sistemul de semne lingvistice, pe cînd omul are o dublă natură.

Ne-am putea încumeta, ajungînd în acest punct nebănuit, să sustinem de-a dreptul că discuțiile despre "formă" și "fond" în legătură cu poezia sînt caduce. Însă, desi teoria literară modernă a rezolvat, în diferite chipuri, această problemă, arătînd că "formă" și "fond" sînt unul și același lucru, adică poemul. Școala continuă să întrebe pe elevi "despre ce este vorba (sic!) în această poezie?". Ca atare, Școala se face vinovată în modul cel mai grav de perpetuarea unui canon vechi infuzat de prejudecăți și erori. Ar trebui să se înțeleagă o dată pentru totdeauna că poezia nu poate fi povestită. Chiar poemele epice nu și întemeiază valoarea pe "împlinire". "Povestea" este un lucru secundar în structura lor. Ceea ce are o greutate enormă este tocmai atmosfera pe care "un anumit fel de a spune" o provoacă. Și cu cit acest "un anumit fel de a spune" este mai natural, cu cît se apropie mai mult adică de vorbirea comună, poezia își atinge scopul.

Naturaletă este mult mai ușor de mimat în poezie decît în viață și poate de aceea unii creatori au preferat să se retragă în spatele texturii lingvistice. Tocmai ca să nu fie posibilă comparația dintre stilul lor de viață (în multe cazuri încărcat de histrionism sau de ipocrizie) și stilul de viață incitant, natural, pe care îi sugerează această textură.

Wordsworth și, mai tîrziu T.S. Elliot au pledat pentru oralitate. Ei observaseră că o mare parte a poeziei este atît de pedantă și de superioară în limbajul ei aproape neomenesc (prin necesități de rimă, ritm etc.), încît și-au îndreptat privirile către filioanele de poezie genuină din limbajul cotidian. Intuiția lor a fost corectă. Cît despre dificultatea noțiunii de naturaletă în poezie, comparativ cu naturaletă vietii, altă dată.

COȘBUC - provocatorul de colocvii

Al. PASCU

Am lăsat în urmă miezul cronologic al concertelor Vocesilor din anumite motive pe care le-am expus într-un alt articol, pentru a participa la Colocviile Coșbuc, la invitația D-lui Gavril Tărmure, consilierul șef al Inspectoratului pentru Cultură al Județului Bistrița-Năsăud. Am făcut ceea ce s-ar putea lua drept o impietate, dar pentru că aceasta s-a referit mai mult la mine însumi, mi-o însușesc cu o oarecare bucurie. În primul rînd cu bucuria de a cunoaște un oraș Frumos (Bistrița) cu oameni frumoși și primitivi, care știu să adauge unei invitații "vă așteptăm cu drag" (Tărmure și ai lui) apoi pentru a-mi confirma o convingere: aceea că un scriitor face eternității (prin cititorii săi) o propunere prin opera sa care este capabilă să fie permanent contemporană (în cazul de față, Coșbuc) și nu în ultimul rînd bucuria de a constata că, în ciuda tuturor vicisitudinilor materiale cu care se confruntă astăzi societatea românească, cultura nu poate fi blocată, stopată, înșelată, furată, deturată, manipulată etc., fapt care dă omului de cultură senzația benefică de a nu fi epuizat tot aerul din nememorialul mediu inconjurator și-i dă speranțe și încredere în viitor, că acesta tot nu costă nimic...

Prima bucurie - îndeplinită: Bistrița este un oraș frumos, cu o arhitectonică speriată de niste mahallale industriale, dintre cele care nu produc decît pagube. În rest, convingerea că orașul transilvan este popular tot de români este atestată de același asfalt cu găuri și acoperit prin unele părți de noroi - specific românesc inconfundabil. Totuși mai curat decît multe alte localități, ceea ce înseamnă că în România se poate și mai rău.

A doua bucurie - îndeplinită. Oamenii sînteseră locul, oricît ar fi acesta de... Bistrițenii sînt oameni curați la trup ca și la suflet, ordonați, setosi de cultură adevărată, cu o pomire civilizată împotriva a orice are iz de kitsch.

A treia constatare (și bucurie) - îndeplinită. Mi s-a confirmat părerea menționată anterior (vezi rîndurile despre Coșbuc). Invitații Colocviului, atîtu cîți au răspuns pozitiv acestui act de cultură (Valentin Tascu, Maria Ivănescu, Constantin Abălău, Vladimir Ciobanu, Nora Iuga, Angela Marinescu, Ion Antoniu, Andrei Bodiu, Mihai Dragolea, Florica Dura, George Lăna, Alec Cristian Milos, Lucu Onul, Ioan Pinte, Mircea Petean și Alex. Uiuu - ordine aleatoriu-afectivă) au debătut, în trei etape - înțilniri colocviale intitulate "Identități", "Trepte ale realului" și "Orizonturi de lectură", opera clasicului (totuși) Coșbuc, după cum urmează: în prima, opera clasicului a fost făcută harcea-parcea iar autorul a fost etichetat - cu acorduri și dezacorduri

- ca versificator facil, versificator nu de puține ori penibil, plus derivatele, în cea de-a doua s-a căzut la pace, opera coșbuciană a fost repusă în drepturi printr-o (sau după o) batere aprigă, ceea ce a confirmat că ea face parte din patrimoniul poeziei românești și nu merita să fie scos Coșbuc din manualele școlare și înlocuit cu Grigore Vieru, oricîtă prețuire avem... și așa mai departe. Corect.

A patra bucurie - îndeplinită. Gazdele ne-au arătat cîteva chestii absolut memorabile și mi-ar fi necesare pagini întregi pentru a le descrie sau comenta, așa cum ar merita (rimă accidentală). Între acestea mi-au rămas inima și mintea la: Expoziția de icoane pe lemn de la Galcriile Inspectoratului pentru Cultură, de o inegalabilă valoare artistică și axiologică; Filmulețul înregistrării video a spectacolului lui Grigore Lese și a trio-ului de coarde (vioară, violă, contrabas) de o respectabilă autenticitate care ne pune pe gînduri în ce privește corectitudinea conținutului curent de folclor românesc.

De excepție; Două recitările extraordinare: Valeria Peter Predescu și invitații săi - la peste 90 (nouăzeci) de ani, cea care a oferit folclorului unii Brăiloiu și Gusti mai știe încă să cînte cu frustete caracteristice melosului ardelenesc autentic și Ada Milea o fetiță-fenomen care scrie poezie, compune muzică și interpretează magistral ceea ce nu poate fi descris în cuvinte, oricum ceva incitant, răspunzînd celor mai capricioase și intransigente cerințe estetice. Ea "face" ceva neobișnuit, ceva care trebuie văzut, auzit, simțit, constatat, meditat asupra, aplaudat. Alexandru Andries, atenție!: ai deschis o pîrtie pe care trec vijeliosă aștia mai mici da' ai dracu'. Considerînd că, personal, îmi cunosc orizonturile de lectură și nevoind să-mi răpesc imensa bucurie a apoteoticii unui inegalabil spectacol-concert Voces+Martin Lovet am plecat mai devreme cu cîteva ore și cred că am pierdut un vernisaj al pictorului Teodor Moraru și un concert al redutabilei formații camerale "Collegium Musicum Academicum" din Cluj care au întregit un program cultural deosebit de bogat. Cu atît mai mult cu cît orizontul meu de lectură s-a lărgit cu două cărți (urasc cuvîntul "plachetă") de poezie aparținînd Floricăi Dura (care mai ispitește la o traducere în engleză) și lui Alec Milos, între alți autori care au fost prezenți cu volume nou apărute în edituri din Cluj, Timișoara, Botoșani etc. Per total, un periplu bistrițean de nota 10 (maximă) pentru care mulțumesc și pe această cale Domnului "T".

Geluca CHIPERI

Excomunicații

(fragment de roman)

Curătasem un colț al mesei. Îmi culcasem capul pe brațe. Dincolo de lumina becului, întunericul părea că sporește mereu, ridicându-se din crăpăturile pământului.

Probabil, se asezase de mult timp în fața mea. Își hrănea ciinele. Aduna resturile de pe masă și i le arunca. Își turna vinul rămas pe fundul sticlelor. Aprinsese un muc de țigară cu bricheta lui Bonzo.

"Bea, fato."

I-am făcut semn că nu vreau să beau. Nu a mai insistat. Numi plăcea să stau la masă cu ea. Simțeam că orice aș fi spus ea, nu m-ar fi plăcut și nici nu m-ar fi aprobat.

Noptea o făcea să pară altfel decât era: solitară, mai importantă și mai robustă. Preferam s-o simt așa. Mă ajuta să mă concentrez și să-mi înving oboseala. Știa destule despre mine, bănuiam. Asta explica într-o mare măsură tăcerea ei. Aștepta ca eu să vorbesc prima, însă, dacă aș fi început să vorbesc, aș fi spus mult prea multe dintr-o dată, m-aș fi justificat și aș fi inventat o duzină de minciuni inutile. Mă fortam s-o ignor. Ei plecaseră să privegheze mortul și mă uitaseră.

Prin usa lăsată întredeschisă, întunericul se scurgea destrămind întreaga noapte, înghițind spațiul, reducându-l la o simplă membrană uscată, aproape neagră, dincolo de care, simțeam doar prezența ta, Mihai, sau mai degrabă un fluid alcătuit din substanța dorințelor și agresivității noastre.

Mă hotărâsc să traversez strada. Tu îl urmezi îndeaproape pe bărbatul care-și țiră scaunul tapitat pe trotuarele spălate de ploaie.

Există, într-adevăr, scheletul acelor întâmplări. Îl pot regăsi oricând, ca și cum mi-ar fi fost păstrat în vintrine speciale, etalat pe catifea groasă, în camera rotundă, plină cu sunurile muzicilor blinde, destinate festinurilor mortuare. Acolo sînt așteptată în moment să mi-l iau în stăpînire. Asta și fac, dar locul nu mi se pare niciodată același, deși revin de fiecare dată numai în camera rotundă. Peretii ei de sticlă devin insuportabil de fierbinți în vremea amiezii, aerul ce taie muchiile cu răni aproape vizibile nu-i același, vocile produc alte variații ale primelor sunete și, odată percepute, le pierd pentru totdeauna.

În timp ce traversez strada, încerc să mă conving că amintirile mele sînt reale și precise.

Ciinele se urcase cu etichete pe masă. Întindea botul după oase, mi-a lîns mîna. Bătrîna mă urmărea atentă, iar degetele i se strecurau, îndemînatice, printre paharele și farfuriile răsturnate, culegînd muciurile de țigară. Sătulă să mă aștepte să-i vorbesc, a scos din buzunarul șortului o cheie ciudată și a trîntit-o pe masă. Ciocnise un pahar cu capătul ei, clinchetul subtire se amestecase și se coagulase în noapte o dată cu țiritul greierilor.

Nu credem să se potrivească cheia aia la vreo broască de la ușile lui Btruc. Avea ornamente bogate. Ciucuri grosolani și plini. Ea însăși reprezenta un ornament bizar și de prost gust.

"Dacă vrei să vii cu mine, domnul Btruc a zis să te ocupi tu de asta". O uram. Întunericul din jurul nostru, spart doar de lumina tristă a becului, îmi isteriza nervii.

"Cu ocazia asta nu se închide și nici nu se deschide nimic". Si-a strivit mucul de țigară de colțul mesei. Scepticismul o înfuriase. Se hotărîse să-mi dea o lecție.

Crezusem c-o să se oprească în dreptul holului, dar cheia era pentru cea de-a doua ușă de la casa lui Btruc. După ce a des-

chis-o, s-a tras repede în lături, ca și cum n-ar fi trebuit să privească înapoi.

Ciinele femcii bătrîne a trecut pragul încăperii. Mie tot ceremonialul mi s-a părut derizoriu.

"Asta trebuia făcut. Se vede că dumneata nu știi".

"Dacă au terminat, să mergem. Îmi este somn".

"Ți-o fi și frig. Pune-ți haina asta. Nu te vede nimeni pe întuneric cît ești de elegantă".

A pipăit-o și a întors-o pe toate părțile înainte să mi-o dea.

"Mi s-a părut că a căzut ceva pe jos".

"Să lăsăm pentru la ziuă".

"O fi un lucru de valoare. Să nu se piardă".

"Nu-i nimic de valoare în haina asta".

Am intrat aproape nepregătită în vagul și confuzia acelei nopți. Lucirea verticală alcătuită din striatii și bule de culoare metalică, străpungea camera de la un capăt la altul, dacă cu cumva printr-o sfidare a materiei și printr-o desăvîrșită autoiluzionare a mea, trecea dincolo de pereți și se arunca în spațiile de după zăre și viață.

"Că n-o să intri, acum, acolo?!"

Nu făcusem decât să mă opresc cîteva clipe și să privesc reflexele mate ale lucrurilor, luciri prelinse din cheagul cerului de vară.

"Cheamă-ți ciinele."

"Vine singur. Ei te așteaptă la mine. Domnul Btruc a rămas la priveghi cîteva ceasuri. Omul ăla nu are pe nimeni și-l îngroapă satul. Sufletul omului ăsta a avut mare noroc cu Paraschiva, ea i-a ținut lumina, l-a spălat și-i pregătește și praznicul. Se zice c-o face numai ca să pună mîna pe lucrurile din casă, acum, cînd totu-i vraiste și descuiat. Ar fi bine ca Dumnezeu să știe mai mult decât noi toți. Cineva ar trebui să le știe pe toate, altfel lumea nu-i decât o spîrtură de cur și noi numai ne scurgem prin ea".

Bătrîna avea dreptate, însă eu nu prea cred că Dumnezeu le știe pe toate și dacă știe cîte ceva, le ține pentru dînsul. Am înțeles că trebuie să iau lucrurile pe cont propriu. Cînd mi se întîmplă să pricep anumite lucruri, descopăr destul de repede că mi se potrivește doar mie. Oamenii sînt foarte diferiți și deseori altfel decât își doresc să fie. Nu-mi accept panica, vreau să mi-o stăpînesc, ca mai apoi s-o anulez.

Sînt deja încolțită. Am primit un avertisment. Mi s-a ales un sfîrșit urît. Vreau să aflu cum a început totul pentru a ține sub control cît de cît lucrurile.

Bărbatul din casa cu vitraliu m-a întîmpinat foarte călduros; fusese într-adevăr, o despărțire lungă!

Jucam table cu femeia bătrînă. Ciinele intrase cu noi în cameră, se urcase pe-o ladă, sub fereastră.

Beam vin roșu.

"Te uitasesm". Btruc și-a amintit dintr-o dată că trebuie să-și privegheze prietenul. A făcut mult caz de asta. "Nu știam unde ai dispărut".

"M-am luat cu vorba".

Mi-a atins obrazul cu vîrf degetelor.

"Ești zgîriată aici și aici".

Mi-a mîngîiat bărbia, mi-a mîngîiat gîtul. Avea unghiile reci, umezite de vinul ce se scursesese din pahar.

"Îți cam place să stai la taclale".

"M-am luat cu vorba".

"A apărut, deja, nebunul de Mihai? Am să te țin lîngă mine, pînă la urmă are să apară. A fost nebunul de Mihai?"

"Poate. Poate a fost chiar el".

"Ai să te culci în camera asta, cînd ți se face somn".

"Nu pot avea deloc încredere în voi. Sînteți în stare să mă uitați prin cine știe ce vîgăună".

Maria Sorina POPA

stigmat

fiecare din noi ardem voluntar pe rugul plăcerii

suflete mistuite total în beții vegetale nu se mai contopesc prin sentimente țesute organic

pulbere de cuvinte cernite uragan ce domnește în noi topind ceramica orei în celule flămînde de viață

aer precoce aruncîndu-ne din mulțime afară în vieți consumate haotic la antipodul genezei

eliminare

confuzia va crea o altă dimensiune în axioma faptului divers lupta cu inertia va percuta direct avatar al întîiului arcaș, iar penelul va trage un ultim retuș

înainte de inserarea în banal obsesia va fi eliminată din calcul și mortalitatea va persista în uitare un alt contrapunct al aceleiași stări

deposedați

dincolo de orice aparență masca indiferenței afișată blazon la intrare răneste mai mult decât lovitura în sine

de o parte sau de alta a baricadei deopotrivă deposedați sau iubiți întreprindem un act de curaj cînd violăm integrități (și cu lecția supremației învățată din mers ne descoperim frustrați și înșelați de orgolii)

lumini

mărul decojit de miresme siluete paloarea luminii sîmburii lui explodînd

din toate făciile aprinse

sub escortă cîntecul lebedei îmi crestează plecarea spre tine...

mușc lacomă din cearșafuri scrobite cu emoții răstîgnite mă lovesc peste gură și aștept în cămașă de forță glonțul să-mi străpungă durerea

bufon al aceleiași măști supraviețuiesc doar la scenă deschisă în șanturi regi de hîrtie tronează pe vine iar gloata valsează în cîrje

frenenzie

ca o carte deschisă mă dăruie frenenziei de a fi și doar prin absențe îmi justific prezența la rampă - prin rana din palma întinsă depun mărturie unul alt început

Vlad Ștefan LĂPUȘNEANU-TIVODAR

Dezamăgire

Viata mea e-o luntre Pe-un rîu al disperării, Și-n luntre-s gîndurile mele Și sufletul meu Ce-așteaptă limpezire.

În jur e întuneric. Și recea apă devine ceasornic Ce trece secunda în eternitate. Și undeva, acolo, se nasc lumi.

Deși, aici, sînt numai eu,

Dezamăgit de Dumnezeu filosofiei, Care a trișat și nu mi-a răspuns Cînd l-am întreat: Știi?... Știi? N-a știut, n-a putut sau n-a voit Să-mi explice nici Adevărul, nici Fericirea, Nici Veșnicia, nici Clipa și... nici Iubirea.

De aceea aici sînt numai eu Singur și dezamăgit de Dumnezeu filosofiei Care s-a dovedit a nu fi Cel căutat

Cu-adevărât Căci a trișat.

Profetul II

Stelele. Condensări uluitoare de materie Ce devin sufletele noastre. Sufletul nostru e o stea.

Lumina stelei ne călăuzește viața. La început e albă - pură ca noul suflet născut. Apoi se-nroșește, parcă de sînge, Și furia se dezlănțuie. Cînd moare, e tot albă, Dar mai mică. La fel ca noi. La fel de liniștiți și de cumiți Ne aruncăm cu toți "în Marea Trecere".

Și cînd, pe malul mării, În bătaia vîntului de seară, Vezi o stea căzătoare, Pune-ți o dorință. Dorește-ți ca prin tine să se nască Un nou soare.

Despre poezie

Mă trezesc de fiecare dată în zvon de muzică. Se înfiripă undeva, departe - departe. Poate chiar acolo de unde mă reîntorc La realizarea unei alte zile. Mai mult intuită decât auzită, Apoi gingașă, discretă, din ce în ce mai aproape, Ea se dezlănțuie năvalnic, înrobindu-mi făptura, Fiece mușchi ori tendon începe să tremure-ncet. Ca strunele de harpă atinse de degete tinere. Intră apoi viguros suflătoarele, Intonînd tema gravă a destinului. În mine se dezlănțuie simfonia eternă A vietii și a morții, A bucuriei și a suferinței. Undeva erupe zgomotos bubuitul tobelor Urmat de rafala zgomotului spart, metalic, de taler, - Și-atunci deschid ochii.

Un fluture pribeag

Dincolo de dig, valurile rod cu invidie Fundul roșu al mării, Încetînd fața înspumată a apei, Acoperită parcă de frunze Sfîșiate. Un fluture zbură Prin fața năvoadelor întinse, Ușor, spre dig. Venise, probabil, să caute O floare nouă și ciudată Printre uneltele pescarului. Casele nu mai au grădini demne De acest nume. "Ce fluture ciudat! Imită pescărușii..." Se roti multă vreme, Apoi reveni la dig, ca ametiț De întinderea și strălucirea mării. Ce prost, fluturile ăsta. Dacă vrea să plece altundeva, N-are decât să se-așeze-ntr-o barcă". Fluturile zbură. Pescarul închise ochii și se gîndi La o floare. Apoi, resemnat, își aruncă iarăși undița În mare. Undeva, departe se întrezărea țărnul...

Literatură și religie

Doru SCĂRLĂTESCU

13. Devenirile logosului. Numele divine

Strîns legată de problematica logosului sacru este teologia numelor, atât de evidentă în tinuturile orientale, mesopotamiene, acolo unde se încheagă "cea dintîi mare religie și civilizație a antichității" (N. Achimescu), cu implicații în cele mai diverse manifestări ale vieții umane, materiale și spirituale: "La formation et signification de l'onomastique reflètent les idées des philosophes et des penseurs pour ce qui est de l'identification des dieux et des héros, les prétentions des rois au pouvoir et à la légitimité, la religion privée ou les préoccupations et les joies de la vie quotidienne pour les simples particuliers" (Béatrice André-Leicknam, *La signification du nom en Mésopotamie*, în "Corps écrits", nr. 8, Le nom, 1983, Paris, s-p. 9). La nivelul cel mai elevat, al credințelor religioase, numele zeilor indică o funcție dominantă sau un cumul de funcții. Detașându-se, în contextul bogatului panteon mesopotamian, "sfința treime" sumeriană An-Enlil-Enki trimite către atribute mai generale, tinînd de hegemonie și creație. An înseamnă "Cerule" sau "Zeul" generic, fiul său, Enlil, este "Stăpînul aerului" sau "Sufletul divin", vînt care aduce ploaia rodnică dar și Diluviul distrugător, în fine, Enki, "Stăpînul de jos", al pămîntului, dar și al apelor primordiale, *apsu*. În această calitate, el devine, la asiro-babilonieni, Ea, zeu acvatic (în akk. "Casa apelor"), sapiential și civilizator, patron al meșteșugurilor, al înțelepciunii, al incantațiilor magice și al medicinei. Devenit *deus otiosus*, Ea va transfera suveranitatea celestă lui Marduk, o dată cu numele și cu atributele sale. În celebra epopee a creației lumii, *Enuma elish*, zeii proclamă cele cincizeci de nume ale lui Marduk, tot atîtea funcții ce-i consfîțesc supremăția, validată fără ezitare de Ea: "Cînd toate numele pe care le-au proclamat Iggii/Ea le-a auzit, duhul său s-a bucurat... El este acum ca și mine; numele lui va fi Ea./ Toate riturile el le va administra./ Toate poruncile mele el le va aduce la îndeplinire./ Cu titlul de Hansa ("Cincizeci"), marii zei/L-au proclamat pe cel ale cărui nume sînt cincizeci și i-au făcut cale supremă". Enumerînd aceste nume - ipostaze ale zeului suprem, textul propune explicit etimologia acestora: pentru Marduk - "Fiul Soarelui": "Într-adevăr, Fiul Soarelui, cel mai strălucit dintre zei, este el./ În lumina strălucirii sale să meargă el în veci./ Pe oamenii pe care i-a creat i-a dăruit cu viață./ El a orînduit serviciul zeilor, pe care ei îl încetaseră./ Creație, distrugere, eliberare, milă, va fi porunca lui..."; pentru Asharu - "Organizatorul destinului": "Asharu care, cum numele arată, călăuzește zeii destinului...". Comentînd textul, traducătorul acestuia în limba română, Ath. Negoită atribuie procedeu-lui în discuție, similar cu cel din *Vechiul Testament*, semnificații mai largi: "Aceste etimologii, ce însoțesc numele din lunga listă, sînt considerate a fi cabalistice și simbolice, mai degrabă decît lingvistice..." (*Gîndirea asirobabiloniană în texte*, Ed. st., 1975, p. 42). O situație specială, insolită, o prezintă tentativa lui Marduk de a se substitui unor zeități de primă mărime din panteonul babilonian: "Ninurta (zeu al vegetației) este Marduk ca zeităte a sapei.../ Enlil este Marduk în ipostaza suveranității și deliberării./ Sin (zeul Lunii) este Marduk ca luminător al nopții./ Shamash (zeu Soarelui) este Marduk pentru tot ce înseamnă justiție./ Adad (zeu furtunii) este Marduk al ploii...". Béatrice André-Leicknam, care reproduce textul, după R. Labat, *La religion du Proche-Orient*, Paris, 1970, vede în el o încercare a clerului babilonian de a dezvolta, în primul mileniu, î. Hr., "o doctrină monoteistă", ceea ce nu se pare totuși exagerat (v. art. cit., p. 11).

Nu doar zeii, ci și eroii mesopotamieni beneficiază de mecanismul numelor-funcții, cum sînt, bunăoară, cei din vestita *Epopee a lui Ghilgamesh*; numele personajului semi-legendar titular se traduce prin sintagma "Strămoșul este un erou", iar cel al bătrînului cunosător al secretului nemuririi Utnapishtim, un fel de Noe babilonian, prin "Am descoperit viața". În versiunile mai vechi, sumeriene, el se numește Ziusudra - "Cel care are viață lungă", sau Atrahasis - "Cel prea înțelept". Interesantă este și "politica" numelor aplicată de regii asiro-babilonieni, care se pun la adăpostul acestora pentru a-și justifica ocuparea tronului prin mijloace nu tocmai legale. Unii dintre aceștia, foarte importanți, vor adopta numele de Sargon sau Sarru-kin, adică "Regele este legitim". Regele asirian Assarhaddon, pentru a mai da un exemplu, reglează succesiunea la tron, după moartea primogenitului său, în favoarea altui fiu, foarte tînăr, care primește un nume de moștenitor, prin auspiciile zeului dinastic tradițional, Assur. Acesta este Assurbanipal, în akkadiană, Assur-bani-apli: "Assur l-a creat pe fiul moștenitor". În ceea ce privește antroponimele curente akkadiene, adesea tofote, ele ilustrează angajamentul de credință al omului obișnuit, cu zeul cetății sau, adesea cu unul din numeroșii zei personali, funcționînd pe postul de "îngerii păzitori" sau sfinți patronimici, din religia creștină de mai tîrziu. Personificarea acestor

îngerii păzitori, zeita Lama intră astfel în componența multor semne sumeriene, uneori atribuitele sale fiind transferate unui membru al familiei: Ea în cazul lui Lama-Ama-Mu: "Protectoarea este mama mea". Dar cel mai adesea numele mărturisese fidelitatea față de un zeu: Arad-Ea ("Servitor al zeului Ea"), Lu-Shara ("Om al zeului Shara"), Ur-Dumu-Zi-Da ("Cel al zeului Dumuzi"): În unele cazuri, numele pare a fi un strigăt de implorare adresat divinității: Atanah-ili ("Am ajuns la capătul răbdării, o, zeu meu"), Nashiram-ili ("Întoarce-te către mine, o, zeu meu"), ori un imn de laudă și recunoștință: Iremanii-ili ("Zeul meu a avut milă de mine"), Assur-rabi ("Assur este mare"). Alteori se face parte dreaptă zeului și regelui, cum o dovedește numele acestui înalt funcționar asirian: Bel-Harran-bel-usur ("O, Doamne al Harranului, protejează pe Stăpîn").

Manipularea numelui este un exercițiu frecvent în practicile magice ale întregului Orient

Orant sumerian, mileniul III î. Chr., Muzeul din Alep

mijlociu (v. G. Contenau, *La magie chez les Assyriens et Babyloniens*, Paris, 1947). Ea se bazează pe credința în identitatea perfectă, organică, dintre ființă și numele ce o desemnează. Cunoașterea numelui presupune un ascendenț asupra ființei numite. Această credință e deosebit de activă în Egiptul faraonic. "Egiptenii - scrie Guy Rachet - nu considerau numele doar o simplă denumire; el adera la ființa individuală, fiind o parte esențială și vie a acesteia, constituind suportul Eului. Dacă se cunoștea numele unei persoane, ea putea fi stăpînită prin magie..." (*Dictionar de civilizație egipteană*, Ed. Univers enciclopedic, 1997, p. 213).

Acesta este, se pare, unul din motivele pentru care nu se cunoștea adevăratul nume al lui Amon (în eg. Amon = "cel ascuns" sau "cel nevăzut"), zeu teban important alături de Osiris, devenit, o dată cu dinastia a XII-a, cînd faraonii Ammenemes și-l atasează în titulatură, zeu național suprem, "rege al zeilor". Un imn inclus în *Papirusul din Leydu* ne spune că numele acestuia, "ascuns (imn) ca și misterul său", îl definește de altfel pe zeul însuși. Bogata etimologie religioasă egipteană se complăce în enunțarea diverselor nume-funcții ale zeului suprem, apelînd ca și asiro-babilonienii la diverse jocuri cabalistice de cuvinte. Astfel, Amon (imn) evocă "statornicia" (imn) sa, în stăpînirea binelui întreg (*Papirusul Boulaq*), și de asemenea, printr-un nume cu care era celebrat Amon: pe cele de Chepre, Ra și Atum, ceea ce arată intenția clerului teban de a consolida poziția zeului central prin asocierea unor vechi divinități solare egiptene. În ceea ce-l privește pe Ra, coparticipat la regalitatea divină, textele egiptene ne propun interesante asociații lingvistice, bazate pe glisări fonetice și semantice. *Cartea cunoașterii sauririlor lui Ra*, din *Papirusul Brunner-Third*, nr. 1, de la British Museum, îl prezintă pe creatorul, prin logos, al universului, în ipostaza de Chepre: "Sînt cel ce fiintat-a ca Chepre" Hepra, decodează egiptologul M.E. Matie, e unul din numele zeului soare, apropiat fonetic de verbul egiptean *heper*, "a exista", "a ființa", și de substantivul hepru, "existență", "ființare", de unde jocurile de cuvinte pe această temă: "Fiintat-am eu și au luat ființă fiintele./ Fiintat-au toate fiintele după ce fiintat-am eu/ Și multe fiinte au ieșit din gura mea..." (*Miturile Egiptului antic*, 1958, p. 91). Este, și acesta, un mod ceremonios de a-și ascunde numele. Nu altfel va proceda Dumnezeul evreilor, dar el va fi mai succint: "Eu sînt cel ce sînt", 'ehieh, 'aser, 'ehieh, adică, Iahve. Că Ra a recurs la un subterfugiu ne-o dovedește un mit amuzant, păstrat în *Papirusul de la Torino*, intitulat *Ra și sarpele*, în care, ajuns în pragul senilității, zeul e determinat de fiica sa, Isis, mare magiciană, să-și divulgeze numele. Acest nume e prețel vindecării de venitul sarpelei plăsmuit tot de ea: "Spune-mi numele tău, o, părinte al meu divin. Căci trăiește omul al cărui nume e rostii". După încercarea de

a-i servi doar numele-accesorii: "Sînt Hepra în zori, Ra la amiază și Atum în amurg", zeul e silit, se pare; să-și deconspire numele autentic: "Atunci grăi mării-ta Ra: Să mă caute Isis și numele meu să treacă din trupul meu în trupul ei" (Matie, op. cit., p. 98-99).

Ca și regii din Mesopotamia, faraonii egipteni își asază domnia, prin "numele de încoronare", sub protecția unui zeu: Amenhotep - "Amon este multumit"; Senusret - "Fiul zeiței Usret"; Thutmos - "Thot a zămislit"; Ramses - "Zămislit de Ra"... Ca și la akkadieni, numele teofore par uneori să mascheze mijloace nu tocmai ortodoxe de ocupare a tronului: Așa de exemplu, apelativele teofore compuse din Ra, din dinastia a V-a, pot trăda, după Claire Lalouette, *Civilizația Egiptului antic*, ca ascendent, un mare preot "uzurpator" din Heliopolis: Sahure - "Re să mă ocrotească", Neferikare - "Desăvîrșire este tot ce făptuiește ka-ul lui Re"; Shepseskare - "Ka-ul lui Re este sacru". Spre deosebire de regii mesopotamieni, faraonii Egiptului însă, cu știuta lor aptitudine pentru ceremonial pompos și supradimensionare, vor complica titulatura regală cu nu mai puțin de cinci nume: 1. numele de Horus, zeu dinastic orginar; 2. numele de Neby, în traducere "cele două Stăpîne", zeite patroane ale Egiptului de Sus și de Jos; 3. numele de Nubti, adică "Horus cel de aur", reflectînd legătura sincretică cu discul solar; 4. Numele Nesut-bitu, "trestia și albina", fiecare emblematică pentru una din cele două componente ale regalului, semnificînd deci "Regele Egiptului de Sus și de Jos"; în fine, 5. numele de "Fiu al lui Ra", prin care faraonul, începînd cu Khefren, e pus în relație cu marea putere demiurgică universală. "Monarhia și religia se vor afla mereu într-o strînsă legătură în sistemul faraonic. Aici nu este vorba de drept divin: faraonul, fiu de ziu, este el însuși zeu, participînd la forța datătoare de viață a cerului și pămîntului" (C. Lalouette, op. cit., p. 24). Această practică a ființelor divine se păstrează pînă tîrziu, în epoca elenistică. După înfrîngerea lui Darius, Alexandru cel Mare vine în Egipt pentru a fi recunoscut ca fiu al lui Amon și faraon legitim. În anul 332 î. Hr., el e primit în delir la Memfis și încoronat în templul de aici sub numele de Mariamon Aleksadres, întemeietor al celei de a XXXII-a dinastii.

Relațiile dintre faraon și zeu nu sînt, întotdeauna comode. Apar, uneori, infidelități și divortii, noi opțiuni și alianțe, în fine, represalii, și un exemplu tipic în acest sens ni-l oferă faraonul "mistic", ori "utopic", cum i s-a mai spus, Amenophis al IV-lea, care intră în conflict deschis cu Amon, de fapt cu puterile cler al acestuia, din Teba, propunîndu-l ca zeu suprem pe zeul Discului solar, Aton. Conflictul devine în curînd un "război al numelor": faraonul își schimbă numele din Amenhotep în Akhenaton - "Splendoarea lui Aton" (s-a tradus și "Agréabil lui Aton") sau "Cel ce-l slujește pe Aton", noua capitală a imperiului se va numi Akhenaton - "Orizontul Discului solar", iar numele lui Amon va fi răzuit de pe inscripții. După 13 ani, cît a durat "reforma" lui Akhenaton (după unii, religioasă, instituind monoteismul cu un secol înainte de Moise, după alții, politică, urmărind anihilarea marilor preoți), o dată cu moartea, în condiții neclare, a faraonului, cultul lui Amon renaște rapid, capitala revine la Teba, noul faraon, din Tutankhaton, devine Tutankhamon. E acum rîndul lui Akhenaton să i se aplice *damnatio memoriae*: numele său va di ters din inscripții.

Valorile simbolice și dinamica Numelor divine sînt, desigur, "o constantă a tuturor religiilor teiste" (J. Chavalier), ușor de regăsit în cele trei mari religii ale Logosului: iudaism, creștinism și islam, dar și în budism ori în curente religioase de mai mică audiență. Cu privire la primele două, teologul rus Jean Kovalevsky vorbea chiar de o "teologie a numelor", formînd "una din disciplinele cele mai pasionante" (*Taina creației*, p. 126). În lumina acesteia, mîntuirea omului are loc în numele lui Dumnezeu: "Sfînteașcă-se Numele Tău". Numele are "energie transformatoare", conferind, prin mutații dictate de Dumnezeu, noi linii, de excepție, ale destinului: Abraham devine Avraam (ebr. "Tatăl popoarelor"). Iacov, în urma luptei cu îngerul, e chemat Israel ("Cel pentru care luptă Dumnezeu"), tot așa cum, mai tîrziu, Simeon primește de la Iisus numele predestinat de Petru, în grecește Petros, "piatră", de unde acest joc de cuvinte, comunicat de Matei: "Tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea".

"Așa deci cauzei a toate și ființei celei mai presus de toate i se potrivește și lipsa de nume, precum și numele toate ale celor existente, pentru ca Ea să fie cu adevărat o împărăție universală și în jurul ei să fie toate; Ea fiind cauză și început și scop... Căci bunătaea cea fără de nume nu este numai cauză a coeziunii, sau a vieții, sau a perfecțiunii, pentru a-și lua numele numai de la acesta sau de la acea acțiune providențială; dimpotrivă, Ea conține mai dinainte, în sine, toate lucrurile într-un chip simplu și nedefinit prin superioritatea desăvîrșită a providenței sale una și a toate creatoare. De aceea și este Ea proslăvită și numită, în mod armonios, după numele celor ce există".

Dionisie pseudo-Areopagitul

Sergiu IOANICESCU

Ce lamentabil turist trebuie să fi fost Petru! O dată ajuns în Roma, n-a întîrziat îndelung în for, n-a admirat frenezia sîngeroasă din circ, nu și-a ridicat generos poalele pentru a răsplăti cruzimea zeloasă a vreunui trac, n-a urmărit linia delicată a apeductelor și nici părtaș la scrutarea măruntaielor n-a fost în templu. Oricine altcineva n-ar fi scăpat pentru nimic în lume primirea în triumf a celor victorioși în luptă. Epuzîndu-și seducțiile, Roma întîmpină cu surprindere pe primul om ce, încetînd s-o mai admira, o cerceta îndeaproape cu milă. Ca și învățătorului său, gigantismul nu-i putea ascunde suferința omniprezentă și ineputabilă. Senatul devenise o formalitate, ca mai toate bunele intenții. Pontif nesățios, Caesarul se proclamase zeu, ca orice Caesar. Asurzit de aclamații, forul se dovedea neputincios - de aceea, lui Petru, dărîmarea Romei și reclădirea ei în trei zile nu i se părea imposibilă - catacomba o dovedește cu prisosință. El n-a oferit sclavilor exodul, precum Moise. Nu i-a condus spre Brindisi, precum Spartacus, ci le-a mijlocit moartea bucuriei lor de a fi liberi. Le-a oferit nu ura de faraon sau de roman, ci iubirea stăpînului ce-i înlăntuise - mila față de biciful orbirii sale.

Nu mă pot împiedica să visez un urmaș al lui Petru care să fie un turist nepricepsut al zilelor noastre și care să-și dărîme bazilica pentru a o reclădi în trei zile sau chiar mai puțin. Dacă un Petru mai este în Roma, catacomba e locul în care-l veți găsi, negreșit, căci numele său înseamnă că n-a mai rămas din ipocrizie piatră peste piatră.

Străinul nu s-a mai născut...

În cele din urmă, pîntecul mamei nu e zid de netrecut. Nașterea pare, de fapt, eșecul de a închide, de a ține captiv, departe de lume, Străinul. Lumea e totuși plină de străini ce fac eforturi de neimaginat pentru a fi priviți cu familiaritate. Acesta-i, la urma urmei, și impedimentul procreației; pruncii nu vor rămîne la înălțimea scandalului venirii lor pe lume, nu-și vor onora mandatul străinătății, ci-și vor dispretui stigmatul și i-l vor defăima trufași. Precum se vede, nașterea se încapățînează să fie, cu orice chip, un dublu eșec. Neputincios îi este și paravanul îndărătul căruia se mai pretinde prilej de bucurie. Jubilația de a aduce pe lume asemănarea, necesarul de inocență al lașității însetate de perpetuare. Ce copil, cu excepția lui Iisus, a mai fost întîmpinat ca un străin? Pe cine au mai găzduit ieslele? Să pășești în viață ocolind atavicul, iată un vis distrus. Nu sîntem capabili să întîmpinăm în copiii noștri necunoscuți veritabili. Educația nu le afirmă identitatea, ce îi lipsește de ea, de fapt, oăci îmboldindu-i s-o caute spasmodic, îi vîd de mîrinimie. Cel ce zbură e sfătuit să-și facă scară; cel ce mergea pe valuri e îndemnat să-și ridice corabie; cel liber e îmbiat să se elibereze; cel înțelept să-și uite prostia; cei iubitori, să aibă nevoie. Astfel, abia născuți, abia ce depășiseră un zid, se găsesc puși în fața altei nașteri. Cei mai mulți nici măcar nu-i vîd, mulțumiți să numească în el adăposturi imaginare. Alții se opresc în fața lui și plîng.

Așa m-am trezit eu gîndind într-o zi, la Curtea de Argeș și-mi pare că atunci cînd va ieși din zid fiul Anei și al lui Manole, oamenii-și vor regăsi Străinul, dar și lașitatea tînuitei lor străinătăți.

Fiat lux

În Imperiul Britanic soarele nu apunea niciodată. Și totuși, "englezul e o insulă", sustine Novalis. Poate că aceasta nu-i decît aparent o contradicție: însetat de protecție, omul insulelor a devenit inapt de asfințit. Doar lumina îl mai poate mîngîia: cîți dintre noi n-am adormit mai liniștiți, în nopțile întunecate, lăsînd pe laviță un opaț aprins. Protejat de jur-împrejur de ape, englezul s-a putut simți cu atît mai vulnerabil - sfinții părinți au avertizat în repetate rînduri că marile ispite și marile primejdii îi amenința pe cei izolați. Minotaurul își lărgeste labirintul cum poate. Euthanasios însuși a învîțat din greu nefericirea. Azilul ireproșabil a plăsmuit spaima și nici măcar un imperiu nu s-a putut sustrage seducției ei. Răzbiți de frică, cei adăpostiți ies la lumină. De sub apele ni-mănuu, mareața Atlantidă e un avertisment greu de îndurat.

Conexiuni

O carte deschisă asupra unei lumi închise

Bogdan Mihai MANDACHE

Termenii de ezoterism și ezoteric nu au beneficiat în România deceniilor trecute de prezentări și definiții edificatoare: *Dictionarul explicativ al limbii române* expediază cei doi termeni în patru rânduri, tot atât spațiu acordându-le și *Dictionarul de filozofie* (Editura Politică, 1978), în vreme ce *Dictionarul de teologie ortodoxă* al preotului Ion Brici nu amintește de ezoterism, deși în scrierile lui Clement Alexandrinul și Origen sînt numeroase trimiteri explicite la termenii menționați, cei doi teologi contribuind și la configurarea unei doctrine ezoterice creștine. Omisiunile din anii trecuți au făcut ca pînă și înțelesul termenilor să fie rezervat unor... inițiați. Situații hilare există și în alte culturi: în indexul anuarului telefonic din Franta (pagini galbene) termenul ezoterism este trimis la "științe oculte" plasate între "săpun și detergenți" și "fabrici de cherestea"; la "științe oculte" apar ordonați pe sate, orașe și departamente "clar-văzători", "doctori", "asceti", anuarul oferind un suprem exemplu de trivializare a ezoterismului.

Deși literatura de limbă franceză include numeroase lucrări de referință despre ezoterism, recent un grup de specialiști a oferit publicului interesat un remarcabil instrument de lucru: *Dictionnaire critique de l'ésotérisme*, publicat sub la direcția Jean Servier, Paris, Presses Universitaires de France, 1998, 1450 p. Comitetul științific de redactare a Dictionarului (Jean-Luc Achard - Tibet, Regis Boyer - Scandinavia, Edina Bozoki - Occident medieval, Jean-Marie Durand - Mesopotamia, Monica Esposito - China, Antoine Faivre - Occident modern, Maurice-Ruben Hayoun - Iudaism, Michel Holin - India, Christian Jacq - Egipt, Pierre Lory - Islam, Jean-François Mattéi - Grecia, Jean-Pierre Mazières - Crestinism, Joël Thomas - Roma antică) oferă cititorului, din perspectivă enciclopedică și critică, reperații unei adevărate arheologii a invizibilului; remarcabilă este deschiderea către toate marile culturi și civilizații vechi și moderne, încît descoperim în paginile Dictionarului, printre alții, termeni cum sînt: Agrippa, alchimie, Isis, Apocalipsa lui Ioan, Atlantida, bestiar, Blake, Bruno, cabala, cavernă, Delfi, demoni, divinație, druid, Eleusis, esenieni, Faust, franc-masonerie, Ghilgamesh, gnosticism, Golen, Graal, Ianus, labirint, magie, maniheism, metempsihoză, Midraș, milenarism, număr, ocultism, Osiris, Paracelsus, preoți azteci, Pitagora, Swedenborg, Talmud, Yeats, zodiac. Pentru a ilustra maniera exhaustivă în care sînt abordate subiectele ce au retinut atenția autorilor, oferim un singur exemplu: termenul de magie este analizat de 11 autori din diverse perspective (Africa subnigeriană, Egiptul faraonic, Islamul și influențele sale în Africa de nord, Balcani, Egipt, Asia de sud, Occidentul medieval, Occidentul modern, Roma antică). Să mai amintim că Dictionarul cuprinde un tabel analitic, un index de nume, un index al zeilor, eroilor și abstracțiilor divinizate, un index terminologic, *Dictionarul critic al ezoterismului* fiind conceput și construit ca un parcurs inițiativ pentru oamenii timpului nostru, asigurînd o succesiune de intrări pe tărîmuri necunoscute ale unui alt univers al nostru.

Tradiția spune că discipolii lui Pitagora erau împărțiți în exoterici (venind din exterior) și ezoterici (inițiați sau cei în curs de inițiere în doctrine Maestrului); de altfel rădăcina termenului ezoterism - *eis* - indică trecerea de la exterior spre înăuntru. La Platon, filozofia se înfățișează sub o dublă expresie: una ce se adresează tuturor, cealaltă fiind accesibilă inițiaților; Aristotel folosește termenul de filozofie acroamatică, accesibilă unui număr restrîns de inițiați, Aulus Gellius scriind în acest sens: "Se spune că filozoful Aristotel, profesorul regelui Alexandru, a stăpînit două feluri de științe și arte pe care le preda școlariilor. Unele erau cele pe care le numea ezoterice, altele cărora le spunea acroactice". Disciplinele acroactice erau predate dimineața în Lyceu unor tineri cu înșușiri intelectuale și dragoste de studiu, în vreme ce disciplinele ezoterice erau predate

seara, în același loc, tuturor, fără alegere. Același Aulus Gellius relatează în *Noptile attice* reacția regelui Alexandru la aflarea veștii că profesorul său a publicat unele cărți acroactice: "Alexandru către Aristotel, sănătate. N-ai făcut bine publicînd lectiile acroactice, căci prin ce voi putea să fiu mai presus de alții, dacă lectiile prin care am fost educat vor fi comune tuturor? Eu prin știința cea mai înaltă aș vrea să fiu superior mai degrabă decît prin putere. Salutare! Aristotel către regele Alexandru, sănătate. Mi-ai scris despre lectiile acroactice, socotind că eu trebuie să le țin ascunse. Să știi că eu le-am publicat și nu le-am publicat. Căci ele sînt inteligibile numai pentru cei ce m-au ascultat. Salutare, rege Alexandru!" Majoritatea comentatorilor admite că distincția ezoteric-ezoteric nu se referă la problemele discutate și la soluțiile oferite cît mai mult la forma și

procedeele de expunere; Ammonius în *Prolegomene la cele zece categorii* este foarte clar în privința distincției amintite: "Căci ele se numesc ezoterice întrucît au fost scrise pentru cei ce înțeleg mai superficial lucrurile, filosoful practicînd în ele o vorbire mai clară și nefolosind argumente demonstrative, ci mai degrabă pe cele persuasive și strălucitoare, pe cînd scrierile acroactice erau redactate pentru a fi înregistrate de cel plin de rivină și autentic îndreptățit la filosofare".

Ezoterismul nu a fost o doctrină străină nici Părinților Bisericii, doi dintre aceștia - Clement Alexandrinul și Origen - oferind prețioase informații. În *Stromatele*, Clement face numeroase referiri la ezoterismul anticilor: "Deci nu numai pitagorienii și Platon au multe cuvinte ascunse în scrierile lor, dar și epicurienii spun că au multe cuvinte taince... Dacă erau ascunse în simboluri păreri omenești și se interzicea neștiutorilor citirea lor, apoi nu se cuvenea, oare, într-adevăr, ca fericita contemplație, cea cu adevărat Sfîntă, să fie ascunsă mai mult decît orice?" Tot mai mulți teologi recunosc că apropierea dintre ezoterism, mister creștin și gnoză nu sînt pure speculații; o religie comportă deopotrivă elemente și exprimări implicite și explicite, conotative și denotative, care oferă chei ale interpretării, evangheliștii făcînd numeroase trimiteri la un *mysterium* ce privește interpretarea învătăturii lui Iisus exprimată în parabole: "evangheliștii au păstrat ascunsă explicația pe care Iisus o dădea majorității parabolelor sale", în vreme ce revelațiile lui Ioan din Apocalipsă "sînt ascunse de mistere inexplicabile", afirmă Origen.

Insistînd pe ezoterismul ce caracterizează doctrine filosofice și religioase nu epușăm nicidecum sensurile profunde ale termenului. Întrucît cercetările moderne de arheologie și etnologie pun în lumină prezenta unei filosofii a vieții, a unei gândiri ezoterice, a unor simboluri și ritualuri pline de semnificații; deși astăzi este mai greu de înțeles, misterele au constituit armătura intelectuală a multor civilizații din vechime, condiționînd viața politică, organizînd viața materială a cetății. Omul tuturor civilizațiilor primește prin inițiere o explicație asupra universului și a locului său în lume. În el sîndu-se o sîmîntă ce poate rodi, sau dimpotrivă, poate muri pe un pămînt steril. Toate gnozele sînt tablouri de corespondență între Dumnezeu, om și univers, viziunea ezoterică a lumii ducînd la înțelegerea și afirmarea locului omului în lume. Dintotdeauna omul a căutat să-și cunoască ființa în totalitatea ei; "Trebuie să ne imaginăm acum - scria Jean Servier - omul ca pe o piatră cubică cioplită de un Maestru zidar: una singură din fațetele sale este vizibilă în edificiu, celelalte cinci ascunse fiind armonioase, fațeta văzută nefiînd decît manifestarea fațetelor ascunse, indispensabile totuși solidității edificiului". În încercarea de a accede la mistere sau la viziunea ezoterică a lumii, omul parcurge trei etape: separarea (prin iluminare interioară se separă de restul oamenilor), dramatizarea (ceremonie inițiativă), integrarea (inițiatul devine membru al unei comunități păstrîndu-și identitatea). Astfel ia cunoștință de unicitatea condiției umane între cele două planuri ale Văzutului și Nevăzutului.

"Dincolo" de ocultism

Enigmaticele surse inițiatice

Vasile CONSTANTINESCU

Dansul lui Shiva (I)

Dansul lui Shiva este unul misterios și fatal. Iar ringul de dans este planeta noastră.

Repet: a noastră. Alte planete dansează după alte muzici - dar și acestea aflate dincoace de cea a sferelor, la care făcea aluzie Pitagora și care are în vedere ordinea transcendentă a astrilor cerești, însă care nu face obiectul însemnărilor de față; în schimb aici, la nivelul geografic al planetei, este vorba de o muzică ale cărei sunete se aud la un moment dat în mod fizic iar Shiva dansează după această partitură compusă din sunete materiale ale unei simfonii ineluctabile în destinul pămîntului.

O "simfonie" ce poate fi, în esența ei, un poem dramatic, o dramă propriu-zis, sau chiar o adevărată tragedie.

Spuneam că dansul acesta este unul fatal, pentru că fenomenul la care se referă este de ordin natural, avînd o determinare obiectivă, încît nu poate fi evitat. De asemenea, el intervine în existența planetei noastre cu o anumită periodicitate și o supune astfel unor cicluri bine determinate.

Un astfel de ciclu istoric este reprezentat de timpul care se scurge între doi pași ai dansului: între piciorul drept călcînd pe pămînt și piciorul stîng suspendat în aer, de pildă. Urmează apoi un alt ciclu - între piciorul stîng situat pe pămînt și piciorul drept aflat în aer. Și tot așa mai departe, dansul continuînd la nesfîrșit, pas cu pas, ciclu după ciclu. Acestea sînt dansuri planetare ce țin de însuși destinul cosmic al Terrei.

Dar, cum am precizat, nu toate schimbările de pași sînt tragice, de ordin apocaliptic; uneori pot fi doar dramatice, deși cu consecințe grave și ele, însă numai pe plan regional; iar de cele mai multe ori oferă numai un spectacol emoționant, cu puține și nesemnificative efecte negative.

După cum ni-l transmite mitul, avem de-a face cu un dans misterios. Întrucît i s-au pierdut sensul original și "cheile" de descriere a alegoriei, totul pare înfășurat în metaforă și rămîne o criptogramă. Și totuși cred că i se poate deluși miezul cel tainic al semnificației pe care o presupune. Putem ghici - și asta vom încerca să facem în continuare - cine este și ce este cu acest enigmatic Shiva.

Deși în mitologia indiană, care se pierde undeva departe în ceața memoriei, îl întîlnim ca personaj, Shiva pare să fie și chiar este cu totul altceva. Miturile nu operează cu personaje (fie concrete, ca cele din viața de zi cu zi, fie fictive, cum sînt cele din romane sau din filme), cu arhetipuri. Cu entități simbolice. Shiva este un nume generic (ca Zeus și Cronos, ca Isis și Osiris, ca Adam și Eva, ca Abel și Cain, ca Set și Noe, spre a cita doar cîteva exemple) pentru un anumit gen de realitate. Analogia este cea care ni-l prezintă ca personaj, pentru a putea face posibilă reprezentarea unui fenomen planetar sau cosmic sub forma unor însușiri umane, dar ca adevăr inițial - și inițiativ - constituie un simbol.

Pentru început însă rămînim în limitele accepțiunii curente a miturilor, să vedem ce înseamnă Shiva ca metaforă, alegorie sau strat legendar (ca substrat mitologic, filosofic, metafizic și religios ori chiar meta-religios, funcție de planul de situație și modul de interpretare).

În pantheonul zeilor vechilor inzi, locul pe care îl ocupă Shiva este unul fundamental. Îl întîlnim în triada Brahma-Vishnu-Shiva. Cea mai veche sursă în care se vorbește despre unele atribute ale sale este *Veda*, însă aici figurează sub numele de Rudra. Cu numele de Shiva apare abia în *Ramayana*. Este un zeu văzut într-o dublă ipostază: distrugător al echilibrului planetar la un moment dat și reconstructor al ordinii planetare prin crearea unui nou echilibru. Este deci cel ce asigură echilibrul între forțele polare pe Terra și în relația Terra-Cosmos. Ca distrugător, două imagini îl fac de temut în manifestările sale violente: în ipostaza de Mirity (Moartea) și în ipostaza de Kala (Timpul) - cu semnificația mai generală de Mahakala (Moartea Timpului); prima, la nivel planetar, cea de a doua - la nivel de sistem solar, galactic sau chiar al metagalaxiei.

Spre regretul meu, însemnările de față se rezumă doar la primul aspect; pe cel de al doilea îl consider prea complex spre a putea fi abordat din perspectiva actualelor date ale cunoașterii. Las în seama altora o asemenea întreprindere ce mă depășește.

Și acum descrierea lui Shiva ca reprezentare umană: înzestrat cu patru brațe și două aripi în flăcări, situat într-un cerc mărginit de vapă și călcînd pe un demon cu alături tripartit, zeul este surprins în mișcare - cu un picior pe pămînt și cu celălalt picior în aer. Demonul pe care calcă simbolizează o cetate pămînteană - care mai întîi s-a aflat în Cosmos și apoi a fost adusă pe Terra, ceea ce pare a fi o aluzie la originea vieții și a spiritului - numită Triptura sau Tripurasura. Iar dansul se numește tandava.

Așadar, ce semnifică acest dans magic - și care de fapt este unul fizic, după cum vom vedea?

Pentru a trece dincolo de pecețile alegoriei trebuie să plecăm de la imaginea planetei noastre în sistemul solar și de la mișcarea acesteia în spațiu - pe de o parte în jurul propriei axe, iar pe de altă parte în jurul astrului central al sistemului. Fiind o planetă cu miez metalic masiv, pămîntul se manifestă ca un uriaș electromagnet rotîndu-se în spațiul cosmic. Iar în timpul celor două mișcări ale sale - de rotație și de revoluție - cîmpul lui electromagnetice este: unul bine echilibrat între cei doi poli magnetici

ce-l caracterizează (și care nu coincid cu cei geografici): Nord (magnetism negativ) și Sud (magnetism pozitiv). De unde prima constatare ce trebuie avută în atenție: echilibrul pămîntului între poli săi magnetici pe o axă care este stabilă un anumit timp. A doua constatare trebuie să se refere la însăși axa în cauză - și care implică un unghi de înclinație de 11,5 grade. Pentru că pămîntul nu este un corp perfect sferic, ci se prezintă alungit între poli și turtit la poli - un ovoid, de fapt - și nici nu se află situat perpendicular pe un plan imaginar în spațiu, ci înclinat sub un unghi a cărui valoare am precizat-o. Mai mult decît atât, problema e că din timp în timp în cazul acestui electromagnet cosmic înclinat care este pămîntul are loc - ca în cazul oricărui electromagnet pur și simplu - un fenomen natural și firesc, cu caracter legic, de *inversare* (intervertire) a polilor. Fenomenul este ciclic și se produce la intervale relativ egale, a căror durată se și poate calcula între anumite limite. Există consemnări asupra lui, pe care le putem desprinde din diverse surse de informație. Iar pe baza surselor în cauză - scrieri mitologice, filosofice, religioase, istorice - putem deduce și efectele acestui fenomen în viața planetei. Intervin în astfel de cazuri consecințe devastatoare - de genul Potopului biblic, de pildă? Așa cum s-a întîmplat cu peste 13 mii de ani în urmă, după estimările unor cercetători. Sau Potopul trebuie pus în legătură cu altceva, ca fenomen determinat de o altă cauză - și care?

Conform vechilor surse de informație, avem de-a face cu două genuri de situații în această privință, pe care le-am amintit deja și în legătură cu care vom aduce doar cîteva detalii în plus: cînd schimbarea polilor planetei are loc fără modificarea unghiului de înclinație a axei și cînd nu se produc fenomene geofizice și climatice deosebite, grave prin consecințele lor, încît dansul lui Shiva este asemenea unui poem dramatic, creînd o atmosferă mai mult de spectacol decît de dramă propriu-zis; și cînd schimbarea polilor este efectul unei cauze mult mai profunde și de altă natură decît electromagnetismul, anume modificarea unghiului de înclinație a axei pămîntului, cu efecte de proporții la nivel geofizic, prin apariția unei noi configurații a continentelor, ca și sub aspectul climei, cu

Shiva dansînd

noi parametri în compoziția atmosferei, astfel de fenomene fiind adevărate cataclisme planetare, de felul Potopului biblic, încît dansul lui Shiva devine o mare dramă sau chiar o teribilă tragedie.

De obicei, cauzele unor asemenea posibile evenimente tragice sînt căutate în afara Pămîntului: un asteroid care să lovească planeta; o explozie stelară îndepărtată ale cărei radiații să determine distrugerii masive în masa de ozon ce protejează planeta; o modificare a mecanicii cerești la nivelul sistemului solar care ar duce la schimbarea poziției astrilor și altele.

Există însă o asemenea posibilitate - și realitate - în ce privește schimbarea unghiului de înclinație a axei planetei a cărei cauză nu trebuie căutată undeva în adîncurile enigmatice ale Cosmosului, ci chiar aici pe Pămînt, în însuși felul de a fi al astrului pe care locuim. În fond, e vorba de o explicație cît se poate de simplă ce ține de un fenomen terestru de-a dreptul banal: *circuîntul apei în natură*. Un fenomen fără a fi cu nimic misterios în sine, dar totuși generator de mari enigme.

Sine, dar totuși generator de mari enigme. Toată lumea știe că la cei doi poli ai săi - Nord și Sud - pămîntul prezintă imense calote de gheață. Practic, în cazul celor doi poli avem de-a face, fără nici o exagerare, cu întregi continente de gheață. Or, problema e cum a apărut această gheață - și care în mod continuu își sporește atât volumul cît și greutatea. Iar ceea ce prezintă aici un interes special este tocmai *greutatea*, cum vom vedea mai tîrziu. În fapt, toată această gheață din jurul polilor a apărut datorită zăpezii care a căzut aici și s-a adăugat mereu la masa deja existentă. Pentru că, efectiv, asta s-a întîmplat cu zăpada căzută la poli: *a rămas aici în totalitate*. În restul planetei, unde circuitul apei în natură se desfășoară ca un proces normal, lucrurile stau altfel: apa evaporată din oceane și mări se transformă în zăpadă și în apă de ploaie ce revin apoi în locul din care au plecat. Cei doi poli constituie însă excepții de la regula generală: zăpada ajunsă aici nu mai reîntră în circuitul natural al apei, ci se transformă în gheață care rămîne pe loc iar greutatea ei crește fără încetare. Încît problema care se pune e următoarea: *pînă la ce punct această creștere a greutateii calotelor de gheață de la poli planetei se păstrează în actuala valoare a unghiului de înclinație a axei pămîntului?*

Fiîndcă, vorbind aînt la figurat cît și la propriu, planeta pe care existăm - situați între cei doi poli acoperiți de gheață, care îi determină și îi mențin actuala axă de înclinație de 11,5 grade - este asemenea unei *balanțe* cu cele două talere în echilibru. Este suficient însă ca, la un moment dat, pe unul din talerele balanței cantitatea de gheață să depășească pragul ce ține acest mecanism în echilibru.

Continuare în pag. 26

Solomon și tehnica midrașului

Mons. dr. Vladimir PETERCĂ

După tatăl său, David, Solomon este a doua mare personalitate a istoriei lui Israel asupra căreia Biblia revine de repetate rânduri. El nu este prezent numai în cărțile istorice (cf. *Regi* și *Cronici*), ci și în literatura sapiențială, unde înțelepciunea sa este un punct de referință statornic. Referințele la Solomon nu lipsesc nici în Noul Testament, ceea ce confirmă că el era încă viu în conștiința societății ebraice neotestamentare. Un important interes pentru Solomon este confirmat și de literatura extrabiblică, de exemplu la Iosephus Flavius.

“Tu știi că David, tatăl meu, n-a putut să înalte casa numelui Domnului Dumnezeului său, din pricina războaielor cu popoarele dimprejur, pînă ce Domnul nu le-a supus sub talpa picioarelor lui.

Acum însă Domnul Dumnezeul meu mi-a dăruit odihnă din toate părțile; n-am nici potrivnic, nici alte primejdii.

Și iată eu mă gîndesc să zidesc templul numelui Domnului Dumnezeului meu, după cum a grăit Domnul către tatăl meu David, zicînd: “Fiul tău pe care Eu îl voi pune în locul tău pe tron, acela va zidi templul numelui Meu”. (Regi III, 5, 3-5)

Din păcate, referirile la Solomon în literatura qumrânică sînt puține, sensibilitatea acestei comunități nu a dat atîta atenție lui Solomon.

Într-adevăr, rolul lui Solomon în istoria lui Israel a avut mai degrabă un caracter cultural, social și politic decît teologic, chiar dacă

Cronistul a depus multe eforturi pentru recuperarea lui Solomon tocmai sub aspect teologic. În orice caz, imaginea istorică a lui Solomon transmisă de Biblie este imaginea unui rege plin de contradicții. Și-a trecut viața în măreție și bogății devenite proverbiale, însă a reușit să realizeze în domnia sa mai mult decît toți regii care i-au urmat pe tronul de la Ierusalim.

Deja numele său, plin de semnificații, lasă să se întrevadă un viitor măreț, probabil că numele său se trage dintr-o rădăcină comună cu însuși numele cetății Ierusalimului: pace.

Imaginea lui Solomon

variază de la o carte la alte: a) Solomon iubit de Iahve în *Samuel*; b) Solomon, constructorul Templului, în *Regi*; c) Solomon, ales de Iahve, în *Cronici*; d) Solomon, marele înțelept și scriitor în *Ct. Prov. Qoh*; e) Solomon «în toată mărirea lui» în *Mt 6 29/Lc 12 27*.

Solomon nu a fost un războinic, ca tatăl său, David, dimpotrivă a fost un om politic abil și un diplomat norocos. Totuși nu s-a urcat pe tronul din Ierusalim fără vărsare de sînge și fără să-și elimine toți dușmanii.

Marea calitate a lui Solomon, cu care el a intrat în istorie, a fost aceea de înțelept. Spusele lui, adevărat simbol al dreptății și moderației, au devenit celebre, însă, pe de altă parte, Biblia arată deseori cît de înclinat a fost Solomon spre «viața dulce» și spre risipă. Ca toți monarhii orientali, avea și el un harem, dar și acesta impresiona prin numărul ridicat de femei: o mie.

Pe plan politico-social, Solomon a pus pentru prima dată bazele unui stat bine organizat, respectat și admirat de toți vecinii, cu care a dezvoltat relații pașnice, precum și foarte puternice schimburi comerciale. Israel, pînă atunci în mare parte nomad, a trecut la un regim de viață nou, în timp ce țara a fost organizată și la nivel local, printr-o rețea de structuri mai ales cu caracter defensiv.

Solomon a strîns rezerve imense de aur, argint și pietre prețioase; curtea sa nu era cu nimic inferioară în măreție, vitalitate și forță militară oricărei alteia din lumea orientală contemporanului.

Palatul regal construit de el a fost admirat fără rezerve și de regina din Saba, în timpul vizitei sale la Ierusalim.

Pe plan religios, Solomon are un merit foarte mare, el a construit primul, dar și cel mai celebru templu din istoria lui Israel, Templul din Ierusalim.

La toate acestea trebuie adăugat momentul istoric în care a domnit Solomon, foarte favorabil printr-o coincidență de factori interni și externi.

Cantitatea de informații biblice privitoare la Solomon este variată în conținut și disproporționată ca importanță teologică. Acest lucru confirmă implicit cît de dificilă este sistematizarea acestui material istoric, și

aflarea unei motivații teologice suficiente care să explice continua mobilitate a povestirilor biblice despre Solomon.

Istoria tradițiilor sau cea a formelor literare pot fi de mare ajutor, deși incomplet, pentru a putea evalua tot procesul din jurul persoanei lui Solomon.

Este necesară aplicarea unor metode diferite și corespunzătoare structurii înseși a Bibliei și mentalității poporului evreu, căruia i s-a încredințat mesajul biblic încă de la început.

Midrașul este, în acest sens, cel mai potrivit pentru a putea evalua realist motivația teologică și itinerarul istorico-literar al tuturor tradițiilor în jurul persoanei și activității lui Solomon.

Midrașul poate da un răspuns valabil și sub aspect teologic, întrucît istoria lui Solomon constituie nu numai momentul istoriei lui Israel ca atare, ci mai ales este o parte a Istoriei Mîntuirii înseși.

În consecință, metoda Midrașului este cea mai potrivită pentru analizarea eficientă a unui dat istorico-literar de natură religioasă, atît de extins în timp, dacă ne gîndim la faptul că Solomon a fost în repetate rânduri în Biblie, precum și atît de complex în conținut, dacă ne gîndim la schimbările de structură și de gîndire petrecute ulterior în referirile biblice privitoare la Solomon.

O ultimă semnalare privind istoria lui Solomon. Prima carte biblică ce se ocupă de Solomon este cartea *Regilor* cap. 3-11.

Să notăm înainte de toate un spațiu amplu, aproape disproportionat față de restul capitolelor, dedicat Templului din Ierusalim: pregătirile, construcția propriuzisă, inaugurarea (cf. cap. 5-9).

Să notăm în continuare două teofanii trăite de Solomon și nu întîmplător plasate una la începutul domniei sale (3, 4-15) și cea de a doua îndată după inaugurarea solemnă a Templului (9, 1-9).

Să notăm apoi o serie de informații de natură biografică, grupate într-un spațiu destul de redus (cf. 3, 1-3; 9, 10-11, 43).

Să notăm, în sfîrșit conținutul diferit, aproape contradictoriu, al primelor două capitole. Avem aici un cu totul alt chip al lui Solomon, care luptă lacom pentru putere, exterminîndu-și cu cruzime adversarii politici, reali sau potențiali.

Autorul *Regilor* povesteste deci istoria lui Solomon, însă concepția sa asupra termenului de istorie e foarte diferită față de a noastră, cea de azi. Evreul biblic, atunci cînd vorbește despre trecutul său, folosește termenul tehnic de *d'barim*, care corespunde mai degrabă termenului de povestire decît termenului de istorie.

Evreul biblic cunoaște fapte trecute și miraculoase înfăptuite de Iahve, care erau, de regulă, legate de alte

Zidirea templului din Ierusalim

“Atunci Dumnezeu a zis către Solomon: «Pentru că tu ai avut la inimă asemenea lucru și n-ai cerut bogăție, averi și slavă, nici sufletele neprietenilor tăi; n-ai cerut de asemenea nici zile multe, ci ai cerut înțelepciune și știință, ca să judeci pe poporul Meu peste care te-am pus rege,

De aceea ti se dă înțelepciune și știință, iar bogăție, averi și slavă îți voi da atîta, cîtă n-au mai avut regii cei dinainte de tine și nici după tine nu vor mai avea».” (Cronici, II, 1, 11-12)

fapte miraculoase din natură sau de evenimente ale vieții cotidiene.

Trecutul nu era, așadar, pentru el, un lanț de evenimente istorice independente între ele, ci legate și explicabile întotdeauna în cauzalitatea lor prin prezența continuă a lui Iahve în mijlocul poporului său.

Și acest dat este foarte important pentru a putea evalua imaginea istorică a lui Solomon; Midrașul ține seama de acest lucru.

Pierre CHAUNU, Madeleine FOISIL, Françoise de NOIRFONTAINE, *Le basculement religieux de Paris au XVIII siècle*: Paris, Librairie Arthème Fayard, 1998, 624 p. Nu a trebuit mult timp pentru ca Parisul, citadelă a luptei catolicismului împotriva Reformei, să fie puternic zdruncinat și să devină după 1790 una din capitalele de creștinării. Cum a fost cu puțință acest fapt caută să ne explice cunoscutul istoric Pierre Chaunu, membru al Institutului Francez, Madeleine Foisil și Françoise de Noirfontaine, ambele cercetătoare la CNRS. Ampla cercetare s-a desfășurat între 1984-1992 în cadrul unui seminar ce a avut loc la Centre Roland-Mousnier, și se înscrie într-o serie din care mai fac parte: *La Mort à Paris*, *La Naissance de l'intime* și *Journal d'Héroard*. Bascularea religioasă de care vorbesc autorii acestui volum a zdruncinat un soclu ce părea de neatins: în anii 1760-1770 totul s-a năruit, a avut loc prima ruptură în sînul unei comunități creștine. Obiectul cărții este de a pune în lumină existența unui detonator prezent în sînul unui ansamblu, al unei mase critice ale cărei unde concentrice vor atinge ansamblul creștinismului latin occidental. Pierre Chaunu observă în aceasta mare schimbare a climatului religios o particularitate franceză: conceptul de laicitate; dacă în toate societățile este recunoscută existența unui sector de activitate, de gîndire, de sensibilitate religioasă, sector care delimitează și garantează, conceptul francez de laicitate este unul de excludere. Laicității care organizează pluralitatea i se opune laicitatea de excludere, Pierre Chaunu sintetizînd una din particularitățile franceze: “Franța care are cultul Statului și al unității reductive, trece de la catolicismul galic de o regilie atee de stat”.

Într-o primă secțiune - Fundamentele crizei - Pierre Chaunu analizează cu acuitate rădăcinile ontologice ale crizei (procesul lui Galilei, filosofia lui Descartes, impactul lui Newton și Locke asupra gîndirii franceze) și specificitatea galică, mascată nu numai de violența tranziției, ci și de ampla influență a școlii de la Port-Royal și a jansenismului. În cea de a doua secțiune, Françoise de Noirfontaine urmărește evoluția vieii eclesiastice pariziene în timpul lui Louis Antoine de Noailles (1715-1729) și Charles Gaspard de Vintimille (1729-1738), analiză continuată de Madeleine Foisil în cea de a treia secțiune, consacrată arhiepiscopatului lui Christophe de Beaumont (1746-1781), perioadă în care criza și deruta de agravează continuu. În opinia cercetătorilor francezi, între anii 1750-1764 s-a produs ruptura între Biserică și restul societății începută printr-

bibliion

Bogdan Mihai MANDACHE

un conflict între arhiepiscopul Parisului și Parlament, criza se va acutiza, martori nefiind doar mediile intelectuale, ci și categoriile mai modeste, devenite în acele împrejurări deopotrivă spectatori și victime. Într-un discurs adresat de Parlament regelui în 1764 se arăta că “de cincisprezece ani cea mai importantă dintre toate diezele este teatrul tulburărilor, agitațiilor care prin ordine și eforturi continue ale celui care o guvernează de înrădăcează, se multiplică, izbucnesc permanent, fără a ține seama de legile Bisericii și Statului”; contribuise la această stare de lucruri suprimarea colegiilor iezuite, repetatele trimiteri în exil ale arhiepiscopului, comdamnarea scrierilor filosofice, refuzul sacramental, eliberarea unor bilete de spovedanie. Deși succesorul lui Beaumont a fost ales cu grijă, deși era un om binevoitor și conciliant, evoluția raporturilor Biserică-societate civilă își urma cursul inexorabil, se apropia Revoluția franceză...

În viziunea lui Pierre Chaunu “sfidarea secolului al XVIII-lea” a fost sfidarea filosofică și strania putere a “regelui” Voltaire care a exercitat o uimitoare influență asupra contemporanilor, într-un moment în care Biserică era mai mult regală și episcopală decît papală. În fața ezitărilor și deficitului de autoritate manifestate în multe situații de Biserică, opiniile lui Voltaire cîștigă tot mai mult teren, încît “chiar dacă nu este în sens strict un «filosof» el este singurul dintre cei pe care impropriu îi numim încă filozofii secolului al XVIII-lea care are dreptul la acest titlu; dacă nu este un creator, el este cel puțin un excelent profesor de filosofie”. Concluzia istoricului francez este fără echivoc; pentru a înțelege drama “basculării” religioase din Franța secolului al XVIII-lea, trebuie mai întîi să-l înțelegem pe Voltaire.

Fără a se identifica total cu Franța, și cu atît mai puțin cu Europa în ansamblul ei, Parisul deceniilor 7-8 din secolul al XVIII-lea propune o nouă paradigmă a cunoașterii și rămîne cel mai bun punct de observație al evoluției fenomenului religios. Pornind de la multiplele evenimente ce au punctat veacul al XVIII-lea (pseudo miracolele diaconului de Paris, refuzarea sacramentelor, suprimarea școlilor iezuite, exilurile repetate ale arhiepiscopului de Beaumont, funerariile lui Voltaire), trei istorici, din trei perspective diferite, ajung la o concluzie convergentă: necesitatea acceptării pluralismului ce decurge din realitatea ontologică a libertății.

Un festival cu deschidere europeană

Monica BROOS

Aflat la cea de a șaptea ediție, Festivalul - Concurs de Creație Coregrafică "Eurodans '98" s-a desfășurat la Iași, în sala Teatrului Luceafărul la începutul lunii octombrie, având ca principali organizatori Fundația Coregrafică Română, Fundația pentru o Societate Deschisă, Centrul Cultural Francez din Iași, Inspectoratul pentru Cultură, Consiliul Județean, TVR Iași, Consiliul Local și Fundația Alternativa 2000.

Pe parcursul acestor șapte ani, festivalul a devenit, incontestabil cel mai important eveniment coregrafic românesc și un moment privilegiat în "jurnalul de bord" al mai multor trupe de peste hotare. Anul acesta, festivalul a fost cu adevărat o întâlnire prestigioasă a dansului contemporan, cu o deschidere europeană semnificativă reflectată atât de conținutul programului (au fost prezenți coregrafi de prestigiu din Franța, Bulgaria, Polonia, Republica Moldova, Italia cât și de componența internațională a juriului, aflat sub conducerea coregrafei croate de origine franceză, Kilina Cremona).

Dacă festivalul a depășit de mult etapa de demaraj și eforturile de supraviețuire, transformându-se într-o referință și confirmând o reușită, aceasta se datorează energiei, pasiunii și, de ce să nu o spunem, rezistenței și tenacității inițiatorului și directorului său, coregraful și criticul Dan Brezuleanu. Organizarea și impunerea unui festival de o asemenea amploare presupune un efort considerabil, iar publicul, bucurându-se de această întâlnire rară, ignoră adesea cine sînt cei ce deschid porțile. În cazurile fericite (și acesta este unul) entuziștii sînt contagioși, iar dacă "Eurodans" a "decolat" și este în afara pericolului, datorăm aplauze și echipei de cursă lungă: secretarei festivalului, Cristina Iliescu, directorul bibliotecii Centrului Cultural Francez, directorul acestui centru, Benoît Vitse și întregului său personal, doamnei Dana Coșeriu, fostă balerină a Operei Române, coregraf și cadru didactic la Conservatorul "George Enescu", domnului Emil Coșeriu, care nu mai are nevoie de prezentare, dar prezintă festivalul de la prima sa ediție (anul acesta alături de Daniela Șovea, admirabilă vorbitoare de limbă engleză).

Departate de a ne da premii unii altora, între ieșeni, cum se mai întîmplă, cred că aceste nume de care se leagă existența și nivelul artistic al festivalului trebuiau cunoscute de către publicul al cărui gust pentru dansul contemporan a fost cu siguranță influențat de acest eveniment care face parte deja din peisajul nostru cultural.

Serile baletului european, extrem de dense, au cuprins 10 spectacole, fiecare punînd un univers, o viziune, un coregraf și dansatorii săi. În

deschiderea festivalului, un nume de mare răsunet în lumea dansului contemporan francez: Karine Saporta și viziunea sa, foarte specială, asupra baletului romantic, într-o versiune a unui spectacol prezentat la cea de a zecea aniversare a muzului d'Orsay, la Paris în 1996, numit inițial "Le sectre ou les manèges du ciel", adaptat apoi unui alt spațiu, "miniaturizat" și devenit "La pâleur du ciel". Karine Saporta se joacă printre imagini și proiectii, impunînd un stil inconfundabil, un stil al corespondențelor, intertextualității și dizolvării frontierelor dintre arte. Dacă într-un alt spectacol "Le bal du siècle", imaginile cinematografice proiectate se suprapuneau personajelor re-create pe scenă, anticipîndu-le, continuîndu-le sau oferînd o altă dimensiune mișcării, "La pâleur du ciel" dă viață unor pînze celebre de Gustave Courbet, Edgar Degas, Charles Le Roux sau Jean Francois Millet, fără a ne oferi însă doar o copie vic, ci propunîndu-ne mai curînd un dialog subtil, uneori delicat, altei misterios sau poate chiar ușor ironic, o comunicare ascunsă, o topire a imaginilor una într-alta, a ficțiunii picturale în cea coregrafică, a substanței eterice în substanță eterică, a himerei în himeră. Fără a fi comentariu, tabloul coregrafic caută esența spiritu-

lui romantic, hrînindu-se din imagine picturală, literară (unul dintre balerini rosteste, cu talent de actor, fragmente din Lamartine, Hugo, Gaston Leroux - "Le fantôme de l'Opera" sau Theophile Gautier - "Ecrits sur la danse") și muzicală (sonate și preludii de Chopin). Sugestiile și aluziile se împrăstie în direcții diferite, asemenea unor focuri de artificii, Karine Saporta fiind o maestră a ambiguităților și surprizelor. Dar nu invocarea în sine a acestei desuete sensibilități romantice, asemenea unei rare piese de muzeu, nu capturarea acestei esențe, ci distilarea ei modernă mi se pare interesantă. Spectrele, umbrele, transparentele baletului de secol XIX, puritatea ideală, paloarea acestor făpturi ale închipuirii care trebuiau să fie balerinele (dacă ne gîndim doar la "Giselle", la "Lacul lebedelor"), tot acest univers de clevere spirituală și fizică este umanizat cu umor, ba chiar, uneori, cu un oarecare sarcasm. Dincolo de hohotul de rîs, Karine Saporta își mărturisește, poate fără să-și fi propus, sensibilitatea față de această lume în care tenebrele iubirii dincolo de moarte, tragismului uneori naiv le corespunde efortul de a-și învinge corpul, de a-i depăși materialitatea pentru a descoperi zborul, desprinderea de sol, paloarea cerului. Ceea ce poate remarca un neprofesionist în evoluția limbajului dansului contemporan este o conviețuire de coduri, o coexistență de mijloace.

Una dintre opțiunile Karinei Saporta este proiectia de imagini și folosirea mijloacelor teatrale (a textului și mimicii, chiar a micilor recitaluri actoricești). Dacă ne gîndim că spectacolul s-a jucat inițial într-o expoziție de pictură și sculptură, mai putem adăuga un cod posibil. Rămîn în memorie multe imagini frumoase dar și lungimi, repetări care, desi sînt o opțiune evidentă, o propunere de ritm interior, pot dilua emoția.

După cel de al doilea spectacol, "Din Eminescu" de Angela Donii, ne-am fi putut întreba dacă nu cumva romantismul este tema nemărturisită a festivalului. Coregrafa se mărturisește: "În această lucrare am încercat să-mi exprim viziunea asupra esenței cosmice a bărbatului și a femeii. Atît poemele eminesciene cît și corespondența lui cu Veronica Micle mi-au dat impulsul creator, muzicalitatea versului gîsindu-și o întrupare firească în plastica mișcării în dans". Limbajul propus nu pare el însuși romantic, apelînd la metafore devenite aproape stereotipe (cea a nașterii figurate ca o alunecare în lume, zbatere și mister cosmic, sugerate prin imagini oarecum convenționale, amintindu-mi grafica sau ilustrațiile inspirate de lirica eminesciană). Si Angela Donii se folosește de ritmul textului pentru a sustine mișcarea, dansatorii însă ilustrează, poemele eminesciene fiind rostite de o voce înregistrată, dînd o inutilă notă demonstrativă, aproape pleonastică imaginii. Așteptam o desprindere de sol, o schimbare de ritm poate, mișcarea fiind de o grațiozitate serpuitoare, lentă, trupurile celor trei dansatori căutînd o fuzionare, născîndu-se parcă unele pe altele într-o imagistică nu lipsită de frumusețe, dar nu tocmai inovatoare. Spectacolul a fost distins cu un premiu de către "Alternativa 2000" pentru "ideea promovării culturii naționale".

Un spectacol cu personalitate, permițîndu-ne intrarea în intimitatea psihică și în universul unei sensibilități originale este cel al Vavei Ștefănescu, intitulat "Despre tine". Mesajul nu mai are coerența unei interpretări intelectuale, nu mai trece prin simbolizări, ci este o articulare de imagini, de flash-uri subconstiente, adresîndu-se nu înțelegerii, ci memoriei profunde, personale, a fiecăruia "Despre tine pot spune foarte multe. Povesti, vorbe, înfîplări. Aș putea vorbi la fel de mult despre tine ca și despre mine, cu siguranță că povestea mea se întîlnește undeva cu a ta" spune Vava Ștefănescu. Mișcarea nu mai este o ilustrare, un limbaj non-verbal pentru o poveste, o traducere sau o mediere, ci o manifestare directă a emoției, ca în muzică, mai ales în cea născută din improvizație. Spectatorul nu e chemat să descifreze, să urmărească firul, ci să simtă, să permită propriilor conexiuni și evocări să ia formă, stabilînd o comunicare la un nivel subtil, flexibil, nivel al trăirii și nu al gîndirii. Cred că esența dansului contemporan se află în

această formă de emoție pură, eliberată de istorisire, de epic. Vava Ștefănescu, deși foarte tînără, nu numai că deține acest limbaj, dar îi dă personalitate, îl posedă și îl folosește pentru a-și construi propriile mijloace, propriul univers. Iar acest univers este unic, ca al fiecăruia și de aceea interesant în manifestarea sa artistică. Faptul că Vava Ștefănescu se folosește de imagini fotografice nu mi s-a mai părut a fi o supra-punere de limbaje, ci o trezire a memoriei fiecăruia, nu metaforă, ci stimul, nu comentariu sau re-construire de imagini, ci declanșare de conexiuni. Textul, deși înregistrat, devine ritm, punctează, aruncă uneori cîte o imagine, este absurd, fragmentar, nu spune, ci provoacă. De altfel, întregul spectacol are o notă provocatoare, o insolentă a unei adevărate priviri în sine și asupra celorlalți, insolentă de altfel prin excelență artistică. Orice dezvoltare implică poate o anumită violență, o oarecare cruzime, dar tocmai această privire lipsită de complezență dă adevăr spectacolului "Despre tine". Muzica pare să se nască o dată cu gestul, nu este un suport, ci o formă sonoră a mișcării, ca și cum trupul ar crea vibrații, împrăștiindu-le în spațiu. Sorin Romanescu face parte din acest univers sensibil, iar muzica sa nu s-a născut înainte sau după

mișcare, ci o dată cu ea, printr-o punere în rezonanță, poate printr-un miracol telepatic, prin aceeași comunicare dincolo de intelect. Ultimul fragment din spectacol este, de altfel, după cum mărturisește Vava Ștefănescu, o improvizație asemenea celei din jazz, o sincronizare instinctivă între expresia sonoră și cea corporală, funcționînd uimitor.

Spectacolul a fost distins cu premiul al III-lea, dar Vava Ștefănescu este deja o dansatoare și o coregrafă consacrată, iar limbajul dansului contemporan s-a îmbogățit cu al său. Trecerea din inconștient în inconștientul spectatorului, fără apel la logică este o mare performanță și garantează un ecou prelungit, e o sămîntă aruncată în fiecare, un dar. "Urmele noastre sînt ca de ceară" spune Vava. "Ne lipim sentimentele de cele mai uimitoare locuri și atunci cînd în sfîrșit înțelegem ce s-a întîmplat în sufletul nostru, de-abia atunci mai facem un pas spre moarte, încă unul spre nemurire". Vava Ștefănescu va marca evoluția dansului nostru contemporan, aflat, ca și ea, la începuturi, dar dezvoltîndu-se atît de uimitor de repede, deschizîndu-se spre marile școli occidentale de dans și afirmîndu-și originalitatea.

Antonia Dokeva și compania Arabesque din Bulgaria ne-au propus o viziune modernă a unui motiv folcloric. "Suvra" este un simbol arhaic din folclorul bulgar și semnifică o bună înțelegere. Limbajul mi s-a părut a fi încă unul hibrid, între cel clasic și cel contemporan, între recitalul organizat în duo-uri, grupuri sau solo-uri, pe o muzică de prelucrare folclorică de o mare finețe, dar într-un decor ce mi-a amintit o anumită modă depășită a stilizărilor "etnografice" și cu elemente de costum de aceeași factură. Din nou frumusețe a mișcării și a trupurilor, plus ritm de data aceasta, dar și un anume esteticism. Dansul contemporan regăsește adesea corporalitatea, o realitate a trupului, o umanizare a emoției, o senzualitate carnală, părăsînd imaterialitatea spectrală, perfecțiunea eterică, este un mod de expresie diferit, avînd un cod aparte, compozit, adesea cu elemente teatrale.

Am regăsit acest limbaj în spectacolul Companiei Teatrului de Dans din Lublin, semnat de coregrafa poloneză Renata Pysznik. Un spectacol plin de umor și energie, o adevărată explozie de tinerete și ritm, o galerie de personaje teatrale construind momente ludice, glumete sau ironice, un

spectacol reconfortant și viu, lipsit însă de pretenția inovării coregrafice. Mijloacele teatrale nu mai sînt doar accesorii, ci se confundă cu limbajul coregrafic, anulînd tabuurile și recuperînd tot ce poate servi expresiei, creînd aproape acel gen deja consacrat în occident de teatru-dans.

"Incursiune 2" mi s-a părut a fi un spectacol-eveniment, o descoperire și o demonstrație de curaj. Spectacolul lui Cosmin Manolescu vorbește despre revoltă, despre cruzime și forță psihică, dar mai ales rupe bariera dintre ficțiune și realitate. Spectacolul a fost realizat în cadrul programului "Dansaccés", de formare și educare a publicului larg pentru spectacolul de dans contemporan, co-finanțat de Fundația pentru o Societate Deschisă și cu sprijinul Companiei Bildwerfer (Viena). Programul își propune formarea neprofesionistilor, iar spectacolul este rezultatul unui atelier realizat la București cu persoane avînd un handicap fizic. Pe scenă, doi dansatori în scaune cu rotile, construind un conflict, din nou teatral, o comunicare nuanțată între rivalitate, afinitate, violență comună, energie vitală, dar mai ales iubire și dorință de libertate. Emoția este agresivă, de o violență plină, paradoxal, de generozitate, interzicînd pasivitatea și indiferența. Manuel Pelmuş, remarcabil dansator și actor, va parcurge alături de Nicolae Chiosu, a cărui expresivitate, precizie și acuratețe sînt turburătoare, un drum al descoperirii de sine și al inițierii. La sfîrșitul spectacolului, Nicolae Chiosu nu se va ridica din scaunul cu rotile, dar nu îi aplaudăm doar curajul, ci mai ales talentul și forța de expresie care nu ne-au permis nici o clipă să bănuim că ar fi neprofesionist. Dincolo de victoria personală, este o reală reușită artistică într-un spectacol lipsit, și de data aceasta, de complezență, un spectacol în care puterea de revoltă și de iubire ne obligă să regăsim energia prin care orice limită poate fi depășită. Nicolae Chiosu ne-a mărturisit temerile de început, emoția, dar mai ales dorința de a continua, nevoia de sens, de exprimare, spunînd, cu modestie și simplitate: "trebuie să trăiesc". Nu numai că viața sa și-a găsit sensul, nu numai că Nicolae Chiosu este o personalitate artistică, dar ne restituie și nouă acest sens, adesea pierdut printre amănunte. Nu există nici o neglijență nici o imprecizie în această Incursiune, nici un compromis. Spectacolul a fost distins cu Premiul pentru creativitate, acuratețe și noblețe a mesajului oferit de Televiziunea Română Iași, pentru o coregrafie într-adevăr novatoare într-un limbaj complex ce ne-a oferit imagini a căror impact, refuzîndu-ne confortul și amintindu-ne atît cruzimea unei societăți, cît și resursele potențiale umane, nu se va șterge cu ușurință.

A urmat un spectacol de debut, coregrafele, Alice Șfăiter și Andreea Vizitiu, fiind încă eleve ale liceului de artă din Iași. Deși l-am putea considera precoce, acest debut a fost o surpriză, un mic cadru delicat, o mărturisire despre intrarea în viață, despre acea clipă rară în care albul și negrul se desfac în nuanțe, în contradicții, în căutare și conflict, în viață. Dansul contemporan devine o opțiune, urmată de talent și profesionalism de aceste două atît de expresive și frumoase adolescente care, prin acest mic recital, ne-au convins că noul limbaj poate fi asumat cu brio încă foarte devreme. A fost o promisiune încurajatoare și plină de personalitate deja afirmată.

"Memoria corpului secret" cu Grupul "Marginalii" semnat de coregraful Mihai Mihalcea și distins cu Marele Premiu a meritat într-adevăr distincția și aprecierile elogiabile chiar dacă juriul constată că dansul nu mai este singura modalitate de expresie. S-a spus chiar că "în dansul contemporan nu se mai dansează". Desigur, ca orice limbaj artistic, dansul contemporan se contruiește pe un suport, pe un alfabet al mișcării ce permite, desigur, dezvoltări, variațiuni, combinații și inovații. Despre acest alfabet îi voi lăsa pe critici și dansatori să vorbească, neprofesionistilor fiindu-le străin. Spectatorul se hrănește însă din imagini, emoție și bucurie a creației, acceptînd orice propunere, în orice cheie, cu condiția de a i se restitui o trăire reală, credibilă. Faptul că dansatorii și coregrafii posedă acest alfabet le oferă o incomparabilă libertate, permițîndu-le, mai mult decît unui actor de exemplu, să se apropie de formula spectacolului complet, pe care orice limbaj artistic îl poate servi.

Templul lui Apollo din Delphi

Apare sub coordonarea Seminarului de Neogreacă de la Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza” Iași, cu sprijinul Ministerului Culturii din Grecia.

Cultura română și influența greacă

Leonidas RADOS

O cultură nu este superioară sau inferioară în sine și, tot astfel, nu există nici culturi impermeabile la influențe; dacă un popor are nevoie de o cultură și a ajuns la stadiul la care poate să o adopte, primește respectiva influență, scria istoricul P.P. Panaitescu. Fără a pune la îndoială originalitatea culturii române, faptul că aceasta a detinut și deține o fizionomie proprie, se impune constatarea rolului major al influențelor culturale grecești în evoluția culturii române.

Încă din secolul trecut, o întreagă pleiadă de intelectuali români a încercat să definească influența greacă și să identifice elementele acesteia în cultura română. Fie că demersurile erau incluse într-un program mai larg, care viza cultura română în ansamblul ei, fie începeau a se individualiza ca preocupări de sine stătătoare sub forma studiilor grecești, promotorii acestora au enunțat opinii diverse, de la aprecieri pînă la negarea rolului pozitiv jucat de influența greacă.

Regretabil este faptul că nu avem lucrări care să abordeze unitar cultura greacă în spațiul românesc și ecourile sale în cultura autohtonă, după cum nu există nici în spațiul elen o istorie a culturii neogrecești. Motivul nu constă doar în întinderea considerabilă a domeniului, cât, mai ales, în complexitatea sa. Influența greacă s-a manifestat în cele trei forme cunoscute: antică, bizantină, neogreacă și într-o multitudine de domenii. Adesea însă, cele trei căi concură, complicând lucrurile, mai mult, influența antichității grecești este una indirectă, mediata de bizantinism și neolenism.

La început a fost Bizantul, ale cărui valori și concepții circumscrie artei, literaturii, instituțiilor au circulat în spațiul românesc și au produs un impact pe măsură asupra culturii române, căpătînd aici drept de cetate. Rolul și frecvența influențelor bizantine s-au perpetuat vreme de încă trei secole după dispariția organismului politic de pe malurile Bosforului, într-o formă numită de mulți post-bizantină, pînă cînd vulturul bizantin a fost înlocuit cu Phoenixul elenic, cînd influența neolenismului se va face la rîndu-i simțită în literatură, învățămînt, în general în practici culturale. Prin aceste două filiere s-a produs și influența antichității grecești. De altfel, se constată faptul că tocmai prezenta masivă a elenismului antic în civilizația bizantină a făcut imposibilă irumperea în culturile de tip bizantin, cum este cazul celei românești, a unei Renasteri de felul celei italiene.

Pînă cînd putem vorbi de influențe grecești în cultura română? Dacă în perioada fanariotă limba greacă era limba culturii, după 1821 ea a fost înlocuită în școlile de stat cu cea română. Au rămas însă școlile particulare, cu profesori greci, care mai exercită o vreme o oarecare influență, pînă cînd concurența pensionanelor franceze slăbește și înălțură și acest din urmă bastion. Pe de altă parte, generația care a studiat în limba greacă, în frunte cu Ion Heliade Rădulescu, se pierde treptat după mijlocul secolului XIX sau își reduce din autoritate. Astfel privind lucrurile, limita temporală cu greu poate depăși pragul jumătății veacului trecut.

Abordarea influenței grecești a fost, cel mai adesea, partizană, îndeosebi pentru autorii veacului XIX, evenimentele petrecute mai aproape sau mai departe în timp de redactarea lucrărilor provocînd sensibilitatea condeiului și sporînd subiectivitatea cercetătorilor, care operează cu tonuri de contrast. Interesant este că tocmai acest fapt imprimă o anumită direcție istoriografică, cu greu temperată abia spre finele secolului XIX. Astfel, masiva emigrație greacă din veacurile XVII și XVIII, concurența politică între greci și păminteni pentru dregătorii, închinarea averilor mănăstirești, urmată, în vremea lui Cuza, de criza secularizării acestora, tarele regimului turco-fanariot, mișcarea de la 1821, capturarea și uciderea lui Tudor Vladimirescu de către eteriști, problema aromânilor, au afectat în veacul XIX obiectivitatea cercetărilor.

Egina - Templul Aphea

disputa politică transmițîndu-se, așa cum nu ar fi trebuit, în literatura de specialitate.

Pe de altă parte, a existat și reacția inversă, la fel de dăunătoare, prin care cei aplecați spre studierea fenomenului influenței grecești, legați printr-o „sensibilitate sentimentală” de obiectul studiului lor, au alunecat pe panta exagerărilor, excluzînd aprioric justetea altor puncte de vedere.

O reconsiderare graduală a rolului influenței grecești nu aduce decît sfîrșitul secolului XIX, pe fondul general european al resuscitării interesului pentru studiile bizantine și neogrecești. În Europa apar acum reviste, catedre și institute pe acest profil, fapt în măsură să impulsioneze și concepțiile istorice din România.

În contemporaneitate nu se mai pune problema acceptării de către istoricii și filologii români a rolului pozitiv jucat de cultura greacă în spațiul românesc. Acest fapt a devenit treptat o realitate, de la sfîrșitul secolului trecut. Problema principală, credem noi, este aceea a importanței acordate fenomenului; astfel, în sintezele de istorie, chiar acolo unde cultura este tratată într-un spațiu core-spondent, influența greacă este doar amintită, sau, cel mult, se menționează rolul său pozitiv și se dau cîteva exemple. Prea puțin însă pentru o influență culturală care, împreună cu slavismul, au adus contribuții majore în evoluția culturii române.

Fundația „URANIS” a Academiei din Atena

Fundația „KOSTAS ȘI ELENI URANIS” funcționează sub egida Academiei din Atena, fiind o instituție non-profit, culturală și de binefacere, întemeiată pe baza Decretului din 1985 - privind executarea testamentului Elenei Uranis, văduva lui Konstantinos Uranis, ambii fiind cunoscuți ca personalități distinse în lumea literelor și culturii neogrecești.

Această instituție este condusă de un Consiliu director, sediul fiind în capitala Greciei.

Scopul principal al fundației constă în sprijinirea literaturii grecești și promovarea operelor literare grecești în străinătate.

Prin „opere ale literaturii neogrecești” se înțeleg acele lucrări elaborate în limba neogreacă aparținînd limbii literare culte, contemporane, sau mai vechi, precum și studii sau cercetări pe marginea acestor opere.

Activitatea fundației, pentru realizarea acestui obiectiv, are în vedere următoarele:

1. - editarea unor opere recunoscute ale literaturii neogrecești;

- traducerea unor opere literare străine de valoare în limba neogreacă;

- traducerea din limba neogreacă în alte limbi, a unor opere de scriitori valoroși, care nu mai sînt în viață.

2. - instituționalizarea, în fiecare an, a patru premii în bani fixate de Consiliul director în numele întemeietorilor Fundației - Kostas și Eleni Uranis - pentru poezie, proză, critică sau eseu și literatură pentru copii.

De asemenea, se urmărește instituționalizarea a încă unui premiu în bani, în memoria lui Miltiadis și a Mariei Negrepointi, hotărît de către Consiliul director, pentru științe economice.

Totodată se urmărește și instituționalizarea premiului anual, decernat pe 25 martie - ziua națională a Greciei - acordat unei opere avînd ca temă Revoluția greacă din 1821.

3. Editarea unor opere ale dramaturgilor greci și a unor traduceri literare de opere străine, în limba neogreacă.

4. Reditarea de opere avînd tirajele epuizate, ale lui Kostas Uranis.

5. Editarea selectivă de opere ale Elenei Uranis și reeditarea celor epuizate.

6. Sprijinirea scriitorilor pentru completarea și definitivarea operei lor.

7. Sponsorizarea de burse acordate grecilor pentru studii în țară și străinătate, în domeniul literaturii sau filologiei grecești, și străinilor și filologilor străini pentru studierea literaturii și filologiei neogrecești.

8. Sponsorizarea de burse pentru absolvenții și cercetătorii străini care doresc să se ocupe, în Grecia, de limba și literatura greacă contemporană.

9. Sprijinirea catedrelor universitare, a catedrelor de studii, a revistelor literare, aflate în Grecia sau în străinătate, care au legătură cu cultura greacă.

Fundația a editat, pînă astăzi, 32 de cărți, în seria „Biblioteca neogreacă”.

Actualmente, această fundație are ca președinte pe academicianul și scriitorul de renume Vasos Athanasiadis, iar ca director general pe Vasilis Vafiadis.

Seminarul de Neogreacă - actualmente Lectorat - de la Facultatea de Litere a Universității „Al. I. Cuza” din Iași își exprimă mulțumirile pentru sprijinul pe care această Fundație i l-a acordat de-a lungul timpului.

Valeriu MARDARE,
Andreas RADOS

Dialog balcanic al scriitorilor și traducătorilor

Elena LAZAR

Timp de nouă zile (28 august - 5 septembrie 1998) pitorescul oraș-port Alexandroupolis a fost gazda unei inedite manifestări - *Atelierul scriitorilor și traducătorilor din Balcani* - menită să încurajeze colaborarea interbalcanică în domeniul literaturii și al cărții. La întîlnire - organizată din inițiativa Centrului Național al Cărții din Grecia, în colaborare cu Prefectura județului Eubros și primăria orașului Alexandroupolis - au participat scriitorii și traducătorii din Albania, Bulgaria, F.R.I. a Macedoniei, Grecia, Iugoslavia, România și Turcia. Între scriitorii participanți la Atelier s-au aflat Ismail Kadare din Albania, Blaga Dimitrova, Nikolai Stoianov din Bulgaria, Zoran Anchevski din F.R.I. a Macedoniei, Spyros Plaskovitis, Vasilis Vasilikos, Kiki Dimoula, Thanasis Valtinos,

Dimosthenis Kourtovik, Ziranna Zeteli din Grecia, Milorad Pavic, Milomir Djuganovic din Iugoslavia, Nedim Gürsel, Necati Cumali din Turcia. Din păcate, România a fost reprezentată doar de traducători. Întîlnirea - care a fost însoțită de o interesantă expoziție cuprinzînd cele mai recente tălmăciri realizate în limba greacă din literaturile țărilor participante (între care am remarcat și excelențele ediții *Zenobia* de Gellu Naum, tradusă de Victor Ivanovici și *Maitrey* de Mircea Eliade, transpusă de Eleni Mihailoyanni) - a constituit un prim pas în direcția unei mai bune cunoașteri reciproce.

Cu acest prilej am solicitat interviul care urmează lui Spyros Plaskovitis, președintele Centrului Național al Cărții și unul dintre prozatorii de marcă ai Greciei de azi.

Cred că în România ar putea funcționa un centru similar „Centrului Național al Cărții” din Grecia

- interviu cu Spyros Plaskovitis, președintele „Centrului Național al Cărții” din Grecia

Născut în Insula Kerkyra, a absolvit Facultatea de Drept a Universității din Atena și a urmat studii de specialitate la Paris. A lucrat ca judecător - membru al Consiliului de Stat. În anii 1968-1972 a fost arestat și închis de junta militară pentru activitate sa antidictatorială. Din 1977 a fost ales deputat și deputat european pînă în 1989 cînd și-a întrerupt activitatea politică pentru a se dedica exclusiv literaturii. În proza sa (romane și nuvele), tradusă în principalele limbi europene, împleteste cu măiestrie filonul realismului cu elementele simboliste.

- *Cîtorul român cunoaște din opera dvs. numai cîteva nuvele care sînt cuprinse în antologii de proza greacă publicate în ultimii 20 de ani. V-aș ruga să ne vorbiți puțin despre opera dvs. literară.*

- Din 1952 pînă în 1998 am publicat 12 cărți, dintre care patru sînt romane, șase microromane și două contin eseuri pe teme sociale, ideologice și literare. *Barajul* a fost înscununat în 1961 cu Premiul celor 12, iar *Orașul* cu Premiul de Stat în 1981. Toate cărțile mele de proză au fost reeditate în mai multe rînduri (*Barajul* a ajuns, de pildă, la ediția a 14-a).

- *Sînteți președintele Centrului Național al Cărții, care joacă un rol important în viața culturală a Greciei. V-aș ruga să ne prezentați în linii generale, activitatea rodnică a acestei instituții.*

- Centrul Național al Cărții a fost fondat prin lege în 1994-1995 ca organism independent de promovare a politicii cărții, finanțat însă de Ministerul Culturii. În rîstimpul scurs de la fondare, Centrul s-a preocupat să organizeze arhive cu elemente statistice strict necesare referitoare la condițiile social-economice de circulație a cărții și la condițiile de muncă din instituțiile editoriale și din bibliotecă. A organizat, de asemenea, o serie de manifestări, cu colaborarea specialiștilor din fiecare domeniu și a pregătit strategia de reorganizare a bibliotecilor grecești și constituirea „Grupurilor de Lectură” și în afara Atenei, începînd din județul Ebru și din Grecia de Nord în general. Tipăriți de propagandă pentru carte, expoziții de carte, proiecte de popularizare a cărții sau de încurajare a traducătorilor în scopul promovării cărții literare grecești în străinătate - toate acestea sînt prezentate în fiecare an în

întîlniri publice, astfel încît publicul să fie informat despre activitatea Centrului.

- *Ce credeți că putem face aici, în Europa de Sud-Est pentru o mai bună cunoaștere reciprocă între țările noastre? Cum putem încuraja traducerea, prezența culturii grecești în România și a celei românești în Grecia?*

- Cred că în România ar putea funcționa un centru similar. Toți colaboratorii Centrului din Grecia sîntem la dispoziția dvs., vă putem împărtăși succesele noastre în acest domeniu. Este necesară însă, cel puțin la început, asistența economică din partea statului pentru fondarea unui Centru al Cărții.

- *Cunoașteți România? Care sînt gîndurile dvs. despre patria lui Eminescu, a lui Eliade și Ionescu? Aveți un mesaj pentru cîitorul român?*

- Am vizitat România în anii 1975-1976. Cunoșteam deja istoria ei, ca și condițiile (politice și sociale), postbelice în care trăia poporul ei. E vorba despre o țară în care au trăit mulți greci și de unde au pornit primele mișcări de eliberare a Greciei în 1821. România a fost prietena Greciei. Fumusețea țării și prezența scriitorilor și artiștilor corifei pe pămîntul ei îi conferă apartenență și cred că și pentru alți greci, un loc aparte. Dorința mea este să o vizitez acum, cînd, în ciuda dificultăților economice cu care se confruntă, trăiește într-un regim liber și democratic și cînd poate să speră într-un viitor mai bun, după ce a îndurat după cel de-al doilea război mondial. Mesajul meu este unul de caldă prietenie către toți cetățenii României, careia îi doresc să înainteze cu succes pe drumul păcii și al democrației.

Caleidoscop cultural elen

Turnul Alb din Salonic:
Muzeu al orașului

Turnul Alb, acest simbol al capitalei Greciei de Nord, care este Salonicul, ales cu 10 ani în urmă ca loc de păstrare și prezentare a culturii bizantine, cînd orașul sărbătorea cei 2300 de ani de atestare istorică, este chemat acum să povestească locuitorilor cele mai însemnate și complexe evenimente economice, sociale, culturale, devenind Muzeu al Salonicului. Această nouă instituție culturală va începe să funcționeze complet în anul 2000.

Dar și pînă atunci, Turnul Alb va găzdui o expoziție avînd ca temă viața zilnică a vechiului Bizanț.

(Din ziarul „I Kathimerini” ty Kyriaki”, Atena, 5.07.1998)

Emmanuil Kriaras: În serviciul limbii

Este o carte apărută la Editura „Grovostis”, Atena, 1998 și cuprinde articole și interviuri pe probleme spirituale, importante, ale secolului nostru, precum și pe probleme care privesc mersul literaturii neogrecești contemporane. Sînt referiri la Solomos, Psycharis, Xenopoulos, Fotiadis, Kazantzakis, Elytis, Panaghiotopoulos, Babinotis, Tsopanakis ș.a. De asemenea, sînt comentate dicționare, se discută problema predării limbii antice elene în școală.

(din același ziar)

Festivalul Atenei într-o nouă etapă

Recent s-a restructurat forma de organizare, durata și conducerea Festivalului Atenei, care se desfășoară de ani de zile la Teatrul „Herodot Atticus” de la poalele Acropolei. Noul director, cunoscut muzician Thanos Mikroutsikos, fost ministru al Culturii pînă nu de mult, a insistat asupra programului și calității spectacolelor, cerînd scurtarea duratei la mai puține luni precum și

invitarea unor formații artistice de prestigiu de pretutindeni.

(După Noua Televiziune Elenă - NET 1, Atena, sept. 1998)

Interferențe culturale româno-elene

George Călinescu și Grecia

În perioada 17-20.09.1998, la Onești și Tescani s-a desfășurat ediția a XXX-a a „Zilelor Culturii Călinesciene”, organizată de Fundația Națională „G. Călinescu” (Președinte - profesorul și poetul C.Th. Ciobanu), Inspectoratul pentru Cultură al județului Bacău, Centrul de Cultură „Rosetti-Tescanu-George Enescu”, Uniunea Scriitorilor din România, Primăria municipiului Onești. O manifestare de înaltă tinută spirituală, incluzînd momente ca: expoziția „univers călinescian”; panoramă editorială; repere publicistice; artă monumentală „Miracolul Oneștilor după Călinescu”, lucrare realizată de Constantin Berdila; prelecțiunile la deschidere „Rezistență prin cultură” de Nicolae Manolescu, „Călinescu azi” de George Pruteanu; recitalul actorului Horațiu Mălăele; interesantul colochiu: „Literatură română postbelică. Generații și promoții”, „Cultură și societate” care au sîrmit vîi și chiar furtunoase dispute, recitalul de poezie „Poetul în Cetate”. o excursie la Tescani, recital muzical al pianistei americane Lary Wallidflish.

Au luat parte, pe lângă cei menționați, alte personalități ale vieții literare-culturale, printre care: Gabriel Dimiseanu, Mircea Cărtărescu, Varujan Vosganian, Elena Bulai, Adriana Bittel, Maria Ivănescu, Sergiu Adam, Liviu Ioan Stoiciu, Mariana Sipoș, Constantin Dram ș.a.

Printre invitați s-a aflat și prof. Andreas Rados, care a transmis un mesaj din partea Seminarului de Neogreacă al Universității „Al. I. Cuza” Iași, a Uniunii Elene din România, a Societății de Studii Neoclene din Iași, iar în intervenția sa a abordat, succint, tema „Călinescu și Grecia”, punctînd coordonatele clasicismului elen în și prin opera călinesciană.

A. Fotinos

Har și perfecțiune

Mihail COZMEI

Cînd, în urmă cu treisprezece ani, despre *Integrala cvartetelor de coarde* semnate de L. van Beethoven, realizată pentru prima oară de Cvartetul "Voces" în formulă concentrată (șase concerte în șapte zile, la Piatra Neamt, 25-31 august 1985), scriam că cei patru membri ai prestigioasei formații, contopiți într-o singură "voce", au dovedit o adîncă înțelegere a muzicii și scriiturii beethoveniene, o prospețime afectivă și o fantezie artistică greu de egalat, o remarcabilă putere de a discerne stilurile celor trei etape ale creației marelui compozitor, nu credeam că o asemenea performanță va putea fi depășită prea curînd. Au trecut anii, Integrala a fost reluată încă de patru ori (în Germania și la Iași), în plus, în palmaresul formației s-au adăugat pe lîngă alte partituri de stiluri diferite, majoritatea cvartetelor de W.A. Mozart, prezentate la București și Iași, de asemenea, din nou în formulă concentrată, la Piatra Neamt (douăsprezece cvartete în patru concerte - 15, 16, 17 și 18 mai 1991). Acum, cînd ecourile unei noi versiuni a *Integralei Beethoven* răsună încă în conștiințele iubitorilor de muzică, prezenti, în sala Filarmonicii "Moldova", la concertele dăruite de "Voces" cu ocazia împlinirii unui sfert de veac de rodnică, de strălucită activitate (primul concert al formației a avut loc în seara de 8 aprilie 1973), am realizat, cu o deplină ceretudine, că orice performanță artistică poate fi îmbogățită. Spune frumos și sugestiv poetul V. Voiculescu: "... pentru mag/ Pămîntul n-are margini, nici cerurile prag". Si sînt într-un totu convins că muzica, orice muzică de valoare, pentru membrii Cvartetului "Voces" reprezintă mereu un univers posibil a fi desmărginit, pentru ca noi să trecem mai ușor, împreună cu ei, pragul înefabil ce ne desparte de misterul ceresc al rostirii muzicale.

Se numește această magică putere, perfecțiune? Se numește har? Probabil, o armonioasă împletire între măiestrie și talent. Un talent hărăzit prin voință divină, dezvăluit și sporit prin muncă. O muncă stăruitoare și calificată, mai ales la Conservatorul de Muzică "George Enescu", printre alții cu violonistul George Hamza (pe atunci șef al Cvartetului "Muzica" și concert-maestru al Filarmonicii din București), profesor de muzică de cameră; apoi, cînd pasiunea pentru activitatea de cvartet a devenit covîrșitoare, un rol deosebit de important în formarea celor patru componenți ai formației ieșene l-au avut: compozitorul și muzicologul George Wilhelm Berger (București), Wilmoș Tray (Budapesta), Amedeo Baldoșino și Friedrich Hausegger (Hitzaker), Uzi Wiesel (Bayreuth), dar mai cu seamă componenții Cvartetului "Amadeus", maestri ai artei interpretative, și anume - Norbert Brainin, Sigmund Karel, Peter Schidlof și Martin Lovett. Toți au transmis secretele artei de a cînta în cvartet, le-au dat elementele esențiale privitoare la măiestria re-comunerii unei partituri și a înțelegerii sensurilor adînc umane și de o tulburătoare reverberație cosmică ale muzicii. Din fericire, ei au știut, da!, au știut să primească și

să fructifice darurile oferite de acești Maestri. Repertoriul parcurs de-a lungul acestor douăzeci și cinci de ani (aproximativ 130 de partituri din literatura muzicală universală și românească), distincțiile naționale și internaționale, dar mai ales arta lor interpretativă, aflată într-o continuă ascensiune spre perfecțiune și spre descoperirea adevărului muzical, le-au adus renume și distincție de Maestri. Discipolii lor - printre aceștia, în primul rînd membrii Cvartetului "Ad Libitum", formație înconunată cu importante premii internaționale - duc mai departe și sporesc zestrea de valori, nepretuita zestre de valori artistice adunată în timp de "Voces". Valori care ar trebui transmise

nu sporadic (precum la cursurile de măiestrie de la Universitatea de Muzică "Gh.Dima" din Cluj-Napoca) sau doar prin concertele periodice susținute la Iași, ca și în alte localități din țară, ci la Universitatea de Arte "George Enescu" unde au fost, cu ani în urmă, cadre didactice și unde s-a născut, de fapt, Cvartetul "Voces".

Indiscutabil, orice înțelegere a artei cvartetului ieșean este o bucurie și un prilej de nouă și vibrantă trăire întru muzică. Am simțit aceasta și cu ocazia recentei versiuni a *Integralei Beethoven* (23-31 octombrie a.c.). Re-crearea muzicii marelui compozitor a atins, parcă mai mult și mai sigur ca altă dată, acea culme expresivă proprie unei supreme măiestrii, acea stare emoțional-attitudinală cenzurată de rigorile profesionalității depline ce deschide și favorizează totala comuniune dintre interpreți și ascultători. Sunetul, caracteristic sonorităților Cvartetului "Voces", bogat și frumos timbru, paleta dinamică mînuită cu o uimitoare știință a dozărilor, "cumpănirile" agogice, limpedea expunere a celor mai intime detalii ale textului muzical și,

mai presus de toate acestea, atitudinea participativ-expresivă în edificarea discursului muzical sînt cîteva din dominantele celor șase programe beethoveniene. Atît în partiturile din seria cvartetelor op. 18, în care legăturile cu muzica tradiției imediate (a cvartetelor de Mozart, bunăoară) sînt evidente, cît și în ciclul celei de a doua serii - op. 59 "Razumovski", op. 74 și op. 95, cu trăsături beethoveniene certe sau în cvartetele din seria a treia - op. 127, op. 130, op. 131, op. 132, op. 133 "Marea Fugă" și op. 135 - interpretii au demonstrat că Beethoven rămîne, în ciuda anilor ce ne despart, contemporanul nostru. Că muzica sa ne grăiește mereu despre misterul existenței umane, despre tainele împlirilor și neîmplinirilor, despre bucurie și durere, iubire și recunoscîntă, despre vis și speranță. Și despre acea Energie atotcuprînzătoare și atotgrăitoare care transcende omenscul cotidian și îi dă sens. Recunosc, au contribuit la această nouă redescoperire și înțelegere a muzicii lui Beethoven și "elogiile" inteligente ale compozitorului Cristian Misievici (elogiu Cvartetului op. 132, elogiu imperfecțiunii, anonimatului ca formă a spiritului de echipă, elogiu umbrelor, Iașului, elogiu la o Integrală) care au înlocuit obișnuita prezentare a unor programe de concert.

A fost bine venit și organizarea simpozionului cu tema: "Voces un *Stradivari* al cvartetelor românești de coarde", la care au participat un număr însemnat de compozitori și muzicologi din Iași, București și Cluj-Napoca. În ambianța cu parfum de epocă a Palatului Roznovanu, s-a petrecut un schimb de idei din care a rezultat nevoia unei și mai strînse conclucrări între instituțiile muzicale locale și membrii Cvartetului "Voces", renumele și exemplul acestei formații contribuind esențial la consolidarea și afirmarea prestigiului vieții culturale ieșene. O pată de culoare a adus simbolică scrisoare adresată "Maestrului Ludwig van Beethoven" de dna Vasilica Stoiciu-Frunză, de fapt un elogiu adus Cvartetului "Voces". Participînd pentru scurt timp la simpozion, dl. Constantin Simirad a reiterat propunerea ca membrii Cvartetului "Voces", și alți oameni de cultură, să aparțină patrimoniului național, cu implicațiile socio-umane și materiale presupuse de o asemenea condiție.

Concertele "Voces" s-au încheiat cu un program ce ne-a oferit două surprize. În primul rînd, prezenta la Iași a violoncelistului Martin Lovett, membru al Cvartetului "Amadeus", care a participat, cu o nobilă distincție, la interpretarea cvintetelor cu două violoncelle de Fr. Schubert (op. 163) și J. Brahms (op. 34). În al doilea rînd, prezentarea în primă audiere absolută a Cvartetului nr. 4 "Ludus Modalis", dedicat de compozitorul Sabin Păutza eminentilor membri ai cvartetului ieșean.

Cum ideea elogiilor, propusă de Cristian Misievici, a prins, dominînd și discuțiile de la simpozion, cred că pot folosi acest prilej pentru a rosti un elogiu iubitorilor de muzică din Iași. Prezența lor numeroasă, atentă și entuziastă, a demonstrat că în ciuda atîtor evenimente derizorii care ne supralicitează, îndepărtîndu-ne, aparent, de valorile autentice ale vieții, nevoia de frumos, de adevăr și sublim rămîne o permanentă.

Viva "Voces"!

Al. PASCU

Asta e culmea! Înmuia în mirabila muzică a concertelor de cvartete din *Integrala Beethoven* cu care ne-au regalat inegalabilele arcusuri ale Vocesilor, am primit cu oarecare entuziasm invitația de-acum prietenului și colegului "de buget", Domnul "T" - așa cum îl hiper-abreviază intimitii săi pe consilierul șef al Inspectoratului pentru Cultură al Județului Bistrița Năsăud pe Gavril Tărmure - de a mă număra printre participanții colocviilor "Cosbuc". Deși "Integrala" era la mai bine de jumătate, partea a doua mai avea două concerte, miercuri și joi, apoi un seminar dedicat celor douăzeci și cinci de ani de activitate ai cvartetului "Voces", urmînd ca "opera" să fie încoronată de concertul final cu un cvartet semnat de "americanul", bunul nostru prieten Sabin Păutza, în premiră mondială și două cvintete în care Voces l-a avut ca invitat de onoare pe marele cellist Martin Lovett, membrul celebrului cvartet britanic "Amadeus", deci, în ciuda acestor evenimente muzicale de talie europeană și nu numai, am preferat să plec la Bistrița. Am avut pentru această renunțare mai multe motive pe care nu le enumăr pentru că nu le veți crede sau înțelege, dar dintre care vă voi mărturisii cîteva legate tocmai de Vocesi. Am vrut să mă depărtez de acești muzicieni desăvîrșiți pentru cîteva momente, să mă degajez de prezența lor fizică, pentru a mă putea obiectiva, pentru a le putea urmări cu ochii minții aura cu care s-au împremuiat într-un sfert de veac de muzică. Am vrut să descifrez, departe de ei, excepționala lor existență, tulburătorul lor succes, să încerc să înțeleg ce înseamnă o viață înmulțită cu patru în care succesele, laudele, superlativele, aplauzele, ovatiile la scenă deschisă, îmbrățișările cu ochii în lacrimi a zeci de mii de melomani de pe întreg mapamondul, strîngerile de mîna ale zeilor contemporani ai muzicii le-au oferit-o ca de la egal la egal, toate acestea suprapuse concert după concert, săptămîna după săptămîna, an de an, deceniu după deceniu, într-o piramidală configurație apologetică de care puține personalități s-au bucurat pe parcursul existenței lor. Am întrebat, cu aceiași ochi interiori, patru OAMENI într-o devenire grandioasă, într-o urcare spre lumini care nu i-au orbit și la care noi, oamenii de rînd, aspirăm cu mîinile streșnă la ochi. Ori, am vrut să știu, să înțeleg mai bine ce înseamnă să trăiești de o bună bucată de vreme în lumina pură a eterului locuit numai de genii. Am vrut să știu de ce lumina aceea pură nu-i arde, nu le devorează ființa fizică, ci dimpotrivă, îi primește și-i învalue în eternitatea ei.

Am avut șansa (o fericire care, iată, a împlinit mi se pare mai mult de un sfert de veac - pe Vocesi i-am cunoscut pe fiecare în parte și apoi laolaltă încă din studenție -) de împărțită de a fi prezent în viața cvartetului în momente esențiale ale existenței lor. Am fost martor al trecerii lor de la truditarii arcusurilor întru împlinirea tehnică a talentelor lor de virtuozii ai instrumentelor cărora li s-au dedicat, pînă la aura aristocratică, nobilă, a performanțelor pe care le obțin astăzi parcă fără nici un efort. Știu, ca de altfel mulți dintre cei care i-au înconjurat cu dragostea prietenescă pe care însăși ființa lor o presupune, că în spatele acestei aristocratice gestici pe scenă se află o indescrisibil de uriasă muncă. Îmi aduc aminte că, într-o discuție cu celebrul pianist Aldo Ciccolini, i-am amintit maestrului că muzica i-a adus nenumărate satisfacții de ordin material. Mi-a replicat: "Este adevărat. Am multe vile frumoase la Miami, Palma de Majorca, Sain Tropez sau pe Valea Loarei. Dar să știți că în fiecare există un pian..." Dacă i-aș întreba pe Vocesi cum și-au petrecut vacanțele mi-ar răspunde, poate, fiecare, conform hobbyurilor proprii: la mare, la munte, la pescuit, făcînd sport etc. Dar întrebarea mea ar rămîne retorică că eu știu că pretutindeni sînt însoțiti de nelipsitele lor instrumente. Am mai avut șansa de a-i asculta - momente sacre pentru mine, pentru că Voces ridică interpretarea partiturilor la nivelul divinației - în tot felul de săli de spectacole mai mult sau mai puțin profesioniste; i-am ascultat în locurile insolite, cum ar fi sub scena Filarmonicii unde lemnăria de acolo transformă spațiul închis într-o adevărată cutie de rezonanță; dar poate cele mai alese momente au fost atunci cînd reuseam să ajung spre partea a doua a repetițiilor lor din sălița din clădirea Filarmonicii ieșene unde eram primit cu bratele deschise, cu un amical zîmbet de complicitate și unde mă regalam cu minunatele sunuri preluate atunci de mine cu o aproape bolnăvioasă sau vicioasă individualitate și care, la concertele oficiale erau răspîndite publicului cu generozitate din prea-plinul trăirilor muzicale ale celor patru. Cei patru pentru eternitate, Bujor Prelipceanu, Anton Diaconu, Constantin Stanciu și Dan Prelipceanu, și-au înscris definitiv numele în istoria celor mai frumoase pagini ale muzicii din toate timpurile. Cînd îmi va fi dat să părăsesc această lume o voi face împăcat că am fost contemporan și prieten cu muzicieni de talia unui Vasile Spătăreanu, Sabin Păutza, Anton Zeman, Cristian Misievici, Mihai Cozmei, Bujor Prelipceanu, Anton Diaconu, Constantin Stanciu, Dan Prelipceanu, Roman și Alesio Vlad, Aldo Ciccolini și lista ar putea continua.

P.S. Participarea lui Martin Lovett la sărbătoarea muzicală de la sfîrșitul lui octombrie 1998 nu a făcut decît să confirme adevărul că muzica la cele mai înalte nivele nu cunoaște nici un fel de frontiere.

BRAVISSIMO!

Muzică sacră în spațiile românești (XIX)

Societatea Corală "Carmen" și creatorul ei Dumitru Georgescu Kiriac

V. BĂCĂRAN

Tradiția bineînțeleasă - spunea Ovid Densusianu - e ca o coloană de marmură rămasă de la un templu vechi, pentru a înălța un templu nou.

Referindu-se la această tradiție autorul citatului își îndreptă privirea spre ceea ce s-a creat valoros în trecut, spre o artă care exprimă o mare forță de expresie și originalitate: suflul poporului român.

Dumitru Georgescu Kiriac, prin activitatea și creația sa reprezintă în istoria muzicii românești un moment important și a-i considera meritele doar prin prisma valorificării folclorului nostru ar fi, credem, o greșeală.

Spre deosebire de alți compozitori români care au studiat la Paris, fostul elev al lui Vincent d'Indy nu a plătit tribut impresionismului francez și nici altor curente la modă din acea perioadă. După ce și-a însușit un meșteșug solid, Kiriac se întoarce în țară și își dedică întreaga activitate muzicii românești. Cînd afirm acest lucru nu mă refer doar la activitatea sa componistică, ci și la aceea de admirabil și entuziast interpret, om de știință, pedagog, foclorist, organizator și fondator al Societății corale "Carmen". Concertul de inaugurare a avut loc la 18 decembrie 1901, sub direcția lui D.G. Kiriac, programul cuprînzînd alături de creații ale muzicii universale, lucrări românești, religioase și laice.

Adresîndu-se unui public numeros și dornic să asculte o muzică pătrunsă de un accentuat spirit românesc, Societatea corală "Carmen" își alcătuia repertoriul pe baza unui conținut educativ, cu texte literare convenite, destinate a fi ascultate în bune condiții de melomani. Din acest punct de vedere, nu numai că și-a pus interesante întrebări, dar le-a și rezolvat convingător.

În colindele interpretate de Corala "Carmen" întîlnim multe exemple prin care se afirmă teza că acest gen muzical este cel mai vechi cîntec românesc.

Un loc aparte în repertoriul acestei emblematiche formații îl are creația corală religioasă, semnată cu predilecție de compozitori români. *Liturghia psaltică* este o lucrare de mari proporții în care D. G. Kiriac dezvăluie elemente armonice și modale, precum și o variație ritmică intensă preluată din folclorul nostru. În alte lucrări religioase, de mai mici dimensiuni, Kiriac se dovedește a fi stăpîn și pe tehnica contrapunctului imitativ, de tip palestrinian. Exemplele ar putea continua cu alte lucrări semnate de compozitori români, întîrîndu-ne convingerea că există o strînsă legătură între creația acestora și interpretare.

Mentionez că Societatea corală "Carmen" a prezentat un impresionant număr de concerte atît în București, cît și în Banat sau Transilvania. În alte centre ale țării, alte formații corale au avut fără îndoială o importantă activitate, animate fiind de aceleași nobile idei și sentimente. Corul Mitropolitan din Iași, Reuniunea de Cîntări și Muzică din Lugoș, alte formații de profil din Brașov, Sibiu, Reșița, Craiova etc.

După trecerea în neființă a lui D.G. Kiriac, conducerea Societății corale "Carmen" a fost preluată de Ioan D. Chirescu, avînd o incontestabilă contribuție în popularizarea creației laice și religioase, punînd accentul pe talmăcirea cît mai expresivă a muzicii românești.

OKTOBERFESTE sau Viagramații și politica

de ALIBABA

Hotărât, trebuie să-mi iau tâlpăsița, cum se zice pe aici.

Nu mai pricep nimic, nici măcar calendarul, când nu eram încă *bigismen* ci doar simplu *bisnițar*, vizitator de muzee unde putea fi valorificat coniacul *Mudinna* (un alcool colorat maroniu și îmbuteliat într-o sticlă având forma unei țărâncuțe) știam că trebuie să aștept începutul lui noiembrie pentru a le furniza pravoslavniceilor băutura necesară sărbătorii MROS (Marii Revoluții Socialiste din Octombrie). Între timp însă, din lipsă de lichide și lichidități, tarul Bons a vândut secerale și ciocanele iar pentru echilibrarea balanței de plăți a Rusiei va fi declanșată operațiunea 4 M. Adică Marea Mumie din Mausoleul Moscovic și face un turmeu în jurul lumii, înlocuindu-i pe halerini Balsoiului și ai Kirovului (mori de foame în Rusia sau fiind lectii de dans handicapaților motori din Tara Soarelui Apune). Surse bine informate spun că va putea fi văzut doar patru zile pe săptămână la Cantina Unu, în dialog cu Tuck and Kamen...

Marko contra Marga și auricuriarilor

Modelul decedat la ruși învie însă pe aici. Marele Dregător al Scoalelor de Toate Rangurile a deschis în ast un universitate bahluiotă cu vreo patru zile înainte de începerea cursurilor. Vă dați seama ce pierderi avui din cauza acestui decalaj: conțam pe o mare de studenți veniți să-l aplaude pentru minunatele condiții de cazare dar și pe o mare de greviști dornici să scandeze "Nu vrem școli și nici salarii! Că avem curicuriarilor".

Studentii făceau însă coadă la cămine, iar temerarii reprezentanți ai dascălării se pusese pe făcut planificări, organizând în schimb, cu aprobare de la *Inspektorat*, o deplasare la Cetatea lui Bucur, unde nu se afla nici Marele Bei (plecat și el pe undeva), nici Bradu Vasile Mare Dregător, venit și el să vadă Casa Universitarilor din Iași, unde s-a înregistrat o declarație difuzată seara de TVR ca fiind făcută în Capitală. Așa că sindicalistii dascălești au descălicat în Bucur City pentru a-și negocia drepturile cu o delegație formată din *Primul Mare Pazitor* al Dregătoriei Scoalelor, cu *Marele Sobor al Președinției*, cu *Președintele Directoarei Generale a Regiei Naționale "Mătura și T-ul"* și cu *Expertul în Periere Sefilor* de pe lângă Cabinetul cu scaun găurit al președintelui consiliului de sinistri.

Întors acasă, turștii de la sindicat au transmis următorul consens: NU MAI CEREM NIMIC. Și asta din două rațiuni:

- economice (că nu e de unde)
- polit-etnice, că dacă noi, *majoritarii*, venim cu cereri, ce pretenții putem avea de la *minoritarii* care vor să-și facă universități pe limba lor.

Așa că vom lăsa capra noastră să lesine de foame și ne vom bucura că a lor crapă înainte de a se naste, că nu de altceva, dar de la autonomie universitară și lingvistică, miine-poimîne vor ajunge la cererea de federalizare a robinetelor de la chiuvetă. ba chiar și la *autonomia meteorologică*, refuzând să declare genurile din Covasna în cadrul *minimelor și maximelor termice naționale*.

Între timp la Clinica Neuropeană cunoscută sub numele de Mărcuța (rebotezată "Mărguța" în onoarea corpului profesoral din toată țara), *Adunarea Generală a Curiculatorilor*, reunindu-i pe specialiștii în pedagogie, pedologie, pedofilie și pederastie care se ocupă de programele școlare de modă nouă și de planurile unui învățământ ce se dispensează de bani, a elaborat *Meniul Unic Național al Dascălării*. Este vorba de *Marga-Rina Marko Bella* unsă pe piine din sortimentul "fie cit de rea". În fața *massmidioților* Marga Bella se trage de păr cu Andrei Marko și dă declarații fumigene, doar-doar dascălii și elevii vor uita că-n clasă plouă și e mai frig decât afară, că școlile-s din epoca de aur. Iar maistrul mare peste constructori, cel ce-i învăță să zidească, fu unul Anghello Stanco Mare Romano, apărător al cauzei naționale acum, dar înălțînd pe vremuri școale după deviza: *un cincinal să țină că apoi venim să cîrpinim și-n felul asta cu drag mereu muncim*.

Vin din Via "Graul Național"

Să nu vă închipuiți însă că auricuriarilor s-au mulțumit să prevadă doar meniul *didascalicesc* al Educației Naționale. Pentru că orice mîncare cere băutură, *Cantina Unu* oferă cel puțin de două ori pe săptămînă (din cele patru zile de la început) băutura preferată în cadrul unui *toc-you*. Deschizi televizorul și o vezi pe circummăreașă Măriuca Tucă agîndu-i bretelele (singura parte expresivă a întregii sale persoane) și întrebînd pe toată lumea: *DA sau NU-i așa că nu sunteți de acord cu înființarea unei universități multiculturale?*

Ce știe ea despre cultură se oprește la practica agricolă făcută în copilărie, dezacordurile-i sar din gură o dată cu saliva cînd se înfurie dacă nu-ți scoate replica dorită, cînd dacă, zicînd altfel decât ea, nu adaugi: *sunt un trădător, un separatist și un iredentist*.

Unul dintre ultimii iepurași trasi de urechi fu un ardelean care comise imprudența de a spune că *s-a săturat de România*, în loc să spună pur și simplu că i se înființă să se ridice *nesatiul de masa*. Iar pentru că bretelele-i nu erau destul de tari, Măriuca Tucă îl chemă în ajutor pe unul numit Cristian Vadim Tudor Babescu, redactor-șef la gazeta *Neadevărul*, aceea care-i împroșca prin '90 pe toți cei ce nu cîntau: "Iiescu apare! Soarele Răsare".

Între timp gazetarul a evoluat. A descoperit că *femeile nu-s oameni* (și are dreptate dacă e să considerăm *etalonul speciei*) și este falu-SOCRATIC pînă și în forma și conținutul obiectului ovoidal care iese prin deschizătura cămășii și se holbează la interlocutori, mișcînd desenul sprincenelor ca Mefisto pe scena Operei din Butimanu, sau fixînd camerele de luat vederi cu luciura suprafeței lunare ce are scîlpirea pielii de pe fesele ministrului de interne, că de acolo i se trag apucăturile de anchetator din filmele de duzină ale anilor '60. Din aproape în aproape, nu l-a făcut pe iepurașul din Ardeal să spună că n-are ce căuta în cimitirul Bellu dacă nu-i permite lui, mare gazetarnic, să participe la alegerea Sfatului Ardealului. Mă uitam și mă minunam: oare turștii care vin pe la noi i-au adus cu toții, din partea guvernelor lor, *carte de alegător* valabilă în țările de origine?

Privindu-l, mi-am dat seama ce-i lipsește: o doză de *viagramatică* ce l-ar scuti de penibilele crize *grafonimofoniace* contra femeilor (confundate probabil cu FMI, teroarea noastră națională!) și i-ar mări puțințele intelectuale, astfel încît să renunțe la *turbarea navelor la televiziune* (în engleză: *livimasturbeisan*). După o cură de vreo două trei luni ar arăta ca Louis de Funès (vezi imaginea) pregătindu-se să joace rolul lui *Gavril de Jeu* în filmul "Marea debarcare". În ceea ce mă privește, m-am hotărît să nu mai plec: deschid un magazin cu firmă grecească: *ViaGRAMATopulos* în care vînd lucrări despre cultivarea limbii prin legarea subordonatelor cînd la stînga, cînd la dreapta, în funcție de vîntul *politic* (de aici și coada grecoîdă a numelui firmei).

Ultima oră. Aflu că, luînd din greșală o doză de Viagra, Mărioara de la Cantina Unu s-a trezit campioană de arte marțiene (Kung Fu) și are de gînd să părăsească cămările de luat vederi pentru a-și deschide o sală de antrenament (Kung Fu Bucă Show)

Note

* Adică Feste de octombrie
După cum vedeți, imaginile au timbre, așa că n-am probleme cu ministrul VREMES

Comentarii la regulile lui S.S. Van Dine (V)

Liviu PAPUC

15. Adevărul problemei trebuie să fie tot timpul aparent- cu condiția ca cititorul să fie destul de perspicace pentru a-l sesiza. Prin aceasta vreau să spun că dacă lectorul, după ce a aflat explicația crimei, ar reciti cartea, ar vedea că soluția i-a rînjit permanent, într-un fel, în față - că toate indiciile duceau într-adevăr către vinovat - și că, dacă ar fi fost la fel de isteț ca și detectivul, ar fi putut rezolva misterul el însuși, fără a se duce pînă la ultimul capitol. Faptul că cititorul inteligent soluționează deseori, în felul acesta, problema este de la sine înțeles.

Foarte frumos spus, concluzie logică a respectării unor dintre regulile anterioare, dar practica nu ne prea arată astfel de performanțe din partea cititorului, decît în cazul unor scrieri de duzină. În fond, una din marile calități ale unui bun roman detectiv este tocmai reușita în disimularea, în spatele unor indici reali, a adevărului.

16. Un roman detectiv nu trebuie să conțină lungi pasaje descriptive, nici o cochetare literară cu chestiuni secundare, nici o analiză de personaj elaborată cu subtilitate, nici o preocupare "de atmosferă". Astfel de aspecte nu au un loc vital într-o înregistrare a unei crime și a procesului deductiv. Ele întrerup acțiunea și introduc aspecte irelevante scopului principal, care este de a emite o problemă, de a o analiza și de a o duce pînă la concluzia încununată de succes. Fără îndoială că trebuie să existe suficienți descrieri și caracterizare a personajelor pentru a-i conferi romanului veridicitate.

Iată o regulă respectată, dar care, din păcate, nu este luată în considerare ca atare de către criticii literari. Aceștia, îndeobște, reproșează tocmai lipsa acestor elemente din construcția romanului detectiv - motiv suficient, consideră ei, pentru a trece contribuțiile genului pe o linie secundară, dacă nu chiar moartă. Tot din același motiv acestia acceptă, eventual, valori detective cum ar fi romanele lui Graham Greene, Durrenmatt, Dostoievski (Crimă și pedeapsă) ș.a., omițînd faptul că, în felul acesta, se îndepărtează de la condiția de bază a existenței genului.

17. Într-un roman detectiv, un criminal profesionist nu trebuie niciodată să fie împovărat cu vina unei crime. Crimele comise de spărgătorii de case și de bandiți sînt domeniul departamentelor de poliție - nu al autorilor și detectivilor amatori scînteietori. O crimă cu adevărat fascinantă este aceea comisă de un stîlp al bisericii sau de o fată bătrînă recunoscută pentru operele sale de caritate.

Recunoaștem aici trăsăturile de bază ale romanului-enigmă clasic, pentru că mai recente tendințe americane și nu numai (Burnett, Spillane, J.P. Manchette etc.) permit pătrunderea crimei organizate în paginile cărților lor. Este o diversificare a modalităților de abordare datorată, desigur, și unei schimbări în gustul public. Dar rămîne întrebarea dacă aceste produse mai sînt romane detectiv. Tot ceea ce se produce astăzi și se denumește prin genericul thriller se situează, mai degrabă, în afara genului detectiv

născocitorul de gînduri

Neghiobii (I)

Vasile POPA-HOMICANU

O, venerabile, putine merite voi avea în această "încercare", chiar dacă veșnic hîrțile se adună în fața ochilor mei, dar dacă acestea, prin îndelungă strădanie în socoteala multor personaje care m-au reținut cu gîlceava victii lor, deseori încercîndu-mă, rivali și prieteni fiindu-mi, un conglomerat bizar de mizerie și minciună, de lingusire și spaimă, de înfăptuire și nechibzuință, și cite altele, scrisul a reținut nu doar trîndăvia și lasitatea, orgoliu nespus și absența demnității, continua desirare a unor voințe bezmetice, în funcționarea plicticoasă a lumii. Am început "încercarea", m-am oprit, am suferit pentru că divinul nu mă ajuta, povara acesteia era mult prea grea. Sfînta trîndăvie a lucrului ne-făcut îmi era mai ușoară. N-am să uit niciodată o întîlnire de tîhnă, cu încă doi prieteni, care s-a sfîrșit prost. Deci trei fiind, fiecare își exprima părerea, în felul său, asupra unor chestiuni metafizice, un filozof, unul din prietenii mei, om de mare profunzime a minții, cu experiențe bogate trăite în viață, celălalt literat, un fel a spune, pentru că mi-am dat seama mai tîrziu, cît mă înșelasem asupra acestui om, bun vorbitor, cu un debit devastator în verbiajul său, celălalt eram eu, desigur, ascultătorul, adunînd precum un confesor zberilele celor doi care discutau aprins, și rar implicîndu-mă în discuția lor. Nu e ușor să asculti, ba aș spune că e cea mai dificilă misiune la vreo întrunire, la care se bea mult, se mîncîncă și se vorbește, grea, pentru că trebuie să asculti atîtea neghiobii, cuvinte pudrate cu voma desfrîului minții. Dar să revin la acea întîlnire, cei doi amici discutau aprins, filozoful sfîșia rece nesocotința ideilor celuilalt, care povestea vrute și nevrute, într-un torrent de foneme oarbe care inunda încăperea. Iar eu savuram cu nesățiu, (iertare perversului) acel dialog întortocheat, în care se confruntau două "entități" reflexivul și flecarul. Flecarul amic, gras și agresiv, detinător de multe informații picante, cu rost în povestire, se pierdea în divagații, fără măcar să prindă vreo idee, celălalt, îi citeam pe chip nemulțumirea și enervarea, încerca să-l strunească, cu bun simț, ca orice spirit îndelung educat. La o vreme socraticul amic se ridică în picioare, cu dispreț și spuse tunînd: "dum-

și mai mult în aceea a romanului de aventuri (cît mai sîngeroase).

18. Crima dintr-un roman detectiv nu trebuie niciodată să se dovedească a fi un accident sau o sinucidere. A sfîrși o odisee detectivistă printr-un astfel de anti-climax înseamnă să-l înșeli pe cititorul încrezător și bun la suflet.

Mai ales în ziua de astăzi, datorită incapacității autorilor de a mai duce de nas cititorul cu ușurință, se apelează la falsuri de genul de mai sus. Dar chiar și superba Agatha Christie, în perioada interbelică, ne strecoară o sinucidere în *Zece negri mititei* (drept fiind că sinucigașul este, în același timp, și autorul unei serii de crime).

19. Motivele tuturor crimelor dintr-un roman detectiv trebuie să fie personale. Comploturile internaționale și politicile războinice aparțin unei alte categorii ficționale - povestilor cu servicii secrete, de exemplu. Dar o istorioară cu crime trebuie păstrată gemuetlich, ca să spunem așa. Ea trebuie să reflecte experiențele de zi cu zi ale cititorului și să ofere un oarecare debuseu propriilor sale emoții și dorințe reprimite.

Pe canavaua situației internaționale au fost brodate destule intrigi, mai ales după ultimul război mondial. În România a proliferat aproape în exclusivitate romanul de spionaj, considerat, însă, în mod fals, tot "polițist" (aceasta și pentru că, nu-i așa, toate problemele personale, individuale fuseseră rezolvate, doar imperialismul internațional mai dîndu-ne de furcă și cadorisindu-ne cu niscai cadavre! Unde mai pui că depistarea unor agenți străini, cu ajutorul consistent al populației conștiente de adevărurile perene ale societății în care trăia, dovedea superioritatea de necontestat a unui sistem votat în "unanimitate").

20. Și (pentru a-i da propriului *Credo* un număr rotund de puncte) voi da aici o listă cu cîteva dintre procedeele pe care nici un scriitor de romane detectiv care se respectă nu și le va permite. Acestea au fost folosite de prea multe ori și le sînt familiare tuturor adevăraților iubitori ai crimă literară. Folosirea lor echivalează cu o măturisire a incapacității și lipsei de originalitate a autorului. (a) Să determini identitatea vinovatului prin compararea unui muc de țigară lăsat la locul crimei cu marca pe care o fumează unul dintre suspecți. (b) Sedința de spiritism imaginată pentru a-l înspăimînta pe vinovat și a-l face să se dea în vileag de bună-voie. (c) Amprente digitale falsificate. (d) Alibiul cu date fictive. (e) Cîinele care nu latră și revelează în felul acesta faptul că intrusul este cineva din familie. (f) Atribuirea finală a crimei unui frate geamăn sau unei rubedenii care seamănă la perfecție cu persoana suspectată, dar încentă. (g) Seringa hipodermică și picăturile adormitoare. (h) Înșăptuirea crimei într-o cameră închisă după ce poliția a pătruns de fapt în ea. (i) Testul vinovăției prin asociație de cuvinte. (j) Cifrul sau scrisoarea codificată, care este, în cele din urmă, deslușită de detectiv.

neata domnule, nu ai nimic în scăfirle, nici o idee, zadarnic lauzi cu atîtea titluri, nu ai forța conceptualizării!..." Dar ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, flecarul își continua neobosit tirada, din cînd în cînd, ochii porcini scăpau luminițe drăcești, reflex al unor nebănuite patimi care, probabil, colcăiau în sufletul său...

Filozoful meu prieten a căzut pe scaun, a luat și a băut dintr-o sorbitură paharul cu vin, apoi s-a ridicat și spunînd doar "destul, prea destul", a plecat. Zadarnică încercarea mea de a-l opri, era pornit, și n-aveam cum să-l astîmpăr. Cînd m-am întors, flecarul își sorbea tacticos din pahar vinul și zîmbea, iar eu nu citeam pe fața lui nici o interogație. "Să bem, a spus, acum sîntem singuri, stăpîni pe situație!", în fond noi sîntem cei mai mari, o să-i dăm pe toți gata, o să le arătăm noi lor, cine sîntem". N-am răspuns în nici un fel, intram în "consens" cu flecarul, culoarea retoricilor sale mă fascina, și-mi spuneam că un asemenea om e rar de găsit. Îmi vorbea despre proiecte unice, mărete, inconfundabile, și de mare valoare artistică. Timpul a trecut, după ani i-am frunzărit "opera" și am trăit senzația pe care o avusesse reflexivul meu prieten în seara aceea. O lungă înșiruire de cuvinte, fără nici o idee, și-am înțeles că voma minții sale putea să fie oricînd un rău în calea unei amiciții.

Reflexivul prieten și-a scuzat gestul dar am înțeles din evazive semne că-mi reproșează prietenia cu flecarul literat, gîndind, asemenea ție, venerabile Erasmus, cum că toate prietenii se întenciază pe asemănare. Nu m-am văzut gresînd, ba chiar am făcut caz de "independentă" mea, dar judecînd pe fiecare dintre noi, am spus că niciunul nu e scutit de frumusețea și povara neghiobiei, eu confesorul neghiob, laș și "superior" la orice intervenție, dotat cu pragmaticul gînd de a se agăta de alții și de a-i supune caznelor propriului spirit, neghiobul flecar, atît de generos, dar atît de insensibil și pătîmas în sinele său, și prin asta un mare impostor, (de unde autenticitate la un spirit gol?), apoi amicul datat și datat cu "puterea conceptualizării", intolerant, orgolios și fără simțul umorului, îndeajuns de sigur de sine ca să se îndepărteze de alții, oare nu e acesta un mare egoist!...

Am mușcat momeala, venerabile, departe de orice dispreț față de oameni și față de faptelor lor, aceștia sînt mai vii și mai "palpabili" cînd încep în cuvinte.

Lord Yehudi Menuhin: "George Enescu era un om extaordinar care aparținea lumii întregi"

Poate că ați auzit în timpul Festivalului "George Enescu" în anul 1998, am aflat că titlul de Lord de Stoke d'Abernon vine de la locul în care a înființat Menuhin în 1962, un cămin pentru copiii talentați și că acest loc este în vecinătatea Londrei.

Este cunoscută poziția deosebită de cetățean al lumii cu preocupări diverse, a Lordului Menuhin. Fundația pe care a înființat-o sprijină tinerii talentați să-și consolideze cariera. Melomanii știu că violonistul Menuhin a fost primul artist evreu care, după război, a cântat sub bagheta unui dirijor german. Ultimul argument ar fi programul concertului prezentat împreună cu orchestra Festivalului din Budapesta: Enescu și Bartok.

Toate acestea m-au făcut ca, pentru a-i înțelege mai bine personalitatea, să abordez două teme în interviu pe care am avut bucuria să-l înregistrez: prima - cum vede Lordul Menuhin interdependența dintre muzică și politică; a doua - opiniile sale privind educația, deja aplicate într-o serie de țări europene.

"Geografia nu înseamnă atât de mult. Sentimentul culturilor e important, nu granitele", spune Lordul Menuhin. Astfel a început să-mi vorbească despre strânsa legătură dintre muzică, educație, cultură, atitudine umanitară și iubirea aproapelui care, pe lângă că este o poruncă biblică, poate fi în ultimă instanță și o atitudine politică.

Menuhin nu îl alătură pe Enescu lui Bartok numai în programul de concert. El îi considera pe cei doi muzicieni asemănători: mari patrioți, nevoiți să-și părăsească țara, fără s-o uite vreodată și fără să piardă vreodată legătura cu tradițiile lor.

"Când le compari muzica, vezi că folclorul este foarte prețios la amândoi, amândoi au atins abstractul, stilizarea maximă în muzica lor, dar rădăcinile sînt în pămînt și nu au rupt niciodată legătura, nici Bartok la New-York, nici Enescu la Paris. El nu a pierdut niciodată această legătură, chiar dacă era una din persoanele cele mai cultivate: a studiat la Viena, a cântat sub bagheta lui Brahms cu Filarmonica din Viena, a studiat cu Helmesberger... Era foarte cult. Germana, franceza, engleza... îmi amintesc, l-am întrebat despre călătoria peste Atlantic. Și el a spus: "eu iau totdeauna vase englezești; englezii sînt singura națiune care înțelege mările". Și era adevărat.

Era un om extraordinar care aparținea lumii întregi și în aceeași măsură țării sale. Cît despre mine, noi trăim alte vremuri acum. Naționalismul extrem a otrăvit mințile oamenilor pe de-o parte pentru că a vrut să se întoarcă la ceea ce pare sigur (ca și fundamentalismul religios) și nu sînt gata să-și iubească vecinii ca pe ei înșiși, conform poruncii biblice. El a spus lucruri mari care nu sînt observate. De aceea eu nu iau în considerare granitele. Ele sînt doar rezultatul războaielor în Europa. Cele mai multe nu corespund nici unei realități. Sînt unguri în România, români în Albania, nu știu... toți sînt amestecați și trăiesc perfect împreună. Ca și musulmanii și hindușii în India, pînă cînd cineva s-a ridicat și a zis "nu trebuie". Trebuie să vă urîți unii pe alții, să vă omorîți". Și ei se omoară, și mii de familii, sute de mii de familii sînt mixte... E o prostie. O nebunie. Și apare un monstru ca Milosevic, care ar trebui să se alature galeriei tuturor monștrilor... Pămînt, teritoriu... nu contează

astăzi. Ceea ce contează sînt culturile. Trebuie să avem culturi independente, autonome".

Lordul Menuhin este convins că leagănul muzicii occidentale rămîne Europa centrală și de est. El spune că Europa vestică își descoperă muzica populară încă o dată în zilele noastre și că important este să fie protejată cultura unui popor, nu granitele sale.

"Acum există mișcări în Marea Britanie pentru redescoperirea muzicii bretone. Este începutul. E un semn că naționalismul e deja depășit în zilele noastre. Cel puțin în Europa, e trecutul. Guvernele sînt mai slabe, sînt sărace, și apar alte pericole, ale marilor organizații comerciale internaționale care încearcă să uniformizeze diferențele dintre oameni, să le egalizeze. Noi trebuie să protejăm oamenii și culturile lor și eu văd Europa mărîtă (din care sper că România va face parte în curînd) ca un gardian al culturilor europene, nu atît ca un parlament al unor națiuni independente - pe care trebuie să le păstrăm, pentru că națiunile există - dar pe lângă aceste națiuni care nu mai sînt deloc independente, avem nevoie de o reprezentare a culturilor europene care ar trebui să fie protejate de Uniunea Europeană. Aceasta este viziunea mea despre viitor, dacă nu se va merge într-o direcție greșită.

- Ați dăruit lumii un exemplu excepțional, ați ajutat oamenii să fie împreună cînd ați cântat sub bagheta lui Furtwangler, de exemplu. Aș vrea să știu dacă acesta a fost întotdeauna felul dumneavoastră natural de a gândi sau dacă este și o parte a vreunei ideologii.

- Nu. A fost natural. Furtwangler a fost un mare muzician pe care l-am admirat. Cînd am mers în Franța, la o lună după ce Parisul fusese eliberat și am dat primul concert în Parisul liber, la Operă, i-am întrebat pe colegii francezi pe care dintre muzicienii germani i-ar accepta. Era unul singur și acela era Furtwangler. Pentru că el n-a făcut niciodată propagandă. A refuzat asta. Și a ajutat atîția evrei din orchestră să scape... Era curat! Pentru mine asta a fost de-ajuns. Cînd aud ceva bun despre cineva, spun. Cei mai mulți oameni repetă doar ce e rău. Am fost fericit să spun asta despre un neamt. A fost drept să o fac, să întind mîna unei țări înfrînte și să sper să-mi fac prieteni. Vedeti, Germania a fost în multe privințe, un model după război. De exemplu, simțul de responsabilitate față de evrei și de țigani. Ei au deschis anul trecut o Casă a Documentării privind țigani în Heidelberg. Am fost la deschidere, alături de cele mai înalte personalități ale politicii germane, primarul din Heidelberg - o femeie încîntătoare... și o femeie în vîrstă, țigancă, singura supraviețuitoare dintr-un lagăr. Ea a scăpat pentru că era una dintre puținii care puteau să scrie și i s-a dat să scrie numele tuturor. Vedeti, germanii erau pedanți: ei nu ucideau pur și simplu, voiau să știe numele și de unde venea fiecare. Femeia a scris 24.000 de nume și din fericire lagărul a fost eliberat înainte de a fi la rîndul ei omorîtă. Mai tîrziu a venit și a dezgropat lista și a fost un semn extraordinar pentru o țară conștientă de vina ei. Cred că țările dau ce pot mai bun cînd oamenii lor sînt conștienți de vina lor.

- Ce ar trebui să facă politica pentru muzicieni și pentru viața muzicală, pentru că astăzi nu e corect ce se întîmplă...

- Nu cred că politica trebuie să fie întotdeauna hotărîtoare. Dar cred că politicienii pot să facă mai mult decît fac acum. De exemplu, ei cheltuie bani în mod nechibzuit pe arme. Dacă americanii și NATO vor să protejeze Europa estică, foarte bine. Ar trebui să li se spună "multumim, asta ne-ar ajuta să economisim o grămadă de bani", în loc să exporte arme din America în alte țări... e o prostie. Bani ăștia ar putea să fie folosiți pentru ajutor și asistență în cultură, educație... Cred că într-o zi va fi așa. Ei vor spune ce au nevoie. Ei să spună: e poluare în zona noastră, să facem ceva; sau:

pămîntul nostru nu mai e la fel de fertil, să găsim căi de a face culturile să crească; sau: copiii noștri nu au parte de educație potrivită, ce să facem pentru asta. Vreau să spun că toate cererile ar trebui să vină de la aceste grupuri. Nu se poate tot timpul de sus în jos - de la politicieni, să fie responsabilitatea lor, să-i facă pe toți fericiți. Nu. Oamenii trebuie să vorbească pentru ei înșiși".

Ideea susținută de Lordul Menuhin este că trebuie să ne cunoaștem propria cultură dar și pe cea a altor popoare, în special a vecinilor. Forta muzicii trebuie folosită în acest sens, dar ea are efect doar dacă se începe devreme și se intră în universul ei cu sufletul, nu prin exerciții teoretice.

"Copiii din primele clase ar trebui să cînte în fiecare dimineață. Și nu doar să cînte, ci și să danseze. Asta fac eu în nouă țări din Uniunea Europeană. Diferența este enormă. Există de asemenea o diferență între a cînta singur și a cînta în grup. Ei cîntă corale diferite în fiecare dimineață. Pe unele le compun eu, altele sînt tradiționale și s-a dovedit ce mare influență au: copiii din aceste școli fac progrese mai mari, studiază mai mult, se concentrează mai ușor decît cei care nu-și încep ziua cu muzică. Totuși, fondurile pentru aceste practici au fost tăiate, din motive prostesti. Este surprinzător cîtă stupiditate guvernează în zilele noastre.

- Vorbiți-ne despre aceste proiecte din cadrul Uniunii Europene.

- Am două proiecte prin fundația mea: unul e numit MUS-E, care privește aducerea în școală a muzicii și a artelor. Acest proiect merge foarte bine, în nouă țări, două dintre ele au semnat deja un protocol pentru includerea acestui proiect în întregul lor sistem de educație - este vorba de Spania și Portugalia. Diferența e mare, intri brusc într-o școală fericită, copiii nu se mai împart pe culori și pe rase, ei uită vechile prejudecăți. Cîntă și dansează împreună. E o școală perfect normală. Asta se întîmplă și în trei sau patru școli din Germania, patru sau cinci din Londra, vom începe și în Franța, în Austria, în Estonia și în Ungaria.

- La noi se discută despre reforma sistemului educațional, dar nu s-a ajuns pînă aici. Ce ar putea să facă România pentru a beneficia și noi de acest program?

- Mi-ar plăcea să încep și aici, am de asemenea idei despre educația copiilor, prin practică, nu prin cărți. Ei pot învăța orice: astronomie vorbind despre stele, medicina ajutînd oameni răniți sau bolnavi, ar fi un început pentru a le insufla dorința de a ajuta. Și cu muzica e la fel. Ideal ar fi ca părinții să le cînte copiilor înainte ca aceștia să se nască. Mi-ar plăcea să văd copii învățînd cîntece după ureche, fără nici o referință la teoria muzicii... Începutul învățării ar trebui să se facă doar prin exemple, nu teoretic."

Lordul Menuhin este convins că muzica, dansul, mima, desenul, actoria, folosirea corpului, pot să-i ajute pe copii să înțeleagă cum depind unul de celălalt pentru a crea o armonie. El mai spune că trebuie să ne cunoaștem muzica populară și pe cea a vecinilor, să ne cunoaștem propria muzică religioasă și pe cea a altor religii, să învățăm să respectăm cultura altor popoare.

Cu gîndul că toate aceste idei vin de la discipolul lui Enescu și înțelegînd cît de mult din personalitatea maestrului s-a transmis elevului său, am sentimentul că am atins în același timp noblețea unui spirit și o dată cu el ceva din aerul pur al înălțimilor, evocat de contemporanii atunci cînd scriau despre prezența lui Enescu și despre audiția operelor sale.

Daniela VLAD

Adio, Oxford, sau poate, pe curînd...

scrieri despre Oxford... Ca și cum ai încerca să condensezi în cîteva clipe secole de istorie. Pretutindeni zidurile clădirilor încărcate de ani domină secunda prezentului; te simți mic și copleșit de semeția arhitectonică și de importanța culturală a celor treizeci și cinci de colegii, a Bibliotecii Bodleiene (Bodleian Library), a Teatrului Sheldonian (Sheldonian Theatre). Dar cîte alte chemări străbat itinerariul celui ce încearcă să cunoască orașul.

Pe High Street zidurile înalte ale colegiilor alternează cu vitrinele magazinelor. În septembrie, pe strada St. Giles, se răsfată un tîrg ca o feerie de lumină și culoare. Și tot aici se găsește binecunoscutul pub "The Eagle and the Child" - loc de întîlnire a scriitorilor, frecventat și de cel ce a fost C.S.Lewis.

Piața acoperită, despre care se spune că se află pe locul unde, cu trei-patru secole în urmă, erau reprezentate piesele lui Shakespeare, oferă cumpărătorului cele mai variate produse, de la fructe la bijuterii. Hoinărind prin oraș, auzi dialoguri în atîtea limbi străine, încît te întrebă dacă Turnul Babel nu este chiar aici; turistii aglomerează străzile înguste, fac fotografii, sînt exuberanți; ei aparțin peisajului cotidian deși, zilnic, sînt mereu alții.

Cele mai importante zone de atracție rămîn colegiile. Cine spune Oxford se gîndește imediat la aceste impunătoare lăcașuri ale elitei învățămîntului: University College, cel mai vechi colegiu din Oxford, a fost construit pe la 1255, Merton College, fondat în 1264, Queen's College datează de la 1341, pe cînd All Souls' College a fost fondat în memoria lui Henric al V-lea. Grădina acestui colegiu este una dintre cele mai frumoase, iar capela sa în stil gotic (de altfel, fiecare colegiu are o capelă) constituie un alt monument arhitectonic. Magdalen College, înălțat în 1458, adăpostește în împrejurimi un parc al căprioarelor și, tot aici, se află turnul gotic

Ofelia ICHIM

(Bell Tower) de pe care, potrivit unui vechi obicei, corul colegiului intonează un imn în limba latină, pe 1 Mai, în zori. Continuînd plimbarea printre colegii, se ajunge la Corpus Christi College, ridicat în 1517, ori la Christ Church College, construit în 1525. Singurul așezămînt fondat la Oxford de Regina Elisabeta I-a, avînd ca menire învățămîntul, este Jesus College. Brasenose College, Trinity College ori St. Hilda's (rămas singurul colegiu destinat în exclusivitate femeilor) sînt alte cîteva dintre prestigioasele colegii din Oxford.

Biblioteca Bodleiană are un patrimoniu de mai mult de patru milioane de cărți, manuscrise și opere de artă. Cele trei corpuri principale ale bibliotecii sînt Old Library (Vechea Bibliotecă), New Library (noua Bibliotecă) și Radcliffe Camera. Pe lângă acestea, există opt "filiale", fiecare cu un specific bine definit: Bodleian Japanese Library (Biblioteca Japoneză), Bodleian Law Library (Biblioteca Juridică), Hooke Library (biblioteca pentru studenții de la facultățile tehnice), Indian Institute Library (care include Biblioteca pentru studiul limbii și culturii chineze și Biblioteca artelor estice), Philosophy Library (Biblioteca de Filosofie), Radcliffe Science Library (cu profil științific, inclusiv medicina) și Rhodes House Library (centrată pe politică și istoria americană și a Commonwealth-ului).

La rugămînta arhiepiscopului Sheldon, Sir Christopher Wren - profesor de astronomie la Oxford și arhitectul Catedralei St. Paul din Londra, a conceput planul pentru Teatrul Sheldonian, aflat în imediata vecinătate a Bibliotecii Bodleiene. Terminat la 1660, teatrul este locul unde se desfășoară ceremoniile de decernare a titlurilor universitare, însă aici nu au loc reprezentanții de genul celor care se petrec, de obicei, într-un teatru.

Alte puncte de atracție în oraș sînt Hertford Bridge (numit și Podul Suspinelor, copie a celui de la Venetia), Magdalen Bridge (Podul Magdalena) peste riul Cherwell, Ashmolean Museum (Muzeul Ashmolean) ori Blackwell's Bookshop (Librăria Blackwell) - adevărat labirint de unde poți comanda cărți apărute la marile edituri din lume.

Și acum, parcurile. Întregul oraș are o vegetație uluitoare de verde, ce îți odihnește sufletul și mintea. Grădina Botanică, elegantă ca o bijuterie, concepută în 1621, este cea mai veche grădină botanică din Anglia. Christ Church Meadow (pajiștea de la Colegiul Christ Church) respiră un aer de sălbăticie, de eliberare de orice constrîngere interioară în fața naturii. Parcul Universității dă impresia unei imensități verzi, foarte riguros împărțită în terenuri de sport și pîlcuri de plante ce fac concurență grădinii botanice.

Tamisa, numită aici, ca pe vremuri, Isis, aduce o briză mereu proaspătă; curgerea-i molcomă este, deopotrivă, bucurie și tristete, prietenie ori singurătate. Pe apele liniștite alunecă elegante și răsătate lebede precum și rate mici ca niște copii neastîmpărați.

Toate aceste binecuvîntări se cer cercetate pe îndelete, cu răbdare și cu minuție. Faptul magic ce se petrece este că, datorită oamenilor dăruți cu o deosebită putere de înțelegere și reconfortare și pe care îi simți mereu aproape, clădirile năpădite de solemnitate evenimentelor istorice îți devin prietene și îți dai seama că tu, om al sfîrșitului de secol XX, nu te mai simți împovărat de rezonanța sutelor de ani.

Într-un amurg desprins din pînzele lui Turner, cînd simți că sufletul nu mai este în stare să îndure atîta frumusețe a cerului, autocarul te poartă spre Heathrow, uriașul aeroport din Londra. Arunci o ultimă privire străzilor și clădirilor ce devin deja amintire. Cu celui lumină de culorile ce singurează pe cer, sufletești: adio, prieten drag, sau poate, pe curînd...

Maci în noiembrie

Victor STEROM

După ce i s-au publicat primele două cărți: *Fragmente dintr-o cavatină* (debut 1994) și *Ce departe e iubirea aceea*, ambele la Editura Porto Franco din Galați, Angela Baciu publică a treia carte *Maci în noiembrie*, Editura Dacia din Cluj - 1997. Lirica Angelei Baciu vădește o grație aparte, pusă în slujba relevării unor experiențe lăuntrice. Atmosfera pe care o degajă versurile sale reprezintă un contrapunct al unui fior dramatic, situat în partea invizibilă, așa cum firele de iarbă absorb sevele misterioase ale pămîntului ce le susține. "respir/ ca o clipă-n amiază/ între mîinile crispate de teamă/ lăsați-mă sentimente să vă spal/ pe mîini/ să vă spal pe ochi/ să vă spal pe picioare/ o boală veche adumbrită de ceata uitării/ tipă-n nestire/ întotdeauna m-am știut flacăra de iubit/ pasăre jucăușă/ tu ești un munte de tandrețe mi-ai zis/ prăbusindu-te peste umerii mei". Lumina, transparenta, suavitatea, acel limbaj de limpezi arderi sînt produsul unei reflecții în marginea suferinței existențiale, domnice a se converti într-o proiecție simbolică. Trupul tinde a deveni idee. "uneori/ mi se pare că sînt/ un veșmînt străveziu/ presimt/ un trup alb/ zid al dorinței/ ceea ce nu văd acum e aerul/ n-au pierit încă toate păsările/ iar el este aici/ mă feresc/ de lumina zorilor/ nu vreau să crape de ziuă/ copleșitoare imaginea trupurilor noastre înlătuite/ oare ce am uitat?". Poeta meditează prin sublimul fraged al imaginii care are nu numai rolul plasticității, ci și pe cel al unei semnificații. "lacrima mea risipită pe creștetul lumii/ aștept/ m-am așezat lîngă tine/ am ridicat o casă/ căsuța noastră din munte/ pașii înaintea mă repede în aerul nopții/ și nu fugi iar/ te rog nu fugi/ mă întunec dimineața/ vîzîndu-ți fața ușor obosită/ privește-orgolii dincolo de dimensiunea camerei/ peste un ceas voi pleca/ tăcerea se destramă/ sub pleoape." Dar Angela Baciu nu se pierde în generalitatea filozofantă urmărind ca într-un jurnal intim, micile evenimente ale orizontului său personal. În vîzduhul tomnatic al simțirii se aglomerează întîmplări mărunte, fragmente de peisaj și de trăire cotidiană, reflexe ale mediului citadin și ale unuia pur imaginar, cu valoare de sugestie în direcția confesiunii, într-o lucrătură de semne elegantă și coerentă. "în după amiază zilei de nouăsprezece octombrie/ m-am strecurat și eu în cerc/ să văd mai bine/ am așteptat/ iar va veni iarna și iar mă tem/ căci nu m-am ascuns cum trebuie și m-a văzut/ tu ești chiar zăbava - a zis/ trebuie să-astept liniști/ lacrima iat-o că vine/ fără regrete/ fără cînti/ sunetele intrară o dată cu noi în casa aceea veche/ milioane de femei treceau pe lîngă dînsul/ veneau de pre-tutindeni/ el necunoscutul/ omul cu o mie de poeme în brațe/ demult în vremea nunții sale/ trebuie să fi fost acolo/ trebuie să-i fi pus pe creștet/ cărbuni aprinși ca să rămîna tînar/ și nu se știe dacă/ brațul său nu-mi va fi chiar tîrîmul/ unde-am să mă odihnesc." Poeta se exprimă print-o sumă de notații ce alcătuiesc o peliculă sufletească precum o rouă în care se răsfrînge lumea înconjurătoare. Caligrafia realizată, cu o peniță subțire semnifică un mod de disciplinare a tumultului afectiv, vizibil în neastîmpărul liniilor ce se reiau pe ele însele, în alte și alte desene." se îndepărtează într-un nor de praf/ creștetul său mi se asează/ pe sîni/ aidoma unei frunze/ încărcată/ obosită." Toate poemele din această frumoasă carte sînt variante ale unei unice emoții care se pîndește pe sine.

Liviu PENDEFUNDA: Tratat de neurologie practică, vol. I și II

(Editura Contact Internațional, Iași, 1998, Colectia ATMA-15)

Prof. dr. Jan HURJUI

Trebuie să accept că Liviu Pendefunda este un om al surprizelor pozitive. Nu numai că este poet și că a publicat în 1987 o carte de proză *Drumuri prin Moldova*, evocând propria sa experiență de apostolat ca medic în rural, dar acum își încununează munca de dascăl, de specialist în neurologie, cu un tratat masiv (în două volume) de neurologie practică, pe copertele cărui se află tabloul său din 1978, intitulat *Sinfonie pentru crini și neuroni*. Iată că sînt exact 20 de ani de-atunci, de cînd L.P. vedea neuronii în perspectiva lor științifică, surprinzătoare și azi,

prin enigmatice pe care le includ sub toate raporturile!

Tratatul este prefațat de prof. dr. Vlad Voiculescu, din care citez: "autorul realizează o îmbinare echilibrată a noutăților cu bunele tradiții ale neurologiei clasice". Capitolele abordate respectă regula clasică și se deschid cu o introducere semnată de L.P. la editia întâi ("am scris această carte cu scopul de a veni în sprijinul celor ce vor să se inițieze în domeniul neurologiei") și la editia a doua (cea de față) cu precizarea: "consider apariția acestei noi ediții ca o necesitate determinată de germeii reformei sanitare în România de azi...". Sîntem, prin urmare, în fața unui efort de creație și de adaptare delcăr. Cuprinzător prin aceea că patologia neurologică este abordată în toate detaliile ei, pe boli și pe sindroame, formulate sistematic, didactic și cu acuratețe deplină și în același timp avînd un capitol de "Generalități asupra sistemului nervos" care pune în temă și interesează de la început medicii din diferite domenii ale activității lor practice și științifice.

Trebuie să mai subliniem că numeroasele fotografii (unele color) și scheme edificatoare pentru fiecare capitol vin în ajutorul înțelegerii unui teritoriu de patologie altfel arid și nu o dată greu descifrabil prin complexitatea pe care o impun problemele de neurologie. Din acest punct de vedere, "tratatul" aduce date noi și contribuții originale privind investigațiile moderne utilizate și de autor, ca de exemplu "Explorarea Doppler transcranian în care dr. Liviu Pendefunda are o deosebită experiență" (am citat din nou din prefața semnată de prof. dr. Vlad Voiculescu).

Volumul II cuprinde: "Patologia trunchiului cerebral", "Patologia cerebelului", "Patologia substanței reticulate" etc. Sînt de interes toate aceste capitole și pentru clinician și pentru cercetător. Este de notat că ambele volume beneficiază de un index alfabetic foarte util, cu notarea paginii la care găsim enunțurile respective și că la finele volumului II, o bibliografie selectivă menționează sursele cele mai semnificative care au ajutat la o altă de curpinzătoare formulare a capitolelor cărții.

Fără îndoială, "tratatul" reprezintă un succes ce nu poate fi neglijat, și el își găsește locul între cărțile importante ale neurologiei românești. Tot pe atît de adevărat este că grafica acestor volume este un motiv în plus ce îndeamnă la lectură. De unde și bănuiala noastră că autorul, un artist și un om de știință în același timp, a îmbinat frumosul cu utilul și de aici a rezultat o carte - ca o bijuterie, care se citește cu folos de la prima pînă la ultima pagină.

"Dincolo" de ocultism

Enigmaticele surse inițiatice

(urmare din pag. 19)

Si atunci talerele se vor mișca pînă ce vor ajunge într-un nou punct de echilibru. Iar între poliile planetei vom avea o altă axă, cu un alt unghi de înclinație: de la 11,5 grade ar putea trece la 10,8 grade sau la 12,4 grade. O diferență aparent insignifiantă, dar care la scara planetei este de natură să determine o nouă configurație a continentelor. Așadar: un nou pămînt. Si, implicit, un nou cer, pentru că altfel se vor vedea și constelațiile în acea nouă ipostază a poziției pămîntului.

Aceasta este una din situațiile tragice ale dansului lui Shiva. Si acum să ne reamintim imaginea sa alegorică, pentru a-i decodifica simbolurile: cercul de vâpăi este văzduhul ce înconjoară pămîntul sub strălucirea soarelui; cele patru brațe sînt cele patru puncte cardinale ale pămîntului; cele două aripi în flăcări - ce sugerează zborul și asigură echilibrul planetei ca rotire în jurul propriei axe și ca deplasare circulară în jurul soarelui - sînt cei doi poli magnetici: Nord (magnetism negativ) și Sud (magnetism pozitiv), funcție de care rămîne stabil unghiul de înclinație a axei pămîntului: iar demonul cu triplă alcătuire este trupul planetei, cu cele trei elemente de care depinde echilibrul rotirii în jurul axei sale înclinate și care asigură existența vieții și a spiritului pe durata unui ciclu întreg - suprafața uscatului, întinderea oceanelor și mărilor (din care a rezultat gheața depusă la cei doi poli) și văzduhul din jur. Altfel spus: pămînt, apă, aer - respectiv cele trei elemente primordiale din filosofia anticilor -, cel de al patrulea fiind focul, care aici simbolizează soarele și este reprezentat de cercul de vâpăi în care este încadrat întreg tabloul mitologic.

Nu știu cînd va avea loc acel fatal dans al lui Shiva în timpul cărui, prin ridicarea unui picior pentru a călca imediat cu celălalt, se va produce o modificare a unghiului de înclinație a axei planetei. Mă întreb însă, așa cum am mai făcut pe parcursul acestor însemnări, dacă nu e posibil totuși ca civilizația noastră, datorită calculatoarelor superperformante de care dispune, să poată identifica acel moment critic și, la limită, catastrofal. Și să-și ia măsurile de salvare - fie și parțială - necesare, cel puțin ca în cazul umanității de dinainte de Potop ce s-a perpetuat sub numele generic Noe, cu arca sa mitologică - și ea un nume generic privind mijloacele tehnice de supraviețuire a unei civilizații planetare.

Să sperăm totuși că următoarea intervenție a polilor pămîntului va avea loc în condițiile aceluiași unghi de înclinație a axei - și dansul lui Shiva va fi doar un spectacol acceptabil și, în unele privințe, chiar fascinant.

Ar fi cel de al cincilea eveniment de acest gen în perioada de după Potop - și am putea chiar să-i calculăm data aproximativă la care va avea loc; una destul de apropiată, se pare... (Va urma)

La pragul dintre două milenii

O revoluție fără reformă

George CEAUȘU

Pe lîngă "revoluția științifico-tehnică", un concept ce pare materialist și clișeal, dar care are un conținut real, asupra căruiia nu vom mai insista - considerînd că impactul științifico-tehnic se resimte deja chiar asupra vieții noastre personale - "revoluția în cunoaștere" (knowledge revolution) se manifestă prin cîteva fenomene asupra cărora se cuvine să zăbovim puțin.

"Revoluția în cunoaștere"...

"Calculatorul electronic face astăzi pentru omenire ceea ce acum cinci secole a făcut invenția tiparului" se declară într-un eseu celebru (J.-Jacques Servan-Schreiber, Barbara Crecine, *Revoluția în cunoaștere*, în: J.-Jacques Servan-Schreiber, *Sfidarea mondială*, Editura Humanitas, București, 1990, pp. 158-203), iar situația admite o paralelă istorică: apariția calculatului a provocat în epocă o reacție asemănătoare celei produse în secolul XIV o dată cu invenția lui Gutenberg. Să enumerăm cîteva manifestări ale "revoluției în cunoaștere": 1) transformarea băncilor și a bazelor de date, mai ales la nivelul Occidentului european avansat, în bănci de cunoștințe care încorporează inteligență artificială; 2) apariția, sub semnul sistemelor-expert (domeniul-pilot al inteligenței artificiale), a ingineriei de cunoaștere și a profesiei de inginer de cunoștințe; - cunoașterea se întoarce spre sine pentru a-și descopri ființa, cunoaștere se autocunoaște; 3) democratizarea calculatului, devenit personal, generalizarea informaticii domotice; 4) evoluția sistemelor tehnologice de la ideea de "viață artificială" la inteligența artificială; 5) dezvoltarea substanței de automat rațional a individului uman. Vom dezvolta într-un paragraf separat numai două dintre aspectele semnalate, convingîndu-ne de faptul că audiovizualul și actualitățile fac superfluă argumentația în sprijinul prezentei acestor fenomene.

Ingineria de cunoștințe este una dintre cele mai grele profesii, de aceea este și foarte bine plătită. În sistemele-expert orientate spre un domeniu sau altul, cunoștințele simbolice (algoritmii și date) sînt descrise într-o manieră destul de diferită de la un domeniu la altul, deci se ivesc imediat necesitatea - iar cînd se ajunge la sistemele multiexpert necesitatea este chiar imperioasă - să se elaboreze un limbaj mediu, care să "înghită" alte două limbaje de domeniu. Spre exemplu, trebuie corelat un sistem medical neuropsihiatric cu un altul, venind de pe linia similitudinii informatice, de tip "rețea neurală". Aceasta o poate face doar un specialist cu dublă competență, una dintre ele fiind situată pe teritoriul sistemelor informatice.

Însăși ființa umană poate fi pusă în termenii *automatului rațional*, cele mai strălucite exemple de automat rațional fiind, deocamdată, calculatul și robotul. Cu toate că omul e mai mult decît atît, sistemele productive de tip performant imprimă lucrătorului trăsături de automat rațional, în sensul că, după dobîndirea unei minime competențe, ești nevoit să faci performanță pe un doemniu destul de restrîns - pe aceste considerente se edifică și ideea de *carieră profesională*.

Explorări în enigmatic

Asalt în invizibil

George CEAUȘU, Laur BEJAN

Cerul este întunecat pe timpul nopții din cauză că într-o mare măsură spațiul este compus dintr-o materie sau o masă invizibilă - este una dinte explicatiile cele mai plauzibile. Această materie obscură și invizibilă stă la originea evoluției și a structurării materiei existente. Ea a prilejuit scenariul vieții, de ea depinde viitorul Universului. Cosmosul este un "puzzle" cu nenumărate piese necunoscute - între ele, și această materie invizibilă care ocupă circa 80% din masa lui. Se pune întrebarea: ce este materia invizibilă și de cînd a apărut acest concept perturbator în cosmologia modernă? A cunoaște originea și compoziția materiei este o pasionantă aventură trăită de cosmofizicienii sfîrșitului de mileniu; definiția materiei invizibile ar putea confirma sau infirma Big Bang-ul și ne-ar permite intrarea într-o funcționalitate de fond a Universului.

Enunțat în 1826, paradoxul lui Olbers este mai mult decît centenar și în astrofizică: de ce noaptea cerul este negru, cu toate că primim lumina tuturor stelelor, minus a celei mai apropiate? În univers există o înfîntare de stele, multe dintre ele mult mai strălucitoare decît Soarele. Steaua Rigel din constelația Orion depășește în strălucire Soarele de 80.000 de ori, și nu este un exemplu izolat. Universul nu este populat doar local, ci

... și involuția acceptării

Somajul e provocat în societatea modernă nu de mașinile tot mai eficiente, ci de subiectul uman, tot mai eficient și mai eficace în sisteme de producție în care este din ce în ce mai singur. Factorii propulsori ai unor astfel de sisteme sînt indivizii care au deja forța unei întregi armate de oameni - pentru că nici sistemele productive cele mai laborioase nu mai pot fi privite ca armate uriașe de oameni, ci ca un cumul de "automate rationale" și bine conduse de manageri.

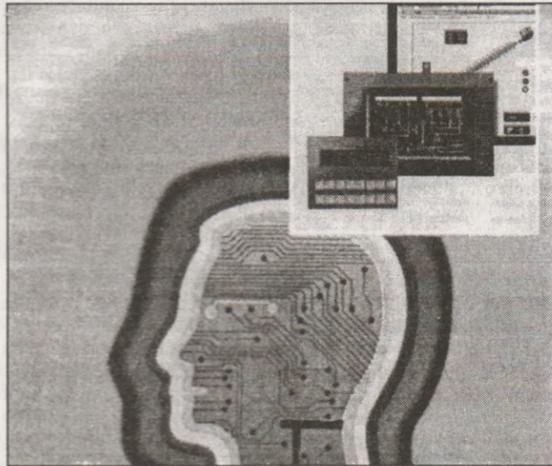
Computerele au redus mult mai puțin locurile de muncă decît a făcut-o însuși omul, care, din considerente materiale, poate lucra cît doi, cît trei sau cît o sută. Solidaritatea de breaslă poate fi chiar iluzorie atunci cînd diferitele personalități se raportează la aceeași piață a muncii. Performanțele sisteme productive americane sau de tip est-asiatic singularizează omul, îl izolează în interiorul sistemului productiv (pentru respectarea disciplinei tehnologice).

Din păcate, capitalismul ne prezintă și situații distopice, care trebuie cîntărite cu cea mai mare atenție: nu cred că avem nevoie de "automate raționale", de oameni care să concureze calculatul sau robotul, păpuși pentru care societatea s-a dea ordine de tipul "învată", "sporește-ți cunoașterea", "cucereste-ți domeniul (teritoriul)" ș.a.m.d., căci cunoașterea, și nu acceptarea, rămîne în continuare putere, iar omul se transformă într-o anexă a acestei puteri. O dată pentru totdeauna, societatea trebuie împiedicată să devină programtorului exemplar al individului, ea nefiind decît o formă vremelnică și umilă de organizare. O dată percepută de individ ca simplă acceptare, cunoașterea își blochează mecanismele sale de retroacțiune socială, de aceea acceptarea necondiționată a realităților declanșează actul de manipulare. Iar bietul om trebuie să știe asta înainte de acceptarea cunoașterii.

A apus de mult timpul enciclopediștilor, iar renașterii nu mai sînt în spiritul epocii. Actuala generație liceală va trebui ca, la capătul constituirii unei competențe de domeniu, să se orienteze spre performanță - idee tipică a capitalismului occidental. Pentru noțiunea de "carieră profesională" există un respect deosebit, mai ales pe spațiul cultural protestant; nu-i chiar ca munca la carieră dar intervin cam aceleași riscuri și sacrificii: pentru pregătirea de speciali-

tate, trebuie să sacrifici alte mii de specializări posibile. Mai mult decît atît, să sacrifici multe alte preocupări și să obții în scurt timp indici calitativi în această preocupare - în primul rînd recunoaștere internațională în urma unui dialog asiduu al competentelor de domeniu. De aici și pînă la "mutilarea" individului - se vorbește chiar de *specializare mutilantă* - este un drum suficient de lung, care însă poate fi parcurs și în viteză. Există interdisciplinaritate și transdisciplinaritate, ultima oferind practicianului competent o formă de manifestare adecvată în raport cu un anumit gen de realitate, tipic uman. Pentru că, în ciuda diversității explozive a științelor, care continuă să se manifeste pe planul cunoașterii, omenirea continuă să rezolve numai cîteva probleme fundamentale - reduce, în cele din urmă, la cea a supraviețuirii. Și e normal și ca mijloacele puterii - iar știința este un mijloc eficace - să convergă spre acest obiectiv.

Cunoașterea rămîne în continuare putere, în primul rînd în mîna finanțatorului și abia în ultimul rînd - sau poate niciodată - în folosul omului de pe stradă. Această putere trebuie să se regăsească în om, nu în frustrările finanțatoare - care pot deturna puterea numai în propriul folos. Teritoriul transdisciplinar al unei realizări vizate de toate științele ar fi o soluție de moment pentru un astfel de impas al puterii. În ciuda diversității problemelor pe care le rezolvă, omenirea trebuie să soluționeze doar cîteva probleme majore. De fapt, una singură, cea a supraviețuirii. Fără a lua în considerare acest factor și plasîndu-se neîncetat la adăpostul diversității, lumea științifică devine o simplă perdea de fum.

uniform populat, cum au argumentat J.H. Oort și B.Lindblot. Fred Hoyle, astronom și scriitor SF, explică paradoxul lui Olbers prin prezența norilor de materie interstelară (*Frontierele astronomiei*, Editura Științifică, București, 1971). Iată însă că un fizician de talia lui Stephen Hawking aduce în discuție prezența găurilor negre pentru a explica paradoxul lui Olbers.

"Fereastra vizibilă", cu alte cuvinte observabilul cu mijloace vizuale, a fost preocuparea de tradiție a astronomilor. Cu noile instrumente - razele X și infraroșii - s-a putut observa spectrul de radiații invizibile ochiului liber. Cercetătorii au pornit de la convingerea că Universul ar trebui să fie constituit din același tip de materie ca și planeta noastră. În cele din urmă însă a fost probat faptul că există o față obscură a Universului. Pe la începutul anilor '80, studiind spectroamele galaxiilor, Vera Rubin descoperă că cea mai mare parte a materiei galactice se prezintă sub formă invizibilă, indecetabilă, dar datele se prezentau în mod diferit în centrul galaxiilor comparativ cu marginile lor. În centru se concentrează cel mai mare număr de stele și deci cea mai mare forță gravitațională; stelele din centru ar trebui să se rotească mai repede decît cele îndepărtate. În schimb, cele din centru și cele îndepărtate se rotește cu aceeași viteză, antrenînd descoperirea galaxiilor. Și totuși, de ce de-a lungul miliardelor de ani-lumină ai Universului Observabil nu se observă galaxii în descompunere? Răspunsul Verii Rubin e tranșant: galaxiile se mențin datorită unui halou de materie invizibilă. După această primă experiență empirică stabilind existența materiei invizibile, calcule ulterioare au stabilit că 90% din materia componentă a galaxiilor ar fi invizibilă,

ceea ce ar putea angrena un volum de 90% din masa universului - idee susținută, de altfel, de Fritz Zwicky încă din anul 1933. El dăduse încă de atunci o metodologie de descoperire a haloului de materie invizibilă prin efectele sale gravitaționale, găsind și o remarcabilă figură stilistică pentru descrierea fenomenului: fiecare galaxie este puntea unui aisberg cosmic compus din materie obscură. În inima sistemelor galactice, la toate nivelurile, începînd din împrejmirile sistemului solar și pînă la superconcentrările care grupează mii de galaxii, tot Universul se scaldă în această materie. Prezența acestei mase obscure implică existența unor noi forme de materie care scapă înțelegerii noastre, ridicînd noi semne de întrebare în privința naturii, proprietăților ei și a tipului de interacțiune dintre materia obscură și noi înșine.

Margaret Geller și John Huchra au obținut pe un supercalculator o simulare tridimensională a Universului ca un gen de "Mare Zid Chinezesc" sau "Mare Atractor Straniu" corespunzînd particulelor de materie invizibilă. Dacă numărul mare și greutatea acestor particule sînt revelatoare, ele ar permite ca energia gravitațională să se impună de o manieră decisivă în expansiunea Universului. John Gribbin, astrofizician la Cambridge, afirmă: "Se poate presupune că există destulă materie invizibilă pentru expansiunea universului, astfel încît să se plaseze pe frontiera care separă dispariția sa într-o gaură neagră și expansiunea fără sfîrșit care ar duce la o moarte termică". Nici bulgăre de foc, nici bloc de energie congelată: universul este ținut în frîu de materia invizibilă, fiind structurat pentru a fi etern.

Michel LAMBERT Triunghiul perfect (din volumul de nuvele Seri albe, 1998)

Un film mut. Astăzi mi se pare că asistam la un film mut. Nimic, nici cel mai mic zgomot, nici de motor, nici de portieră, pași și gesturi ca într-un mecanism vătuit și mai ales, nu schimbau niciodată nici un cuvânt. Niciodată. Desigur se auzeau strigăte de copii, de altfel cu asta ar trebui să încep, dar, la urma urmei, acea zarvă se reducea la o simplă piesă de dinaintea spectacolului. Scenariu neschimbat: de abia se termina recreația de la ora zece că Citroënul verde apărea de după curbă. Trecea prin fața scolii, mergea încet de-a lungul unui șir de vile retrase, cu grădini mari în față presărate cu arbori, apoi se parca în fața casei președintelui Consiliului, cu două roți lipite de bordura trotuarului opus.

Acolo era locul lui. Pe care și-l însușise într-o dimineață și pe care strada i-l lăsa, din lene. Nici o circulație, doar spre ora șapte seara, când lumea începea să se întoarcă din oras, dar în acel moment Citroënul plecase deja. Rămneau numai, ca într-o circimă prost întreținută, câteva mucuri de țigară măturate repede de vânt, o hirtie grasă, mototolită, în rigolă, urme de pneuri negre pe bordură; dacă ploua, un dreptunghi de asfalt mai deschis.

Apăruse pentru prima dată după puțin timp după instalarea președintelui în funcție. Sau puțin înainte? Îl zărisem din întâmplare imobilizându-se în fața casei mele. Cu desenul nedeslușit al siluetei, prin parbrizul nespălat. O pereche ca altele altele. Același scenariu: un schimb rapid de priviri, apoi femeia deschide portiera, în timp ce însoțitorul ei se preface indiferent, cu mâinile pe volan. Ea traversează, depune o scrisoare în cutia președintelui. Dacă are tupeu, sună. În vremurile astea grele, încerci orice ca să găsești de lucru, o locuință nouă nu prea scumpă.

În general nu zăbovește. Președintele lipsește. Dacă are puțin noroc, o secretară supraaglomerată îi acordă două minute. Dar acum se eternizează, o oră, două... Un caz greu, mă gândeam. Ies să iau puțin aer. În trecere, o privire furisă mă lămurește asupra soferului. Un bărbat oarecare, patruzeci de ani, uzat. Păr rar, cărunt. O țigară stinsă în colțul gurii. Intepenit ca o santinelă.

Întorcându-mă acasă, l-am cercetat încă o dată, pe îndelete. Cu privirea stinsă, fixa Dumnezeu știe ce în față, fără să înțeleagă lumea din jur, fără iluzii, un tip care știe dinainte că totul e pierdut. Sau poate, dimpotrivă, era împietrit de spaimă sau de o speranță nebună? Viitorul lui se joacă la cîteva metri, ultima lui șansă, negociată cu zimbete seducătoare sau cu lacrimi, iar el își reține gîndurile, respirația, cea mai mică mișcare sau clipire ar da totul peste cap.

Cînd, mult mai tîrziu, rupt de oboseală, m-am ridicat de la birou, strada se dilua în întunericul nopții. În casa din față era o recepție. Lumizinele mari oficiale erau parcate în aleea dublă care ducea spre garaje. O multime de chelneri se agitată neconștient între furgoneta restaurantului și bucătărie. Glasvandul de la parter lăsa să se ghicească primele mișcări ale unei serate reușite. Secretara strecurase președintelui vreo vorbă bună? Puțin probabil. O scrisoare de recomandare printre altele altele, semnată cu ochii închiși, afacerea fusese clasată.

Totuși, a doua zi Citroënul se întorsese. Nu l-am auzit venind, ca și cum ar fi alunecat din curbă scos din viteză și cu motorul oprit. Nimeni lângă sofer. Ca și în ajun, aceeași umbră de piatră. Se vede că nu rezolvaseră încă problema. Sau președintele se dovedise neputincios, totuși femeia se încapățina, amenința, făcea din asta o chestiune de viață și de moarte. Priviți-l, nici măcar nu îndrăznește să se miste, și asta de luni și ani de zile. Implora, își pierdea cumpătul, demnitatea. Vă rog! Mi se părea că aud strigăte, plîns, că o văd resemnându-se deodată, aplecînd capul, înfășurîndu-se într-o atitudine de înfrîntă.

Îmi trecuse prin minte că bărbatul este infirm, prizonier al picioarelor inerte, așa cum femeia era prizoniera lui. Iar amîndoi, prizonierii președintelui.

De ce avem atît de des impresia că trăim mereu aceeași zi? Acum, în fiecare dimineață, de îndată ce copiii intrau în clase, Citroënul verde reapărea. Cu o punctualitate liniștită venea să-și ocupe locul din fața casei mele. Femeia - din spate, înălțime mijlocie, păr negru prins în coc - traversa fără grabă, nu se întorcea, poate din mîndrie, sau să nu-i producă remușcări. Ca de obicei sună, forțează ușa. Celor de acolo li se face milă de ea, îi arată un holisor, un scaunel tare, uită de ea, apoi două-trei ore mai tîrziu, cu o voce mîhnită: Cum? Tot aici sînteți? Iar el, între timp, asteaptă... Asteaptă cu gîtul întepenit, cu privire inexpressivă, turbure din cauza fumului albastru al țigarilor pe care le aprinde una după alta în spatele parbrizului, unde soarele livid de toamnă alunecă pe direle uscate de ploaie.

Fumează... Singura plăcere care îi mai rămîne. Uneori deschide ziarul, dar îl citea? Nu, prea preocupat, își dădea astfel curaj, sau cînd mă întorceam de la plimbare îl surprindeam mîncînd fără chef un ecler cu ciocolată, cu ochii pierduți în coltonul unui gînd nedeslușit. Așezat, întotdeauna așezat, cu bustul fixat în centura de siguranță, cu radioul închis cu încapăținare. Apoi, brusc, parcă cuprins de o îndoială, începea să arunce priviri neliniștite spre casa președintelui.

În ziua cînd în sfîrșit am zărit-o, totul a părut să se limpezească. Mătura trotuarul, aduna cu grijă frunzele uscate pe care apoi le strîngea cu amîndouă mîinile și le înghesuia într-o roabă de grădinar. Obținuse prin urmare cîștig de cauză, insistînd cu stăruință. Așteptati, poate că există o soluție, doamna tocmai caută o femeie de serviciu. Nu, tocmai a răspuns la un anunț din ziar, asta-i tot.

Nu mai că femeia pe care o vedeam din profil - și acum din față - nu semăna deloc cu imaginea pe care o aveam despre cealaltă, ghicită din spate. Aceeași înălțime, aceeași culoare de păr, dar cu cincisprezece, douăzeci de ani mai puțin. Și o frumusețe dogoritoare pe care n-o bănuiam. Era poate fiica lui, a infirmului? El se sacrifică zilnic pentru ea și ea să ia autobuzul sau să alerge pînă la gară pe drumul pustiu, unde mișună uneori niște indivizi cam dubioși. Iar mă înșelam. Într-o dimineață, înainte de a deschide portiera, ea s-a aplecat spre el, iar buzele li s-au atins în fugă.

Ce-i una? Mila sau ura? Bărbatul cu picioarele inerte, condamnat să-și înăbușe plictiseala în mașină, și fata frumoasă ținută în lesă de datorie: care din aceste două suflete se ridică mai sus?

Toate supozițiile mele s-au prăbușit dintr-o dată. Într-o zi bărbatul a ieșit din mașină și a început să meargă pe trotuar. Cu picioarele sprintene, cu pas hoțărît. În haină, destul de îngălbenite. A

mers pînă la curbă, cu mîinile în buzunar, cu înfățișarea cuiva obișnuit cu acest gen de escapade. Apoi s-a întors spre Citroën și, cîteva clipe, a cercetat mirat cele două roți de lingă bordură. De cîte ori scăpase astfel din raza atenției mele?

Acum îl vedeam cum rămîne adeseori minute în șir contemplînd casa președintelui. O construcție hibridă, compusă dintr-o clădire veche, un cub cu acoperișul plat, cu zidurile roase de ploaie, cel dinspre apus acoperit cu ardezie, și dintr-o aripă adăugată, contrastînd cu cărămizile de culoare mai deschisă, cu acoperișul în mai multe ape și o terasă luminoasă. El privea, observa, scruta. Era din partea lui o simplă uimire sau o complicitate nemărturisită în fața acelei combinații bizare care îi amintea de propria lor situație?

O căuta, poate, disperat, cu privirea? Trebuie să se fi simțit atît de singur, să se teamă în fiecare clipă că într-o zi, profitînd de neatenția sa, ea va pleca și nu se va mai întoarce niciodată în apartamentul lor minuscul de două camere în care se adunau faculturile.

Uneori ea apărea la fereastra bucătăriei, în prag, pe stradă, siluetă enigmatică, ștergea o farfurie, deschidea lăptarului ușa, depunea pe trotuar o găleată cu apă, săpun, o cîrpă, pe care bărbatul venea să le ia docil, fără să se grăbească. Cu gesturi cumpătate, ca pentru a trage de timp, se silea să-și spele mașina sub un cer al cărui colorii își croiau drum printre nuanțele cenușii și albastrii.

Întotdeauna în tăcere desăvîrșită. Desigur, uneori soneria scolii se întindea ca un arc, lătra un cîine, un avion depășea viteza sunetului, dar între ei nici un cuvînt, niciodată, nici măcar un semn. Nimic.

Dacă mă gîndesc mai bine, ca niște conspiratori. În acea vreme, spaima și ura se infiltraseră peste tot în țară. Greve, falimente, somaj, atacuri în marile magazine, un șef de partid răpit, un magnat al industriei asasinat... Președintele primise oare, ca atîta alții, amenințări cu moartea? De aceea pusese să se taie copacii din fundul grădinii, pentru că ascundeau posibili criminali?

Două ființe scăpătate, ruinate de criză, trădate de frumoasele promisiuni ale tineretii, și recuperate de extrema dreaptă. Asasini potențiali, iată ce erau.

Ipoteza inversă, era un cuplu fals, însărcinat să-l protejeze pe președinte cu familia. În acest caz, bărbatul își juca rolul ciudat de bine, i se întimpla chiar să-și îngroase aspectul ridicol, smulgîndu-și perii din nas, dar uneori - atunci cînd credea că nu-l văd - pleoapele deschise peste o privire de vultur clipeau încetînd cînd trecea vreun elev întîrziat.

Aveau copii? Așa erar secretul lor? Un biet băiețel născut dintr-o greșală într-o seară de plictiseală, pe care onoarea îi obliga să-l crească și să-l educe ca pe un mic printr.

Mintea mea se împotmolea, bijbîia din ce în ce mai mult. O singură certitudine: ea muncea ca femeie de serviciu la vecinul meu de peste drum, în timp ce el - tatăl ei incestuos, amantul sau complicele - nu părea să facă nimic, aștepta doar ca ea să-și termine ziua de lucru.

Uneori frumusețea ei strălucitoare zăbovea la fereastra larg deschisă a camerei președintelui. Cu un zîmbet pe buze, își fixa ochii negri asupra străzii, de unde bărbatul, cu mîinile pe sold, îi răspundea cu o privire insistentă. Obținuse slujba în schimbul unor servicii greu de mărturisit? Voia să-l provoace, să-l oblige să plătească pretul greu al geloziei pentru starea de aservire pe care i-o impunea?

Și ce însemnau acele bancnote pe care le agita deodată ca pe un trofeu? Îi dădea sooteală sau era felul ei de a-l umili?

Soare... Ploaie... Frunze uscate... Ceață... Primele ninsori... Primăvara se întoarce... Bărbatul fuma, străbătea trotuarul în lung și în lat, rămînea ore întregi la volan. Pe măsură ce lunile treceau, ea se arăta mereu mai nestînjinită la fereastra președintelui, încurajată de nu știu ce complicitate. O, se multumea să-și îndeplinească obligațiile pentru care era plătită, șpăla, ștergea ferestrele, dar în ce mod! Nu ca pe o obișnuită mecanică, dimpotrivă, cu mare artă, își ridica și își cobora bratele cu o mișcare înceată, foarte înceată, unduioasă, care, prin semitransparența bluzei, lăsa să se ghicească încordarea pîntecului și înnebunitoarele ondulații ale pieptului.

Se purta așa la cererea lui? El avea nevoie de asta, pentru a putea rezista o zi întregă fără să facă nimic? Ea își lua revanșa? Prizoniera oferea temnicerului un spectacol care îl încheia și pe el într-o cameră de tortură, fără nici cea mai mică speranță de ieșire.

Într-o zi, a apărut la sfîrșitul după-amiezii, a rămas o clipă, supraveghînd strada, apoi, convinsă că bărbatul a văzut-o, a dispărut și a revenit două minute mai tîrziu, goală, goală-golulă. Ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat, s-a apucat de treaba ei obișnuită, cu o legănare triumfătoare a trupului trandafiriu și alb. Lumina oblică îi descompunea fiecare din oscilații, jocul subtil al bratelor, al umerilor tari, îndepărtarea șinilor, balansarea lor turbătoare deasupra taliei cambrate.

Deodată privirile noastre s-au înfîlțit și ea s-a oprit, fără să încerce să ascundă obiectul fascinației mele. Nici un gest, nici măcar o clipire de pleoape, tînașa femeie părea o statuie. Apoi, după o clipă nesfîrșită, și-a îndoit bratele spre goliciunea cea mai intimă și și-a coborît privirea spre bărbatul cu Citroënul verde. Acesta se întorsese spre mine și mă fixa în același timp sfidător, incurcat și speriat.

În clipa următoare o priveam din nou, ea îl privea, fără îndoială el continua să mă privească. Privirile noastre formau un triunghi perfect, replică derizorie la cel pe care ea îl ascundea acum cu mîinile.

Deodată a părăsit fereastra, unghiurile au dispărut o dată cu stingerea luminii, iar alte imagini s-au suprapus. Un geam străbătut de oglindiri fără imaginație, un bărbat cu umerii căzuți brusc intră în mașină, un cer de o nostalgie infinită.

Visasem? Nu. Alte apariții, toate identice. Aceeași scenă repetată fără nici cea mai mică variație, la care asistam uluit, cu răsufierea tăiată, pînă la formarea, apoi la desfacerea triunghiului perfect. Eram un intrus, un spectator fără bilet, sau victima unui cuplu fără scrupule, auxiliarii fără voie al unei pasiuni infernale?

De cît timp dura această manevră? Ce secret întunecat o alimenta? O fostă striptizează căreia îi lipsește scena? Era modul lor de a-și bate joc de putere, de muncă, de tot ce constituie trista ambiție a oamenilor? Revansa lor de săraci?

Au dispărut cum au venit, nici mîșcînd nu mi-am dat seama, decît după cîteva zile. Poate că fereastra fusese surprinsă în plină glorie, sau cu mîinile sacre, sau poate, pur și simplu, nu era potrivit.

Miscarea de avangardă CoBrA își naștere la 8 noiembrie 1948 la cafeneaua Notre Dame din Paris din inițiativa unui grup de artiști plastici și de scriitori belgieni, danezi și olandezi, "disidenți" ai suprarealismului. Asger Jorn, Christian Dotremont, Joseph Noiret, Karel Appel, Constant, Corneille elaborează manifestul intermedier, *La cause était entendue*, iar Dotremont inventează acronimul: CoBrA, de la capitalele țărilor de origine ale membrilor: Copenhaga, Bruxelles, Amsterdam.

Cronologia miscării: În 1949 apare la Copenhaga numărul 1 al revistei "CoBrA", anunțată ca "legătura suplă a grupurilor danez Host, belgian suprarealist-revolucionar și olandez Reflex". În galeria mică a Palatului de arte frumoase din Bruxelles are loc prima expoziție CoBrA, **Scopul și mijloacele**. În numărul 2 al revistei, articolul lui Jorn, *Formele concepute ca limbaj*, repune "arta pe bazele simturilor". În august, poezii belgieni organizează expoziția "antiartistică" **Obiectul de-a lungul timpurilor**. Numărul 3 al revistei este consacrat cinematografului experimental. Vara, la Bregnerod, în Danemarca, membrii mîșcării duc o "comună", în muncă și plăcere colectivă. În noiembrie, muzeul Stedelijk din Amsterdam adăpostește "prima expoziție internațională a artiștilor experimentali", iar Dotremont citește *Marea înfîlțire naturală*, scandalizînd publicul. Numărul 4 este redactat de olandezi. În octombrie polemizează cu revista "Les Lettres françaises".

În 1950, editura CoBrA publică cincisprezece monografii de artiști și scriitori. Numărul 5 al revistei este publicat la Hanovra, numărul 6, aparut la Bruxelles, este consacrat în majoritate artei populare și "brute", numărul 7 conține poeme și texte lirice, printre care *Signification et* de Dotremont ("Adevărată poezie este cea în care scriitura are un cuvînt de spus"). În cursul anului mai multe expoziții sînt organizate la Copenhaga și Bruxelles. Este turnat unicul film CoBrA, *Persefona*, în regia lui Luc Zangrie (Luc de Heusch).

În februarie și martie 1951, aparține CoBrA la Paris, Numărul 89 al revistei nu reușește să apară. Jorn, grav bolnav, se internează în sanatoriul din Silkeborg, Dotremont de asemenea: "Afară cu im-bacilii!" A doua și ultima mare expoziție CoBrA la Palatul de arte frumoase din Liège. Numărul 10, ultimul, al revistei cuprinde catalogul acestei expoziții și marchează sfîrșitul miscării. Joseph Noiret va scrie: "CoBrA a ratat ațitea lucruri, inclusiv propria sa moarte".

Dupa scurtele episoade Copenhaga/Bruxelles/Amsterdam (1948-1951), artiștii și-au continuat opera personală, ceea ce le permite să fie considerate printre creatorii importanți ai vremii lor.

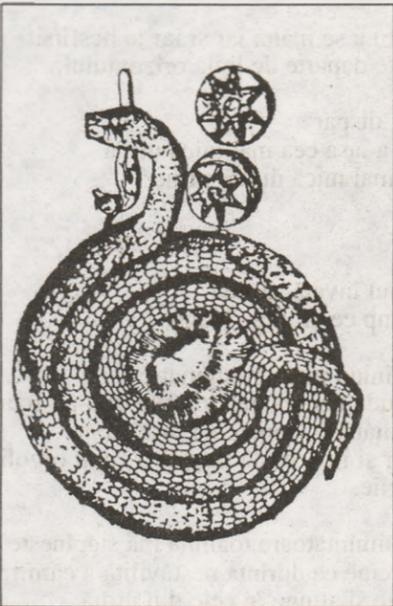
Miscarea, neomogenă, s-a constituit împotriva grupului suprarealist al lui André Breton, față de care, cum avea să recunoască mai tîrziu unul din membri, Edouard Jaguer, nu reușea să-și depășească pusiunile de dependență. Erau legați de suprarealiști prin o revoltă asemănătoare împotriva formelor tradiționale de expresie. Erau despărțiți de aceștia prin aspirația spre artă pură, sublimată, scutită de intențiile politice și de clamorile demagogice. "Miscarea CoBrA, spune Dotremont, are prea

multă spontaneitate, violență, tandrețe, senzualitate și căldură, pentru a fi intelectuală, pentru a fi, într-un mod sau altul, sistematică". O asemenea formulare largă răspundea nu numai artiștilor experimentatori, ca pictorul Alechinsky, ci și celor care respingeau aservirea literaturii față de ideologie. În declarațiile din timpul călătoriilor, în conferințele organizate la expozițiile internaționale de artă experimentală, la întîlnirile consacrate abstracțiunii în artă, Dotremont lua poziție în problemele politice în numele libertății de a crea opera în forma pe care creatorul independent o recunoaște ca fiind cea mai potrivită. Situat în perspectiva generală a proiectului suprarealist, CoBrA ținea să se definească drept un parteneriat de artiști experimentali, nu numai de pictori sau sculptori. Toate activitățile creatoare își găseau locul într-o "veselă transgresare" a genurilor. Astfel poezia, mai exact gîndirea poetică și foloșirea poetică a limbii, era practicată aproape la egalitate cu expresia vizuală, cu condiția ca spontaneitatea, libertății și improvizatiei să li se acorde un loc important. Termenului de "operă" i se prefera cel de "lucrare", mai vast și mai vag, vizînd mai mult creativitatea și condițiile sale intelectuale, sociale și istorice decît produsul acestui proces, care putea fi, cu valoare ega-

lă, un tablou, o sculptură, un poem, un spectacol.

Christian Dotremont (1922-1979), coordonatorul și membrul cel mai dinamic al grupului, secretarul și teoreticianul său, i-a influențat pe ceilalți poeți. El acorda o mare atenție "interspecialismului", formă spontană de cooperare artistică. "Muncim împreună, vom munci împreună". A colaborat, de pildă, cu pictorii Atlan, Corneille și Jorn în operele "duale" *Les Transformes*, *Les Jambages au cou* și *La Chevelure des choses*, care articulează vizibilul și lizibilul. Cuvintele poemului au o prezență vizuală, o apariție materială, sînt simultan cerneală și culoare. În urma expedițiilor în Laponia, începe să scrie în "logograme", ciudate desene asemănătoare cu pictogramele chinezești, căutare a unei scriiri condensate pînă în forma ei materială.

La 24 august 1949, scrie poemul *Congresul Internațional CoBrA*, care transformă semnalarea evenimentului în manifest artistic și ideologic: Inextricabilul în oraș/aici pădurea în care te pierzi cu plăcere/ Pictura și-a făcut cuibul/ cu propriile pene/ Poezia le-a pierdut/ nu dictează decît păsărilor/ Casa nu-și ascunde cărămizile/ nici pictura culorile/ Iar dacă arborii ascund casa/ o fac pentru a o proteja/ De la un pat la altul/ visurile fac dragoste/ Iar cuvintele/ de la o limbă la alta se sărută/ Cina trebuie făcută de către toți/ nu de unul/ În ce zi sîntem/ se întrebă noaptea/ Ce noapte/ se întrebă lanterna/ Nu știu răspunde focul/ dar lanterna este oarbă/ Iar galbenul discută cu albastrul/ apoi se pune de acord cu el/ Căci nu există Congresul/ dacă nu sînt discuții/ Iar laptele discută cu el însuși/ ceea ce îl acrește/ Iar drumul spre Birkerod/ discută cu drumul spre Bregnerod/ Iar bicicleta/ cu lacătul ei/ Iar notiunea de Congres/ cu Congresul însuși/ Dar Congresul învinge/ ca un copac deasupra prăpastiei.

Kim Yang-Shik (numele întreg și corect e mult mai lung și mai greu de "transpus" în grafia latină) e poetă, traducătoare, eseistă, își câștigă existența ca ziarist și profesor universitar, iar lista lucrărilor pe care le-a publicat e atât de impresionantă, încât cu greu aș putea să mă decid să citez titluri. La fel de impresionante sînt și premiile pe care le-a primit atât ca scriitoare, cît și ca ferventă susținătoare a culturii indiene. De altfel, Kim Yang-Shik este președintă a societății Tagore din Coreea și a Centrului de Studierea Culturii Indiene.

Mărturisesc din capul locului faptul că literatura coreeană îmi este mai puțin cunoscută, de aceea, în lipsa unor repere axiologice (deși sînt și eu conștient de adevărul aserțiunii "comparaison c'est pas raison") mă mulțumesc să constat că nu doar țara natală (prin Asociația Națională a Scriitorilor Coreeni), ci și Statele Unite ale Americii, India și alte țări i-au acordat onoruri și premii prestigioase, numele scriitoarei fiind, de asemenea, foarte popular în Japonia, Malaezia, Rusia, China, Belgia.

Poemele sale, în ciuda unei înșelătoare fragilități ("fragilitate" specifică licirii orientale) pulsează de forța invizibilă, subiacentă, a unei pasiuni adînci, fertile, înfrîinate însă de prejudecăți și tabuuri, de specificul rasei, de o sensibilitate pudibondă...

Puritatea sentimentelor e topită în creuzetul unor trăiri abia sugerate, alcătuiind o discretă (dar persuasivă) litanie în care disperarea - acutizată de sentimentul curgerii vremii - contopirii cu natura, cu misterele ei, cu necunoscutul existențial și cu veșnicia, deși abia se face simțită, e mereu prezentă, fiind liantul ce conferă unitate unui univers liric inconfundabil.

Pentru simbolurile perene ale versurilor ei, Kim Yang-Shik a fost comparată cu Tennyson, Wordsworth, Keats sau Tagore (evident, autoarea scrie și în limba engleză) iar cunoscutul poet canadian Irving Layton se extazia în fața tulburătorului lirism din *Elegiile* autoarei coreene. Volumul *Eleven Poems from Korea* (*Unsprezece Poeme din Coreea*), din care am tradus doar cinci dintre poeziile prezentate în această pagină, a apărut în septembrie 1998 la editura Shanti din Seul. Poemul *Pisoiul* e inedit și l-am primit în urmă cu cîteva zile de la autoare împreună cu o caldă scrisoare și cu cîteva fotografii ce-mi mărturiseau cu discreție că frumoasa coreeancă mi-a fermecat nu doar cu versu-i, ci și "cu-n zîmbet și c-o privire un trecător ceas al vieții".

Un tablou de Chagall V

- autoportret cu mîna -

În ciuda nuanțelor violet închis ale căsuțelor scunde,
În adîncul ochilor tăi mari,
Luna devine iarăși o uluitoare sferă de aur.

Hai, menestreel al străzilor, cîntă din trompetă!
Zeita iubirii, o fertă de trandafiri,
O jertfă de trandafiri înzăuată în spinii sîngerării,

Reflexul chipului tău, reflexul chipului meu în mîna mea;
Te iubesc! Te iubesc cu sinceră dragote!
Un cocoș cîntă din toate puterile în mijlocul cerului.

Pasărea

Cînd deschid ușa glisantă,
Mereu aud o pasăre ce cîntă
Chiar și dincolo de moarte.

Un simplu strigăt nevinovat agățat de marginea cerului,
Ca un vis îndelung îndrăgit
Înainte de a fi părăsit.

Căzută ca o frunză moartă la suflarea vîntului,
O pasăre cîntă mereu
Chiar și dincolo de moarte.

După-amiază

Sub mîngîierea brizei,
Frunzele nuferilor își închid ochii,
Părînd a-i asculta povestea.

Departate sînt de rosturile lumii ochii închiși
Și, întîrziind pe frunzele de nufăr,
Doar gîndul mai pluteste în apele încorsetate.

Întîlnire în discordanță

Mă aștepti.
Și eu te aștept.

Cu sentimente identice,
Ne așteptăm unul pe altul.

Dar,
Nu vii cu nici un chip spre mine
Cu nici un chip nu vin spre tine

Cu sentimente identice
Evităm să venim unul către altul

În nesfîrșitul zilei
Te aștept,
Dar cu nici un chip nu vii spre mine

Cu sentimente identice
Ne așteptăm unul pe altul
Și evităm să venim unul către celălalt.

Meditație

Zboară lumini de colo colo
Pînă la marginea cerului.

O clipă,
Ele se reunesc într-o singură ființă
Ce formează un soi de halou,

Pentru a se înălța iar și iar la nesfîrșit
Foarte departe de linia orizontului,

Apoi dispar
Fără a lăsa cea mai mică urmă
Cea mai mică dintre urme.

Pisoiul

Pisoiul învață să rîdă
În timp ce-și linge blana,

Rămînînd mereu enigmatic
În ciuda nenumăratelor zile ce s-au scurs,
Cotidianul cu aparentă înșelătoare,
Chiar și în această noapte a venit orgolios să mă mîngîie.

Înspăimîntătoare toamna mă stăpînește
În vreme ce dorința nestăvilită a cărnii mele
Crește și atinge în cele din urmă
Amplora aspiratiilor sufletului,

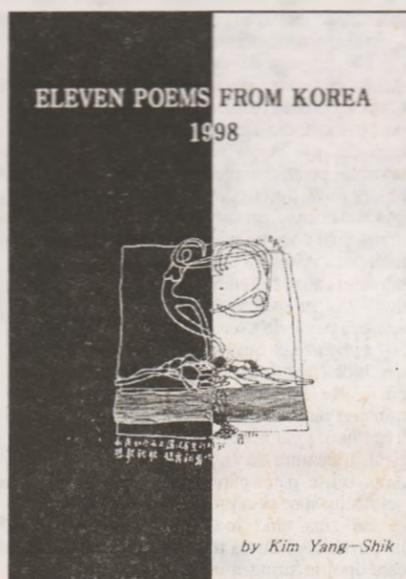
Chiar și atunci cînd închid ochii,
Cu bărbia adăpostită de dosul palmelor
Descărnate din cauza toamnei
Toate aceste lucruri, chiar și ele, nu sînt decît tristețe,
O tristețe egală cu mine însămi...

Sala de colecții a unui bătrîn profesor
Cu tavanul ei înalt,
Cu tuburile ei fluorescente fără becuri
Spînzurînd ca niște naturi moarte,

O masă îmbătrînită, un scaun ce se clatină,
Bucăți decolorate de perdea,
Cuie ruginite bătute în pereti,
Toate aceste lucruri te duc cu gîndul la o expoziție
De sculptură a lui Joël Saphiro,
- Amprentă a unui suflet neîncrezător, instabil,
oprimat și a unui soi de inevitabilă confuzie -
Și tristețea încăperii
Mă împresoară ca o pulbere
Mă înfășoară cu repeziciune
Într-o tristețe croită pe măsura mea.

Toamna, pisoiul, dorința, aspirațiile
Și naturile moarte din sala de colecții
Se transformă puțin cîte puțin într-o simplă jerbă de disperare
Pentru a veni să se aștearnă încetîșor în făptura mea.

prezentare și traducere Valeriu STANCU

Revista se editează
cu sprijinul
Ministerului Culturii

I.S.S.N.: 1220-4560

Poziția în Catalogul Presei
Interne: 3031.

Cont în lei 45.10.09.72 deschis la B.C. Iași.

Casa de Presă și Editură CRONICA

Redactor-șef: Valeriu STANCU

Redacția: ● Vasile CONSTANTINESCU ● Bogdan Mihai MANDACHE ●
Mariana STANCU ●

Redactori pentru străinătate: ● Pierre-Yves SOUCY, Francis TESSA (Belgia);
Hélène DORION (Canada); Jean-Pierre
VALLOTTON (Elveția); Yves BROUSSARD,
Jean PONCET (Franța); Emil CIRA, Christian
W. SCHEIK (Germania)

Secretariat tehnic: ● Adela GACEA ● Angela MAFTEI ●

Număr tipărit cu sprijinul
Consiliului Județean Iași
și al Fundației pentru
o Societate Deschisă.

Tiparul: MULTIPRINT, str. Sf.
Lazăr, nr. 49, Iași - 6600. Tel. 230060

Redacția și administrația: str. V.
Alecsandri nr. 6, Iași - 6600.

Telefon redactor-șef: 032/146433.